

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * MİMARLIK FAKÜLTESİ

Yıldız Sarayı Yanmış Hususi Daire Kuzey Avlusu
Mekansal Oluşum-Sorunları

Can Binan

Doktora Tezi

R.151
72

YILDIZ UNIVERSİTESİ
MİMARLIK FAKÜLTESİ
RÖLÖVE - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS

2000 TL

YILDIZ SARAYI
YANMIŞ HÜSUSİ DAİRE KUZEY AVLUSU
MEKANSAL OLUŞUMU SORUNLARI VE
DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÖNETEN: Öğr. Gör. Y. Mimar Nevzat İlhan

HAZIRLAYAN: Can Erol 01324

İSTANBUL 1986

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ

Kayıt numarası: 43732

Demirbaş numarası: 41860

Kot numarası: R 151
72

Ek: 102 -

MÜHÜR

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK FAKÜLTESİ
RÖLÖVE - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
D.B. No 41860

✓ COMP.

YILDIZ SARAYI

YANMIŞ HUSUSİ DAİRE KUZEY AVLUSU

MEKANSAL OLUŞUMU-SORUNLARI ve

DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÖNETEN: Öğr. Gör. Y. Mimar Nevzat İlhan

HAZIRLAYAN: Can Binan 81534

İSTANBUL 1984

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın amacı 1877-1908 yıllarında yönetim merkezi olmasının ötesinde bu tarihlerin öncesinde ve sonrasında Kanuni devrinden beri, Osmanlı İmparatorluğunun kültürel sosyal ve ekonomik değişme sürecinin fiziksel yansıması olan ,genelde Yıldız sarayı, özelde Hususi daire kuzey avlusunun mekansal oluşumunu incelemek ,sorunlarını ve günümüzdeki durumunu tesbit ederek ,gelecek kuşaklara bu süreci kültürel belge niteliği açısından aktarabilmek için öneriler geliştirmektir

Yıldız Sarayı ile ilgili,yapılar ölçeğinde,1973-1984 yılları arasında,İ.D.M.M.A(Yıldız Üniversitesi)Mimarlık Tarihi kürsüsü,Rölöve Restorasyon Lisansüstü programı çerçevesinde öğrenciler ve öğretim üyeleri tarafından çeşitli dönemlerde yapılan çalışmalardan bu araştırmada faydalanılmıştır.

Ayrıca bu araştırmada,Eylül 1983-Ocak 1984 arasında yapılan saha çalışmalarından başka ,elde edilebilen kitap resim ve başka kaynaklar,belgeler kullanılmıştır,çeşitli kaynaklardan doğrulamayan bilgiler kullanılmamaya çalışılmış kullanıldıkları yerlerde hata olasılığı bu çalışmanın başında kabul edilmiş ve bu tür bilgiler ihtiyatla kullanılmıştır.

Ekler bölümünde bu çalışma süresince incelenemeyen fakat varlığı tesbit edilen bazı kaynaklar,ileride bu konuda araştırma yapacak olanlara yardımcı olmak için bir liste halinde verilmiştir.

Bilinmelidir ki; ileride bu konuda yapılacak çalışmalarda bulunacak farklı sonuçlar,bilimsel bir metoda ve çeşitli kaynaklardan doğrulanan belgelere dayanması şartıyla şimdiden

kabul edilmiştir.

Bu çalışmamın süresince bana her türlü destek ve yardımlarını esirgemeyen İslam Kültür ve Sanat Araştırma Merkezinden Dr. Hidayet Nuhoğlu'na, Prof. Dr. Besalet Pamay'a Yıldız Üniversitesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon ana bilim dalları Öğretim Üye ve yardımcılara, Lisansüstü öğrencilerine, mimar Demet Ulusoy'a ve bu çalışmamı yöneten Hocam Y. Mimar Öğretim Görevlisi Nevzat İlhan'a sonsuz teşekkür ederim.

Can Binan
Şubat 1984

İÇİNDEKİLER

Önsöz

İçindekiler

Giriş

BÖLÜM I.

1. BOĞAZİÇİ VE YILDIZ SARAYI

1.1. Boğaziçi sarayları tarihsel gelişimi

1.1.1.19. yüzyılda İstanbul ve Boğaziçi, sosyal
ekonomik ve fiziksel yapı.

1.1.2. Boğaziçi Sahilsarayları

1.1.3. Yıldız Sarayı

1.2. Yıldız Sarayı genel mekansal düzeni

1.2.1. Saray

1.2.2. Dış bahçeler

1.2.3. Kışlalar

1.2.4. Talim yeri

1.2.5. Camiler

BÖLÜM II.

2. YANMIŞ HUSUSİ DAİRE KUZEY AVLUSU, TARİHSEL VE
MEKANSAL OLUŞUMU.

2.1. Tarihsel Oluşum.

2.1.1. 1886 Öncesi durumu

2.1.2. 1900 Öncesi durumu

2.1.3. 1908 durumu

2.1.4. 1945 durumu

2.1.5. 1984 durumu

2.2. Mekansal oluşum

2.2.1. Topografik düzen ve arazi kullanımı

2.2.2. Avlu düzeni ve doğurucu elemanları

2.3. Mimari ve Doğal çevre

2.3.1. Yapılar

2.3.1.1.Musahiban dairesi

2.3.1.2.Yanmış Hususi daire

2.3.1.3.Kızlarağası dairesi

2.3.1.4.Seralar

2.3.2.Seralar

2.3.2.1.Bahçe düzeni

2.3.2.2.Bahçe ögeleri

BÖLÜM III.

3.SONUÇ:KULLANIM ÖNERİLERİ VE PİLOT PROJELER

3.1.Büyük Yıldız kompleksi restorasyon ve değerlendirmeye projeleri

3.2.Yanmış Hususi daire kuzey avlusu restorasyon ve değerlendirme projeleri

3.2.1.Musahiban dairesi restorasyon ve değerlendirme projesi

3.2.2.Kızlarağası dairesi

3.2.3.Yanmış Hususi daire seti

3.2.4.Seralar

3.2.5.Bahçe

Fotoğraflar

Kaynaklar

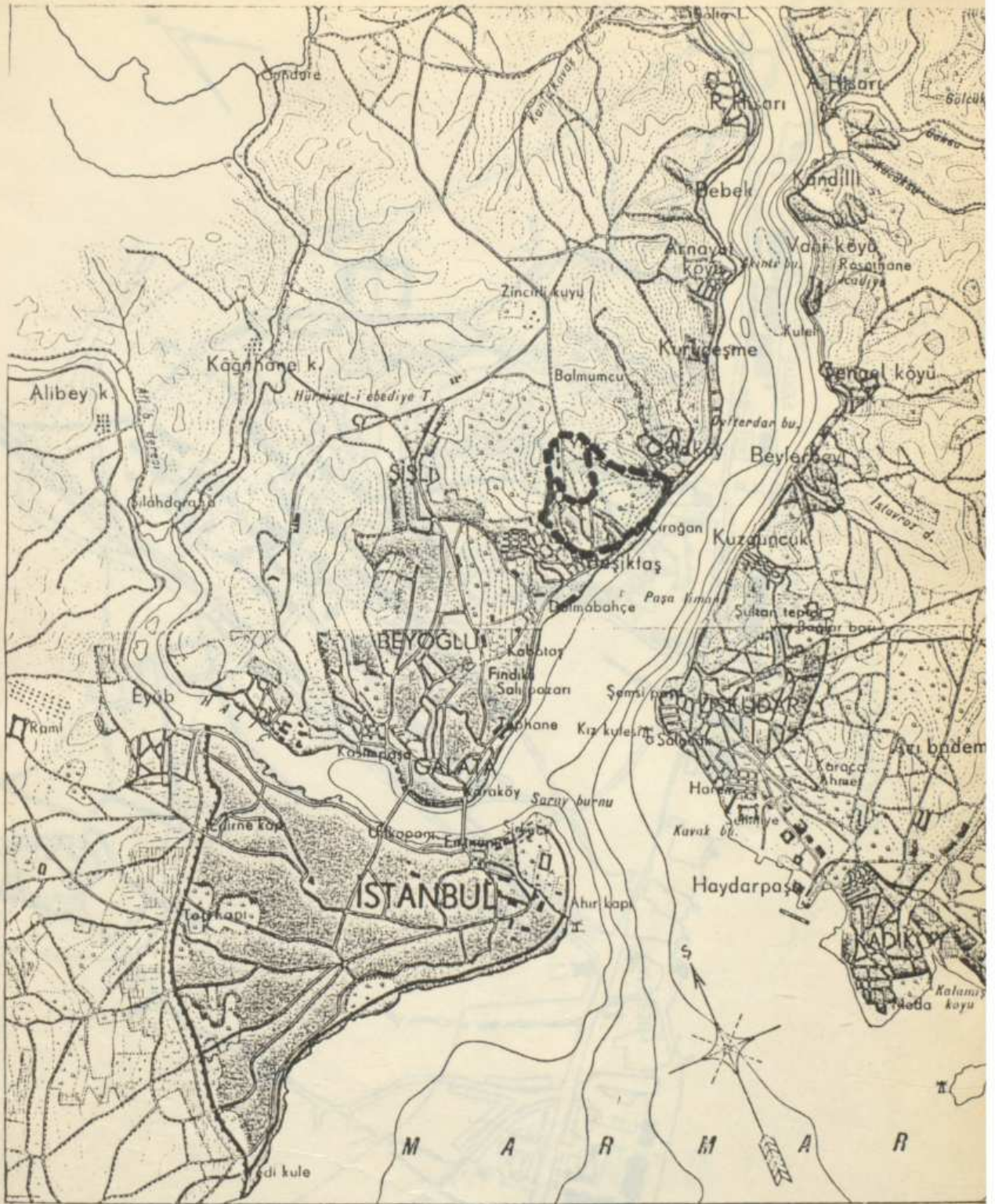
Ekler

Yıldız Sarayı, Harem, Hususi daire kuzey avlusunun mekansal oluşumunu ve sorunlarını değerlendirmeye girmeden önce İstanbul'da tarihi yarımada'nın dışındaki, Boğaziçi'ndeki, sarayların oluşum sürecini incelemek, İstanbul kentsel mekanı içindeki yerini irdelenmek gerekeceği için

Bu çalışmanın I. Bölümünde öncelikle 19. yz. yılda İstanbul'un sosyalekonomik ve fiziksel yapısı incelenmiş, Boğaziçi sahil sarayları tarihsel gelişimi içinde Yıldız sarayının önemi ve yeri araştırılmıştır. Daha sonra Yıldız ve çevresindeki kentsel etkileşim alanı alt başlıklar halinde incelenerek, Saray çekirdeğinin değişme-gelişme sürecine, etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

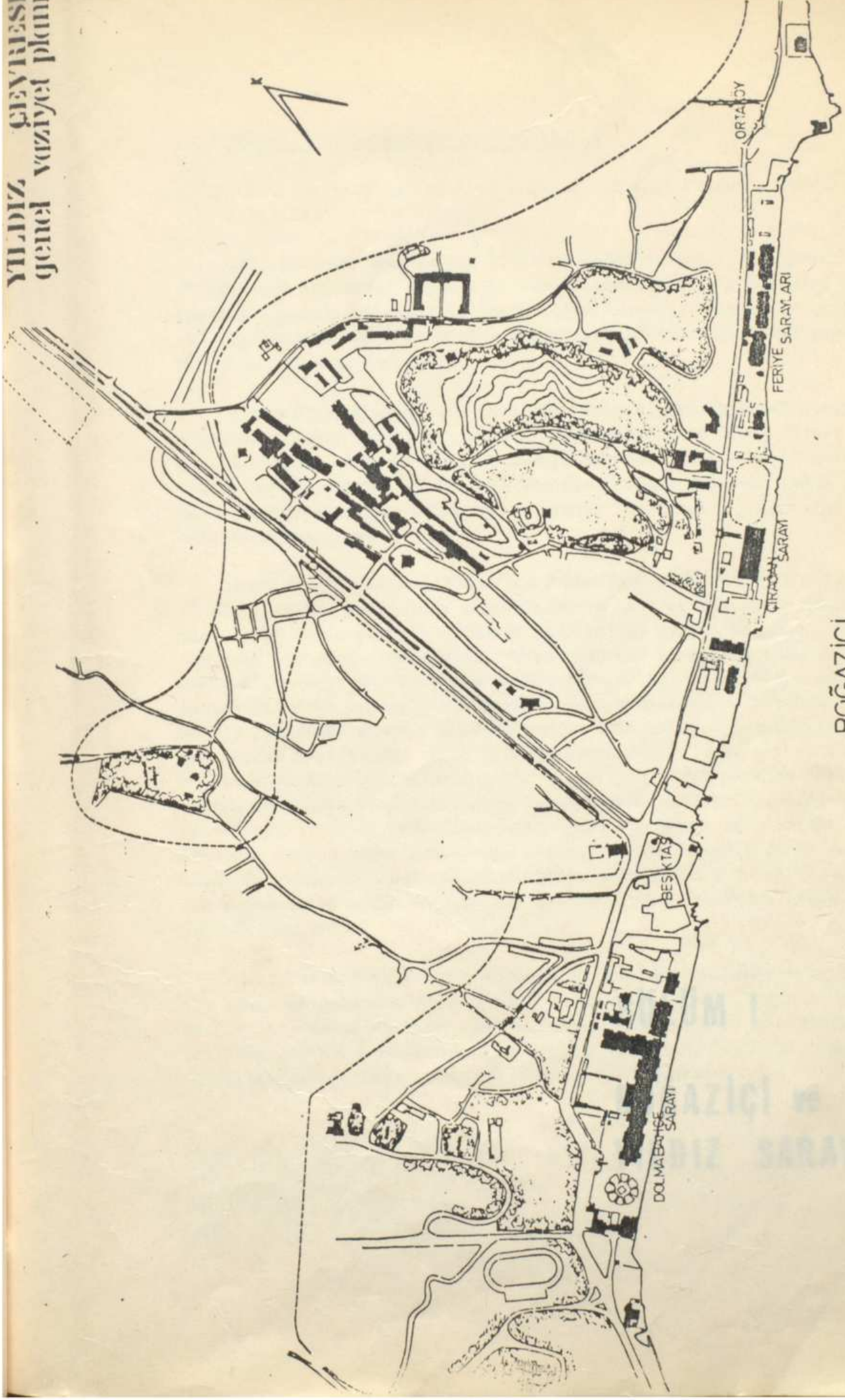
II. Bölümde, Hususi daire kuzey avlusunun, tarihsel oluşumu düzey zaman kesitlerinde incelenmeye çalışılmış, aynı bölümde incelenmiş olan mekansal oluşuma etkisi ve günümüzdeki mantığı araştırılmıştır. Bu tarihsel ve mekansal oluşum özellikleri göz önüne alınarak mimari ve doğal çevre araştırılmış, saptanmış ve belgelenmiştir.

III. Bölümde ise bu tarihsel ve mekansal özelliklere sahip genelde Yıldız Sarayı özelde Hususi daire kuzey avlusu için kullanım önerileri ve pilot projeler önerilmiştir.

Yıldız Sarayının İstanbul içindeki yeri

YILDIZ CEMRİESİ
genel vaziyet planı

BOĞAZIÇI

BÖLÜM I

BÖLÜM I

BOĞAZİÇİ ve YILDIZ SARAYI

1.1/ Boğaziçi Sarayları Tarihsel Gelişimi

1.1.1/ 19. Yüzyılda İstanbul ve Boğaziçi, Sosyal Ekonomik ve Fiziksel Yapı

1453 yılında İstanbul'un Fethi ve başkent olmasıyla, ayrıca ekonomik ve toplumsal yapının da kuvvetlenmesiyle İstanbul ülke mekânında siyasal, kültürel ve bütün diğer kentsel faaliyetler açısından 16. yüzyılda İmparatorluğun rakipsiz başkenti olarak 'dünya kenti' olma durumuna girmiştir.

O devirdeki İstanbul'un mekansal yapısını etkileyen ekonomik etmenlerin başında kırsal kesimden kaynaklanan artı ürün, ikinci olarak kentsel kesimde yer alan sanayi ve ticaretin gelişimi gelmektedir. Genellikle bu iki kesimin biçimlendirdiği sosyo-ekonomik yapı Osmanlı İmparatorluğu çökme devrine kadar bütünleşmiş ve durağan bir nitelik göstermiştir¹.

İstanbul'un nüfusu 17.yz.la kadar artarak 500.000'e yaklaşmıştır

² Bu yüzyılda Avrupa'dan kaynaklanan ve Amerika kıtasının bulunması, yeni deniz yolları ve Güney Amerika'dan Avrupa'ya akan altınlar gibi bir dizi sebebi olan, "büyük buhran" sonucunda doğal olarak etkilenen ve ekonomik yapısı sarsılmaya başlayan Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bu değişimin kırsal alana yansımalarıyla başgösteren Celali İsyanları sonucu, Anadolu'nun emniyetsiz hale gelmesiyle oluşan göçler neticesinde nüfus daha da artmıştır.³ M. Aktepe bir makalesinde İstanbul nüfusunun 17. ve 18. yüzyıllar boyunca devamlı olarak arttığını bunu sınırlamak için birçok önlemler alındığını yazmaktadır⁴. D. Kuban İstanbul'a göçü durdurmak için alınan önlemlerin sadece nüfus artışından olmayıp kentin bazen 1/3'ini saran büyük yangınların konut sıkıntısı yaratmasından ve bozulan ekonomik durum nedeniyle artan anarşi dolayısıyla ortaya çıktığını belirtmektedir⁵.

Haliç ve Boğaziçi'nin gelişmesi 18. yz.'da daha da artmış ve sur içini dengelemeye başlamıştır⁶. Kentin kıyıları boyunca büyümesinin en önemli etmenlerinden biri deniz ulaşımıdır⁷. Ayrıca, toplumun çeşitli kesimlerinin yerleşim alanlarında büyük fiziksel farklılıklar 16, 17, ve 18. yüzyıllarda görülmemektedir.

1/Kılıçaslan, İstanbul..., s.130

2/Kuban, İst.Tar.Yap.s.30

3/Kılıçaslan, op.cit. s.141.

4/Aktepe, M.18.asrın ilk yar...s.

5/Kuban, İst.tar.yap.s.35.

6/Suher, İst.bölğ.pl.s74-76.

7/Kılıçaslan, op.cit. s.155.

Yerleşme alanlarının sıkışık dokusu içinde bu saray ve konak alanları kendi içlerine dönük ayrı bir yaşantı sürdürmekteydiler .

İstanbul 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar topografik verilere uyan organik bir gelişme göstermektedir; yangınlar ve doğal afetler kentin konutlarını ve sokak dokusunu devamlı değiştirmişler fakat yeni oluşum bir plana bağlı olmadığı için topoğrafyanın verilerine dayanan ana yönler ve anıtlar, değişmemiş röperler olarak kalmış, yeni yerleşimler onların çevresinde doğal olarak biçimlenmiştir.⁹ .

İstanbul, Üsküdar, Galata, Kadıköy, Boğaziçi ve Haliç arasındaki ilişkilerin niteliği tarihsel İstanbul'un önemli özelliklerinden biridir.¹⁰ . Diğerlerinin daha sıkı ilişkiler içinde bulunmalarına rağmen Boğaziçi sadece bir sayfiye yeri olarak gelişmiş, gerek bu işlevi gerekse merkezi alanlara ulaşım zorlukları yüzünden kentleşmemiştir.¹¹ .

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik yapısının 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Avrupa'da meydana gelen büyük parasal dalgalanmalar sonucunda önemli değişimler göstermeye başladığını görmüştük, doğal olarak bu değişimler birdenbire olmamış fakat batı yönetimlerinin çıkarı doğrultusunda üstüste binerek, 1839 Tanzimat Fermanıyla toplum yapısında ekonomik temelleri bulunmayan bazı yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesini zorunlu kılmıştır.

Batılılaşma adıyla ortaya çıkan bu yapısal değişikliklerin başladığı 19. yüzyılda Saray'ın dolayısıyla İstanbul'un tüketimi büyük boyutlara ulaşmıştır.¹² .

Saraylar, köşkler ve askeri binaların 19. yüzyıl içinde yer seçimlerine bakıldığında kentin kuzeye doğru bir gelişme içinde olduğu anlaşılır.

Kentin yönetsel işlevlerinin toplandığı alan 19. yüzyıla gelinceye kadar Topkapı Sarayı ile Bab-ı-Âlî arasında yoğunlaşırken bu yüzyılda, Tanzimatın ilanıyla beraber ortaya çıkan yeni yönetim ve eğitim yapıları gereksinimi sonucunda sur içi ve genellikle sur dışında büyük kışlalar yönetim binaları saraylar yapılmıştır.¹³ .

8/ibid.s.160.

9/Kuban, Sanat tar. sor. s.171.

10/Kılıçaslan, op.cit. s.163.

11/Kuban, Sanat tar. sor. s.172.

12/Kılıçaslan, op.cit. s.175.

13/ibid. s.202.

Saray ise batılılaşıma ve mekânsal değişme sürecine, dış görünüşte de olsa, katılarak tarihsel yarımada'nın çıkmış kuzeye taşınmıştır ¹⁴ .

II. Mahmut devrinden itibaren surların içindeki sarayların öneminin azaldığı ve gözden çıkarıldığı, 1874'de açılan Edirne-İstanbul demiryoluna, Topkapı Sahilsarayı'yla beraber bazı köşk ve kasırlar bu arada III. Murad yapısı İncili Köşk'ü de ortadan kaldırmasına, Padişah Abdülaziz tarafından izin verilmesi göstermektedir ¹⁵ .

Sonuç olarak İstanbul ve Boğaziçi'nin fiziksel yapısı İmparatorluğun 16, 17, 18 ve 19. yüzyıllar boyunca geçirdiği sosyal ve ekonomik değişimlerin etkisinde çeşitli biçimlenmeler göstermiş, önceleri kendi içine kapalı küçük köylerden oluşan Boğaziçi mekânında önce çeşitli sebeplerle konut iskanı yoğunlaşmış, Yönetimin Tarihsel Yarımada'da bulunduğu bu devirlerde Boğaziçi hükümdarların yazlık sarayları ile devlet erkanının yalı ve konaklarına çevre olmuştur.

19. yüzyılda saray ve devlet erkanının da devamlı ikametgâh olarak kullanmaya başladığı Boğaziçi'nde, 16. yüzyıldan beri oluşmaya başlayan Sahilsarayları ve Sarayları bu yüzyılda en büyük gelişmeyi göstermişler ve İstanbul'a Avrupa başkentlerinin kralı havasını vermeye başlamışlardır ¹⁶ .

17. yüzyılda oluşmaya başlayan, doğa ile uyumlu bir mekân oluşumu sergileyen "Boğaziçi Uygarlığı" bu yüzyılda yapılan Saray, Kışla, vb. yapılarla artık yavaş yavaş değişmeye başlamıştır.

1.1.2/ Boğaziçi Sahilsarayları

Dolmabahçe'de III. Selim devrinden beri mevcut bir köşk I. Abdülhamit zamanında zeminden itibaren güzel çinilerle süslenmek suretiyle sanatkârane bir şekilde yeniden yaptırıldı. Beşiktaş sarayını mimar Melling'e yaptıran III. Selim'in bu kasra da geldiği olurdu. Bunun yerine II. Mahmud tarafından bir saray yaptırılmış ve 1853-54'te bu saray Abdülmecit tarafından yıktırılarak mimar Garabet Balyan'a bugünkü Dolmabahçe Sarayı inşa ettirilmiştir ¹⁷ .

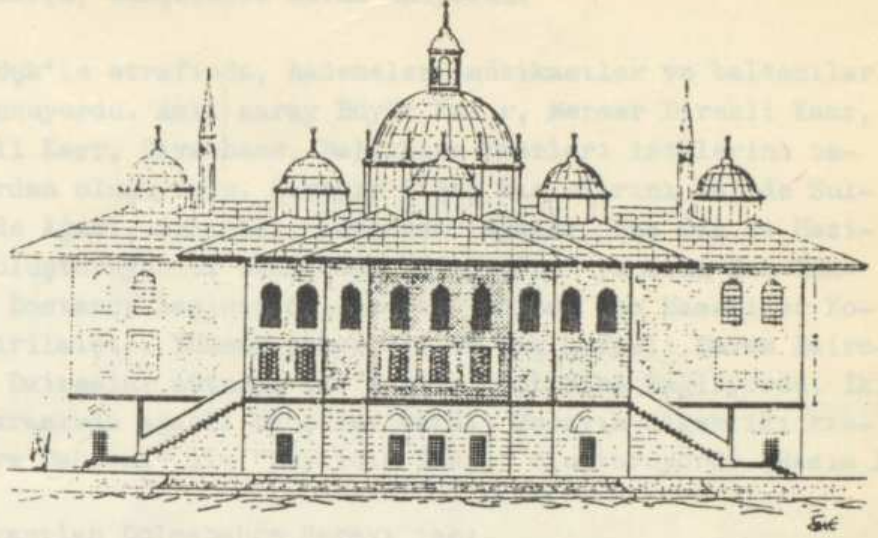
Eski saray Boğaziçi tarafından bahsettiğimiz Çinili Köşk'le başlıyor ve Dolmabahçe'ye doğru tatlı renkler ve nakışlarla süslü

14/ibid. s.204.

15/Kuban, İst.Tar.Yap. s.44.

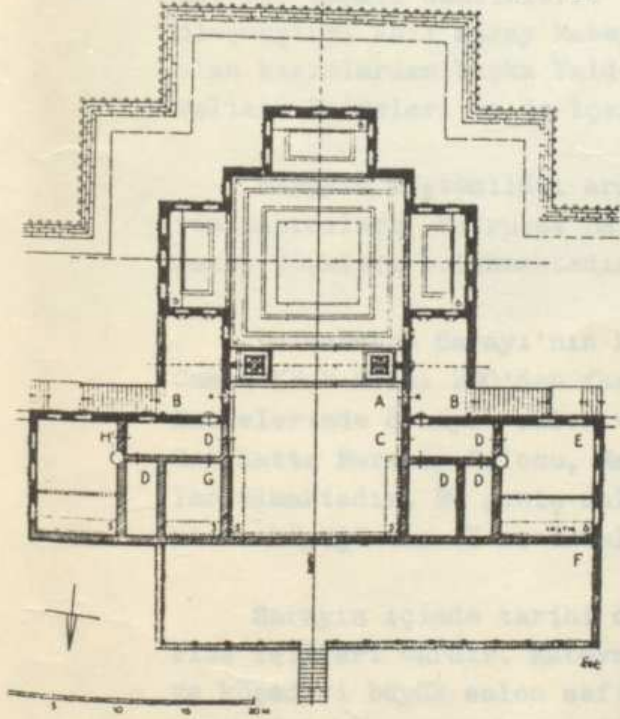
16/Kuban, Osm.çağı boy... s.134.

17/Gökbilgin, Tarihte Boğaziçi'', İslam Ansiklopedisi, s.674.

BEŞİKTAŞ SARAYINDA ÇİNİLİ KÖŞK 130

ÇİNİLİ KÖŞK (Beşiktaş)
Kaynak: Eldem, S.H. Boğaziçi Anıları

çeşitli kasırlarla, bahçelerle devam ediyordu.

Çinili Köşk'le etrafında, hademeler, müzikacılar ve baltacılar daireleri bulunuyordu. Asıl saray Büyük Kasr, Mermer Direkli Kasr, Mabeyn, Kafesli Kasr, Divanhane, Balıkhane Kasrları isimlerini taşıyan dairelerden oluşuyordu. Sarayın diğer kısımlarını Valide Sultan, Darussuade Ağası, Silahdar, Hazinedar Ağalar, Has Oda ve Hazine Daireleri oluşturmuyordu. Hekimbaşı Dairesi'nin yanında Koz Bekçiler Dairesi Bostancı başının dairesinin yanında ise Hasekiler Koğuşu inşa ettirilmişti. Yüksek pencerele ve sık kafesli Harem Dairesi ile Hünkâr Dairesini sütunlu bir dehliz birbirine bağlıyordu. İki bina kütlesi arasında ağaçlı bahçeler vardı. Sarayın diğer iki kısmını "Mehtabiye Bahçesi" ile "Bayıldım Kasrı" oluşturmuyordu (Resim 1).

1854'te yapılan Dolmabahçe Sarayı ise;

Genel görünüşü ile orta yerde yüksek bir merasim dairesi ve bu daireye kapalı dehlizlerle bağlanmış sağlı sollu diğer iki daireden oluşmuştur. Asıl saray Mabeyn, Hünkâr, Muayede Salonları isimlerini alan kısımlardan başka Valide Sultan, Kadın Efendiler, Şehzadeler ve Veliaht Daireleri'ni de içermektedir. (Resim 2).

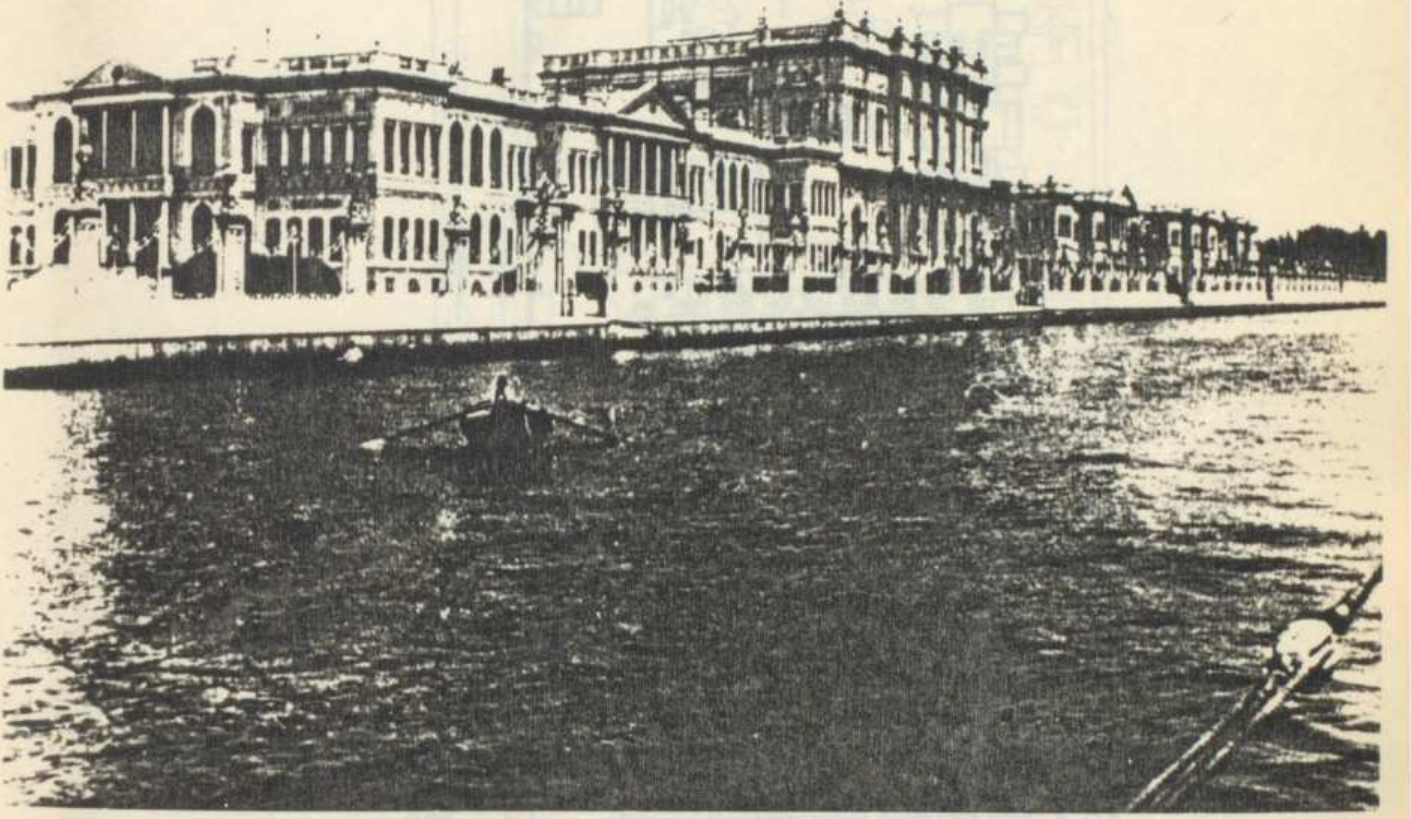
Sarayın müstemilâtı arasında Paşa, Kızlarağası, Musahipler, Harem kapıcıları, Mefruşat Daireleri ile Camlı Köşk, Kuşluk Köşkü, Hareket Köşkleri bulunmaktadır.

Dolmabahçe Sarayı'nın Mabeyn, Hünkâr ve Valide Daireleri ile Camlı Köşk kısmı 200'den fazla odayı içermektedir. Mabeyn ve Hünkâr Dairelerinde 8 büyük salon vardır. Bunlar alt katta Methal Salonu, üst katta Merasim Salonu, Mavi Salon, Harem Salonu gibi çeşitli isimler almaktadır. Bu geniş salonlardan 6'sı 43m., biri 35 m. Harem'deki en büyüğü ise 47 m. uzunluğundadır.

Sarayın içinde tarihi olayların geçtiği meşhur odalarında ayrıca isimleri vardır. Mabeyn dairesinin üst katında deniz tarafında ve köşedeki büyük salon sefirlerin kabul salonudur. Bu kısma ve Zülvecin Salonuna girerken sağdaki salona "Somaki Salon" denilmektedir.

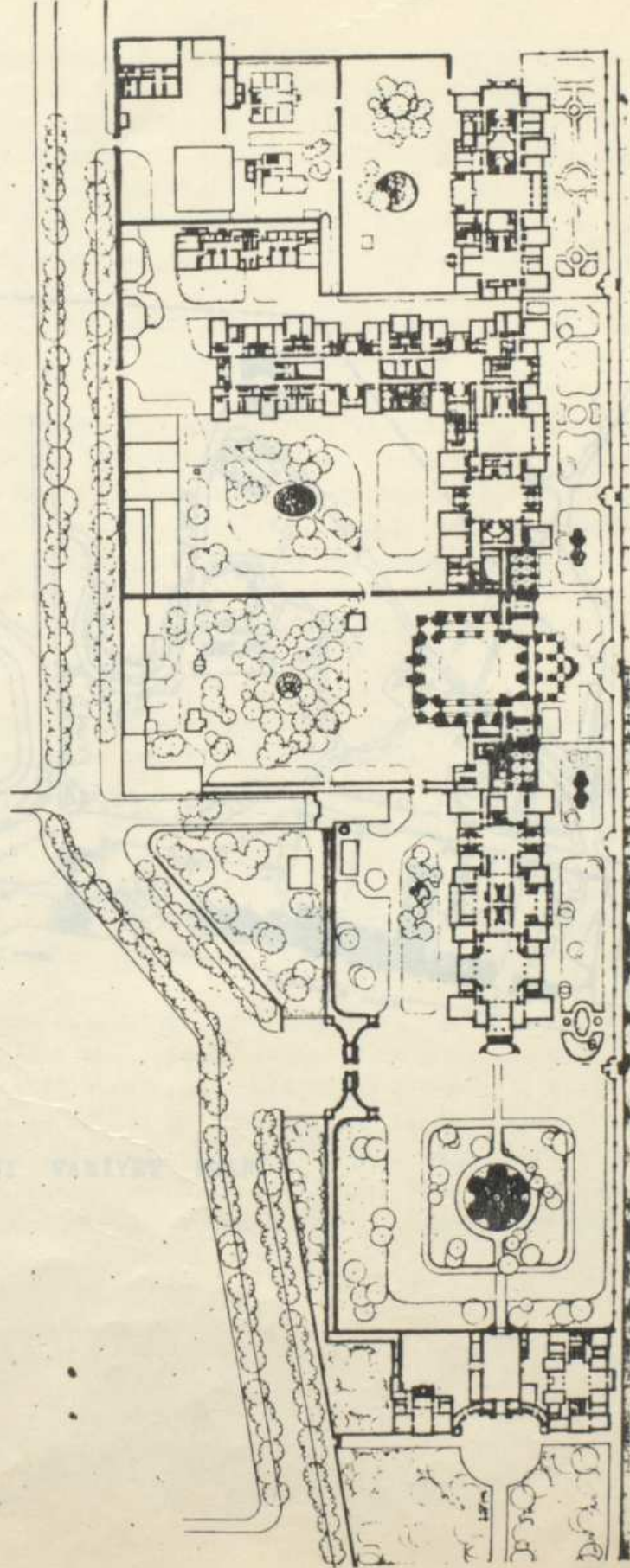
Mabeyn Dairesinde üst katta bahçe üstünde "Müzik Odası" vardır. Aynı sırada ve Hünkâr Dairesinde sırasıyla, Baş oda, Aynalı Oda ,

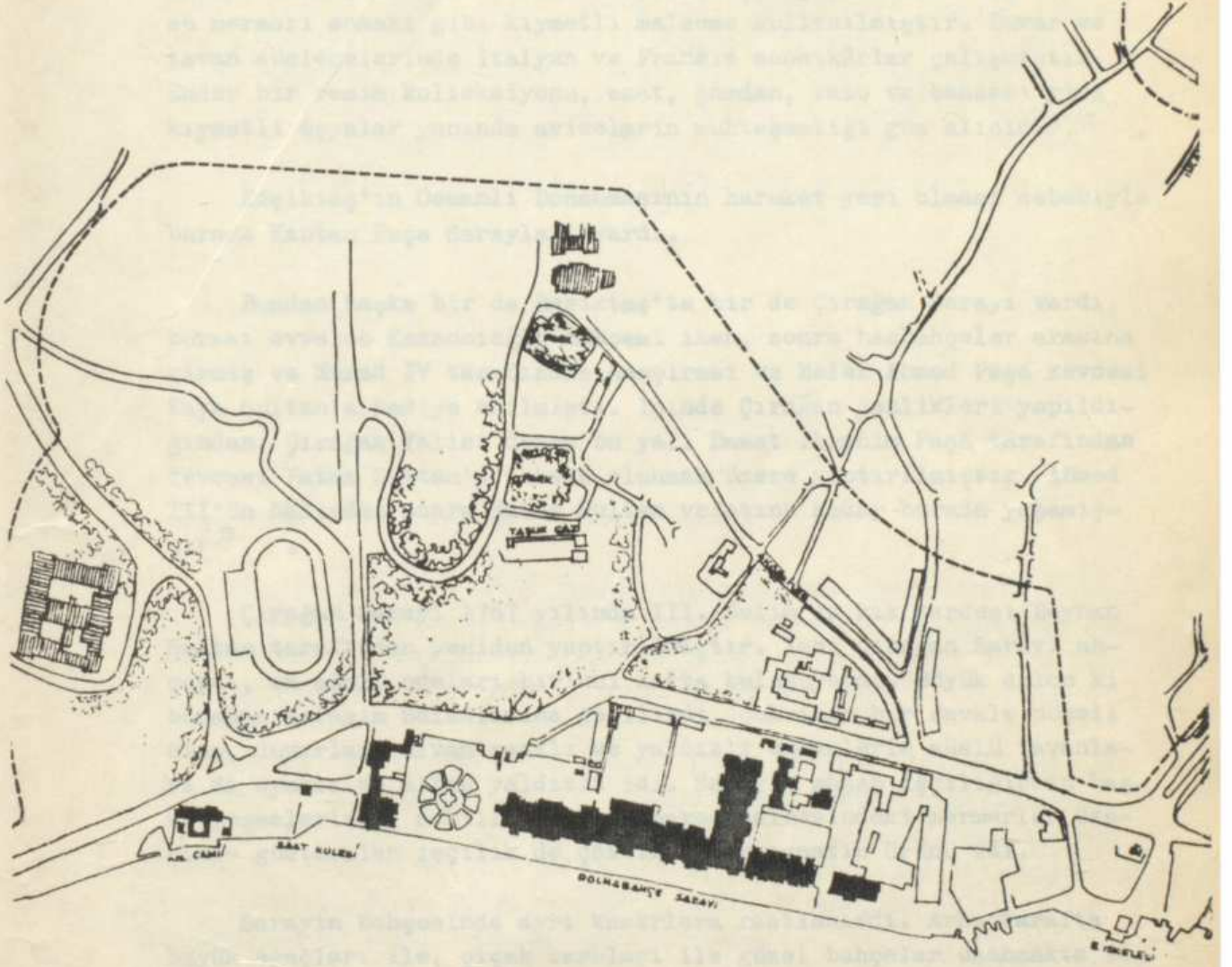
DOLMABAHÇE SARAYI
SARAY KAPISINDA

Resim 2. Dolmabahçe Sarayı
Yıldız Albümleri(IUK)

DOLMABAHÇE SARAYI
ZEMİN KAT PLANI

DOLMABAHE SARAYI VAZİYET PLANI

Resim Odası, Esvap Odası sıralanır. Mabeyn'in büyük methal Salonundan yukardaki Merasim Salonu'na çıkan billür parmaklıklı beş büyük merdiven vardır.

Dolmabahçe Sarayı'nın dış ve özellikle iç süslemesine çok özen gösterilmiştir. Binanın yapımında, Marmara adalarından çıkarılan maviye bakar bir cins mermer kullanılmış, iç süslemede ise billür, su mermeri somaki gibi kıymetli malzeme kullanılmıştır. Duvar ve tavan süslemelerinde İtalyan ve Fransız sanatkarlar çalışmıştır. Ender bir resim koleksiyonu, saat, şamdan, vazo ve benzeri gibi kıymetli eşyalar yanında avizelerin muhteşemliği göz alıcıdır.¹⁸

Beşiktaş'ın Osmanlı Donanmasının hareket yeri olması sebebiyle burada Kaptan Paşa Sarayları vardı.

Bundan başka bir de Beşiktaş'ta bir de Çırağan Sarayı vardı, burası evvelce Kazancıoğlu Bahçesi iken, sonra hasbahçeler arasına girmiş ve Murad IV tarafından hemşiresi ve Melek Ahmed Paşa zevcesi Kaya Sultan'a hediye edilmişti. İçinde Çırağan Şenlikleri yapıldığından, Çırağan Yalısı denen bu yalı Damat İbrahim Paşa tarafından zevcesi Fatma Sultan'a tahsis olunmak üzere yaptırılmıştır. Ahmed III'ün halinden sonra Fatma Sultan vefatına kadar burada yaşamıştır.¹⁹

Çırağan Sarayı 1767 yılında III. Selim'in kız kardeşi Beyhan Sultan tarafından yeniden yaptırılmıştır. Yeni Çırağan Sarayı ahşaptı, en süslü odaları birinci katta bulunuyordu. Büyük salon ki buradan Merasim Salonlarına geçilirdi, çok ince bir zevkle döşeli olup, duvarları elvan renkli ve yıldızlı desenlerle süslü tavanları da oymalı ve altın yıldızlı idi. Sarayın ahşap işçiliğinden başka çeşmelerinde, sebillerinde ve harem dairesindeki mermerler üzerinde gösterilen işçilik de çok ince bir sanatın ürünü idi.

Sarayın bahçesinde ayrı kasırlara rastlanırdı. Arka tarafta büyük ağaçları ile, çiçek tarhları ile güzel bahçeler uzanmakta idi. Bahçeler setli olup, ortasında büyük bir mermer havuz yer alırdı. III. Selim bu sarayı çok beğenmesine rağmen Mabeyn kısmının olmaması nedeni ile uzun süreli kalamazdı. Daha sonra saray yanındaki Rodoslu yalısı satın alınarak her iki bina yerine büyük bir saray yapımı düşünülmüştür. Fakat devletin ekonomik, sosyal ve siyasal durumu

18/Ağın, Saraylarımız's.

19/Gökbilgin, op.cit. s.675.

bu girişimi engellemiştir. (Mısır Seferi).

II. Mahmut Topkapı Sarayı'nda devamlı oturmak istemediğinden zamanının çoğunu Boğaziçinde geçiriyordu. Boğaz'da kışlık bir ikâmetgahı olmamasından yakınıyordu. Kışlık Sarayın Çırağan'ın yerine yapımını istemişti. Bunun üzerine Çırağan'ın biri deniz üzerinde yazlık, diğeri tepede kışlık olmak üzere iki Mabeyn Dairesi yapıldı. 1836 yılında ise her vakit oturulabilecek büyük bir saray yapımı amacı ile eski saray ve kasırlarla beraber bir mesçit, bir mektep ve çevredeki diğer binalarda yıktırılmış ve Büyük Çırağan Sarayı'na başlanmıştır. Yeni Çırağan Sarayı Beşiktaş'tan Ortaköy'e kadar uzanan bir sahili işgal ediyordu. Binalar beş kısma ayrılıyordu:

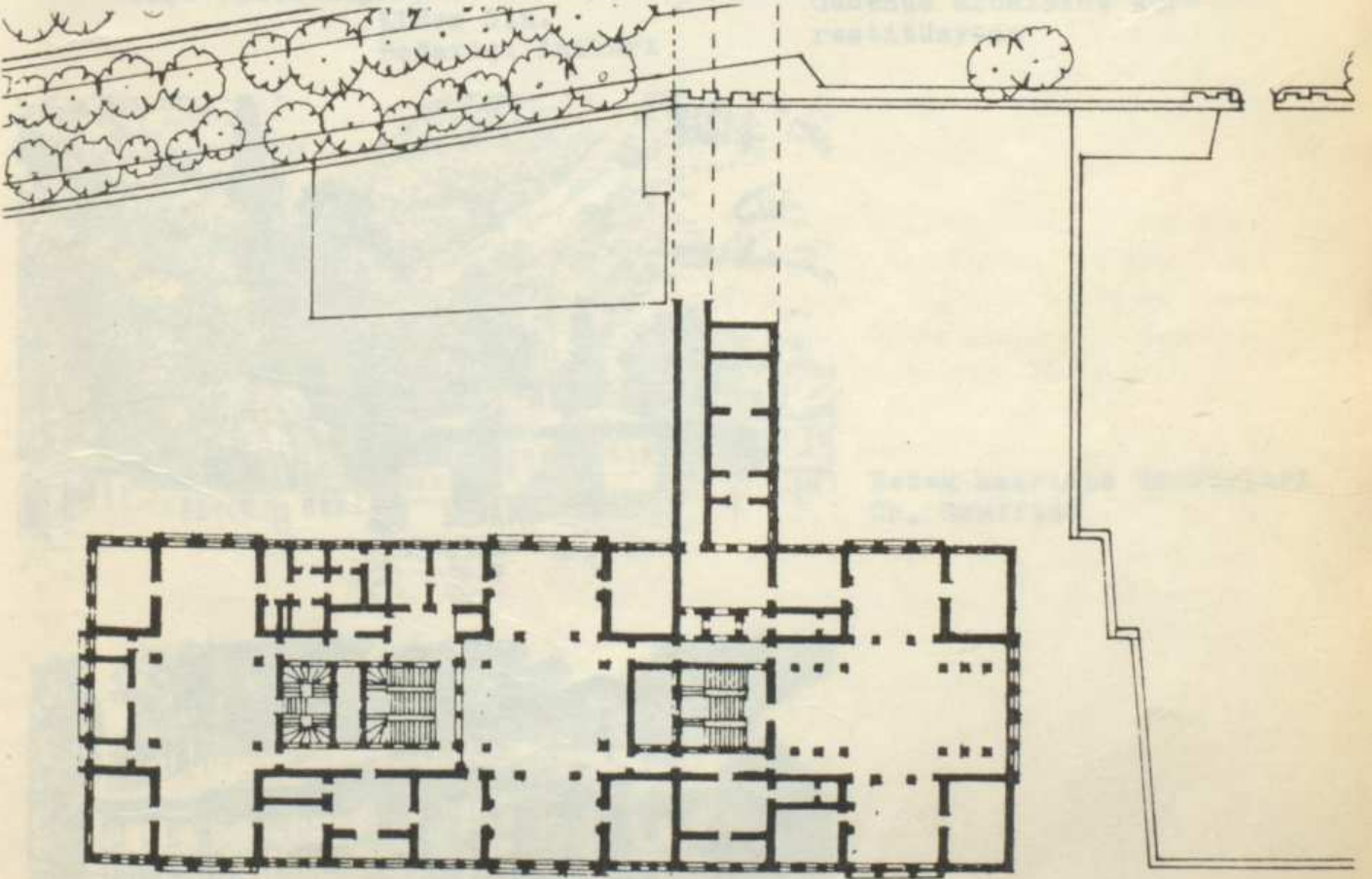
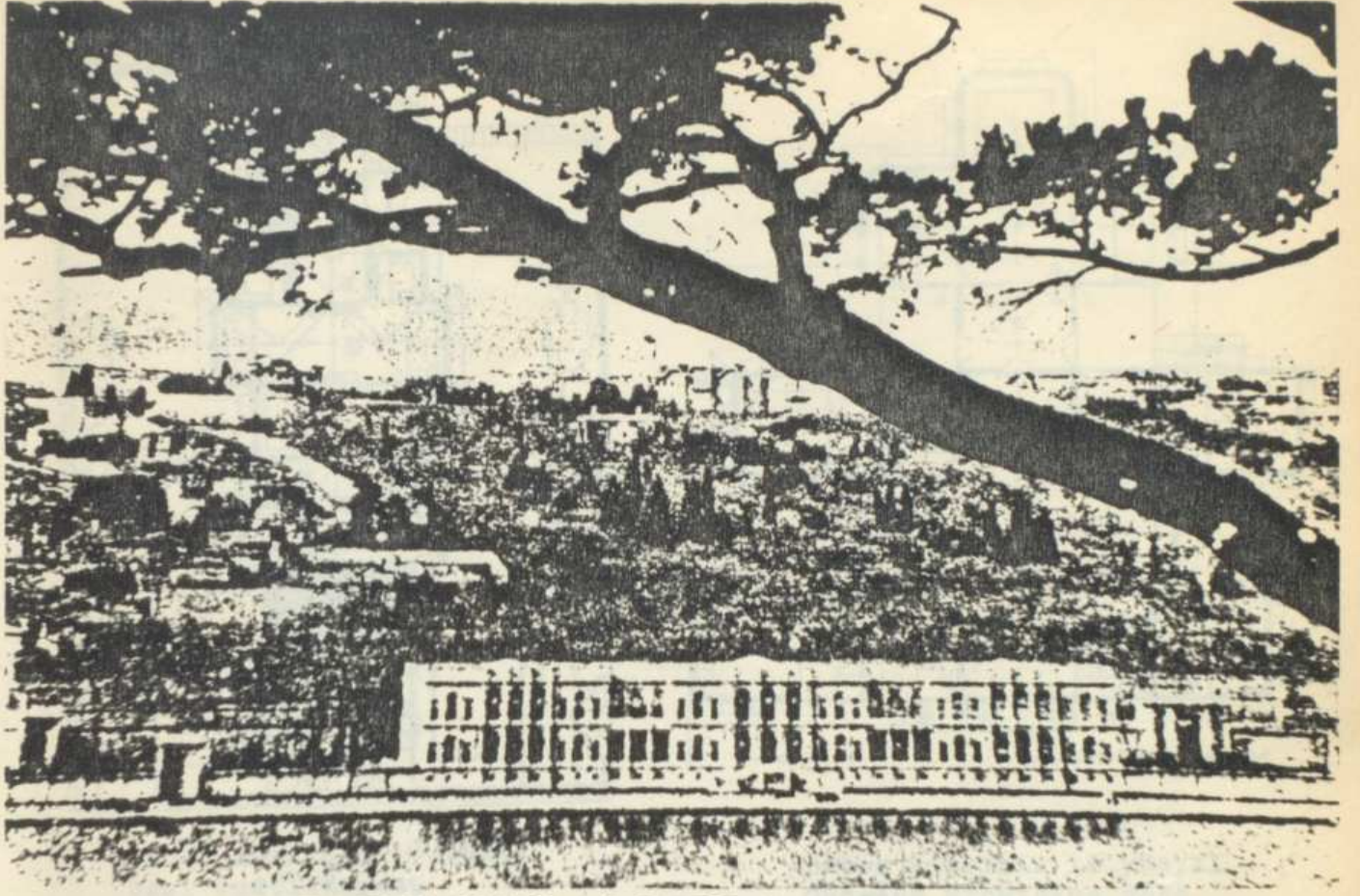
- 1) Merasim Dairesi,
- 2) Daire-i Hümayün,
- 3) Harem,
- 4) Mabeyn Dairesi,
- 5) Veliaht Dairesi,

bir de çeşitli işler için on kadar daire vardı.

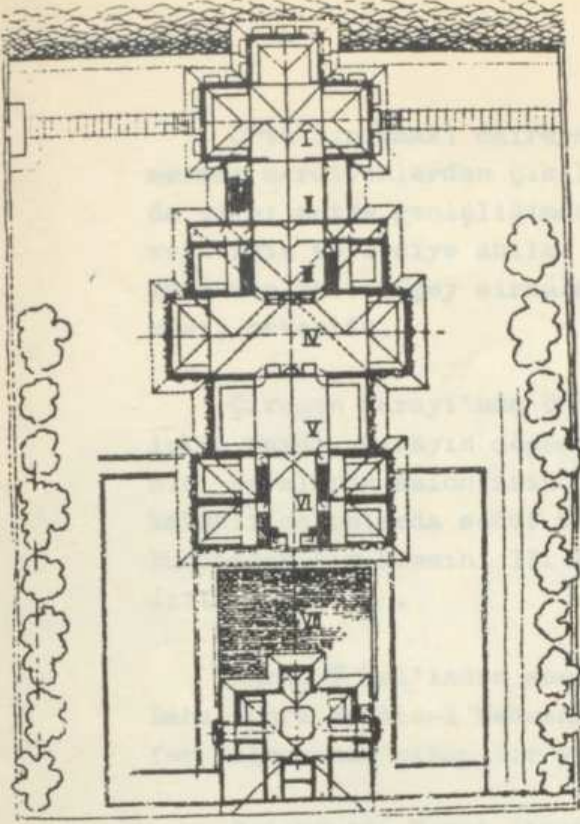
Sarayın en göze çarpan kısmı ortada bir sıra mermer sütun üzerine istinat ettirilmiş Padişah'a mahsus daire idi. Bu dairenin mermer merdivenleri denize kadar iniyor, sağ tarafı haremi, sol tarafı da saray memurları dairelerini oluşturuordu.

II. Mahmut 1839'da öldüğü vakit büyük sarayın bazı kısımlarında inşaat devam ediyordu. Eski Çırağan Sarayı yerine yenisi yaptırılmak üzere 1855'de yıktırılmış Abdülhamit'in başaramadığı inşaat Abdülaziz devrinde ve 1871'de Serkis Balyan tarafından yapılmıştı. Çırağan Sarayı gerek plânı, gerek tezinatı itibarıyla 19. yüzyıl mimarisinin en güzel örneklerinden biridir.

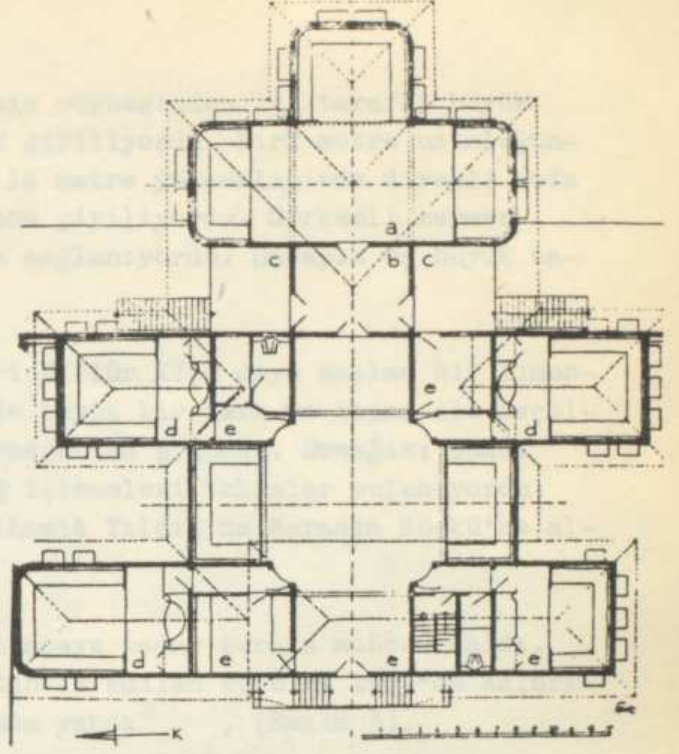
Dört milyon altın liraya mal olan saray müstemilât hariç üç daireden ibaretti. Boğaziçi tarafında bulunan daire Hünkâr Dairesi idi. Odaların tezinatı da göz alıcı olup, tavanlar ahşap ve müzeyyendi. Duvarlar Somaki mermerlerle veya nakışlarla süslenmişti. Mermer sütunlu salonlarda taş işçiliği olağanüstü idi.

ÇIRAĞAN SARAYI

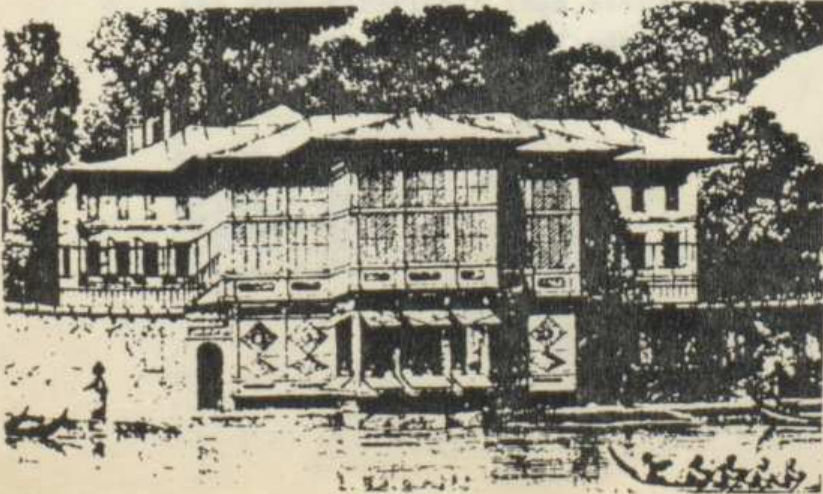
Bebek kasrının 19.yüzyıl
başı restitüsyonu
Eldem S.H.
Boğaziçi Anıları

Bebek kasrının 18.yüzyıl
Gudenus krokisine göre
restitüsyonu

Bebek kasrının Gravürleri
Ch. Gouffier

Orta kısımdaki daireye deniz cephesinden iki taraflı büyük mermer merdivenlerden çıkılarak giriliyordu. Kırk metre uzunluğunda yirmi metre genişliğinde ve 14 metre yüksekliğinde direkli sofa veya orta sofa diye anılan salona giriliyordu. Görkemli mermer merdivenlerle düşey sirkülasyon sağlanıyordu. Sarayın üç büyük hamamı, mevcuttu.

Çırağan Sarayı'nda önceleri Billûr Köşk diye anılan bir limonlukta vardı. Sarayın döşemesi de büyük bir zevk ve itina ile seçilmiş, eşyalarda salonların dekorasyonuna uygundu. Örneğin: Sedef kakmalı salonlarda sedef ve bağ işlemleri takımlar bulunuyordu. Bunlardan bir kısmını II. Abdülhamit Yıldız'da Merasim Köşkü'ne aldırtmıştı.²⁰

Murad V hal'inden sonra ölünceye kadar burada mahbus kaldı. Daha sonra Meclis-i Mebusan'a tahsis edilen bu bina 1909'da kalorifer dairesinde çıkan bir yangında yandı²¹, (Resim 3).

Ortaköy'de Damat İbrahim Paşa tarafından 1725-26'da daha önce varolan bir Sahilsaray yerine yaptırılan Niştabad Köşkü vardı, bu köşk yerine sonra III. Selim'in hemşiresi Hatice Sultan tarafından mimar Melling'e bir saray yaptırılmıştı. Abdülhamit II devrinde bunun yerine iki ayrı yalı inşa ettirilip kızları Naime ve Zekiye Sultanlara tahsis edildi. Kuruçeşme'de ise 1763'te Esma Sultan 1838'te de Atiye Sultan'lara Saraylar inşa ettirilmişti²².

Bebek'te de I. Selim'in bir Kasrı ve bahçesi vardı. Daha sonra burada Kaptan-ı Derya Cezayirli Hasan Paşa tarafından bir kasr inşa ettirildi. Bu Kasr Humayunabad adıyla anılırdı. III. Selim bu kasrı yeniden inşa ve tezyin ettirdi, bu kasr 1876'da Abdülmecit tarafından yıktırıldı sonra ismi unutuldu Bebek Köşkü diye tanındı.²³

Tarabya'da ise II. Selim tarafından yaptırılmış bir köşk vardı.²⁴

Anadolu yakasında ise Beykoz Mesiresi sahilinde Beykoz Kasrı Humayunu vardı. Beykoz'da halen mevcut köşk Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa tarafından inşa ettirilerek Abdülmecit'e takdim olunmuş, sonradan Abdülaziz tarafından tamir ettirilmişti²⁵.

20/Agın, op.cit. s.21.

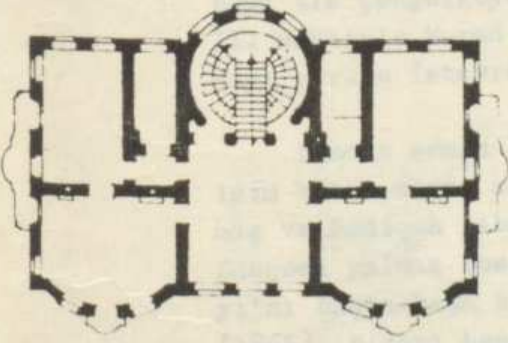
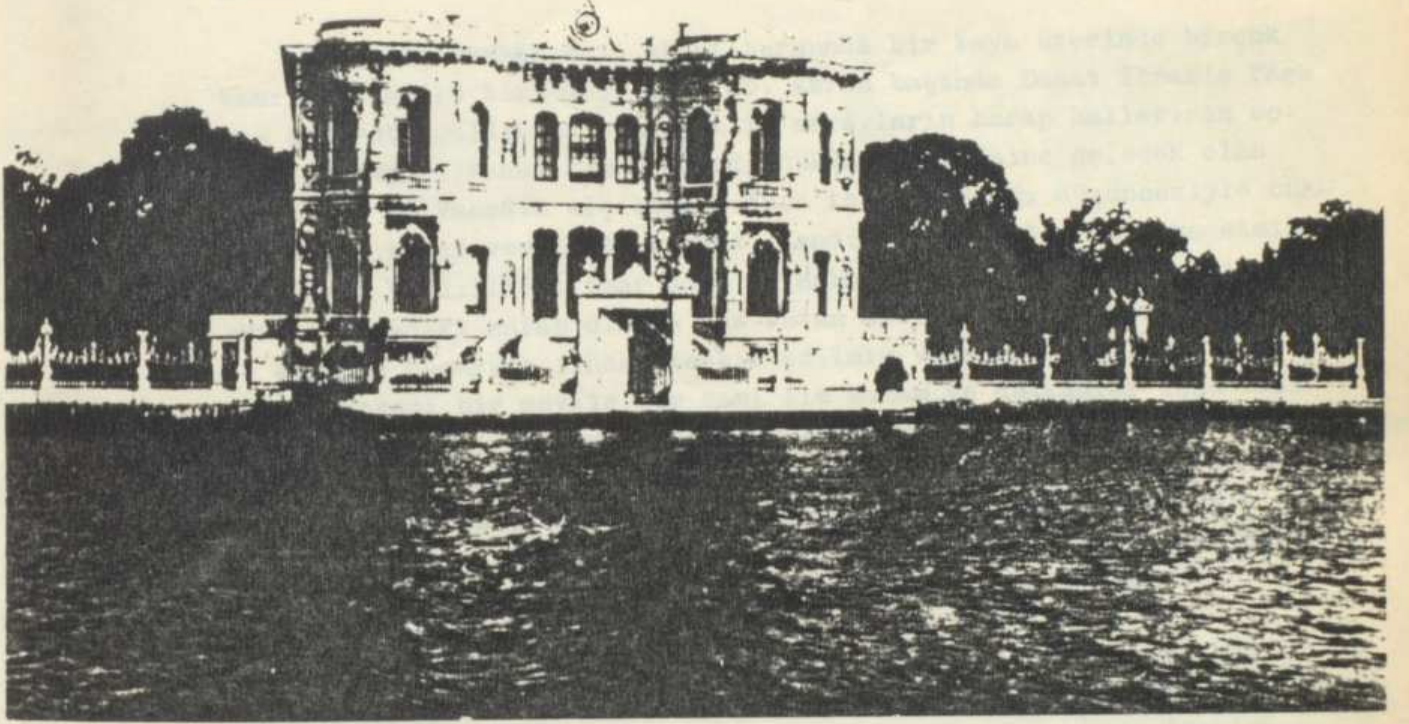
21/Gökbiçgin, op.cit. s.675.

22/ibid. s.676.

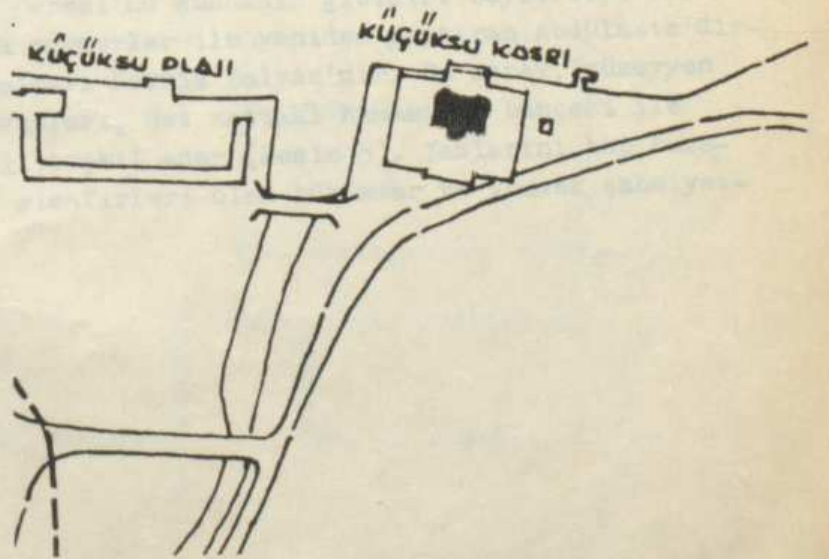
23/ibid. s.677.

24/ibid. s.680.

25/ibid. s.684.

KÜÇÜKSU KASRI PLANI

KÜÇÜKSU KASRI
VAZİYET PLANI

Çubuklu'da ise köşk, havuz ve bir çeşmenin bulunduğu Feyzabad Mesiresi vardı. Küçüksu Deresi yanında eskiden bir bostancı ocağı vardı. I. Mahmud'un buraya rağbet etmesi üzerine bir kasr inşa edildi. Bu kasr III. Selim ve II. Mahmud devirlerinde tamir edildi ve Abdülmecit devrinde yeniden inşa edilmiş Abdülaziz devrinde ise bugünkü şekliyle tekrar tamir görmüştür²⁶, (Resim 4).

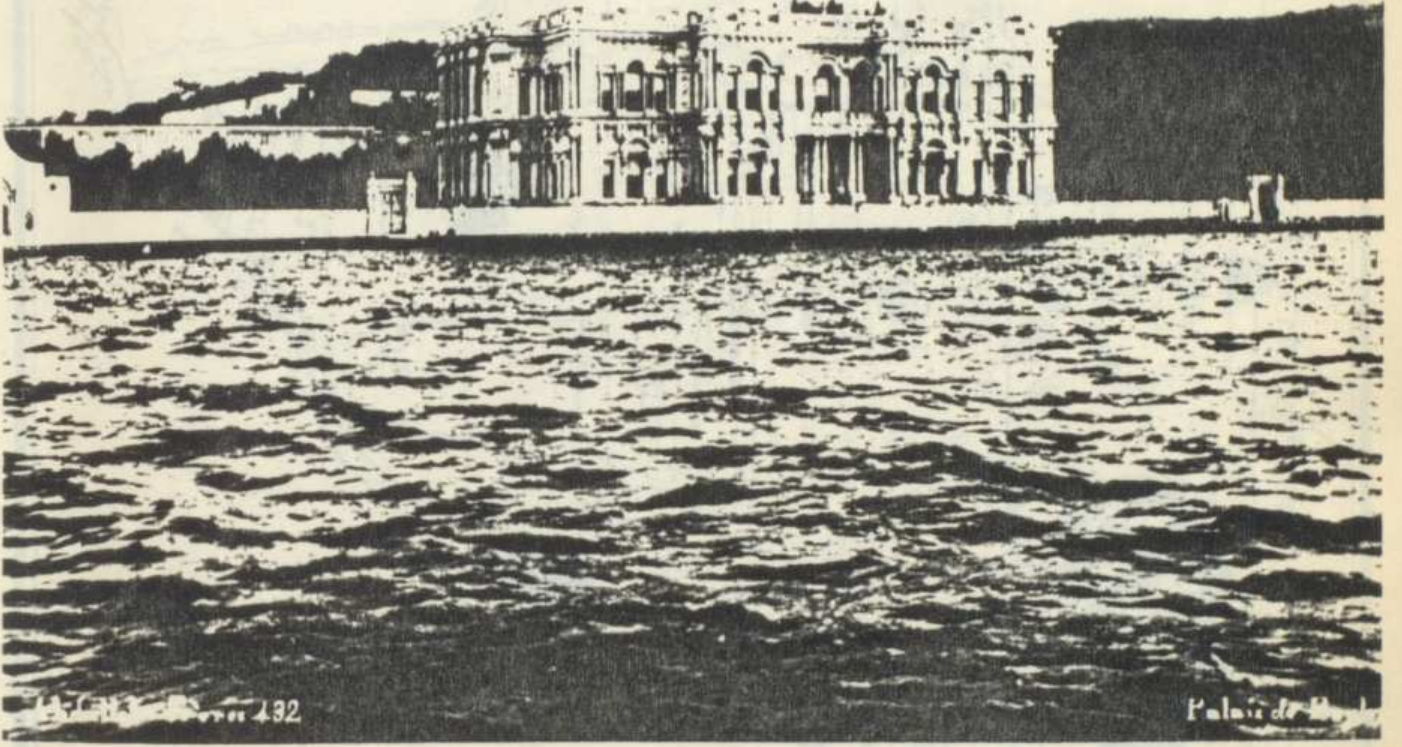
Kandilli Hasbahçesi, Akıntıburnunda bir kaya üzerinde birçok kasrlarla süslü bir bahçe idi. 18. asrın başında Damat İbrahim Paşa'nın sadarete geldikten sonra, miri sarayların harap hallerinin ecnebilere ve bilhassa tam o sırada hükümet merkezine gelecek olan Avusturya ve Venedik elçilerine fena tesir edeceği düşüncesiyle onarımlarına karar verildiği sırada, Kandilli Sarayı'nı da ihya etmişti. Fakat Kandilli'yi imar eden I. Mahmud oldu. 1751-52 tarihinde evvela buradaki harap olmaya yüz tutan sahilsarayın sınırları tayin ve evkaf-ı humayuna ilhakı tesbit edilmiş ve saray yenilendikten sonra merkezi bir mevkie bir cami ile hamam ve dükkanlar inşa edilmiş, sonra "Leb-i Derya olan sevahil-i taraf-ı humayundan icareteyn ile talibine ve sevahilin gayr-i mahalleleri yalnız icare-i mücelle kaydı ile rağbet edenlere verilmiş "ve burası Nevabad tesmiye olunmuştu. Kandilli Sarayı zamanla harap olduğundan Abdülhamit'in ilk devirlerinde yeri satıldı ve vakf-ı humayuna ilhak olundu²⁷.

Beylerbeyi'nde ise İstavroz Bahçesi, Has bahçeler arasında bulunan bu semtte Mahmud I. Ferahfeza Kasrını yaptırdı (1734). Mahmud I in valdesine mahsus olmak üzere yine bu civarda (Beylerbeyi ile Çengelköyü arasında) Şevkabad Kasrını yaptırmıştı. Mahmud II. vaktiyle Murad III devri Beylerbeylerinden Mehmed Paşa'nın sarayı yerine İstavroz Sahilsarayını yaptırdı.

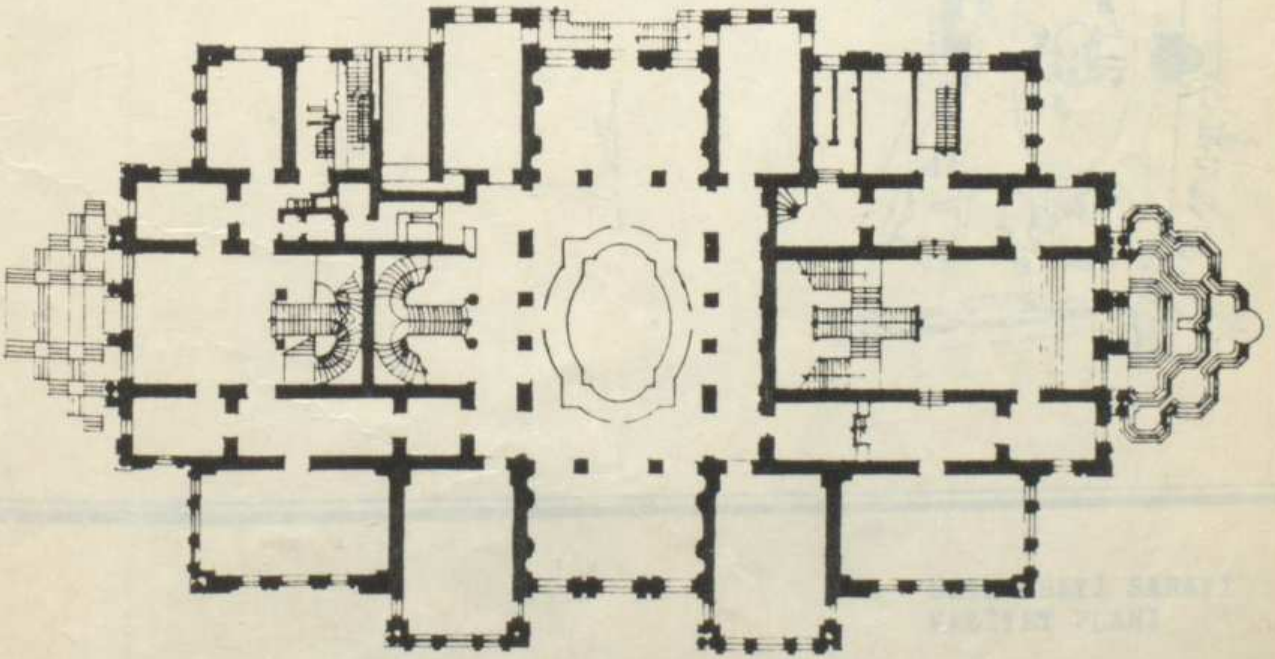
Bundan sonra bu saray Beylerbeyi Sarayı tesmiye edilmiş ve bu isim bütün semte alem olmuştur. Bu sarayda bir aralık yangın çıkmış ve Padişah (Abdülmecit) Çırağan'a nakletmişti. Bugün İstavroz Bahçesi yalnız Bostan Deresi'ne münhasır gibidir. Beylerbeyi Sarayı'nı baştanbaşa beyaz mermerler ile yeniden yaptıran Abdülaziz'dir. (1865). Mimarı hassa mimarı Serkis Balyan'dır. Bu saray, müzeyyen salonları içindeki havuzları, üst kattaki hamamı ve bahçesi ile güzel bir mimari örneği teşkil eder (Resim 5). Yazlarını hep burada geçiren Abdülaziz, misafirleri olan hükümdar ve yüksek şahsiyet-

26/ibid. s. 687.

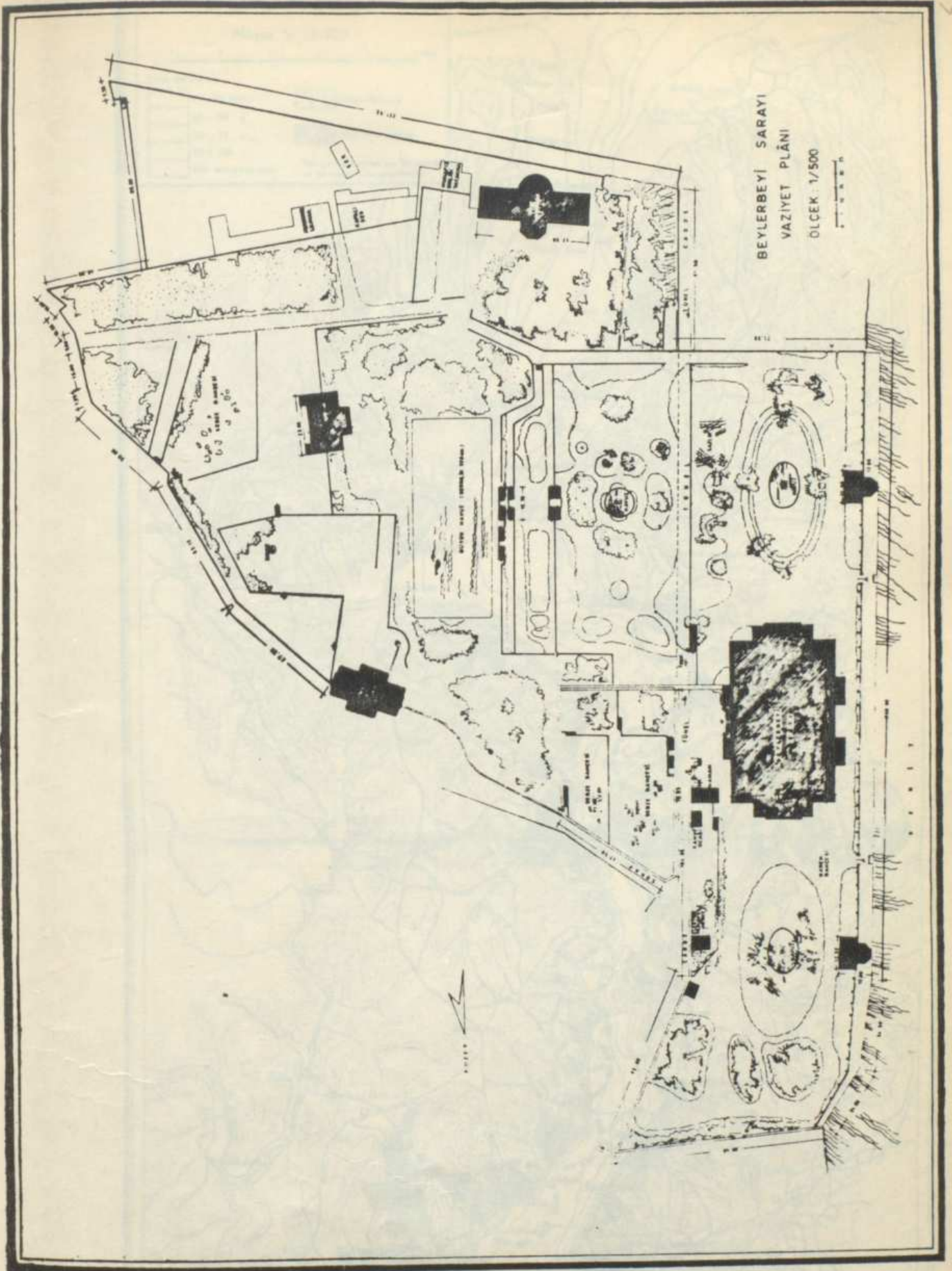
27/ibid.

BEYLERBEYİ SARAYI
Yıldız Albümleri (TUK)

BEYLERBEYİ SARAYI
ZEMİN KAT PLANI

BEYLERBEYİ SARAYI
VAZİYET PLANI

TABLO 1. OSMANLI DÖNEMİ BOĞAZİÇİ SAHİLSARAYLARI

BULUNDUĞU YER	YAPININ ADI	MİMARİ	YAPTIRAN	YAPIM TARİHİ					Son durum
				XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	
TOPHANE	TOPHANE KASRI	Nikogos Balyan	Abdülmecit (1839 - 61)					1854	
FINDIKLI	EBNABAD KASRI		III.Ahmet (1708 - 30)				1724		yıkıldı
	CEMİLE SULTAN S.SARAYI		II.Mahmut (1808 - 39)					1820	
	ADİLE " "		" "					1820	
BEŞİKTAŞ	BEŞİKTAŞ S.ÇİNİLİ KÖŞK	İsmail Ağa	IV.Mehmet (1648 - 87)			1679			yıkıldı
	İFTARİYE KÖŞKÜ		I.Mahmut (1730 - 54)				1735		"
	SEYABAN "		" "				1748		"
	SERVİLİK "		" "				1748		"
	BEŞİKTAŞ YAZLIK SARAYI	Mimar Melling	III.Selim (1784 - 1807)				1780		"
	BEŞİKTAŞ SARAYI	Kirkor Balyan	II.Mahmut (1808 - 39)					1830	"
	DOLMABAĞÇE SARAYI	Karabet Balyan	Abdülmecit (1839 - 61)					1854	
ÇİRAĞAN	KAYA SULTAN S.SARAYI		IV.Murat (1623 - 40)			1625			yıkıldı
	ÇİRAĞAN S.SARAYI		III.Ahmet (1708 - 30)				1715		"
	ÇİRAĞAN SULTAN S.S.		III.Selim (1784 - 1807)				1790		"
	ÇİRAĞAN YAZLIK SARAYI		II.Mahmut (1808 - 39)					1810	"
	ÇİRAĞAN SARAYI	Serkiz Balyan	Abdülaziz (1861 - 76)					1865	yandı
ORTAKÖY	NEŞETÂBÂD KASRI		III.Ahmet (1708 - 30)				1722		yıkıldı
	HATİCE SULTAN S.S.	Mimar Melling	III.Selim (1784 - 1807)				1793		"
	NAİME SULTAN YALISI		II.Abdülhamit (1876 - 1908)					1900	
	ZEKİYE " "		" "					1900	
KURUÇESME	SÜREYYA KASRI		III.Ahmet (1708 - 30)				1726		yıkıldı
	ESMA SULTAN S.S.		III.Mustafa (1757 - 74)				1763		"
	ATİYE " "		I.Abdülhamit (1774 - 89)				1784		"
ARNAVUTKÖY	İZZETÂBÂD		III.Ahmet (1708 - 30)				1720		"
	BEYHAN SULTAN S.S.	Mimar Todorı	III.Selim (1789 - 1808)					1800	"
	ÇİFTE SARAYLAR		Abdülmecit (1839 - 61)					1850	
BEBEK	I.SELİM KASRI		I.Selim (1512 - 20)		XVI				yıkıldı
	HÜMAYUNÂBÂD		III.Ahmet (1708 - 30)				1720		"
	BEBEK SARAYI		I.Abdülhamit (1774 - 89)				1780		"
	NİSBETİYE KASRI		III.Selim (1789 - 1839)					1800	"
BALTALIMANI	BALTALIMANI S.S.		Abdülaziz (1861 - 76)					1865	
KALENDER	KALENDER KASRI		" "					1870	
BEYKOZ	SULTANİYE "		III.Murat (1576 - 95)		XVI				
	BEYKOZ "		Abdülmecit (1839 - 61)					1850	
	TOKAT KASRI		Fatih (1451 - 81)	1460					
CUBUKLU	FEYZÂBÂD		III.Ahmet (1708 - 30)				1720		yıkıldı
GÖKSU	GÖKSU KASRI	Şehremini Yusufe	I.Mahmut (1730 - 54)				1749		"
	" "	Nikogos Balyan	Abdülaziz (1861 - 76)					1865	
KANDİLLİ	KANDİLLİ SARAYI		IV.Mehmet (1648 - 87)			1650			
BEYLERBEYİ	ŞEYKABAD KASRI		III.Ahmet (1708 - 30)				1712		yıkıldı
	IV.MURAT S.S.		IV.Murat (1623 - 40)			1620			"
	FERAHEFEZA KASRI		I.Mahmut (1730 - 54)				1730		"
	BEYLERBEYİ SARAYI	Kirkor Balyan	II.Mahmut (1808 - 39)					1830	yandı
	" "	Serkis "	Abdülaziz (1861 - 76)					1865	
ÜSKÜDAR	ESKİ SULTAN SARAYI		Fatih (1451 - 81)	1460					yıkıldı
	KAVAK SARAYI		Kanuni 1520 - 66)		XVI				"
	ESKİ YAZLIK SARAY	Sinan ?	" "		XVI				"
	SEMSİ PAŞA KASRI	"	IV.Murat (1574 - 95)		XVI				"
	ŞEREFABAD "		III.Ahmet (1708 - 30)				1720		"
	" "		II.Mahmut (1808 - 39)					1820	"

lere bu sarayı tahsis etmişti. Abdülhamit II'de hal'inden sonra son senelerini burada geçirdi ve burada vefat etti (28).

Üsküdar Salacak'ta ise 16. yüzyılda sahil sarayları vardır. Selimiye'de ise Büyük Kavk Sarayı kompleksi vardır (29).

A. Refik 18. yüzyılda Üsküdar'da ki sahil kasr ve saraylarının da 100'ü bulunduğunu yazmaktadır. Çok büyük alanları kaplayan bu saraylar genellikle iki bazen tek katlı pavyon veya köşklere meydana gelen komplekslerdi. Madame Montague Üsküdar'da ki Ayşe Sultan Sarayı'nın ilgi çekici bir tanımını yapmaktadır (30).

1 numaralı tabloda Osmanlı döneminde Boğaziçi'nde yapılan Sahil sarayları toplu olarak görülmektedir. (31)

1 numaralı haritada ise Boğaziçi ve İstanbul kent mekanı içinde Sahil sarayların, köşk ve kasırların konumları görülmektedir.

Sonuç olarak 19. yüzyıla kadar suriçinde olan ve devlet yönetiminin üstlenmiş olduğu hükümdar sarayları bu yüzyıla kadar sadece yazlık Sahil sarayları köşk ve kasırların bulunduğu Boğaziçi'ne taşınmaya başlamıştır.

Boğaziçi'nde ve Boğaziçi kentsel mekanıyla, sosyal, fiziksel, ve ekonomik bütünlük teşkil eden, Yıldız gibi çevrelerde bulunan sahil sarayları, köşk ve kasırlarının bazıları yönetimin bütün çevresiyle ve ağırlığıyla yerleştiği saray kompleksleri haline dönüşmüşlerdir.

1.1.3/ Yıldız Sarayı

Kanuni Sultan Süleyman Devrinden beri bir av mesiresi olan, hazineyi hassaya kayıtlı bulunan Yıldız Koruluğuna ilk defa inşaat yaptıran Birinci Sultan Ahmet'tir. Bu köşk güzel ve küçük bir kasr durumunda olup, Dördüncü Sultan Murat dahi buraya avlanmaya gelerek köşkte zaman zaman istirahat etmiştir.

28/ibid. s.689.

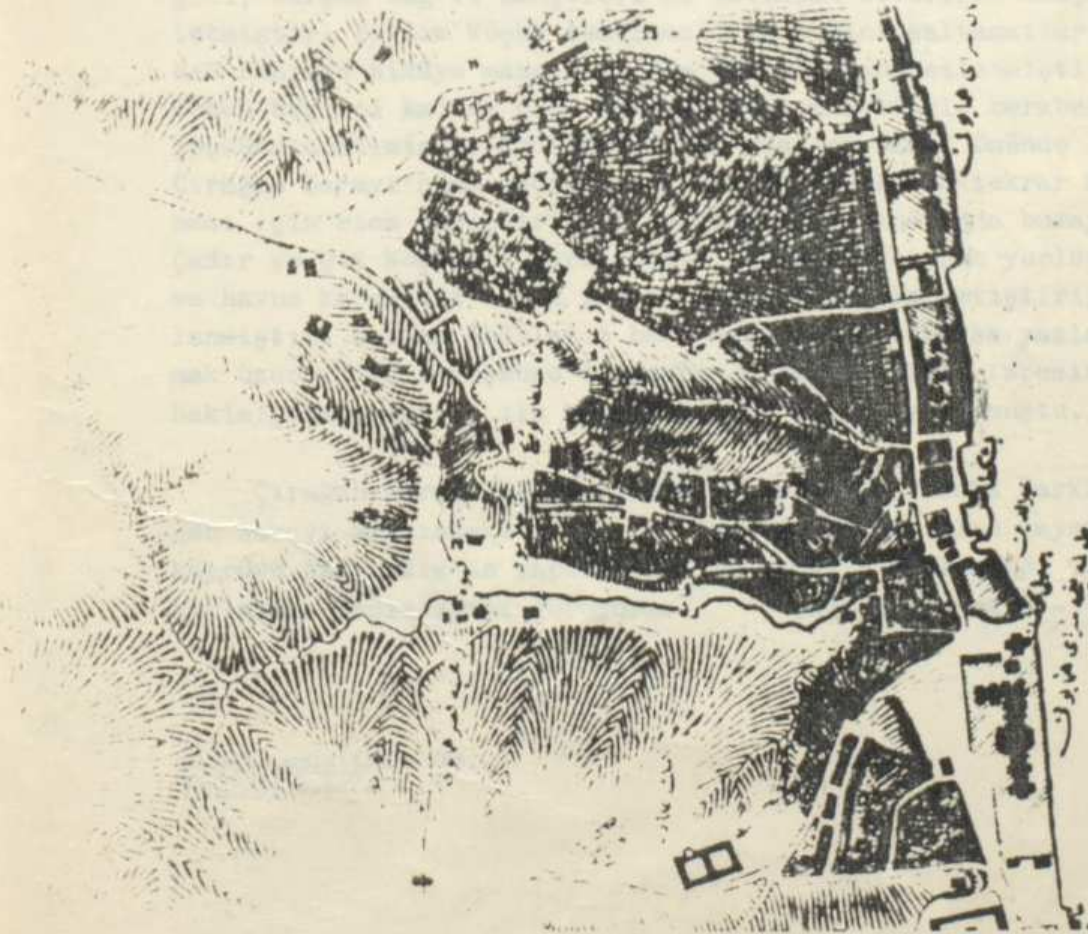
29/Kuban, İst. Tar.Yap. s.34.

30/ibid. s.39.

31/Yazıcıoğlu, Boğaziçi kıyı yap... s.114.

Beşiktaş ve Yıldız (1845) Eldem,Boğaziçi Anıları

Beşiktaş ve Yıldız (?) Eldem,Boğaziçi Anıları

18. yüzyılda, III. Sultan Selim buranın güzelliğini ve Boğaza olan hakimiyetini düşünerek buraya bir kasır yaptırarak ismine "Yıldız" demiştir. III. Sultan Selim buraya yaptırdığı bu kasrı kendisi için değil, annesi Mihrişah Sultan için yaptırmıştır. Bilhassa yaz mevsimlerinde buraya gelerek Boğaza hakim bulunan bu tepeden denizi seyrederdi. Nitekim bu tepe İstanbul'un en hâkim tepelerinden birisidir. İkinci Sultan Mahmut burada 1834 yılında küçük bir köşk yaptırmış ve etrafına da bir bahçe düzenlemeyi ihmal etmemiştir. Padişah buraya geldiğinde hususi şekilde tertiplenen güreşleri seyreder ve atış talimlerinde bulunur, bizzat Sultan Mahmut'da ok atar, düştüğü yerlere kitabeli taş diktirirdi. Padişah, Yeniçeri-leri kaldırdıktan sonra Asâkir-i Mansure-i Muhammediye'nin Yıldız Bahçesinde yaptıkları talim terbiyeleriyle bizzat meşgul olur, bilhassa Ortaköy sırtlarında yapmış oldukları tatbikatlarda bulunmak çok hoşuna giderdi³².

İkinci Sultan Mahmut'un oğlu Sultan Abdülmecid bu köşkü yıktırarak daha büyük ve daha çekici üslupta bulunanı yaptırmıştır. Yıldız bahçe ve kasırlarına olan rağbet bilhassa Sultan Abdülmecid devrinde fazlasıyla artmış ve genç hükümdarın Valdesi Bezm-i Âlem Sultan 1842 yılında (Kasrıdilküşad) isimli bu kasrı da inşa ettirmiştir. Ayrıca oğlu da kasır ve köşkler civarında bahçeler tanzim ettirdiği gibi, birçok bağ ve bahçeleri de istimlak ettirerek bahçeyi genişletmiştir. Yıldız Köşkü Abdülmecid'in zamanı saltanatlarında SEREFRAZ Hanımın hikâye masalları ile büsbütün şöhretlenmiştir. Buna da sebep beşinci kadını olan hanım Sultan maiyetiyle beraber Yıldız Köşküne çekilmişti. Abdülmecid bir gün geç vakit önünde fenerle Çırağan Sarayı'ndan geçip Serefraz hanım Sultana tekrar Saraya dönmesi için rica etmiştir. Sultan Abdülaziz zamanında buraya Malta Çadır ve Çit Köşkları yapılmıştır. Bahçenin birçok yerlerine de kuş ve havuz kafesleri dünek yerleri yaptırılmakla yetiştirilmeğe başlanmıştır. Sultan Abdülaziz bazı mevsimler bilhassa yazlara rastlamak üzere Yıldız Köşküne oturmağa gelirdi. Yıldız tepesinin civarına hakimiyeti dolayısı ile burayı çekici bir hale koymuştu.

Çırağan Sarayı'nın yapılmasını müteakip Yıldız Parkı ile Çırağan Sarayı arasındaki bir zafer takı durumunda olan gayet nefis köprüyü Abdülaziz'in yaptırması ile sarayın canlandığı ve etrafının parlamaya başladığını görüyoruz³³, (Resim-harita 6 - 7).

32/Ağın, op.cit. s. 185.

33/İbid. s.127.

Beşinci Sultan Murat hastalık günlerinin bazı sayılı günlerini Yıldız Sarayı'nda geçirirdi. Nitekim Çerkez Hasan vak'asının olduğu gün Beşinci Sultan Murat, Yıldız'da bulunuyordu. Hatta Sarayın bir hücumu uğramak ihtimaline karşı bazı tedbirler dahi alınmıştır. İkinci Sultan Abdülhamit Dolmabahçe Sarayı'nı her hususta emniyetli bulmamış olmalı ki, 7 Nisan 1877 günü Yıldız'da oturmak üzere oraya taşındı ve o günden sonra "Yıldız Sarayı Hümayunu" ismi verildi (Resim 8).

İkinci Abdülhamit'in Yıldız'a naklettiği bu tarihi II. Mahmud, Abdülmecid ve Abdülaziz devirlerinden kalmış, daire-i hümayun denilen Yıldız Kasrı (bugün YILDIZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜK olmaktadır). Bugün Mabeyn Dairesi, Çale Kasrı, Malta ve Çadır Köşkleri ile diğer bazı müteferrik binalar bulunuyordu.

İkinci Abdülhamit bu binalardan pederinin ve amcasının harem dairesi olan "Yıldız Kasrına" kadınları ve çocuklarıyla beraber yerleşmişti. Daire bundan sonra "Hünkâr Dairesi", "Hünkâr Sofası" isimleriyle anılmağa başlamıştı. Hükümdar bu dairenin arkasındaki sahaya yaptırdığı (hususî daireden sonra binayı terketmişti), yalnız buranın alt katındaki sofaya istirahatata gelirdi ³⁴.

Sultan Hamit zamanında Yıldız, klasik Osmanlı çağındaki Topkapı Sarayı'nın benzeri olmuştu. Sarayda 12.000 kişi yaşıyordu. Şehir içinde şehirdi. Birçok ihtiyaçlarını kendi karşılayacak şehir..... Fabrikaları, kışlaları, herşeyi vardı. Sarayın hemen dışında Birinci Orduya bağlı hassa Tümeninin 15.000 askeri yerleştirilmişti.

Sultan Hamit, Saray Saltanat Kapısının az ötesinde zarif Yıldız Camiini yaptıınca, artık Cuma selamlıkları için de başka camiye gitmez oldu (1886), ³⁵.

31 Mart (13 Nisan 1909) olayından sonra Sultan İkinci Abdülhamid tahttan indirilince Sultan Mehmed Reşad (1909 - 1918) tahta çıkmıştır. Hususî Daire de denilen Yeni Köşk'ün "Dört Mevsim Salonunda" ameliyat olmuştur. 3 Temmuz 1918'de ölümünden sonra Sultan VI. Vahidettin (1918 - 1922) Padişah olmuştur.

Daha çok Dolmabahçe Sarayı'nda oturan Sultan Vahidettin bazı zamanlar Yıldız Sarayı'nda da oturmuş ve burada Küçük Mabeyn Köşkü'nün üst kat odasında 15 Mayıs 1919'da Atatürk ile görüşme yap-

³⁴/Şehsuvaroğlu, İstanbul sar... s.27.

³⁵/ibid. s. 28.

miştir. Daha sonra Mustafa Kemal Atatürk İstanbul'dan ayrılarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmıştır. 17 Kasım 1922'de İngiliz donanmasının Malaya zırhlısına sığınan Sultan Vahdettin bu tarihte ülkeyi terketmiştir.

Bundan sonra Yıldız Sarayı bir süre boş kalmış, daha sonra Erkan-ı Harbiye" mektebine tahsis edilmiştir. 1941-1946 yılları arasında Silahlı Kuvvetlerin başka kademelerinin yerleşmiş olduğu Yıldız Sarayına 1946'dan sonra yeniden Harp Akademileri gelmiş ve 1974 yılına kadar devamlı olarak burada kalmışlardır.

1974 yılında Harp Akademilerinin Ayazağa'ya nakledilmesi dolayısıyla boşaltılan Yıldız Sarayı 1978 yılına kadar Harp Akademilerine bağlı bir hizmet bölüğünün korumasına bırakılmıştır. Bu tarihten sonra Kültür Bakanlığı'na geçmiştir (Harita 2).³⁶

Sonuçta görüyoruz ki; Yıldız Sarayı ve çevresi Kanuni devrinden beri devamlı bir gelişme değişme içinde olmuş, özellikle II. Abdülhamit devrinde yönetim merkezi olmasıyla bu gelişme ve değişme en yüksek noktaya çıkmıştır. Kısa süre önce yapılmış olmasına rağmen yıkılıp yerine yenisi yapılan, çeşitli eklerle büyütülen, genişletilen, birbirine bağlanan yapılar ve bu çalışmaların zamanımıza kalmış izleri bu değişme ve gelişmeyi bize açık bir şekilde göstermektedir.

³⁶/Yıldız sarayı dergisi, s. 17.

1.2/ Yıldız Sarayı Genel Mekansal Düzeni

Yıldız Sarayı I/A da açıklandığı gibi kentsel konumu açısından bir sahil sarayı olmamakla birlikte, Boğaziçi kentsel mekanıyla olan sıkı ilişkisi onu bir Boğaz Sarayı durumuna sokmaktadır.

Saray ve çevresi Beşiktaş ile Ortaköy arasındaki yıldız tepelerinde, hem kapladığı alan hem de II Abdulhamid devrindeki faal haliyle, çevresiyle oluşmuş olan sosyal ve ekonomik ilişkileri açısından bir kent içi etkileşim alanı oluşturmaktaydı.

Sarayın yönetim çekirdeğini oluşturduğu ve 3.No lu haritada görülen 1. derecede ilişkili olduğu bölgelerin dışında, Beşiktaş ve Ortaköy'e dağılmış sarayda, veya bu bölgelerin birinde çalışanların oluşturduğu konut alanları vardı. Yıldız yönetim taşınması (Abdulhamid 1877). Beraberinde bu çevreye ekonomik bir canlılık getirmiştir³⁷. Beşiktaş, Ortaköy, Maçka, Teşvikiye mahalleleri bu devirde en fazla gelişmeyi göstermişlerdir³⁸.

Hatta Halit Ziya Uşaklıgil, hatıralarında yıldızda mutfaklarda pişen yemeklerin artanını çok ucuza satın alabilmek maksadıyla bu çevrede yerleşenlerin çokluğundan bahseder³⁹.

Bu büyük kompleksi oluşturan ana bölümler şunlardır (harita 3).

1. Saray
2. Dış Bahçeler
3. Kışlalar
4. Talim yeri
5. Camiler

1.2.1/ Saray (Çizim 1)

Vaziyet planında görüldüğü gibi saraya Hamidiye camii önünden geçen bir yolla yaklaşılmaktadır, solda set üzerinde bulunan yapı set köşküdür (Resim 8).

Alman İmparatoru Kaiser Wilhelm'in II. Abdulhamid'i 1889 yılında ziyaretinde Cuma selâmlığını seyretmesi için Koltuk kapısı

37/Sehsuvaroğlu, İstanbul sarayl. s.31.

38/Kuban, İst. Tar. Yap. s.37.

39/Uşaklıgil, Saray ve ... s.21.

YILDIZ ÇEVRESİ genel vaziyet planı

ERTUGRUL
KİŞİLAŞI

ORHANIYE
KİŞİLAŞI

DOLMABAHÇE
SARAYI

BESKİT

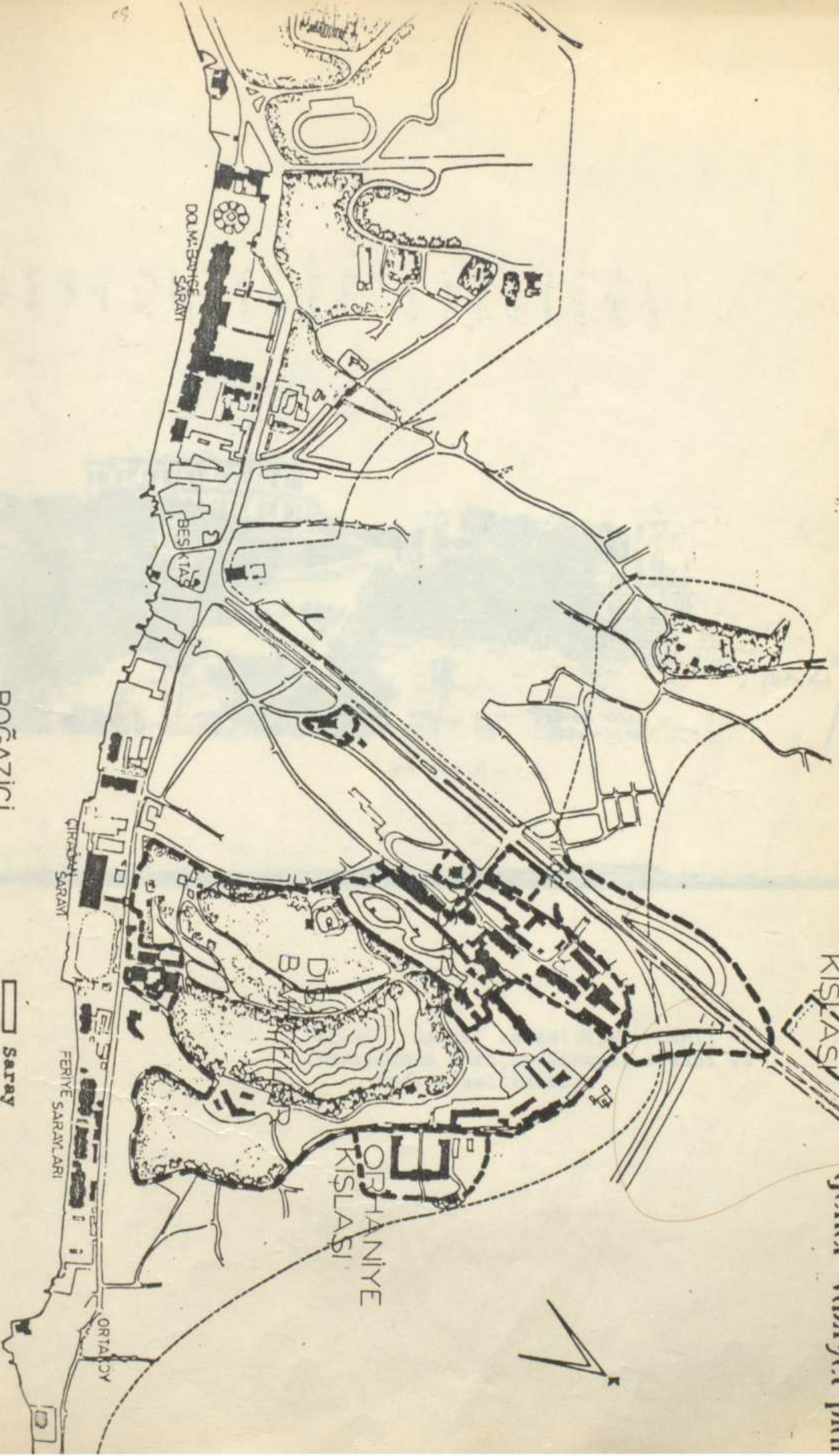
ÇIRÇIR
SARAYI

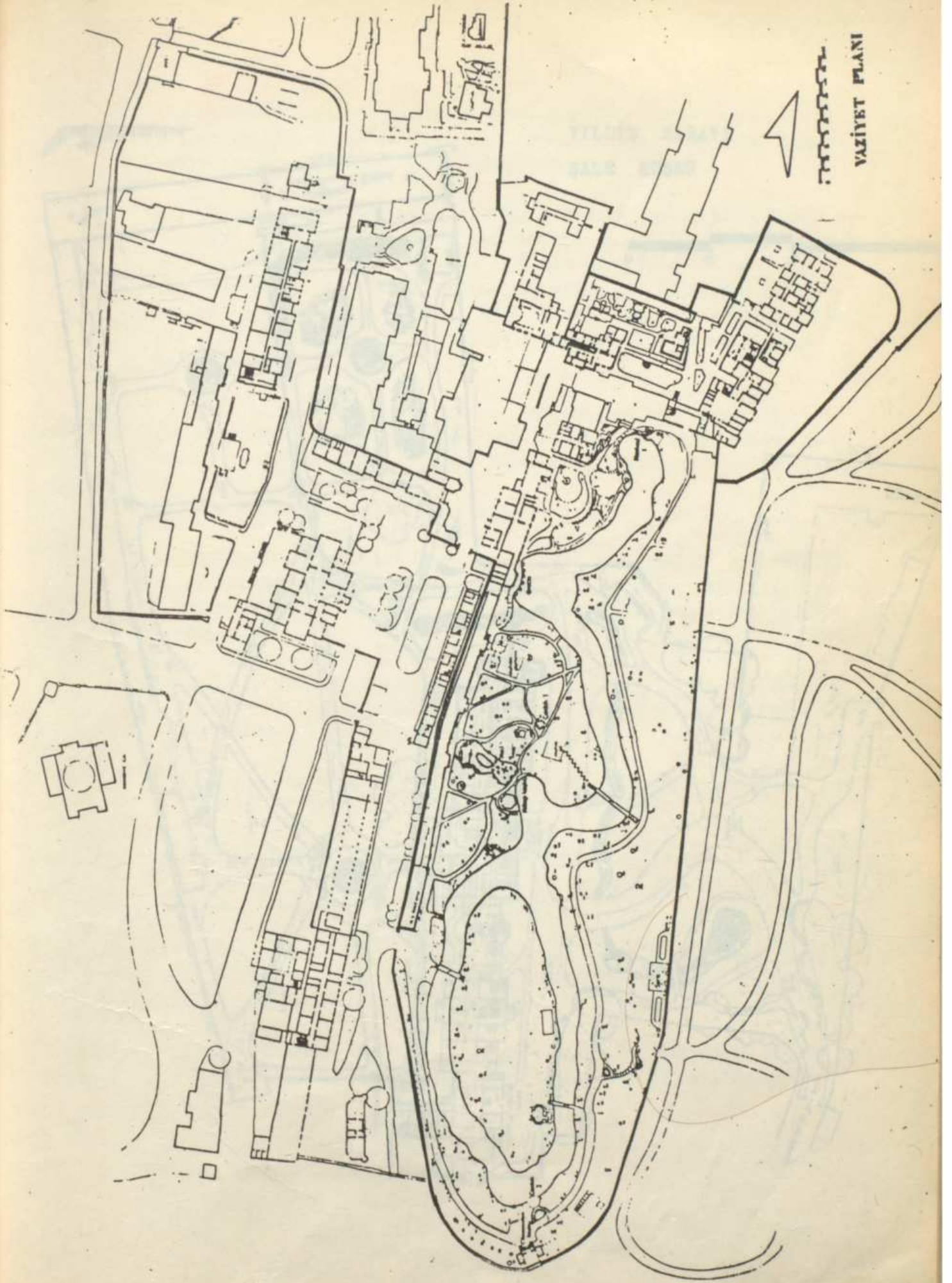
FERİYE SARAYLARI

ORTAÇAY

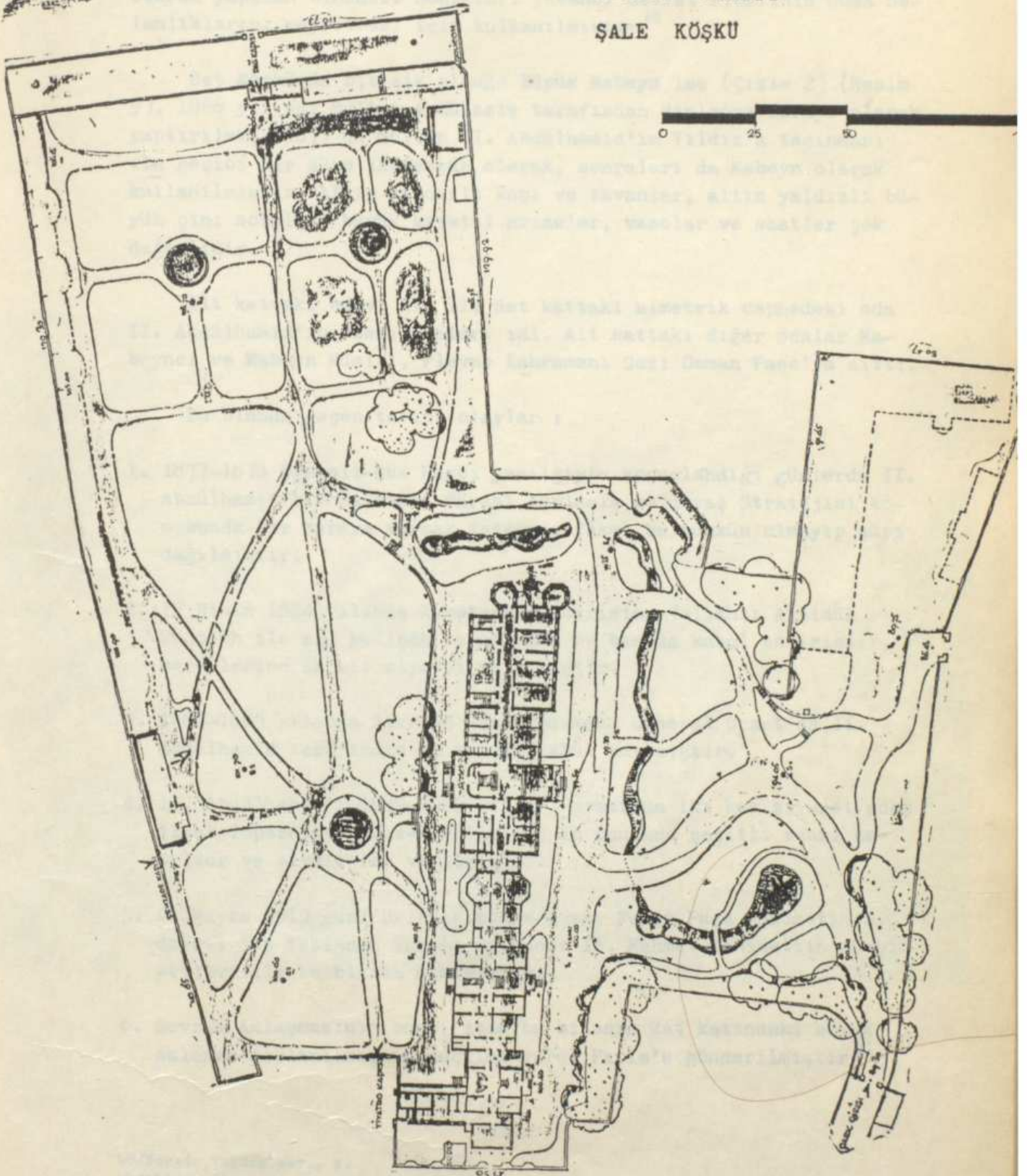
BOĞAZIÇI

- ☐ Saray
- ☐ Dış bahçeler
- ☐ Kışlalar
- ☐ Telli yerler
- ☐ Camiler

YILDIZ SARAYI
ŞALE KÜŞKU

ile Saltanak Kapısı arasına ve Büyük Mabeyn'e bitişik ve ilişkili olarak yapılan binadır. Sonraları yabancı devlet ricalinin Cuma Selamlıklarını seyretmesi için kullanılmıştır⁴⁰

Set köşkünün bitişik olduğu Büyük Mabeyn ise (Çizim 2) (Resim 9). 1866 yılında Sultan Abdülaziz tarafından dinlenme sarayı olarak yaptırılmış, 1877 de Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız'a taşınması ile geçici bir süre ikâmetgâh olarak, sonraları da Mabeyn olarak kullanılmıştır. Altın yaldızlı kapı ve tavanlar, altın yaldızlı büyük çini sobalar, büyük kristal avizeler, vazolar ve saatler çok değerlidir.

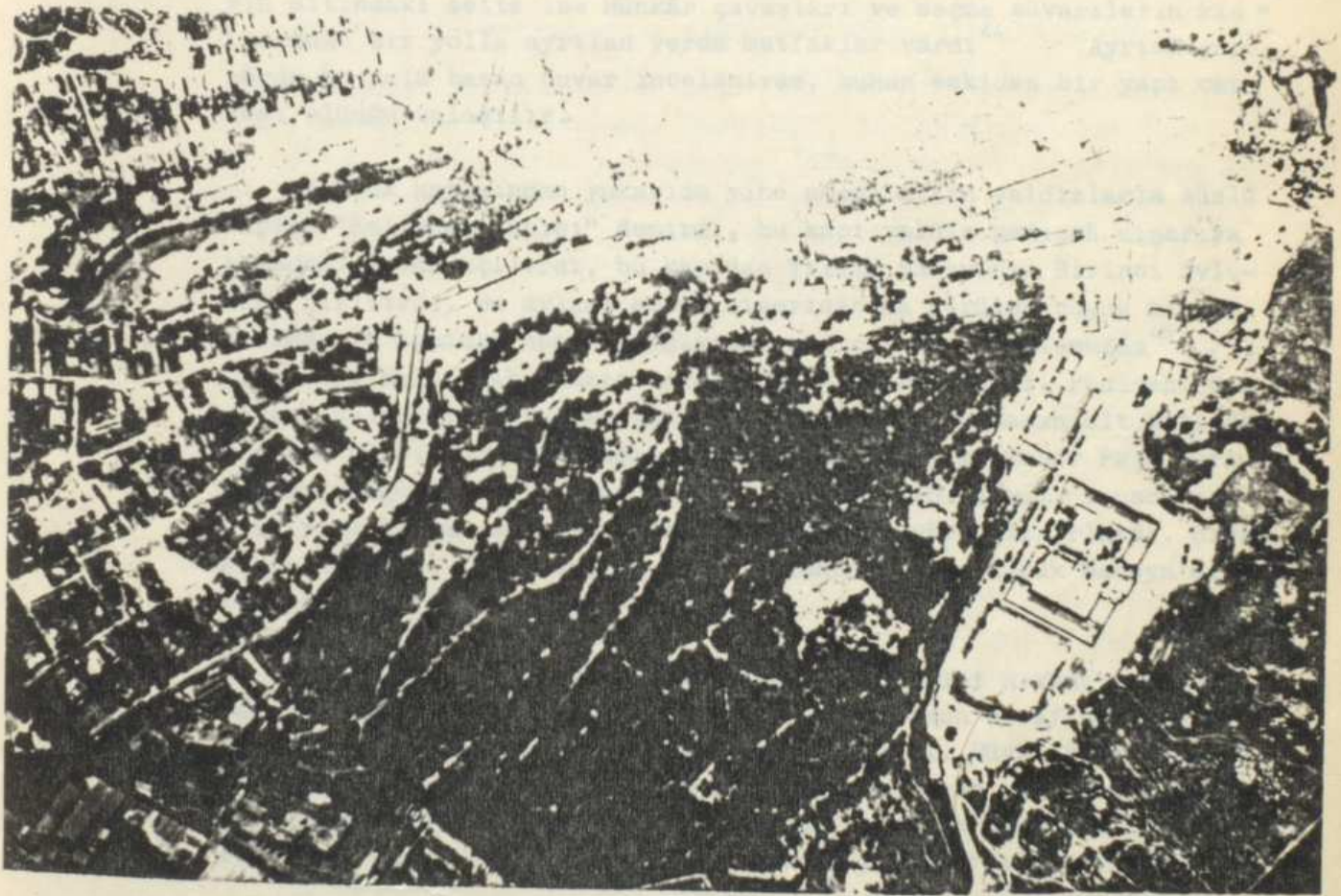
Alt kattaki odayı Âli ile üst kattaki simetrik cephedeki oda II. Abdülhamid'in resmi odaları idi. Alt kattaki diğer odalar Mabeynci ve Mabeyn Müşiri, Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'ya aitti.

Bu binada geçen tarihi olaylar :

1. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi yenilgiyle sonuçlandığı günlerde II. Abdülhamit bir Saltanat Şurası toplamış ve Savaş Stratejisi konusunda bir karara varmak istenmiş fakat bu mümkün olmayıp şura dağılmıştır.
2. 17 Nisan 1884 yılında Avusturya-Macaristan Veliahtı Arşidük Rudolph ile eşi padişah tarafından bu binada kabul edilmiştir, şereflerine de bir ziyafet verilmiştir.
3. 1882-1885 yılında Amerika Cumhurbaşkanı General Grant da II. Abdülhamid tarafından bu binada kabul edilmiştir.
4. II. Abdülhamit'i 1889-1900 yılları arasında iki kez ziyaret eden Alman İmparatoru Kaiser Wilhelm 4 in onuruna çeşitli resmi kabuller ve ziyafetler verilmiştir.
5. 26 Mayıs 1919 günü öğleden sonra Damat Ferit Paşa Hükümetinin daveti ile toplanan Şura-ı Saltanat II. Mehmet Vahidettin'in bir söylevi ile bu binada açılmıştır.
6. Sevres Anlaşmasının onayı için bu binanın üst katındaki büyük salonda toplanılmış ve seçilen kurul Paris'e gönderilmiştir⁴¹

⁴⁰/Sevgin, Yıldız sar.. s.

⁴¹/ibid.

YILDIZ ve ÇEVRESİ HAVA FOTOĞRAFI
(1945)

Set Köşkünün yanındaki kapı "Koltuk kapısıdır, bu kapı sabahleyin güneşin doğuşuyla birlikte açılır ve akşamın geç vakitlerine kadar açık kalırdı, Paşalar, Nazırlar, yabancı ziyaretçiler, saray memur müstahdemler; Yıldız Sarayına girmek isteyen kimseler hep bu kapıdan geçerlerdi

Bu kapıdan girince sağda Büyük Mabeyn yine biraz daha ileride sağda çit kasrı yer alır; solda ise mutfak binalarının bir kısmı (Kılarıhumayun) hazine'i evrak, Tercüme Ocası, Başkatip ve teşrifat Nazırının daireleri, mutfagın karşısında yaverler dairesi, daha ileride harem ağalarının ve Tüfekcibaşı Tahir Paşa'nın dairesi vardı. Bu daireden hususi bir kapı ile ikinci kısma geçilebilirse de, Tahir Paşa'dan başka hiç kimse buradan geçemezdi⁴³ Soldaki bu binaların altındaki sette ise Hünkâr çavuşları ve seçme süvarilerin kışlasından bir yolla ayrılan yerde mutfaklar vardı⁴⁴ Ayrıca görünürde bu yola bakan duvar incelenirse, bunun eskiden bir yapı cephesi olduğu anlaşılır.

Koltuk kapısından yukarıda yine solda altın yaldızlarla süslü kapıya "Saltanat Kapısı" denirdi, bu kapı yalnız padişah dışarıya çıkacağı zaman açılırdı, bu kapıdan Yıldız Sarayının Birinci Avlusuna girilirdi. Bu avluda solda dışarıdan da görülen büyük mabeyn dairesi ve kapının hemen karşısında ise çit kasrı bulunurdu⁴⁵ Çit Kasrı Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmıştır. Padişahı ziyarete gelenler Koltuk Kapısından girerler, bu binanın alt katında bir hol ve bir odadan oluşan yerde Saray Muhafızı Tahir Paşa tarafından sorguya çekildikten sonra üst kata alınırlardı. Binadaki birbirine açılan salonlara geliş sıralarına göre alınırlardı. Sırası gelenler de Çit Kasrının büyük salonunda veya Küçük Mabeyn'de padişah tarafından kabul olunurlardı.

Önemli devlet işlerini görüşmek üzere Devlet Erkânı 2x6 metre boyutundaki altın yaldız işlemeli iki büyük masa etrafında toplanırlardı. Padişah ta bu toplantılara katılırdı. Büyük Salonun duvarları vişne çürüğü atlas üzerine işlenmiş beyaz yıldızlarla kaplı idi. Diğer salonlar ise çeşitli desende işlenmiş Hereke halıları ile kaplı olup, pencereleri de aynı renk perdeler ile örtülü idi.

Bu binada geçen tarihi olaylar :

1. 1896-1897 Türk-Yunan savaşı kararı bu odada verilmiştir.

43/Ezgu, Yıldız Sarayı, s.4.

44/ibid.

44/Lemi Meray Arşivi, Havağazı Haritası

45/Ezgu, op.cit.

2. 1905 yılında Harp Akademilerini bitiren Mustafa Kemal II. Abdülhamit tarafından Büyük Salonda sorguya çektirilmiş ve padişah tarafından gizlice dinlenmiştir.
3. Sultan Vahidettin kaçıışından bir gün önce İngiliz elçisini bu binada kabul etmiştir ⁴⁶

Sarayın üçüncü kapısı Hamidiye camii önünden yokuş yukarı çıkılırken tam karşıya gelen (Harem) veya (Valde) kapısıdır. Bu kapıdan girince tam karşıda sola doğru uzayan birbirine bitişik Bendegan ve hademe daireleri vardır. Bu dairelerin karşısında ise Mabeyin ikinci katibi İzzet Paşa dairesi bulunurdu. ⁴⁷

Bu bina II. Meşrutîyetin ilanından sonra yıktırılmıştır ⁴⁸

Valde kapısının sağında ise tüfekçilerin nöbet yeri, onun yanında aşağıya doğru sırasıyla Abdülhamit'in hususi mutfağı ve kileri silahhane, Arabacılar koğuşu Arnavut tüfekçiler koğuşu ve arabalık, Eski Saray Kütüphanesi (Bugün bu kısımdan sonrası Başbakanlık hizmetinde kullanılmaktadır) vardır. Ayrıca bu binaların karşısında ortada güvercinlik köşkü denilen saray eczanesi vardı ⁴⁹

Yaveran ve Bendegan daireleri ile İzzet Paşa (Eski) dairesinin arasından gidince tam karşıya gelen kapı Harem kapısıdır. Bu kapıdan küçük bir bahçeye girilir. Sağda bir cephesi bu küçük bahçeye bir cephesi de "İç bahçeye" bakan küçük Mabeyn dairesi bulunur ⁵⁰ bu bina 1900 yılında II. Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır. O devirde bir koridorla Hususi daireye ve Tiyatroya bağlıydı ⁵¹

II. Abdülhamit maruzata burada bakar, Sadrazam Nazırları ve görüşmek istediği zatlara bu binada kabul ederdi. Alt katta kendisine mahsus bir çalışma odası vardı. Hal'inden sonra tahta çıkan V. Mehmet Reşat ve onu takip eden IV. Mehmet Vahidettin de bu odayı aynı maksatla kullanmışlardır ⁵²

Bu avluda daha ileride solda Hünkâr dairesi, Yıldız Kasrı, Valde Sultan köşkü gibi isimlerle anılan ve çeşitli eklerle günümüzdeki durumuna ulaşmış olan sarayın en eski binalarından biri vardır ⁵³.

46/Sevgin, op.cit. s.

47/Osman Nuri, Abdülhamit-i Sanive.. s.468.

48/Ezgü, op.cit. s.6.

49/ibid. s.81.

50/ibid. s.9.

51/Sevgin, op.cit. s.44.

52/ibid. s.48.

53/Şehsuvaroğlu, "Yıldız Kasrı" s.5.

Bu bina II. Abdülhamid'in Yıldız'a taşındığı ilk binadır. (7 Nisan 1293-1877). Bu binanın yanında ise 1889 yılında yapılmış bulunan Tiyatro binası bulunmaktadır. Bu binanın duvarları kırmızı üzerine yıldız süslerle bezenmiştir. Localar ve koltuklar da kırmızı kadife ile döşenmiştir. Sahnenin tam karşısında Hünkârın özel lo-cası yer alır, onunda altında orkestra bulunurdu. Kafes ile örtülü yan localar ise şehzade ve davetlilere aitti. Sıcak havalarda iç bahçeye sahne kurularak oyunlar oynanırdı⁵⁴. Hünkâr dairesi ve tiyatro binasının karşısında ise halen mevcut olmayan 1919 yılında yanmış bulunan, Abdülhamid'in 1885-1886 yıllarında yaptırdığı ve haremi ile beraber yerleştiği Hususi Daire'si vardı⁵⁵. Hususi daire ile Hünkâr Dairesi arasındaki geçitle, günümüzde Usta Kalfalar ve Gedikli cariyeler dairesi olarak adlandırılan yanmış yapıların bulunduğu küçük bir avluya girilir. Osman Nuri, (Abdülhamid'i Sani ve Devri Saltanatı) adlı iki ciltlik kitabında bu binaların ve tiyatronun yerinde arabalıklar ve ahırların bulunduğunu yazar⁵⁶.

Bu avludan kuzeye doğru gidilince Dış Bahçe'deki en büyük köşk olan Şale Köşkü Bahçesi'ne girilir.

Hususi dairenin kuzeyinde ve batısında ise bu yapı ile, koridorlar vasıtası ile bağlantısı bulunan ve II. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak incelenen Harem daireleri, Kızlar ağası dairesi ve Seralar vardı⁵⁷.

Hususi dairenin güneyinde ise, Küçük Mabeyin dairesininde bir cephesinin baktığı Yıldız Sarayı Bahçesi vardır. Burada ırmak şeklinde büyük bir havuz, kuzey batısındaki Büyük Yapı'lardan başka çeşitli köşkler, kameryeler, limonluk ve seraların bulunduğu 240.000 m² lik bir alandır⁵⁸. Bu bahçeye bakan batı'daki binalar daha önce sözü edilen Mabeyin, güneyinde Hamam ve gene güneye doğru sırası ile birbirine bitişik olarak inşa edilmiş, Marangozhane, Kilithane, Güzel Sanatlar dairesi ve Müze vardır. Bu binalar Hasbahçe'yi Birinci Avlu'dan ayıran duvara bitişik olarak yapılmışlardır.

İç Bahçe'deki diğer önemli binalardan Kebab Köşkü diye tanınan, fakat aslında Kahve Ocağı olarak kullanıldığı hemen hemen kesin olan bir köşk⁵⁹. III. Selim tarafından yaptırılmış bir Çeşme ve Namazgah⁶⁰ güneye doğru ada üzerinde Ada Köşkü ve Kuşluklar vardır. Daha güneyde ise bütün İstanbul'a ve Boğaz'a bakan çok güzel

54/Sevgin,op.cit. s.41.

55/Şehsuvaroğlu,"Yıldız sar." s.1008-1009.

56/Osman Nuri,op.cit. s.460.

57/Ezgi,op.cit. s.20.

58/Öztuna,İst.Yıldız sar. s.35.

59/Dolmabahçe Arşivi,Yıldız tamirat zarfları No: 673-691.

60/Ezgi,op.cit. s.4.

manzaralı Cihannüma Köşkü vardı. Bu köşk II. Abdülhamid tarafından dinlenme köşkü olarak yaptırılmıştı⁶¹.

Bugün Yıldız Üniversitesi'nin binaları olan Çukur Saray, Bekâr Sultanlar, Şehzade Köşkleri, Damatlar Dairesi'nin bulunduğu bölüme II. Abdülhamid devrinde Hümkâr Dairesi ile Çit Kasrı arasındaki geçitle geçilmekte idi⁶².

1.2.2/ Dış Bahçeler (Resim 11)

Bu bahçeler bu günkü Yıldız Parkı'dır. Saltanat devrinde saraya mahsus olan bu büyük park bugün halka açıktır.

Dış Bahçe'lerin Sale Köşkü'nün bulunduğu kısmı bugün Milli Saraylar Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır ve devlet kabullerinde kullanılmaktadır. Şale'nin Merasim Köşkü isimli bölümü Abdülhamid tarafından yaptırılmıştır⁶³.

Dış Bahçe'de bugün de mevcut olan, Şaleden başka Malta, Çadır Köşkleri ve diğer bazı Küçük Kış bahçeleridir⁶⁴.

Ayrıca dış bahçede II. Abdülhamid döneminde mimar D'Aranco tarafından yapılmış Çini Fabrikası vardır ve bugün (Yıldız Porselen) adı ile çalışmaktadır⁶⁵.

Dış Bahçe'ler Çırağan Sarayı'na bir köprü ile bağlanmıştı. Bu köprü Yıldız Sarayı henüz hükümet merkezi haline gelmediği, Abdülaziz devrinde yapılmıştı (1861-1876)⁶⁶.

Dış Bahçe'lerin güneyde Çırağan Sarayı tarafında giriş kapısı Mecidiye Kapısıdır⁶⁷. Bundan başka Dış Bahçelerde Has Bahçe ile Şale Bahçesi ilişkisini sağlayan kapılarda mevcuttur.

1.2.3/ Kışlalar

Bu büyük külliye'nin etrafında, özellikle II. Abdülhamid devrinde oluşan kışlaların başlıcaları : Dış bahçelerin batısında Orhaniye Kışlası, kuzey batı sınırında sarıklı ve fesli Zuhaf Alayı Kışlası, Mızraklı Suvari Alayı Kışlası, daha kuzeyde sadece mahallesinin ismi kalmış olan Ertuğrul Kışlası vardı⁶⁸. Ayrıca güney-

61/Sevgin, op.cit. s.42.

62/Exgü, op.cit. s.82.

63/ibid. s.24.

64/Öztuna, op.cit. s.17.

65/Osman Nuri, op.cit. s.480.

66/Öztuna, op.cit. s.15.

67/Exgü, op.cit. s.17.

68/ibid. s.11.

de Yıldız Bahçesi Mecidiye Kapısı yanında Maiyyet Suvari Kışlaları vardı⁶⁹.

II. Abdülhamid devrinde sadece I. orduya bağlı Hassa Tümeninin saray etrafındaki kışlalarda 15.000 askeri vardı⁷⁰.

1.2.4/ Talim Yeri

Hamidiye Camisi batısındaki geniş alan Yıldız çevresindeki kışla erlerinin talim yaptıkları alandı. Ayrıca, burada İstanbul'a gelen yabancı devlet büyükleri şerefine geçit resmi yapılırdı. Bu geçit resimlerini seyretmek için Talimhane Köşkü yapılmıştı, bu bina Vahdettin zamanında yanmıştır⁷¹.

1.2.5/ Camiler

II. Abdülhamid'in Yıldız'a yerleştiği 1877 den sonra Cuma Selamlıklarında ve diğer önemli günlerde saray'ın çok uzağındaki camilere gitmekten hoşlanmadığı için 1886 da Hamidiye Camii'ni yaptırmıştı. Bu cami bugün Yıldız Sarayı'na çıkan yokuş üzerinde sağ taraftadır. Kârgir, yüksek kasnaklı ve tek kubbelidir. Caminin Hünkâr Mahfili, Selamlık Merasiminde kabul için bir dairesi vardır, tek merdivenlidir. Avlunun sağ köşesinde 1890 yılında yapılmış bir saat kulesi vardır⁷².

Ertuğrul camii ise Beşiktaş meydanından Yıldız'a çıkarken yolun sağ tarafında çınar ve çam ağaçları arasında bulunur. Bu cami de 1886-87 yıllarında Hamidiye ve Orhaniye Camileri ile birlikte yapılmıştır. Cami, kuzey-güney yönünde uzanan bir plana sahiptir. Batı cephesinde II. Abdülhamid tarafından, Şeyh Zafir için, saray mimarı D'Aranco'ya yaptırılan bir türbe, kitaplık ve çeşme vardır.

Mecidiye camii ise Sultan Abdülmecit tarafından Yıldız Parkı Mecidiye Kapısının yanını, Çırağan Sarayı arkasına yaptırılmıştır; cami tek kubbeli olup mimberi somaki taşındandır ve Hünkâr Dairesi vardır⁷³.

Bu camilerden başka bir de Orhaniye Kışlası içinde 1884 yılında II. Abdülhamid tarafından yaptırılmış Orhaniye Camii vardır. Minaresi ön tarafta olan bu cami tek kubbelidir⁷⁴.

69/Mühendis Necip Bey, "1918 Beşiktaş Haritası" s.

70/Oztuna, op.cit. s.30.

71/Ezgü, op.cit. s.46.

72/Öz, 1st.camileri. s.29.

73/ibid. s. 34.

74/ibid. s.51.

2.1. Tarihsel oluşum.

Başlangıçta belirtildiği gibi, bu çalışmanın odak noktası olan, Harem, yanmış Hususi daire kuzey avlusu Tarihsel oluşumunu incelemekten önce bilmeliyiz ki Pütürnk Yıldız sarayı külliyesi özellikle II Abdülhamit devrinde 30 yıl süren hızlı bir gelişme ve değişim süresi geçirmiştir. Aşağıdaki bölümlerde incelenen durumlar, sadece zaman içinde alınmış düzey kesitlerdir, yani 1986 öncesi durumu incelerken söz konusu olan, ele geçirilebilmiş belgelere dayanarak, yapılabilmis restitüsyonlardır. 1885 veya 1884 yıllarında bundan tamamen farklı (veya aynı) durumlar söz konusu olmuş olabilir.

2.1.1. 1886 Öncesi Durumu :

Hususi daire kuzey avlusuna dair 1886 öncesi durumunu bize açıklayan bir fotoğraf veya başka belge bu çalışmanın süresi içinde elde edilememiştir. Sadece yıldız Albümlerinde bulunan 1886 Hususi daire yapımı öncesine ait olduğu anlaşılan fotoğraflarda Hususi dairenin daha sonra yer alacağı setin üzerinde (veya yakınında) küçük bir köşk görülmektedir.

(Resim : 12-13-14-15-16-17-18-19-20)

Bu köşk (Vaziyet planı 3) de görüldüğü gibi henüz ağaçları büyümemiş ve 19 Y.Y. Romantik İngiliz bahçe uslubunda olan Hasbahçenin kuzey ucunda yer almaktadır⁷⁵.

Ayşe Osmanoğlu'nun anılarında bahsettiği ve 1894 depremi sonrasında yapıldığını söylediği " Japon usulü köşk " bu olmasa gerek⁷⁶.

Hatta söz konusu anılarda bir de mavi çinili hamamdan bahsedilmektedir⁷⁷. Bu hamamın yerini bildiğimize göre, fotoğraflarda gördüğümüz bu köşk varken henüz hamamın mevcut olmadığını anlıyoruz.

Bu köşkün arkasında fotoğraflarda görülen fakat tam olarak seçilemeyen tek katlı bir yapının varlığını da biliyoruz. Fakat bu yapının fotoğrafların kapsamı dışında bulunan kısımlarının nasıl gelişmiş olduğunu bilemiyoruz.

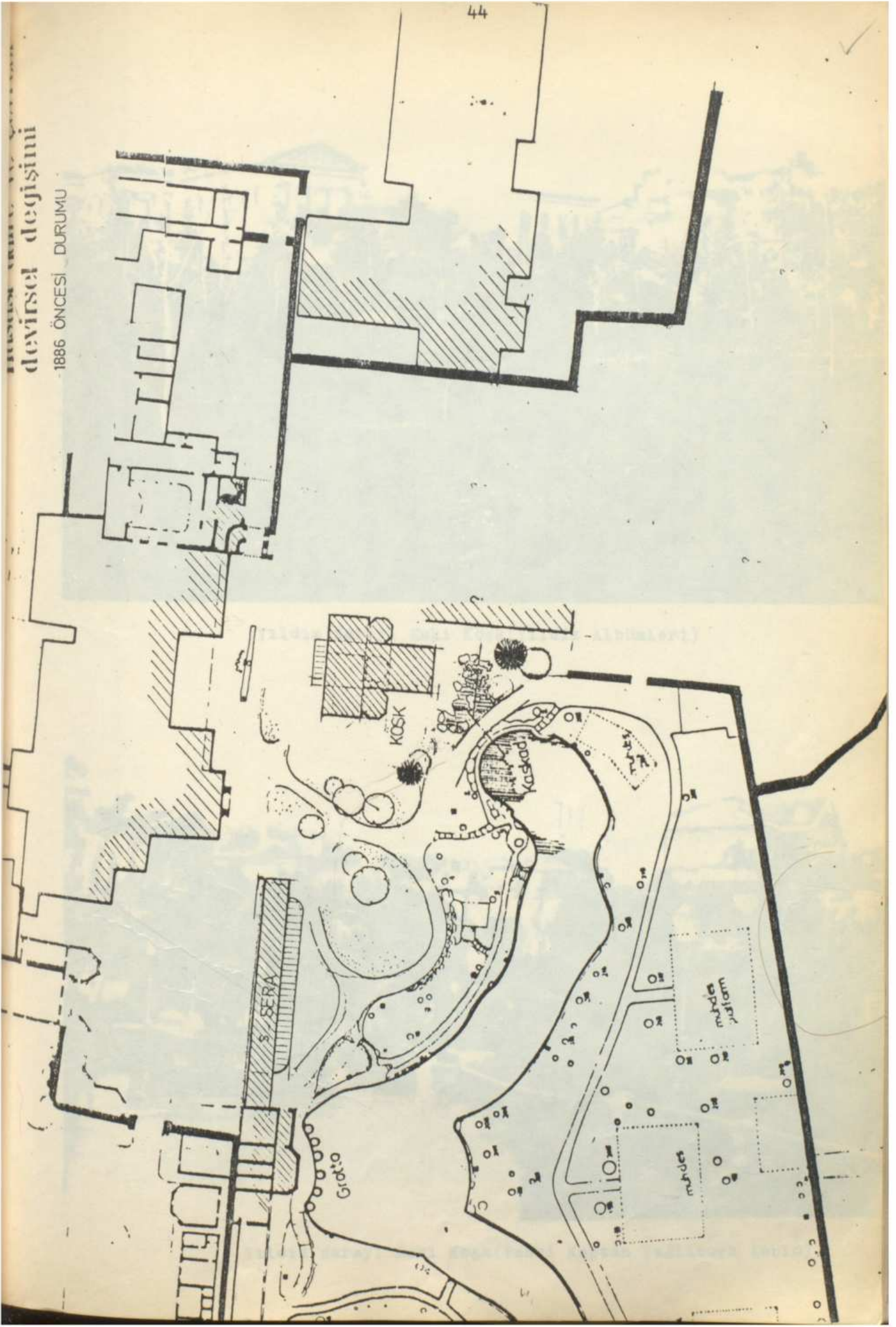
75/Evyapan, Eski Türk bahç. s.

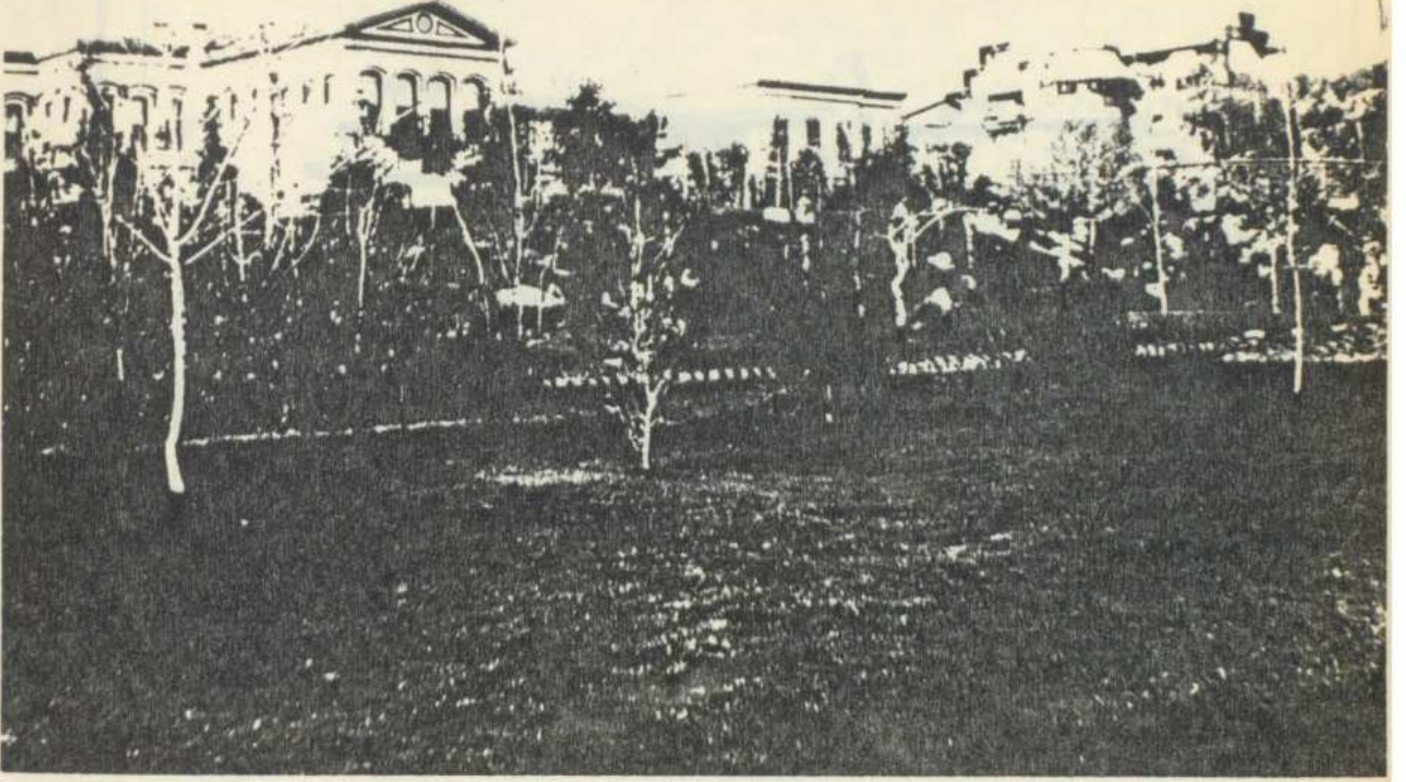
76/Osmanoğlu, Babam Abdülhamit. s.93.

77/ibid. s.93.

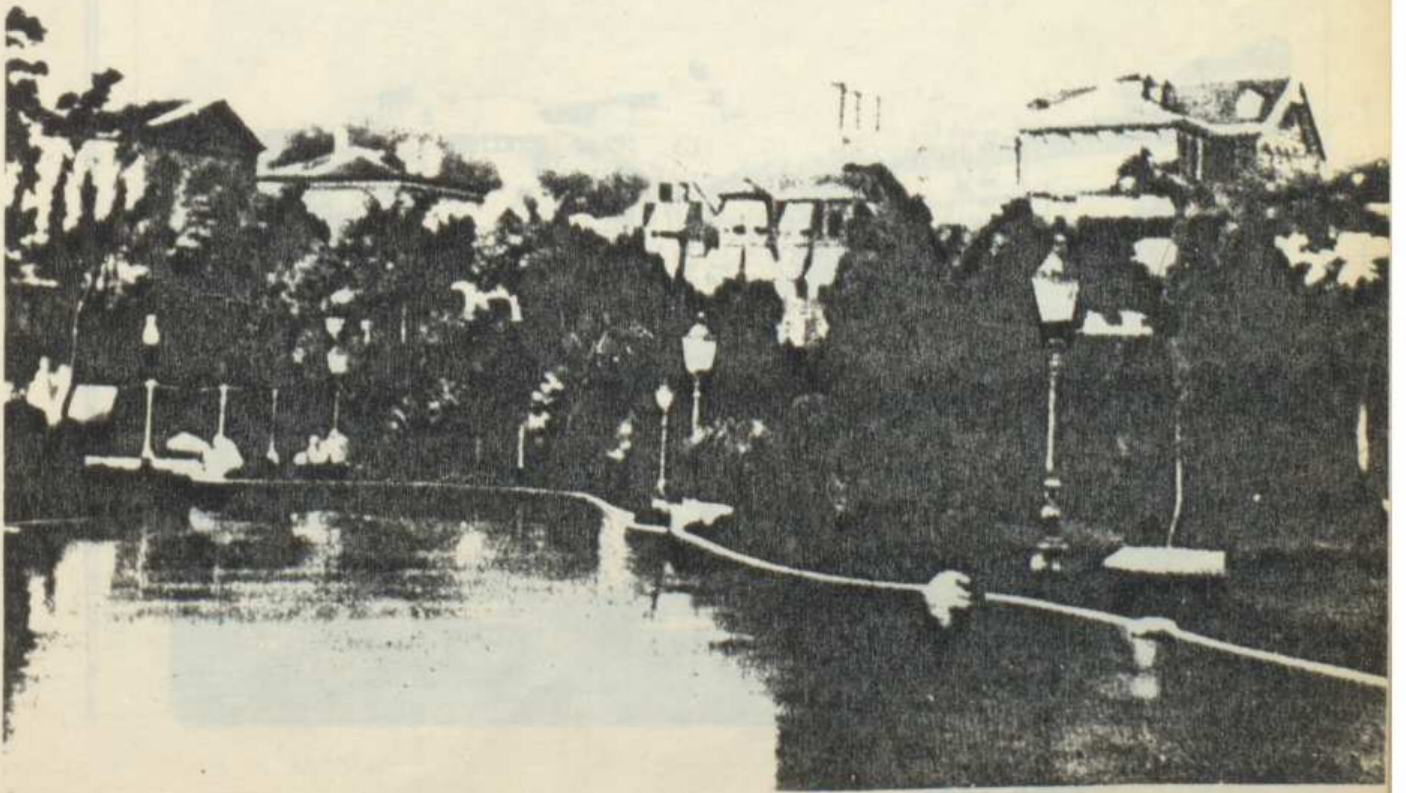
devirsel değişimi

1886 ÖNCESİ DURUMU

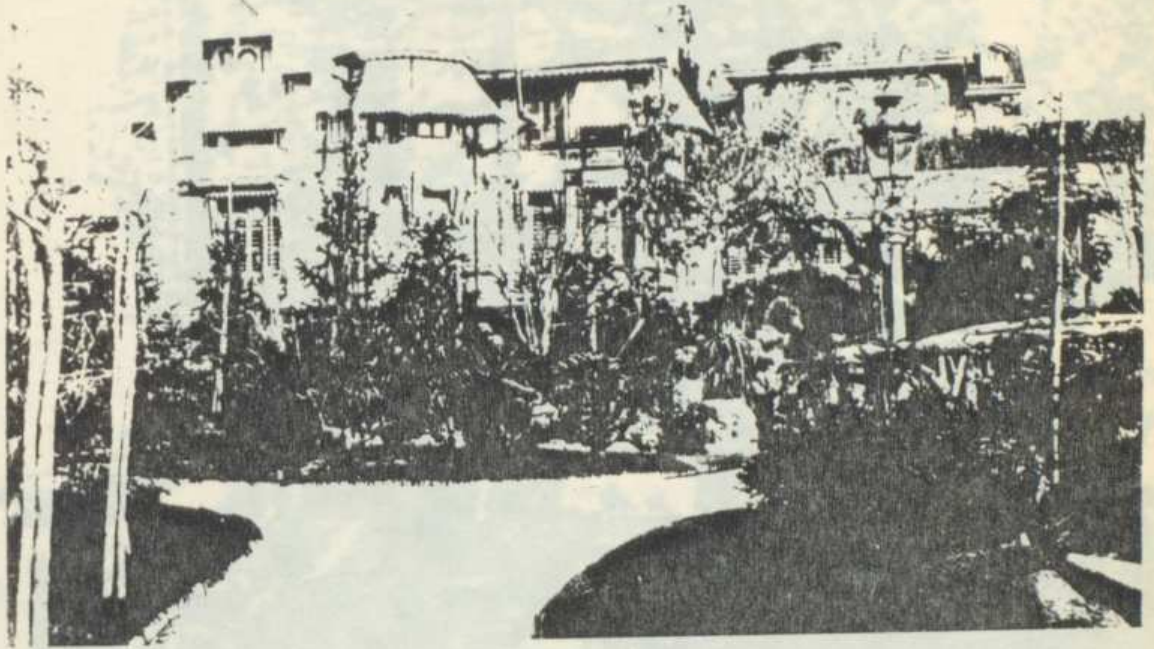

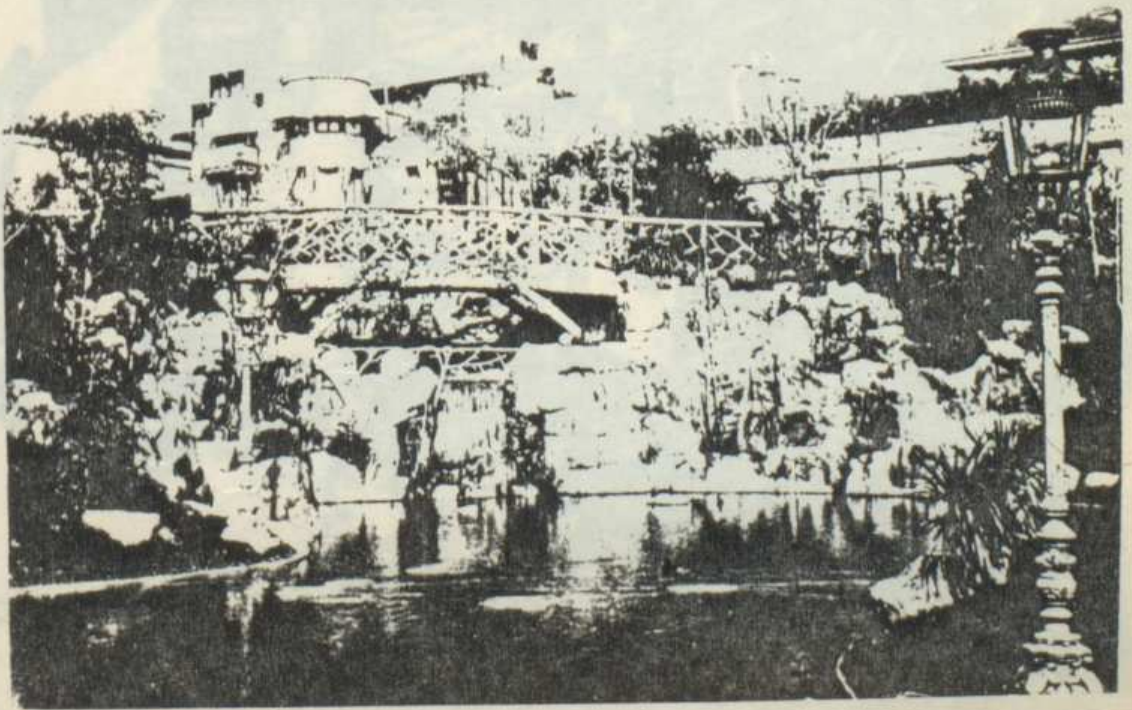
Yıldız Sarayı Eski Köşk(Yıldız Albümleri)

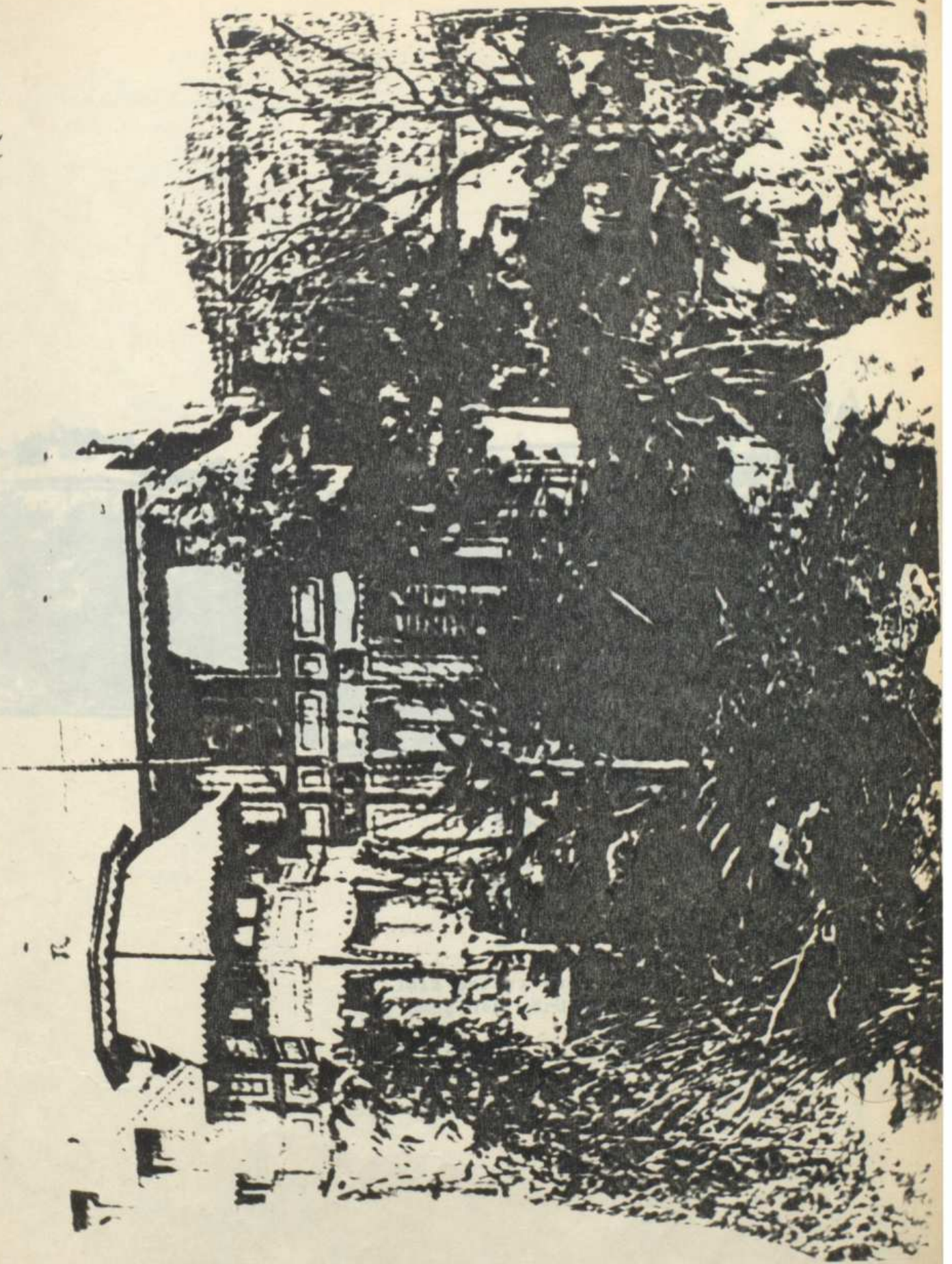
Yıldız sarayı Eski Köşk(Fahri Kaptan Yağlıboya tablo)

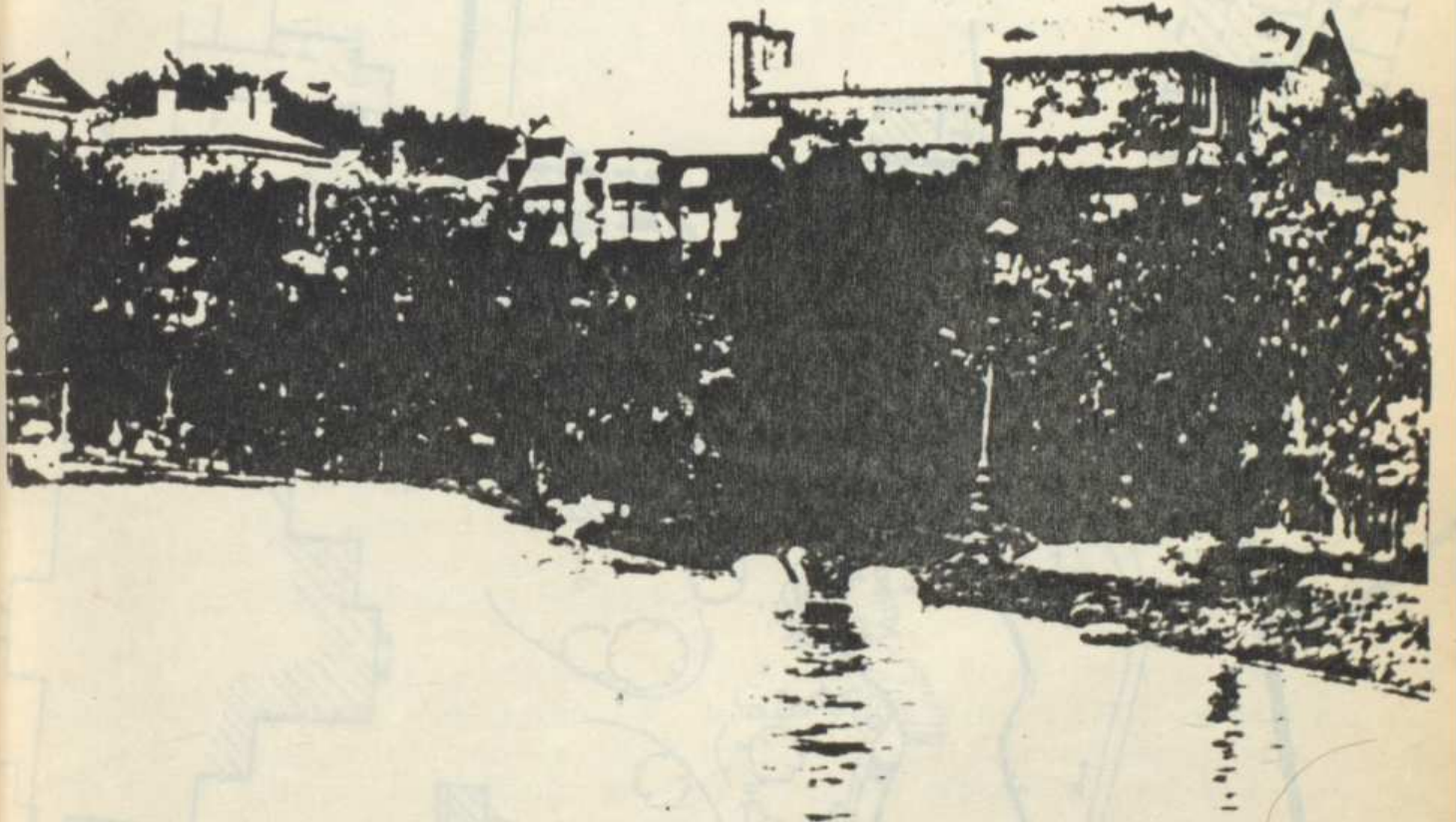
Eski Köşk

Eski Köşk

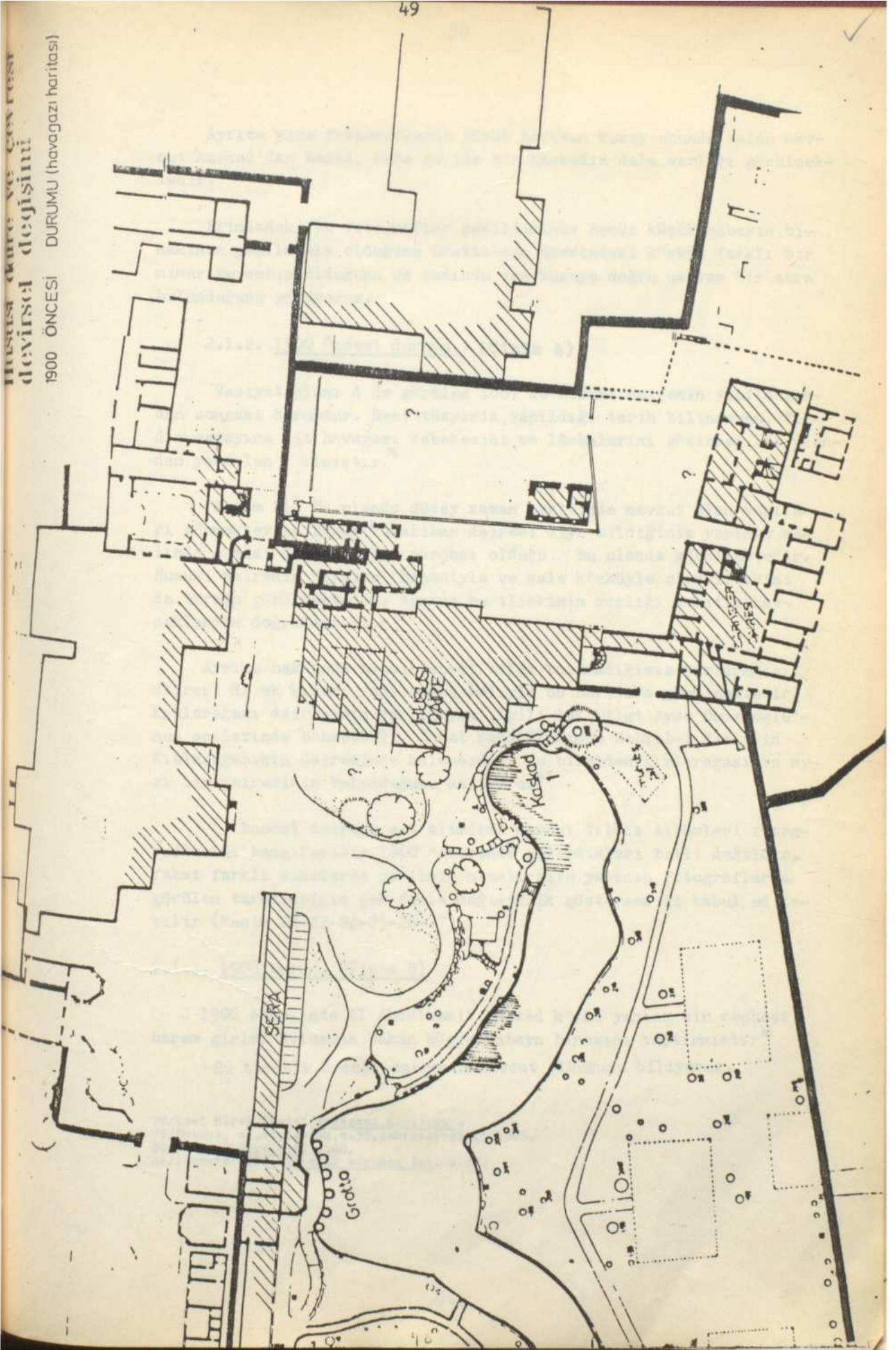
Yıldız Sarayı Eski Köşk (Yıldız Albümleri İ.U.K.90407)

Yıldız Sarayı Eski Köşk
İç bahçeden görünüş

IUK 90407

HUSUSİ DARE VE ÇEVRESİ
değişimi
1900 ÖNCESİ DURUMU (hava gazı haritası)

Ayrıca yine fotoğraflarda büyük havuzun kuzey ucunda halen mevcut kaskad'dan başka, daha geride bir kaskadın daha varlığı görülmektedir.

Elimizdeki bu fotoğraflar çekildiğinde henüz küçük mabeyin binasının yapılmamış olduğunu Grotto'nun üzerindeki köşkün farklı bir mimariye sahip olduğunu ve yanında ise kuzeye doğru uzayan bir sera bulunduğunu görüyoruz.

2.1.2. 1900 Öncesi durumu : (Çizim 4)

Vaziyet planı 4 de görülen 1887 de hususi dairenin yapılmasından sonraki durumdur. Restitüsyonda, yapıldığı tarih bilinmeyen, Yıldız sarayına ait havagazi sebekesini ve lâmbalarını gösteren bir plandan yararlanılmıştır.⁷⁸

(Resim 21) Bu planda düşey zaman kesitinde mevcut olan yapıları görmekteyiz. Bugün Musahiban dairesi diye bildiğimiz yapının aslında hususi dairenin bir parçası olduğu bu planda görülmektedir. Hususi dairenin Tiyatro Binasıyla ve sale köşküyle olan ilişkisi de burada görülmektedir. Ayrıca bu ilişkinin varlığı çeşitli kaynaklardan doğrulanmıştır.⁷⁹

Ayrıca hakkında hiçbir somut bilgi bulamadığımız Kızlarağası dairesi de ek kısmı yapılmamış haliyle bu haritada görülmektedir. Kızlarağası dairesinin varlığıyla ilgili tek bilgi Ayşe Osmanoglu'nun anılarında bahsettiği, Berat kandillerinde Mahfil-i Serif'in Kızlarağasının dairesinde kalmasıdır. Bu bilgiden Kızlarağasının ayrı bir dairesinin bulunduğunu anlıyoruz.⁸⁰

hususi daireye ait elimizde mevcut Yıldız Albümleri fotoğraflarını hangilerinin 1900 öncesinde çekildikleri belli değildir, fakat farklı senelerde çekilmiş olsalar bile yapının fotoğraflarda görülen taraflarının çok fazla değişiklik göstermediği kabul edilebilir (Resim 22-23-24-25-26-27).

2.1.3. 1908 Durumu (Çizim 5)

1900 senesinde II Abdülhamit Kaskad köşkü yanına bir cephesi harem girişi avlusuna bakan küçük Mabeyn binasını yaptırmıştır.⁸¹

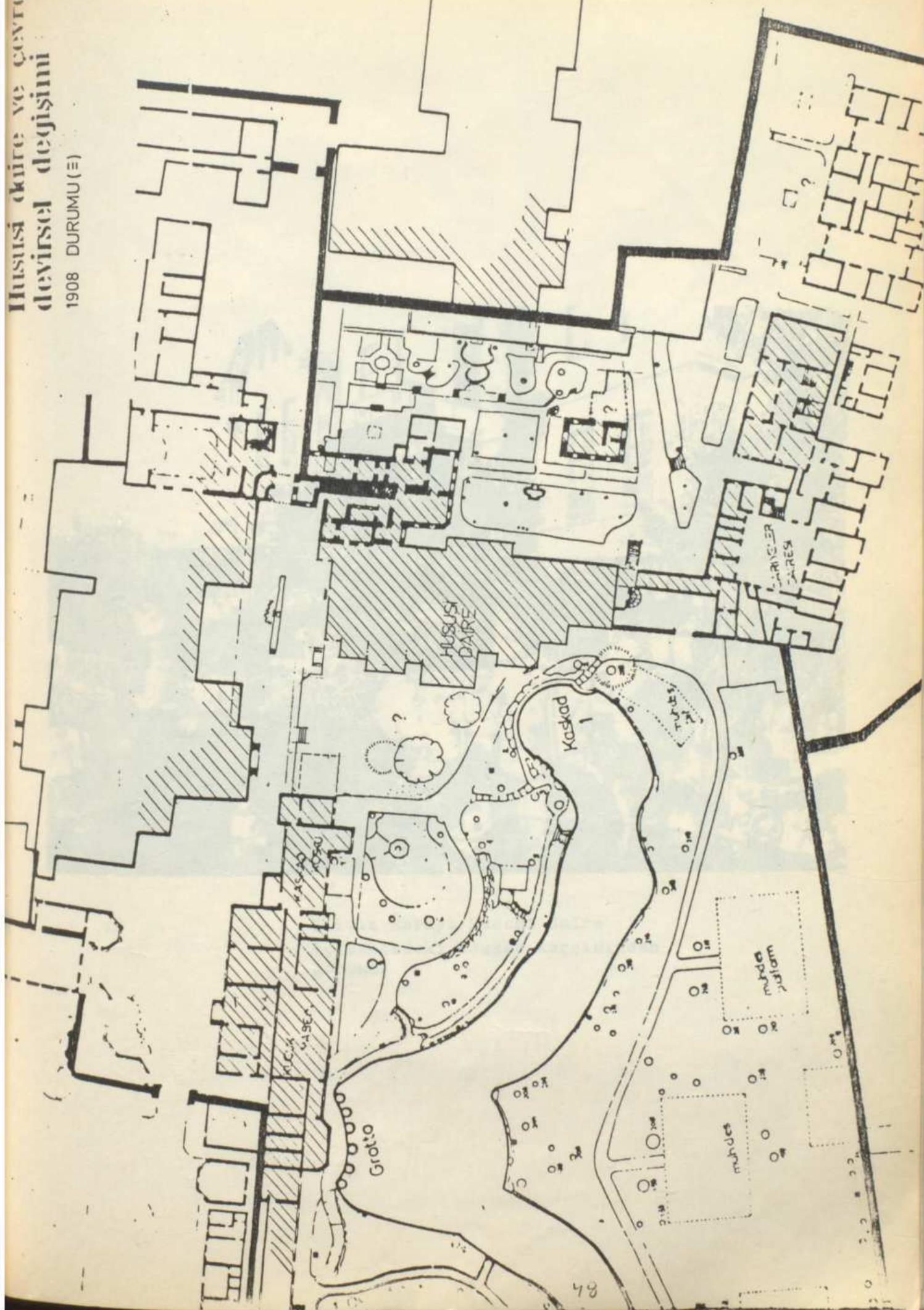
Bu tarihte hususi dairenin mevcut olduğunu biliyoruz.

78/Lemi Meray Arşivi, Havagazi Haritası .
79/Öztuna, s.43, Sevgin, s.39, Şehsuvaroğlu, s.1005.
80/Osmanoglu, op.cit. s.60.
81/Şehsuvaroğlu, Asırlar boyunca İstanbul, s.22.

Hususî daire ve çevresî
devisel değışimî

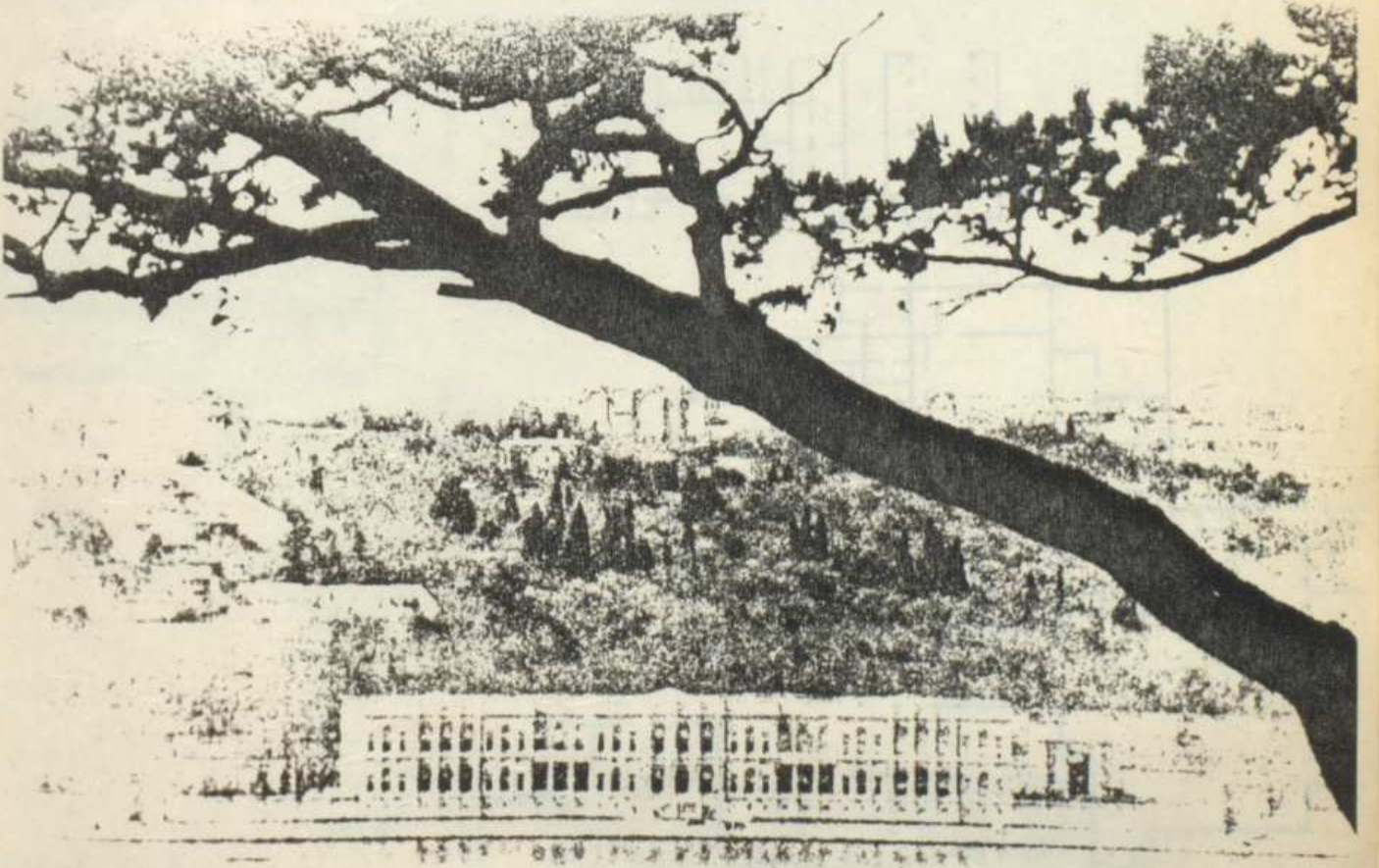
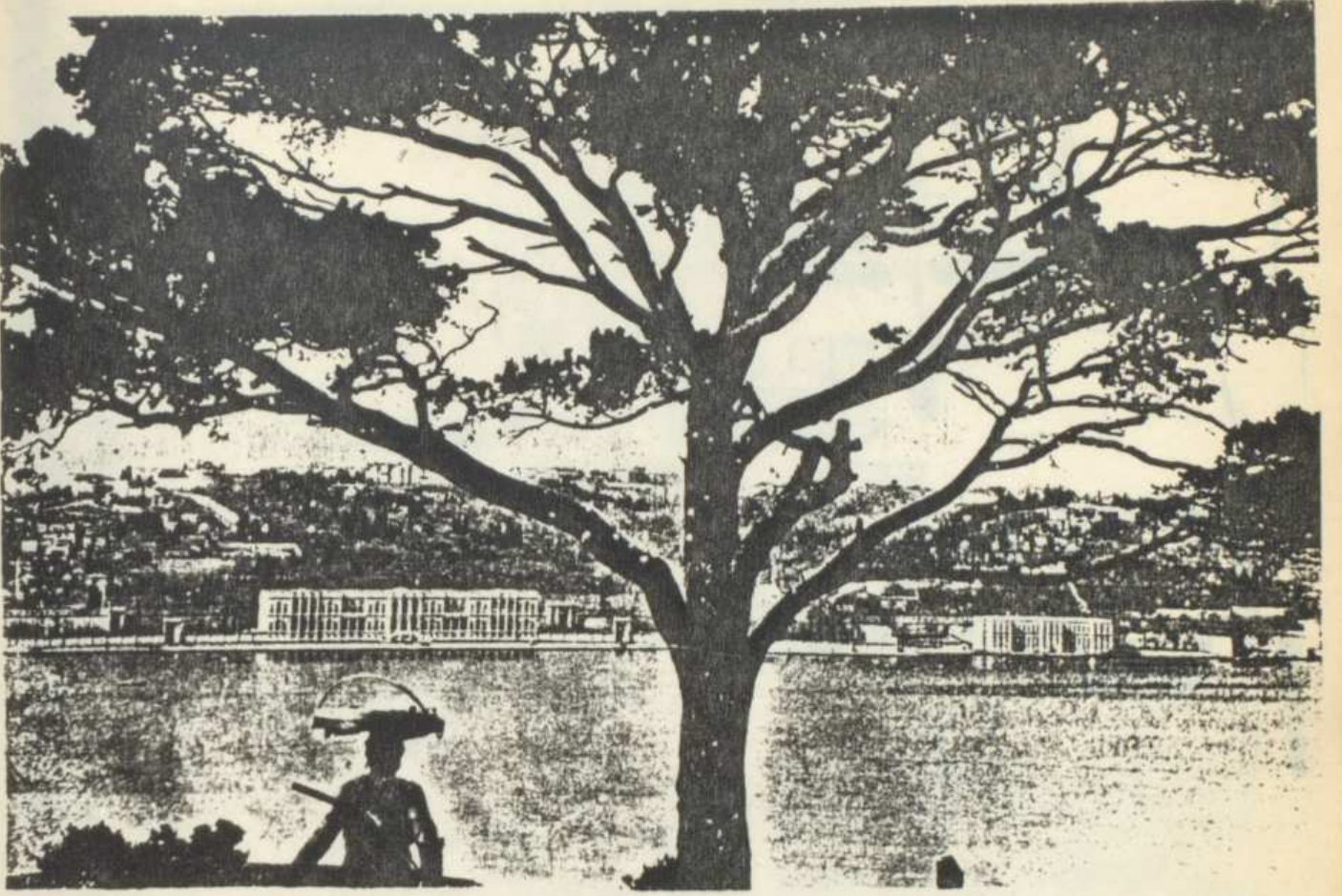
1908 DURUMU(=)

51

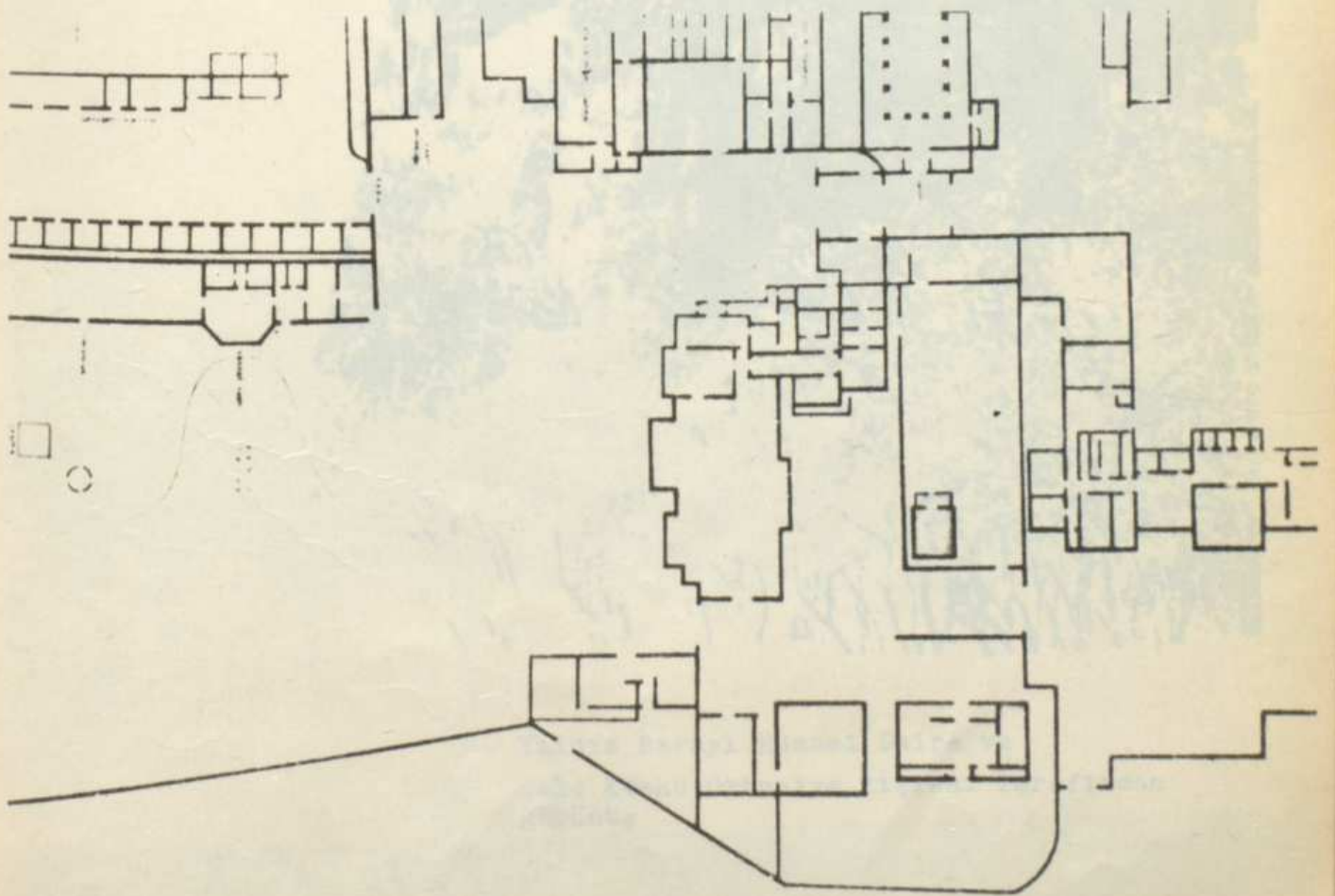
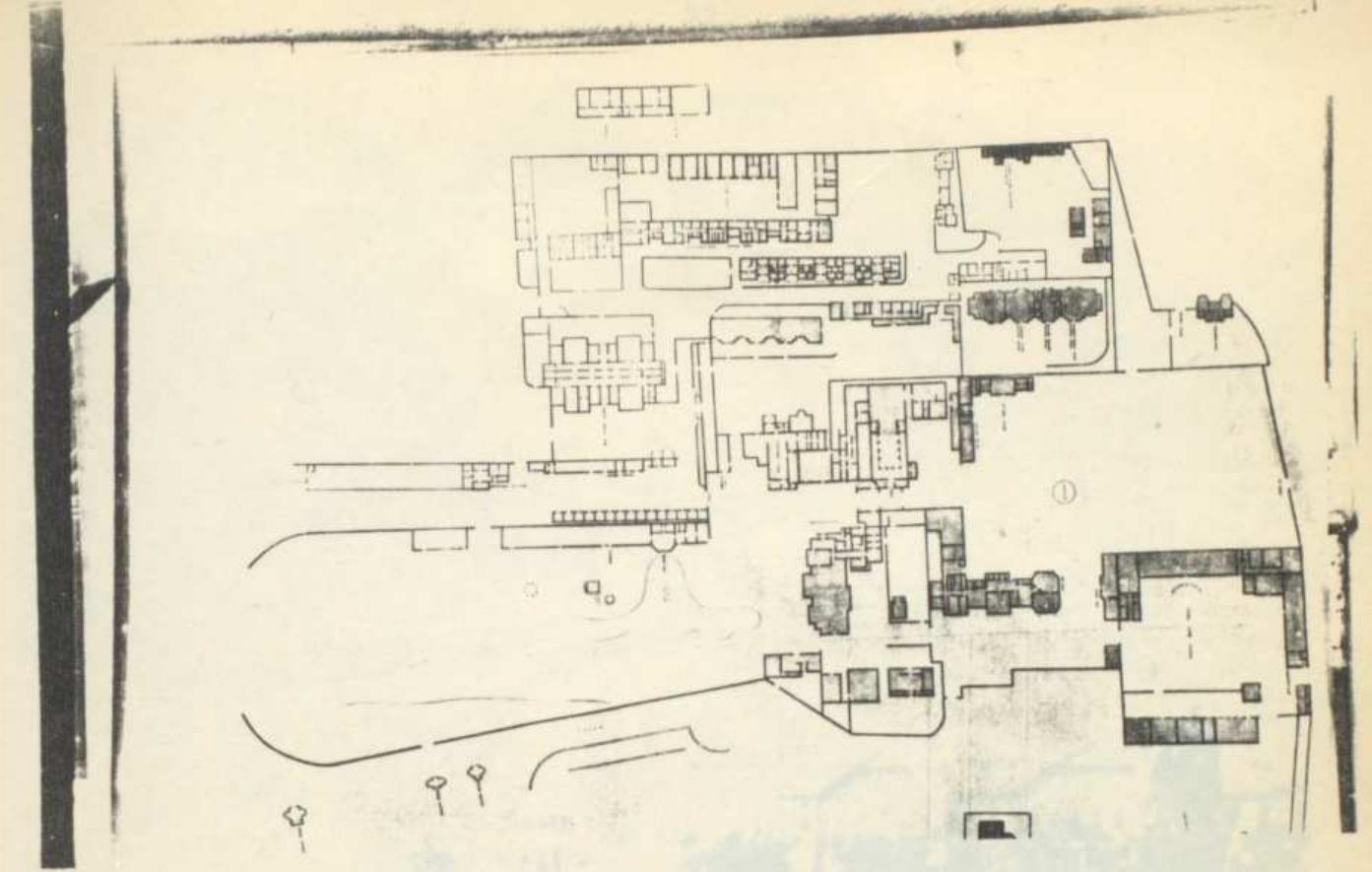

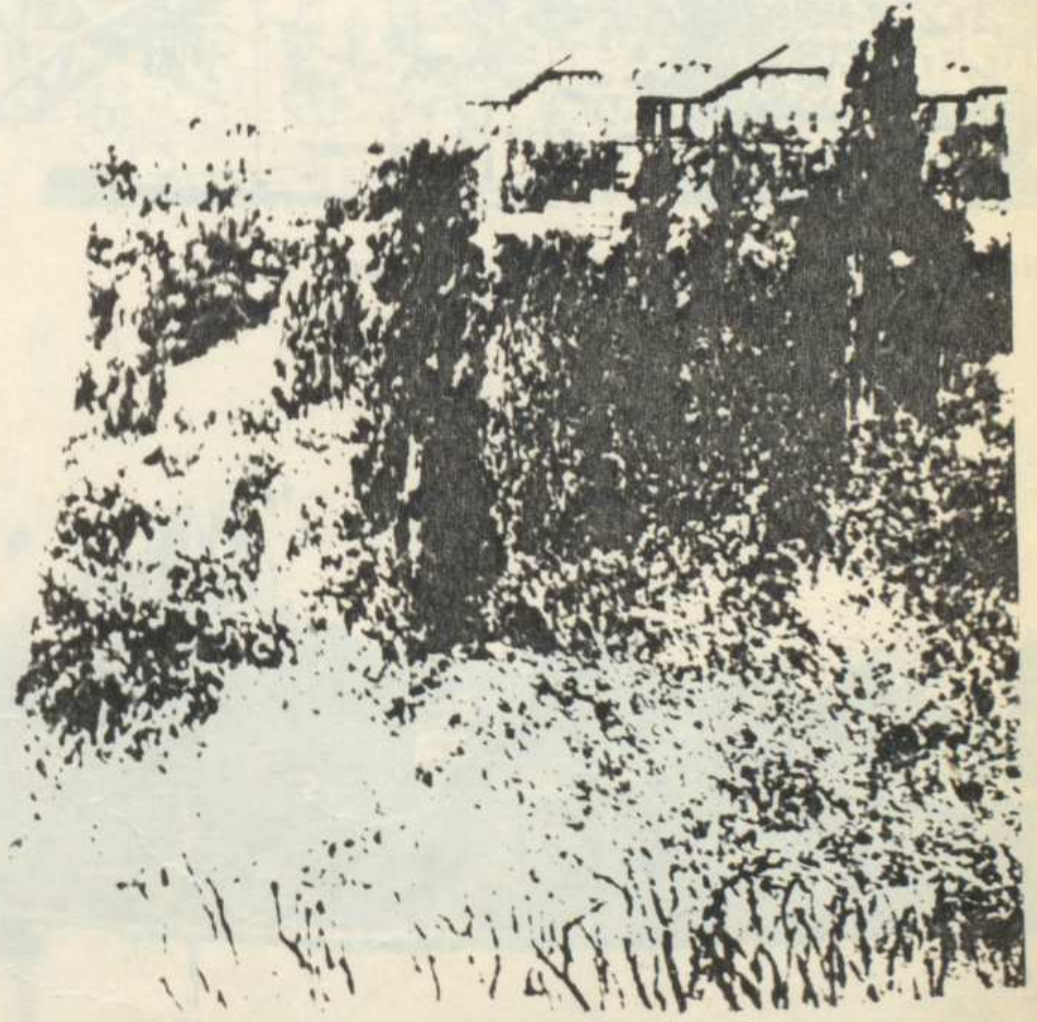
Yıldız Sarayı Hususi daire
İç bahçedeki kaskad karşısından
görünüş

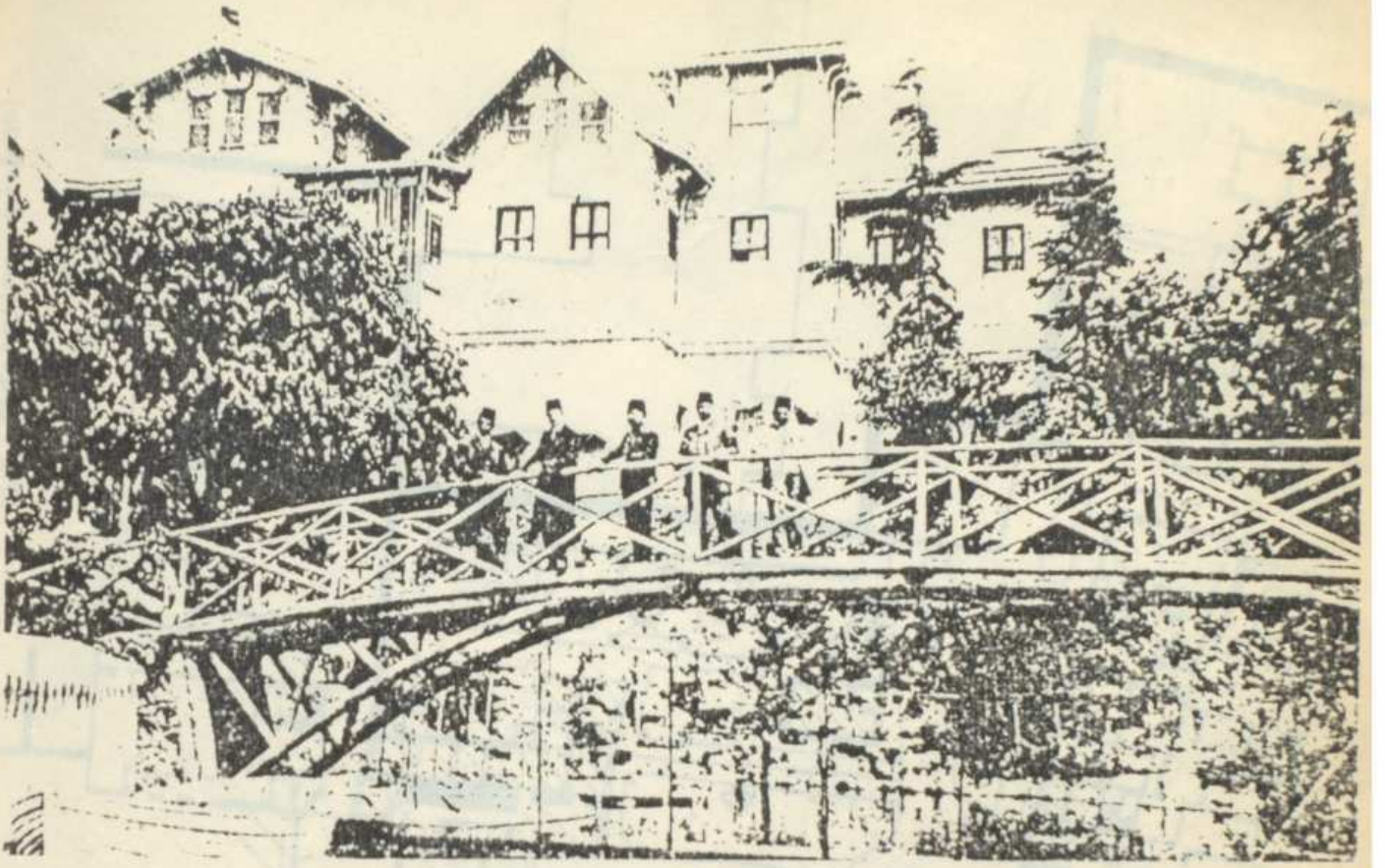
Yıldız Sarayı ve (Hususi daire)
kuzguncuk'tan görünüş F.Robertson Eldem,Boğaziçi Anıları

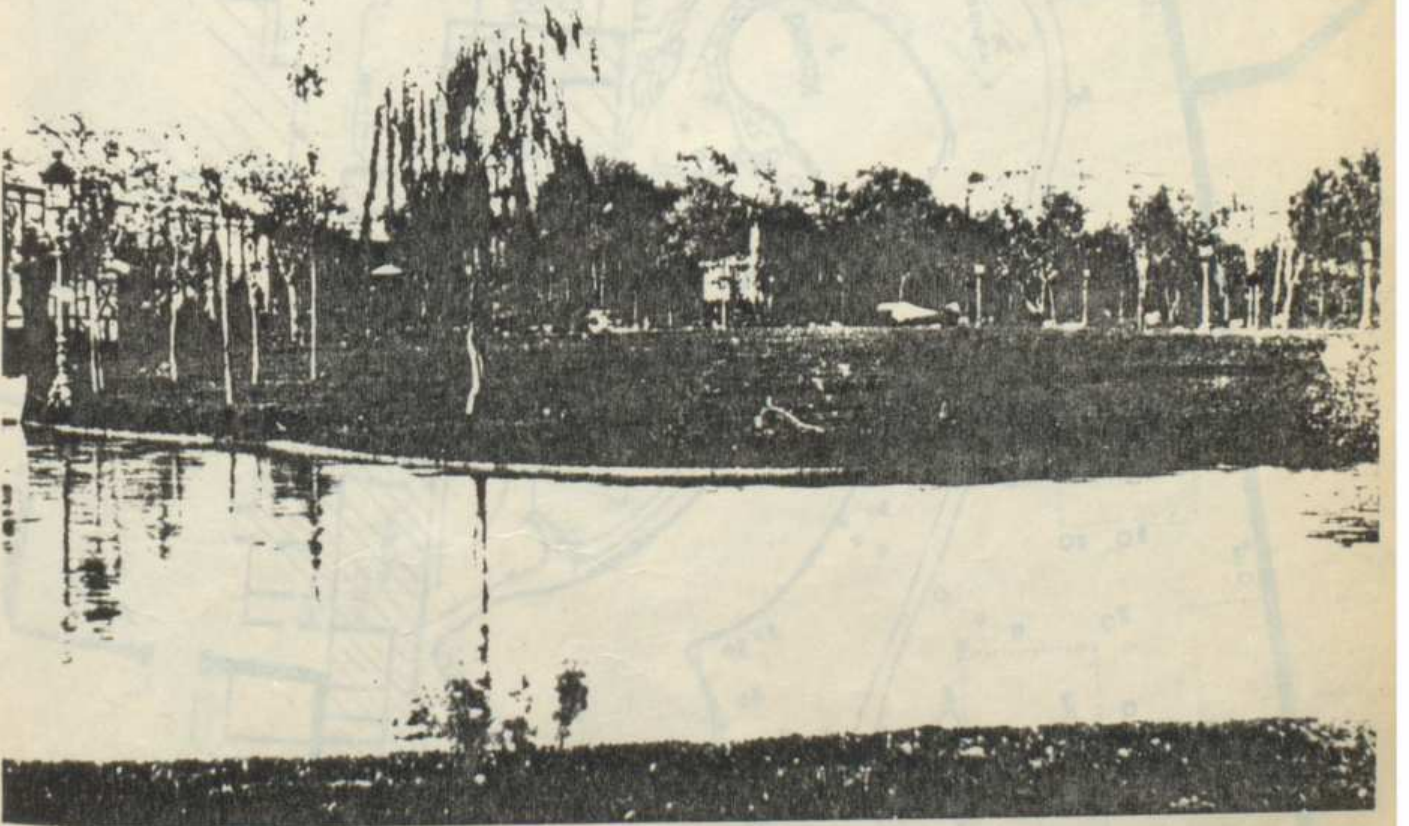
Havagazı Haritası
Lemi Meray Arşivi

Yıldız Sarayı Hususi Daire ve
Şale Köşkü Orhaniye Kışlası Tarafından
görünüş

Yıldız Sarayı Hususi daire 1918 lerde görünüşü
(Osman Nuri ,Abdülhamit-i sani ve...)

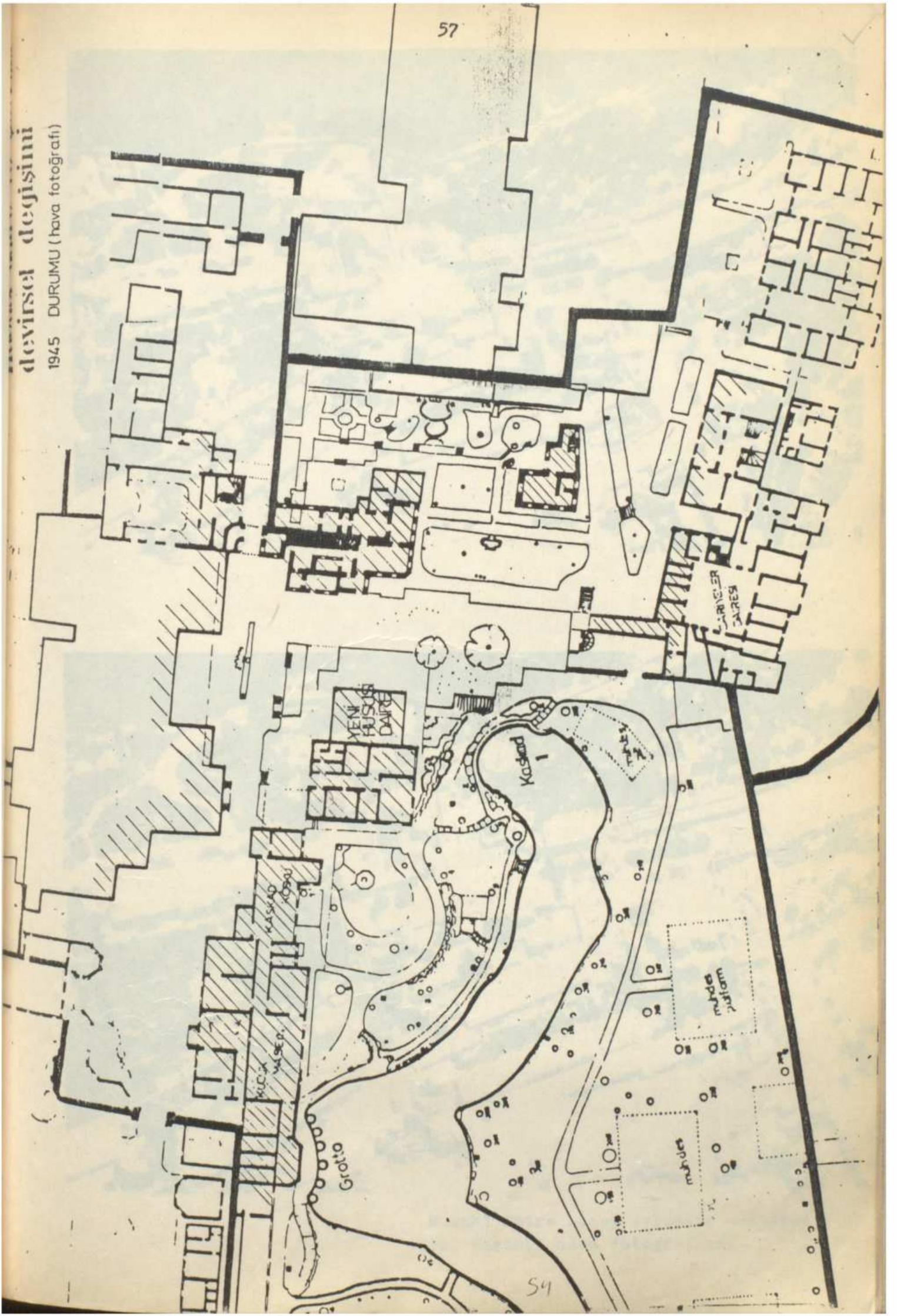

Yıldız Sarayı Hususi Daire iç bahçeden görünüş

devisel deęisiđi

1945 DURUMU (hava fotoğrafı)

57

54

1945 tarihli hava fotoğrafı. Binaların etrafında yoğun ormanlık alan ve binaların etrafında geniş bir avlusu. (Görüntü 1)

Hususi Daire Kuzey avlusunu gösteren
1945 tarihli hava fotoğrafları

Bugün Musahiban dairesi diye bilinen dairenin aslında Hususi dairenin bir parçası olduğunu da görmüştük (Bölüm 2.1.1).

Hususi dairenin kuzeyindeki avlu hakkında ise elimizde fotoğrafı hiç bir bilgi yoktur, bu devirde Kızlarağası dairesinin birinci katının ve ek bölümünün yapılmış olabileceğini düşünebiliriz, tabii bu bir varsayım olmaktan öteye geçemez. Sale kışkı ile bu avlu arasındaki duvara bitişik olan seraların bu devirde varolduğu hakkında elimizdeki bilgiler daha fazladır. Yıldız sarayına ait masraf defterlerinde sera yapımı için 1904 yılında bir Alman firmasından alınan teklif ve duvara bitişik 2 bölmeli sera planı vardır⁸²

Ayrıca Yıldızla ilgili hemen hemen bütün kaynaklarda varlığından söz edilen Hususi daire Sale bağlantısı sağlayan geçidin de halen varlığını sürdürdüğü düşünülebilir. Bu geçidin ne şekilde olduğu hakkında ise bu gün elimizde kesin deliller yoktur. Sadece Bölüm 2.3.1.1. de incelenen mevcut durum bize verdiği bilgilerdir.

2.1.4./ 1945 Durumu (Çizim 6)

1945 tarihli hava fotoğrafı kullanılarak yapılmış olan bu vaziyet planı restitüsyonunda ise Hususi dairenin 1919 da bir elektrik kontağı sonucu yanmış olduğu görülmektedir⁸³ .(Resim 28)

Vahdettin devrinde ise küçük Mabe yn'e daha yakın olarak yeni bir hususi daire inşa edilmistir⁸⁴

Fotograflar Hususi dairenin bulunduğu yerin bos olduğu görülmektedir. Hususi daireye bağlı bir kısım olduğunu daha önce gördüğümüz Musahiban dairesi ise bu devirde ayrı bir bina niteliği kazanmıştır. Sadece F. Ezgü'nün Yıldız sarayıyla ilgili eserinde, bu isimle adlandırıldığını gördüğümüz bu dairenin ne zaman Musahiban dairesi olarak kullanıldığını bilmiyoruz.

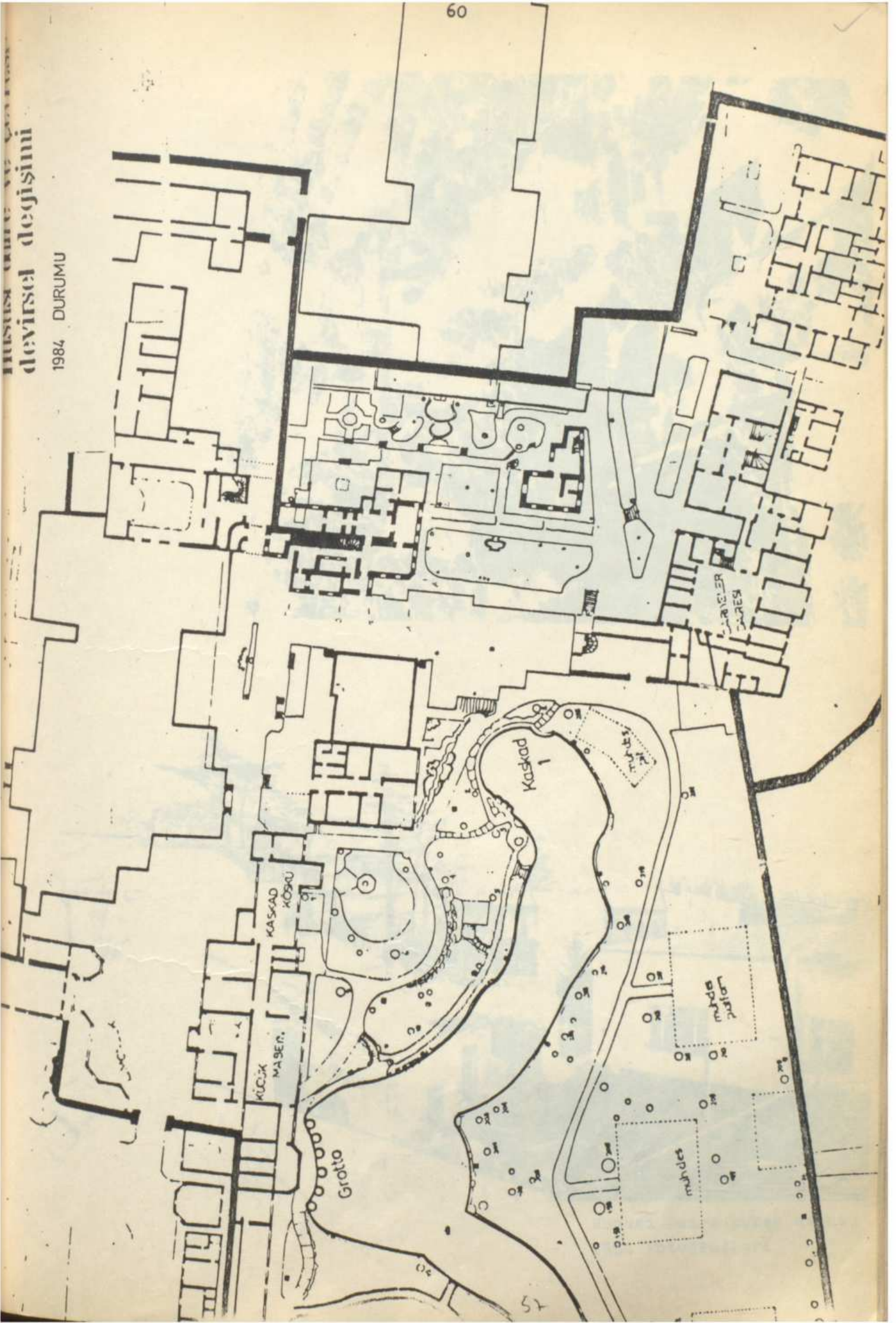
2.1.5./ 1984 Durumu (Çizim 7.)

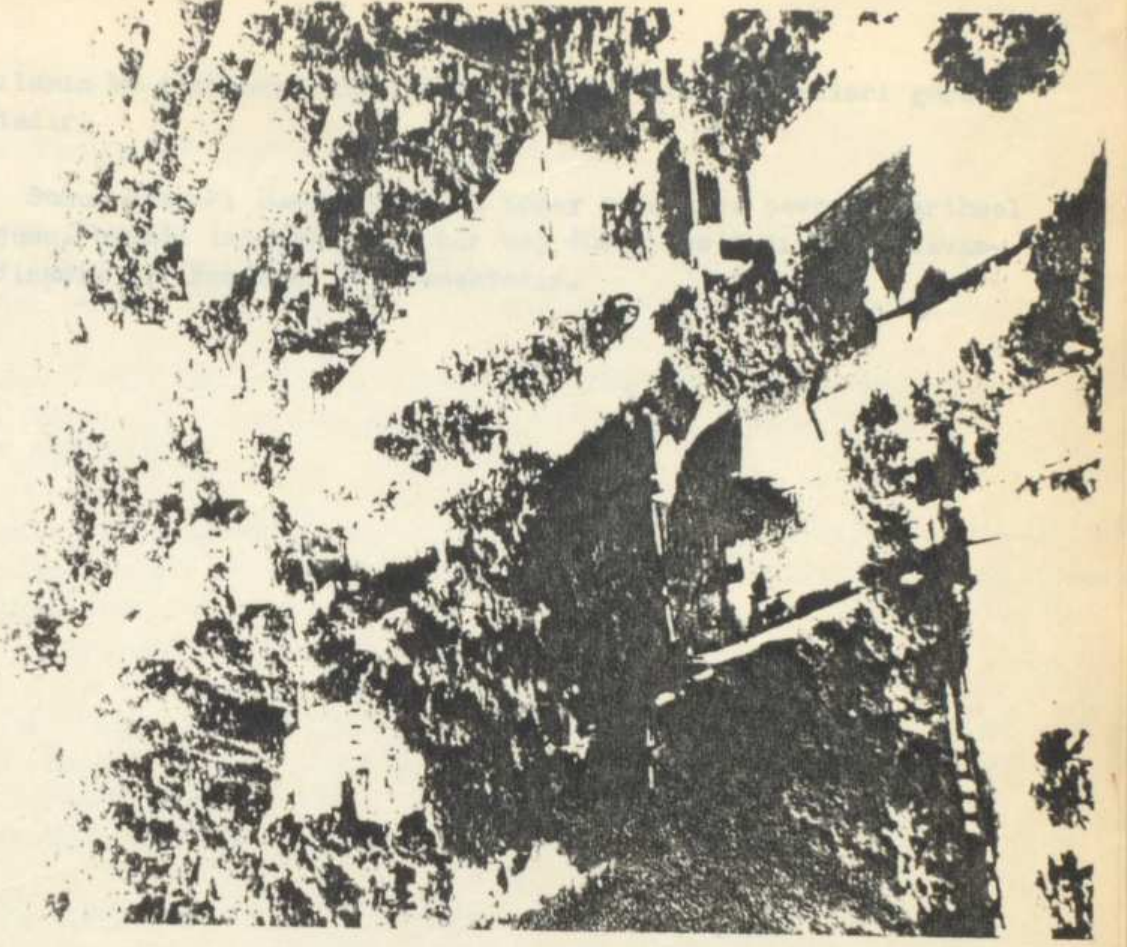
Günümüzde hususi daire kuzey avlusunda 1945 hava fotoğraflarına göre olan değişiklik, Vahdettin devrinde yapılmış olan yeni hususi dairenin tek katlı bölümü yerine yapılan yeni yapıdır. Bunun ötesinde vaziyet planı ölçeğinde 1945'e göre bir değişiklik görülmemektedir. Sadece bakımsızlık ve ilgisizlikten kullanılmayan

82/Dolmabahçe Arşivi, 4147 Katalog 1147
83/Şehsuvaroğlu, "Yıldız sar." s.1005.
84/Ezgü, op.cit. s.47.

devirsel degisimi

1984 DURUMU

Hususi Daire kuzey avlusu
1984 Fotografları

yapıların ve seraların gitgide daha fazla tahrib oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak; Hususi daireye kuzey avlusu ve çevresi Tarihî oluşumu, burada incelediğimiz bir kaç düşey kesit dışında devamlı dinamik bir karakter göstermektedir.

2.2./ Mekansal oluşum :

2.1.1. Topografik düzen ve arazi kullanımı :

Hususi daire kuzey avlusunun doğal topografyası incelenirse Yıldız tepesinde sarayın yerleştiği en yüksek yer olan Sale köşkü setinden güneye doğru alçalan bir arazi yapısı gösterdiği görülür.

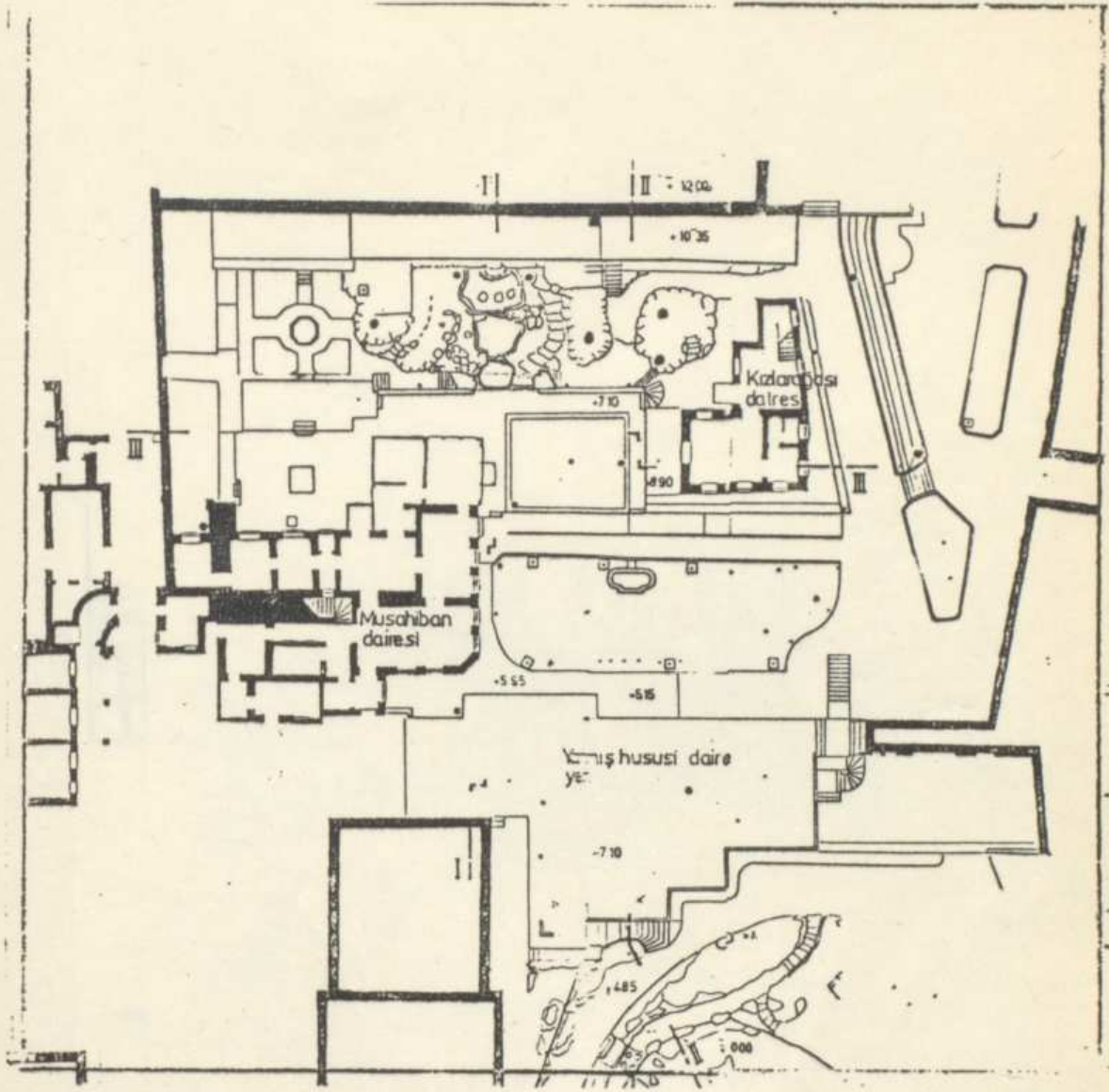
Arazi sale setinden güneye doğru alçalmakta yanmış hususi dairenin bulunduğu yerde ise bu alçalma güney doğu yönüne doğru da devam etmektedir

Sale setinden doğuya doğru ise yine arazinin alçalmaya başladığı görülmektedir. Güneye doğru olusan meyil Hasbahçe üzerinde biraz azalmakta adanın bulunduğu yerden itibaren ise bir tepe üstü olusturarak güneye doğru daha sert bir şekilde inmektedir.

Yani Yıldız Sarayı külliyesinin bulunduğu tepenin doğal topografyası sale köşküden Cihannuma köşküne kadar yaklaşık % 10-15 meyilli bir aks kabul edilirse bu aksın güney, doğu ve batısında bu meyilin daha da artarak devam ettiği bir yapı göstermektedir

Bu topografyanın arazi kullanma etkisini; özellikle yapıların ve bahçe düzeninin yer aldığı setlemede görmekteyiz. Sale setinden sonra I set Kızlarağası dairesi ve bahçenin bulunduğu settir. Sonra II set Musahiban dairesi arkasından başlayan ve Kızlarağası dairesi ile Musahiban dairesinin arasında biten settir. III set ise tam bir platform karakteri göstermemekle birlikte hususi daireyi de aslında içine alan ve güney doğuya doğru doğal topografya'ya bağlı olarak meyilini artıran settir.

Yanmış hususi daireden kalan su basma duvarı ve temeller ise aslında bu III set'e oturmaktadır. Arazi hususi dairenin oturduğu setten sonra Hasbahçeye doğru inmekte ve kaskadla birlikte havuza ulaşmaktadır. Arazi kullanımı açısından havuz da bir set olarak kabul edilebilir. Doğru batı yönünde ise Kızlarağasının bulunduğu I set 2 kademeli bir düşüslle daha çukurda kalan harem dairelerinin bulunduğu seti oluşturmaktadır. Set düzenini gösteren vaziyet planında ve kesitlerde bu arazi kullanımı görülmektedir (Çizim 8-9-10-11-12-13).

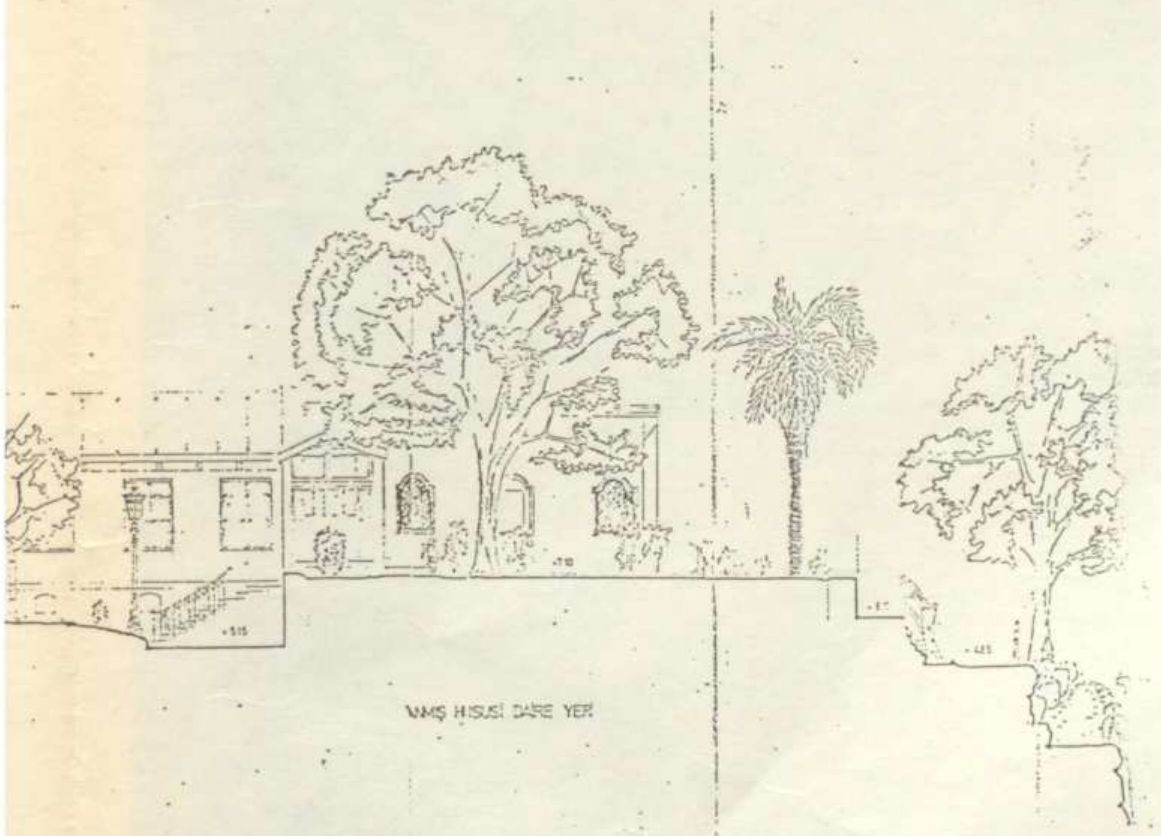

HUSUSİ DAİRE KUZEY AVLUSU
VAZİYET PLANI (ZEMİN KAT)

SERA

KIZLARISI DARESİ

VMS HUSI DARE YER

2.2

tar
mali
olu

vel
olu
son

la
bag
olu

rum
dai
dar

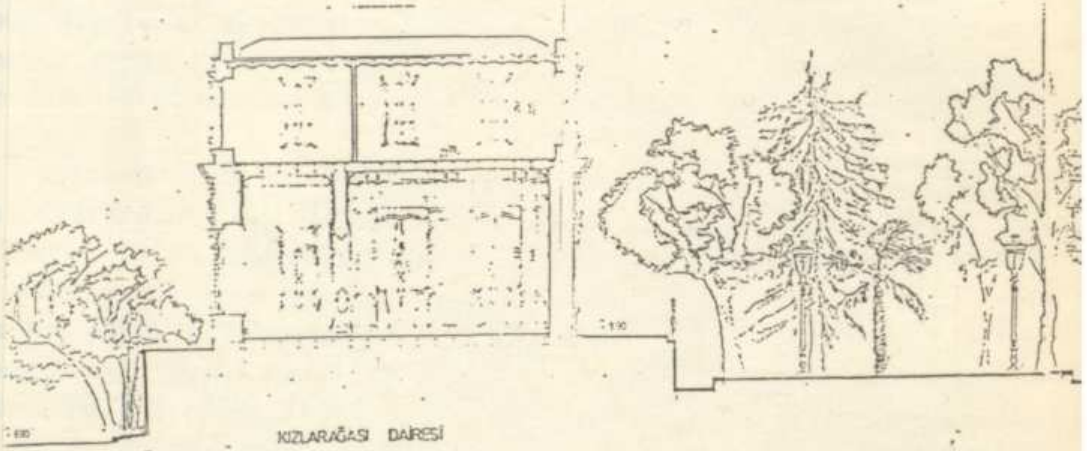
yan
na
du

ya
hik
can

du
lar

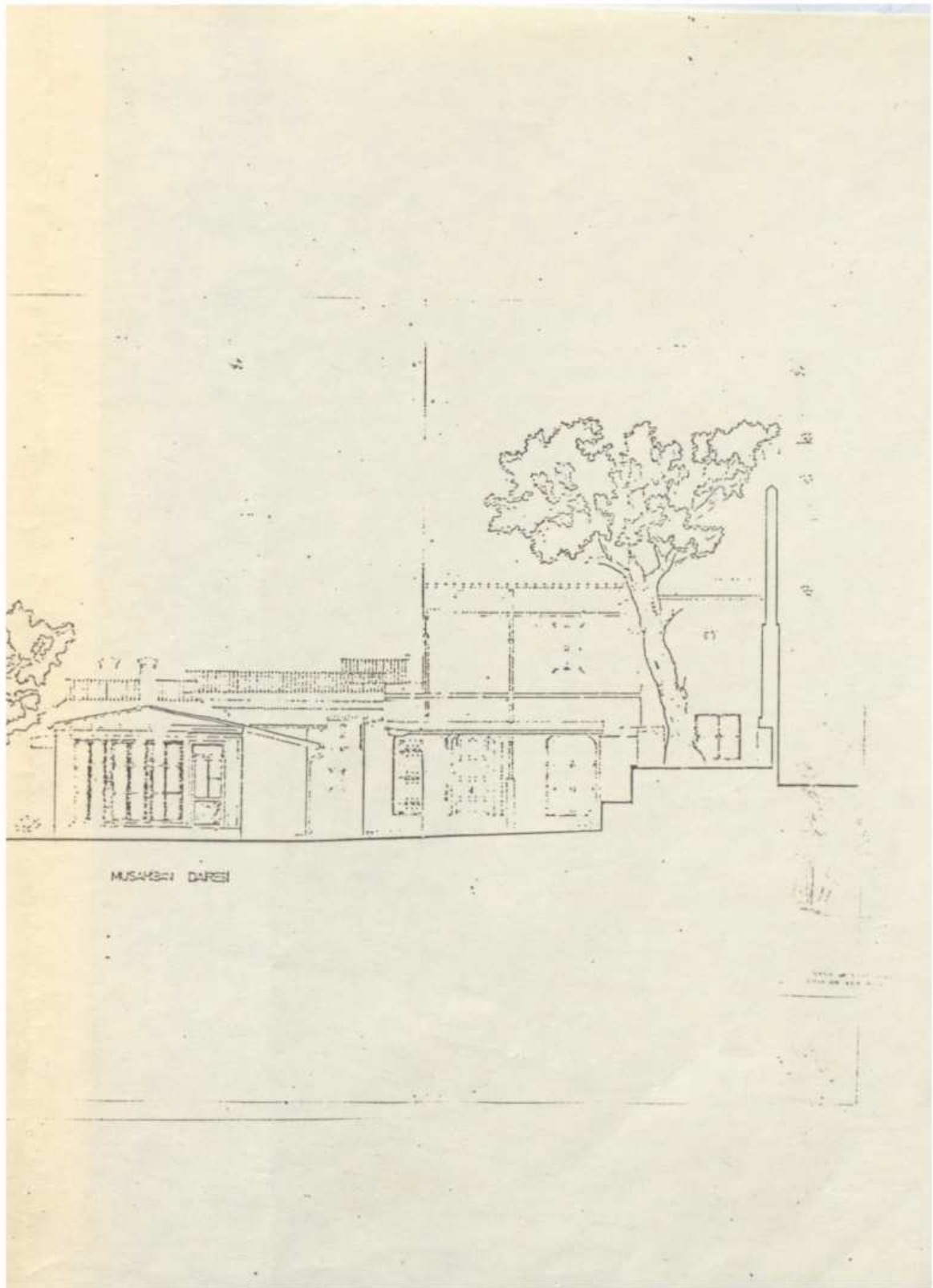
ali
ce
hik
hik

hik
hik

KIZILARĞASI DARESİ

Yazın, her bir yazın
Yazın, her bir yazın

MUSABER DAREH

SKALA 1:1000
JANUARI 1964

2.2.2./ Avlu düzeni ve doğurucu elemanları.

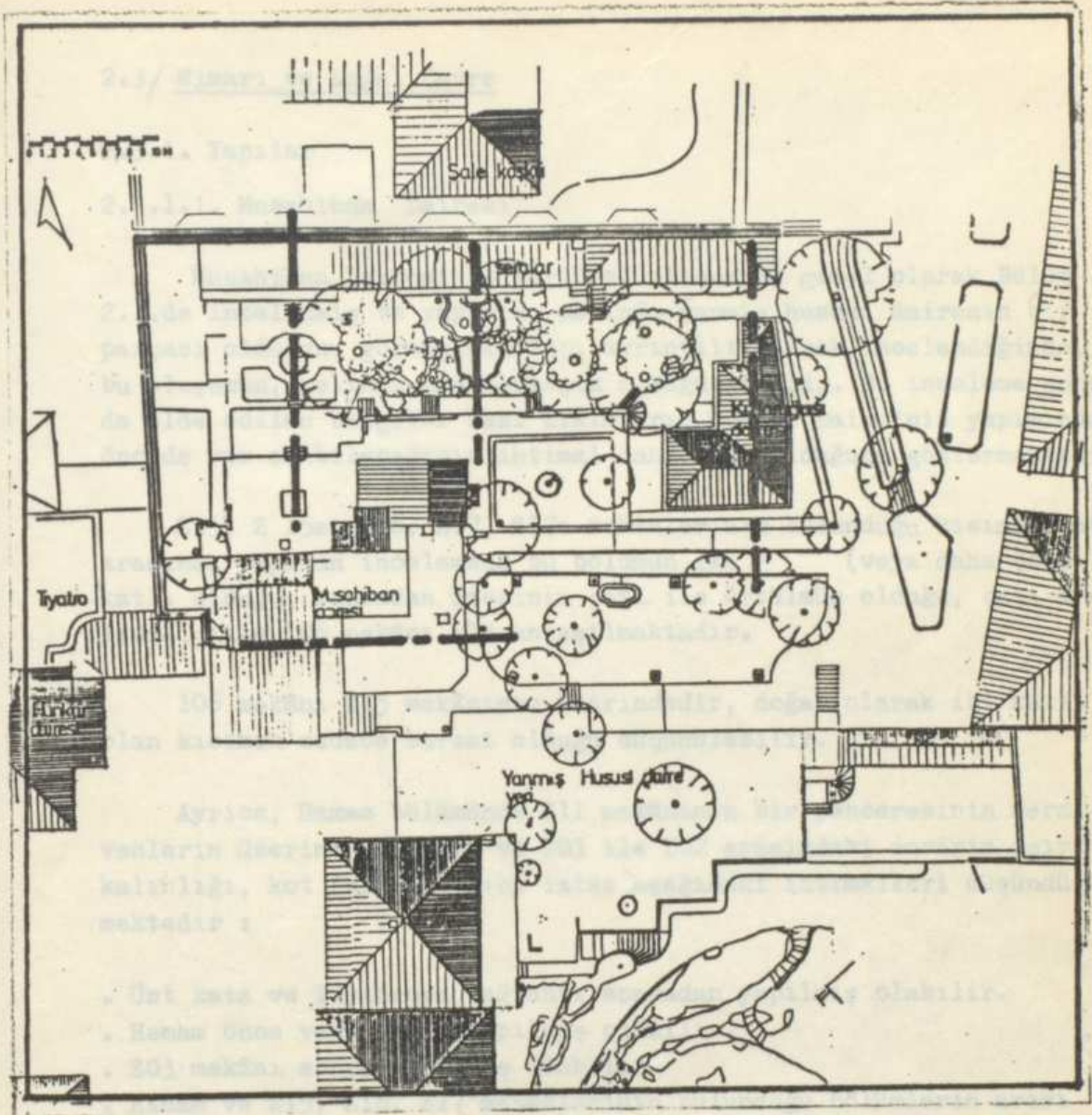
Hususi daire kuzey avlusunun sarayın diğer bütün bölümleri gibi tarihsel gelişim sürecinin çok dinamik olduğunu görmüştük. İncelemekte olduğumuz mekânsal özellikleri taşıyan bu avlunun doğurucu elemanları; çevre duvarı, Akslar, Mimari elemanlardır.

Çevre duvarı, vaziyet plânının da görüldüğü gibi (çizim 14) öncelikle şale köşküyle arasındaki duvar ve buna dik olarak oluşmuş olan tiyatro ile avlu arasındaki duvardır. Bu duvarın incelenmesi sonucunda (Resim 29-30-31) aslında bu avludaki bir yapının duvarı olduğu anlaşıyor. Bu yapının durumu hakkında pek fazla iz alınamamasına rağmen koridor şeklinde altında Sale-Hususi daire bağlantısı olan üstü ise bir sera veya kıs bahçesi olan bir yapı olduğu düşünülebilir.

Akslar ise avluya girildiğinde göz yüksekliğinde hareket sonunda algılanan akslardır. Bunlar I setteki Kaskad aksı, Musahiban dairesi arkasındaki kısımda bulunan 2 havuzun oluşturduğu aks, Kızlarağası ve Musahiban dairelerinin oluşturduğu akslardır (çizim 14).

Avlu düzenini oluşturan mimari elemanlar ise öncelikle yapılar; yani Kızlarağası dairesi ve Musahiban dairesi, seralar, yanmış olmasına rağmen kalan kısmıyla bile mekânsal oluşumu kuvvetli bir şekilde etkileyen Hususi Daire, ve ikinci olarak Bahçe mimari öğeleri yani Kaskad, set düzeni ve vejetasyondur. Geniş bir alana yayılan Hasbahçedeki bahçe anlayışı 19.yz. yüzyıl romantik İngiliz bahçe anlayışına daha yakındır, fakat böyle ufak avlularda ve köşkler yakınında bahçe öğeleri arasına giren yapay elemanlar yoğunlaşmakta akslar daha belirgin hale gelmektedir.

Özellikle Musahiban dairesi arkasına düşen biri halen mevcut diğerinin ise izleri gözlenen iki havuz ve setli düzen doğunun, bahçe anlayışı buradaki etkisini açıkça göstermektedir, Aralarındaki bağlantının eksikliğine rağmen iki havuz arasında devamlılığı hissedilen su elemanı buna en kuvvetli örnektir.

HUSUSİ DAİRE KUZEY AVLUSU

AVLU DÜZENİ VE DOĞURUCU ELEMANLARI

2.3/ Mimari ve Doğal Çevre

2.3.1. Yapılar

2.3.1.1. Musahiban Dairesi

Musahiban Dairesinin tarihsel oluşumunu genel olarak Bölüm 2.1.de incelenmiş ve yapının, aslında yanmış hususi dairenin bir parçası olduğunu görmüştük. Yapı ayrıntılı olarak incelendiğinde, bu oluşumun, aslında çok karmaşık olduğu görülür. Bu inceleme sonunda elde edilen bilgiler bazı kısımların Hususi Daire'nin yapımından öncede var olabileceğinin ihtimal dahilinde olduğunu göstermektedir.

Z15, Z 15a, Z16, Z17, Z17a noktalarının bulunduğu kısımda çatı arasında yapılan incelemede bu bölümün iki (veya daha çok) katlı olduğu, sonradan üzerinin çatı ile örtülmüş olduğu, çatı arasında çıkan 106 mekânı ile anlaşılmaktadır.

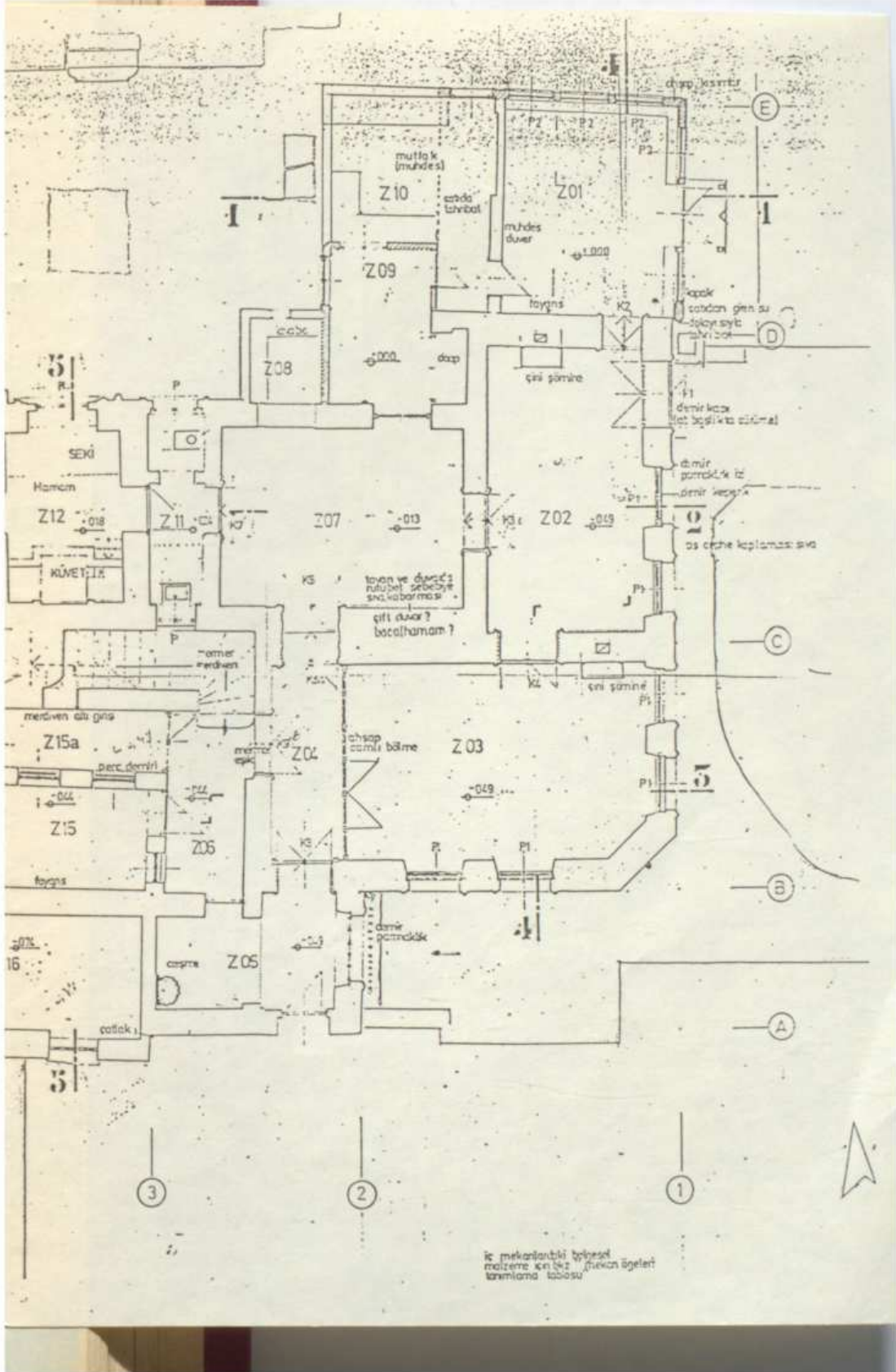
106 mekânı Z15 mekânının üzerindedir, doğal olarak iki katlı olan kısmın sadece burası olduğu düşünülebilir.

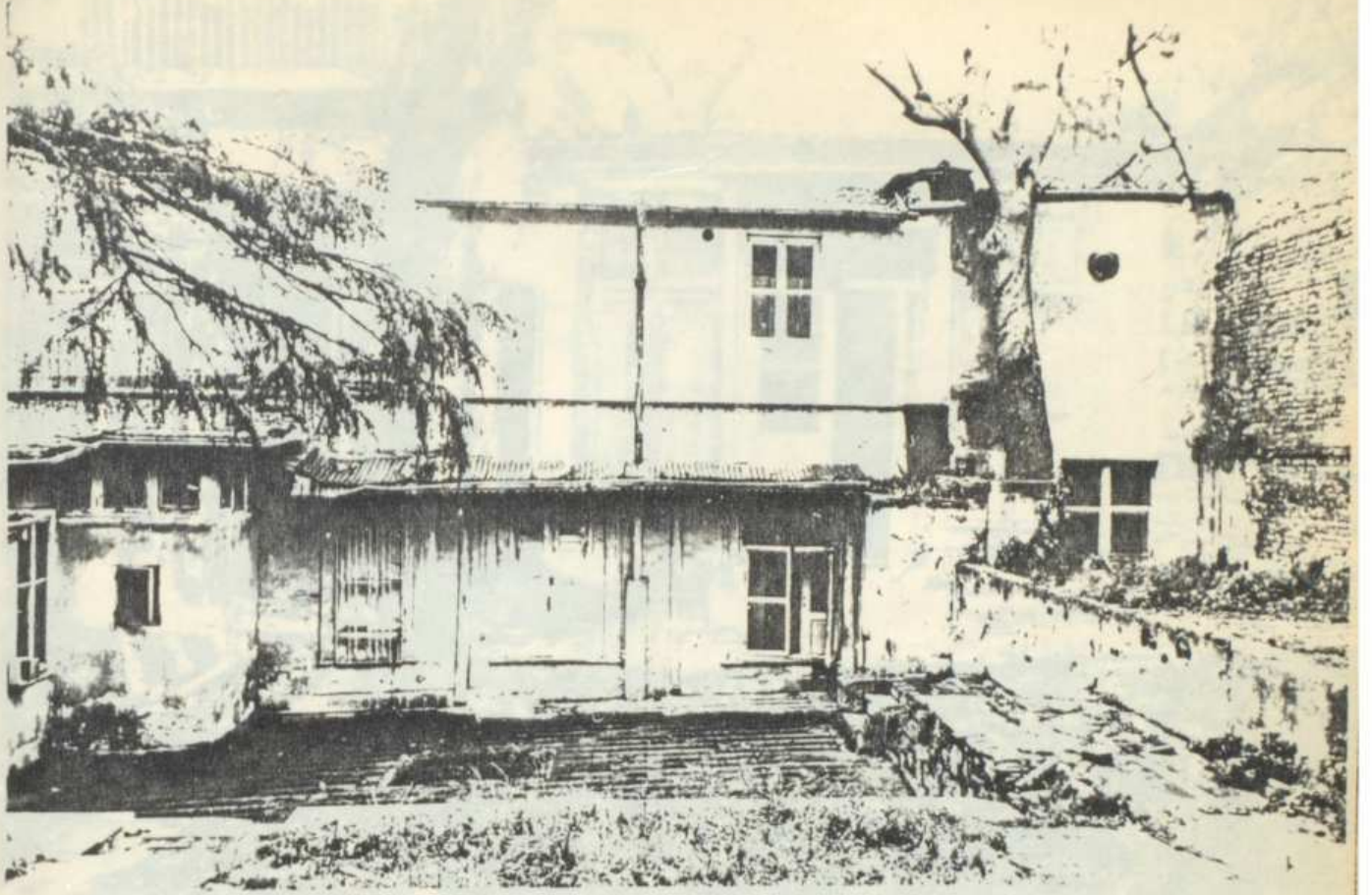
Ayrıca, Hamam bölümünde Z11 mekânının bir penceresinin merdivenlerin üzerine açılması ve Z03 ile Z02 arasındaki duvarın aşırı kalınlığı, kot farkları gibi izler aşağıdaki ihtimalleri düşündürmektedir :

- . Üst kata ve Tiyatroya bağlantı sonradan yapılmış olabilir.
- . Hamam önce veya sonra yapılmış olabilir.
- . Z03 mekânı sonra yapılmış olabilir.
- . Hamam ve Z15, Z16, Z17 mekânlarının bulunduğu bölümlerin arası daha sonraki bir devirde doldurulmuş olabilir.
- . Z07 ve Z03 mekânları arasında hamamın ısıtma sisteminin bacaları (Hypocaust) olabilir.

Z17 mekânının dış duvarlarının Z16 ve Z17a mekânları dış duvarlarının çok daha ince olması bu mekânın sonradan yapılmış olabileceğini gösterir.

Hamam içinde Z13 ve Z14 mekânları arasındaki geçidin sonradan açılmış olduğu izlerden anlaşılmaktadır.

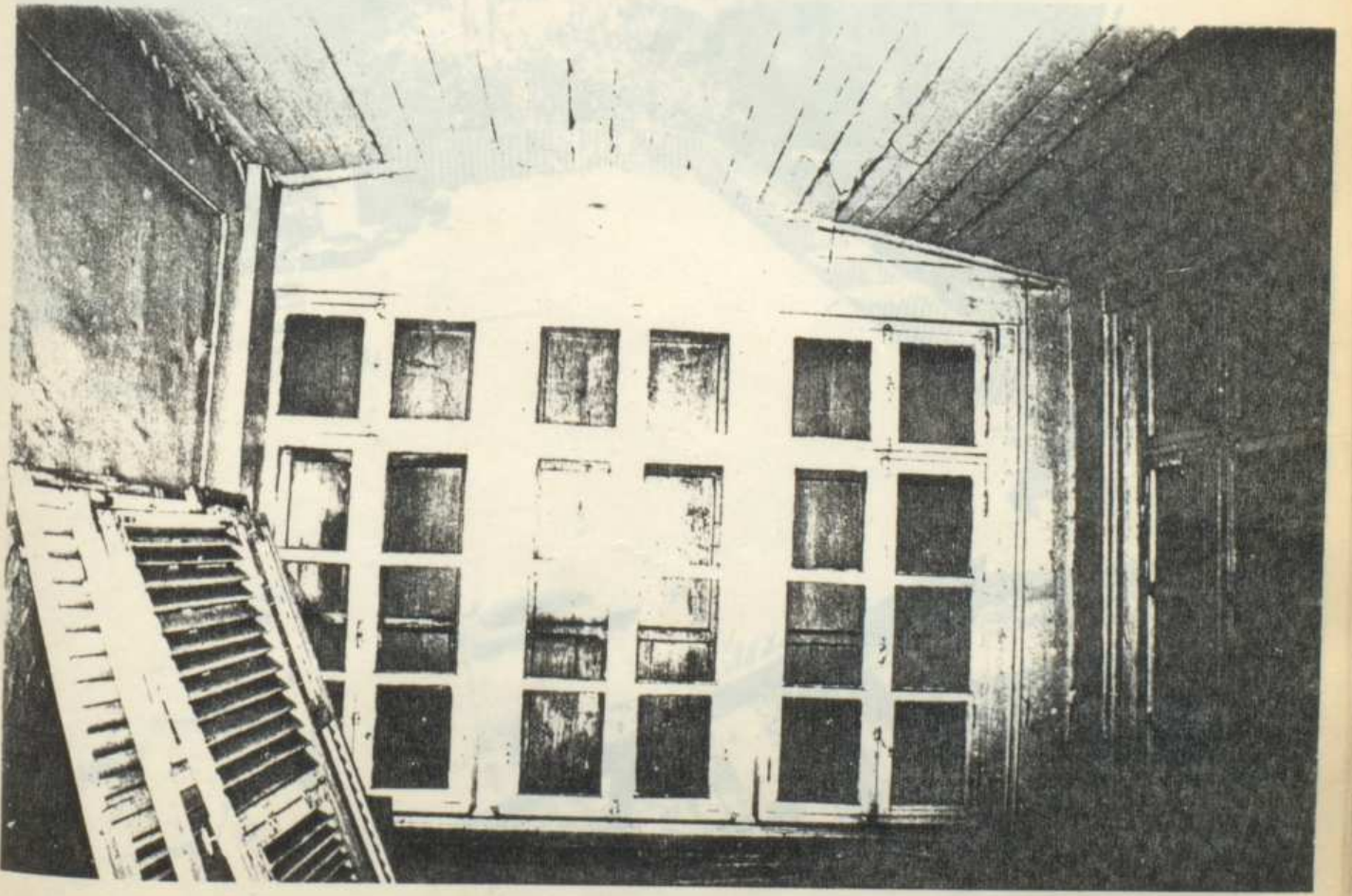
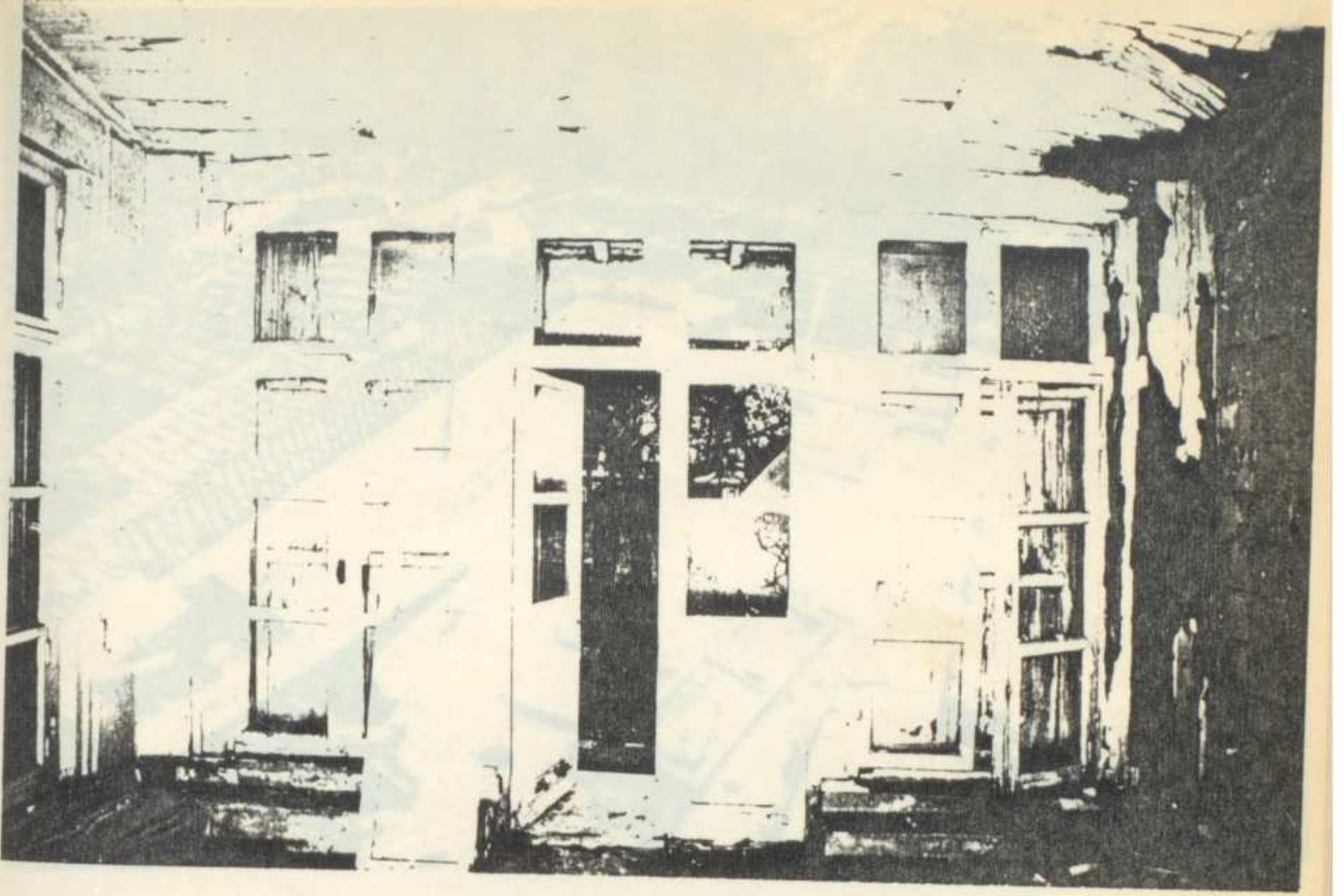

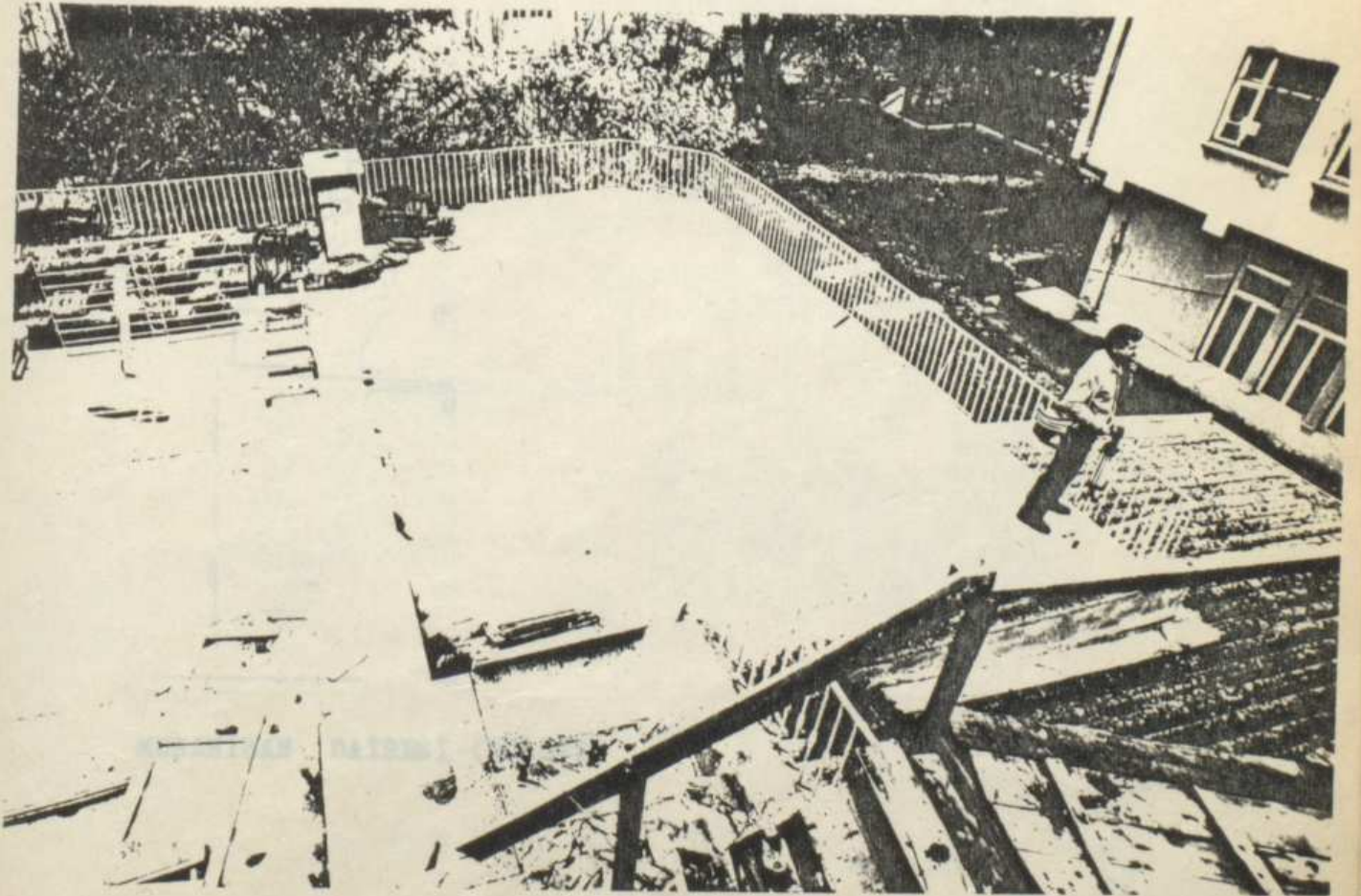
Musahiban dairesi kuzey cephesi
fotoğrafları

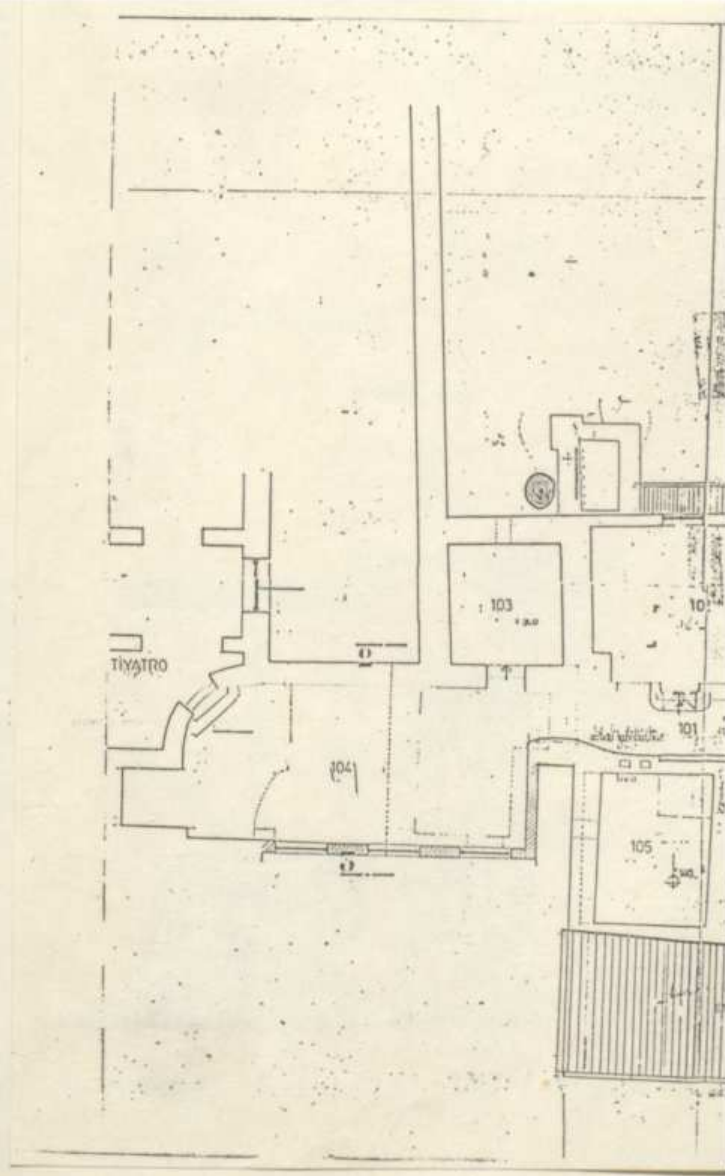
Musahiban dairesi doğu cephesi
fotoğrafları

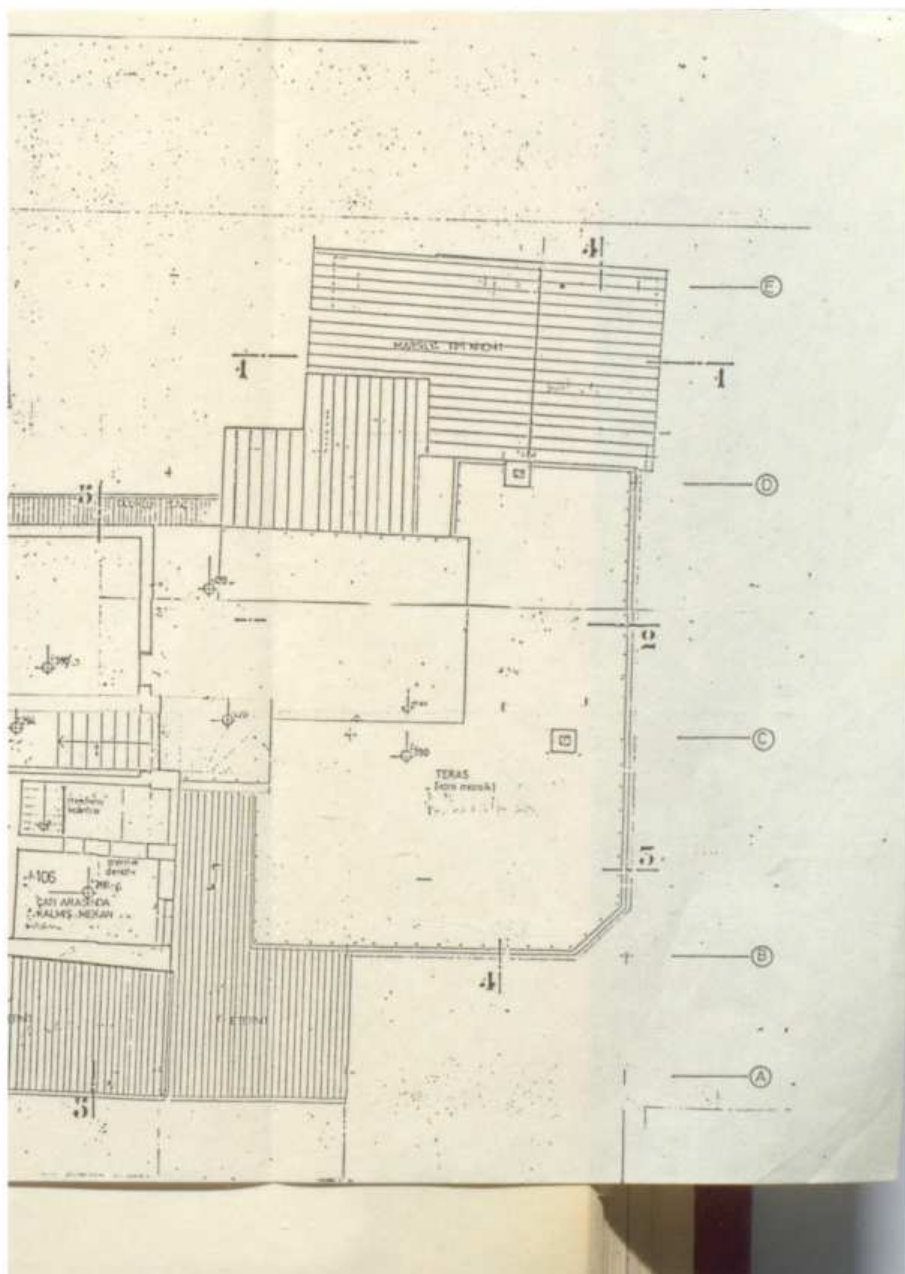
Musahiban dairesi
Zol mekani

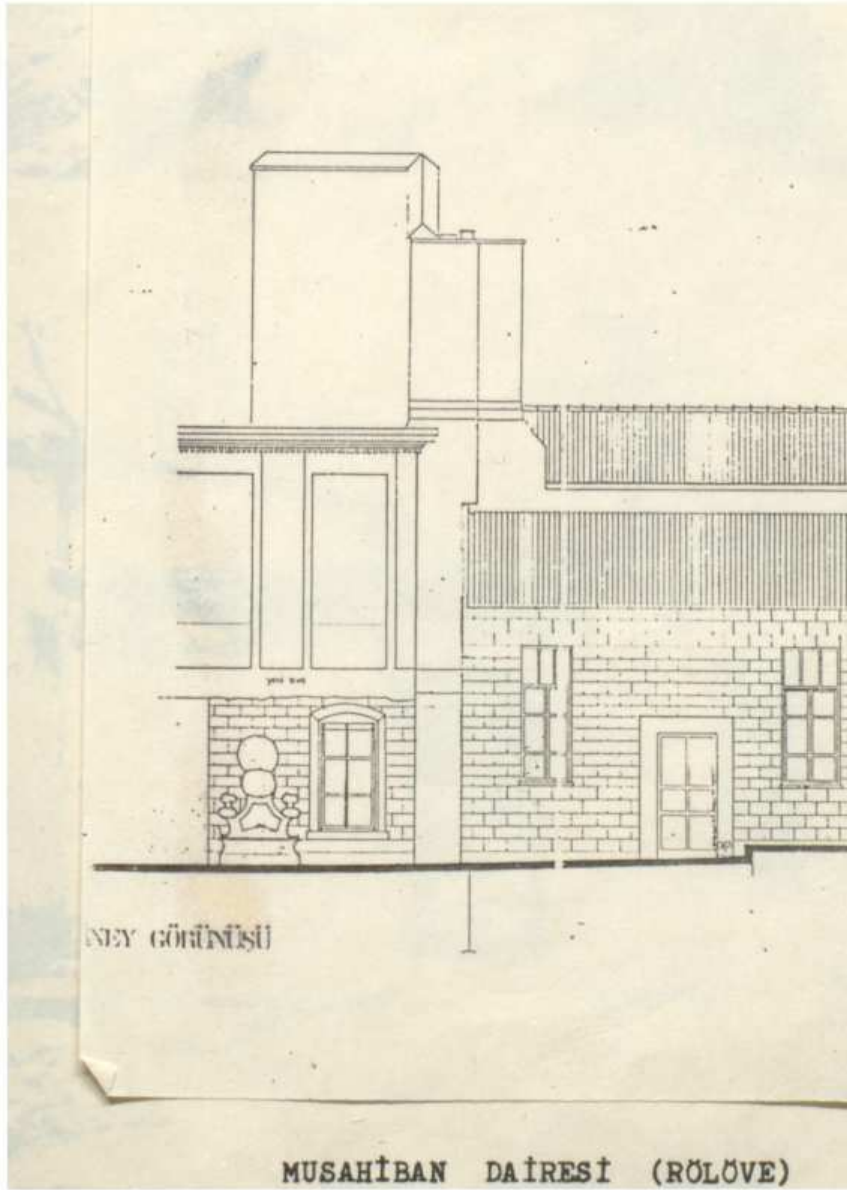

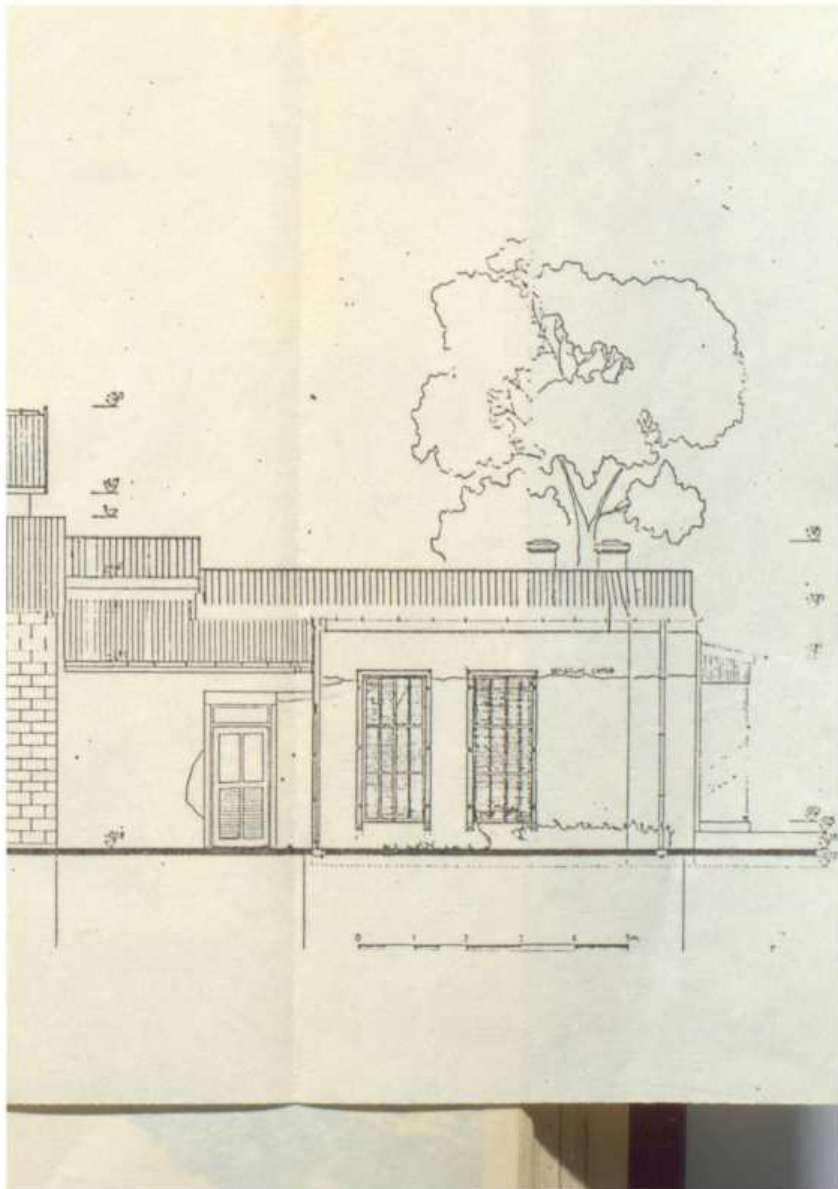
Musahiban dairesi
Teras fotoğrafları

MUSAHİBAN DAİRESİ (RÖLÖVE)

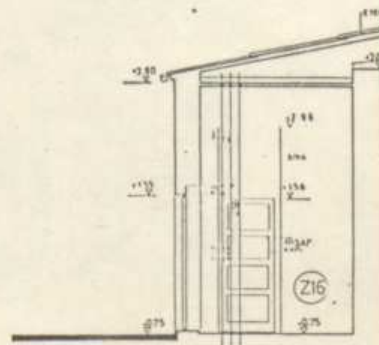

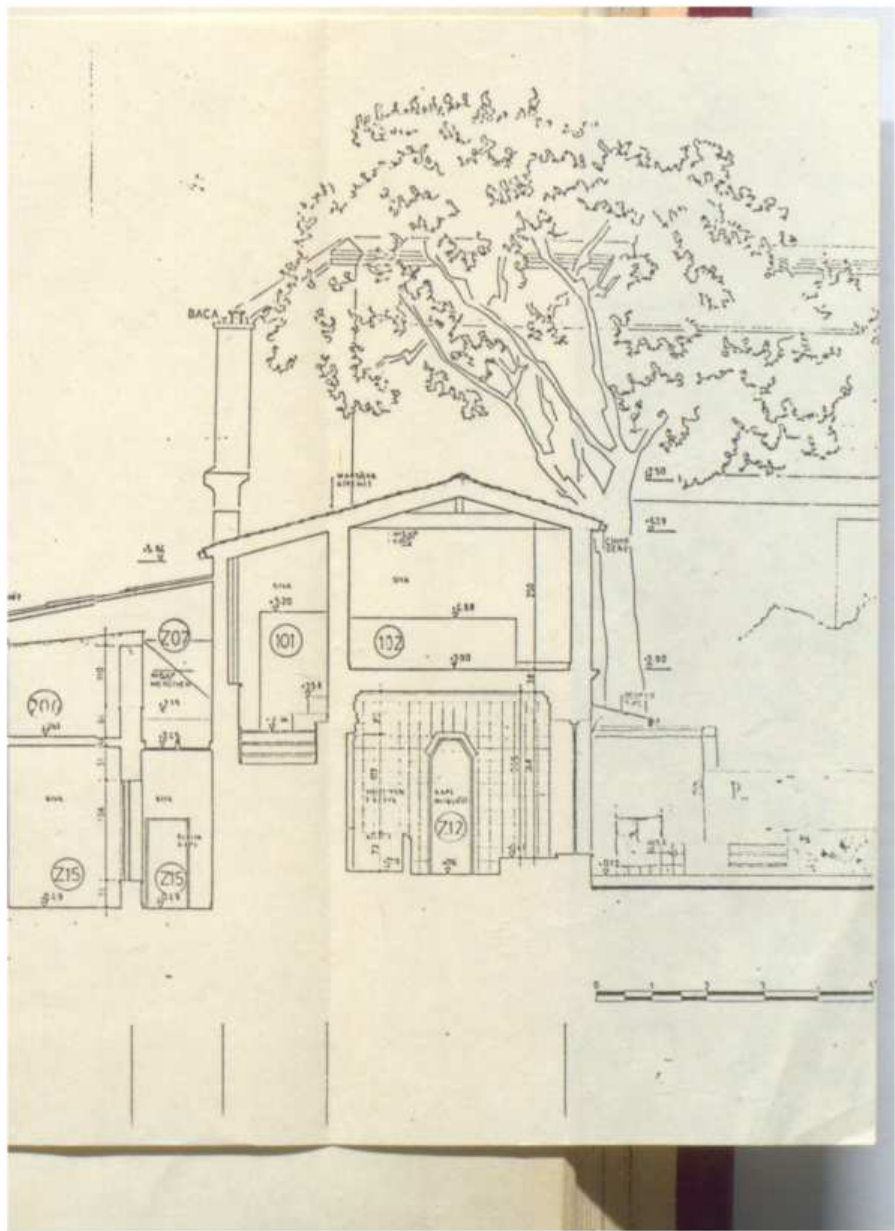

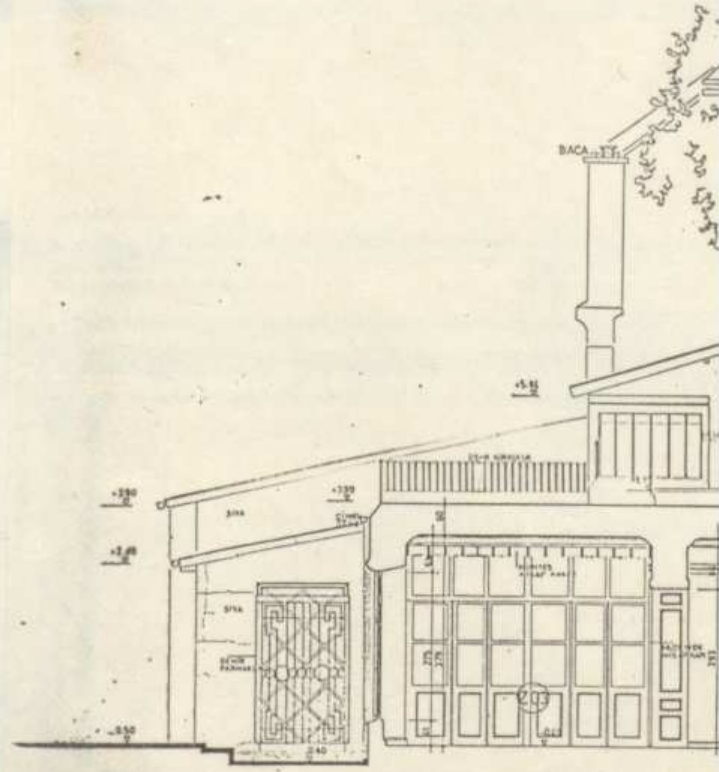
Musahiban darası
güney cephesi

3-3 KESİTİ

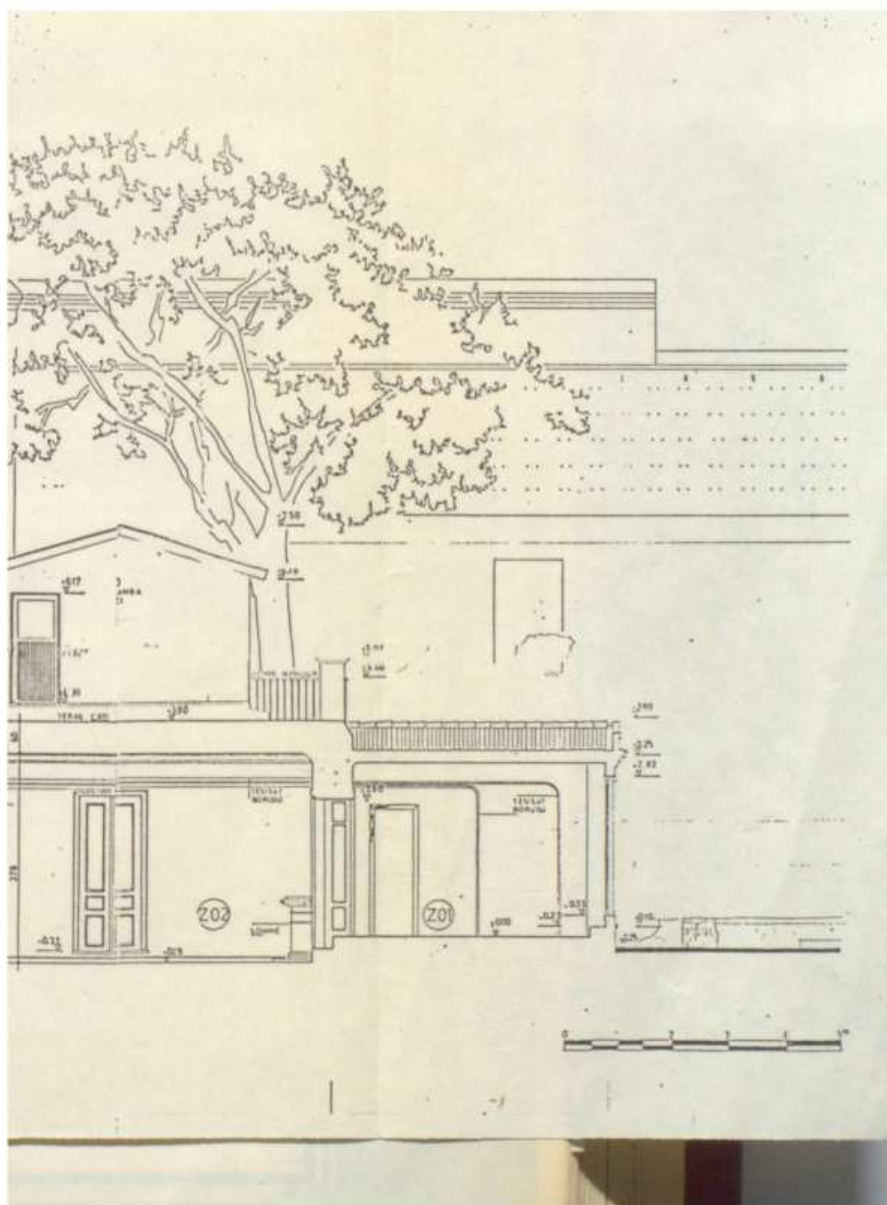
MUSAHİBAN DAİRESİ (RÖLÖVE)

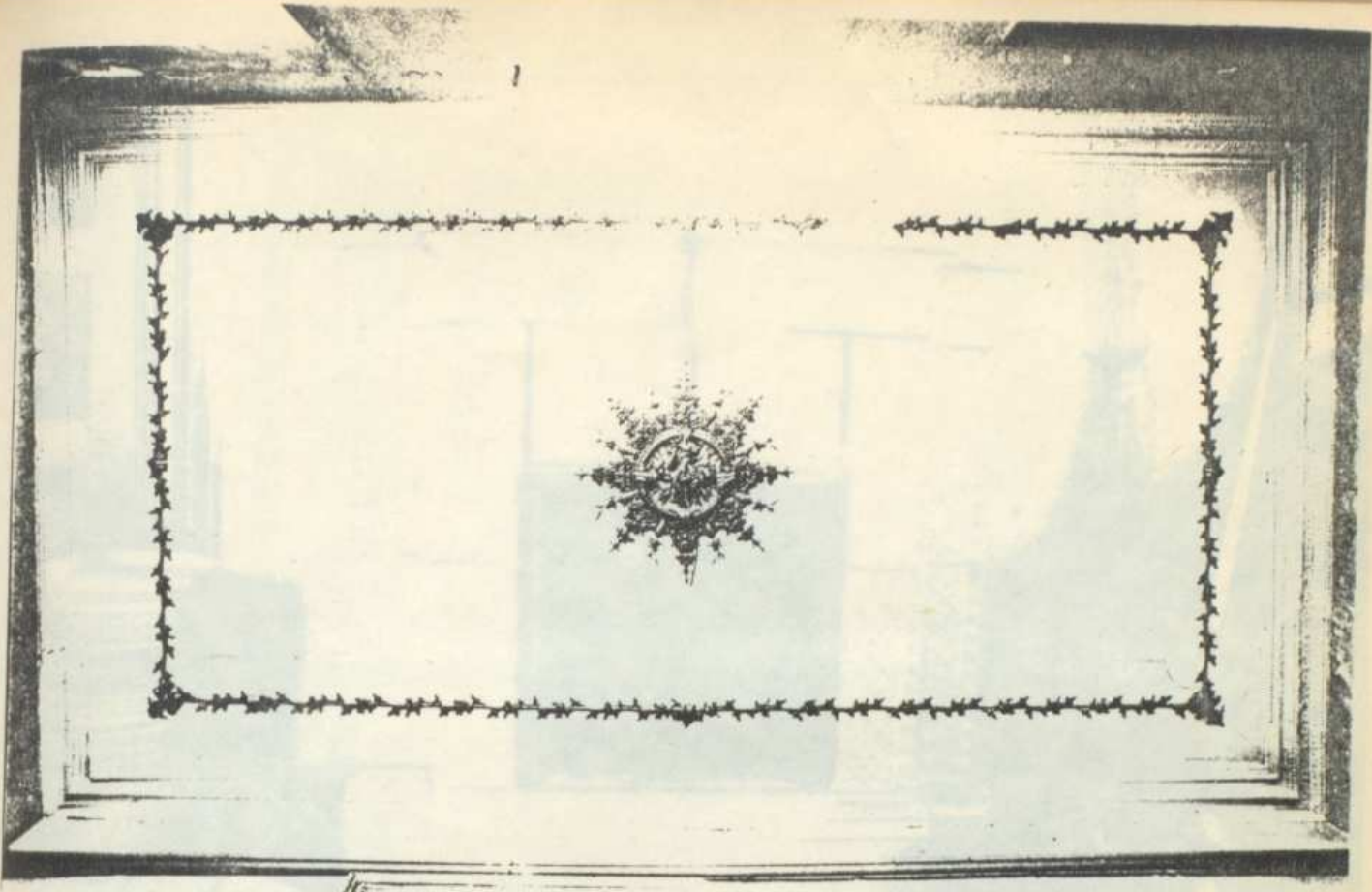

3 KESİTİ

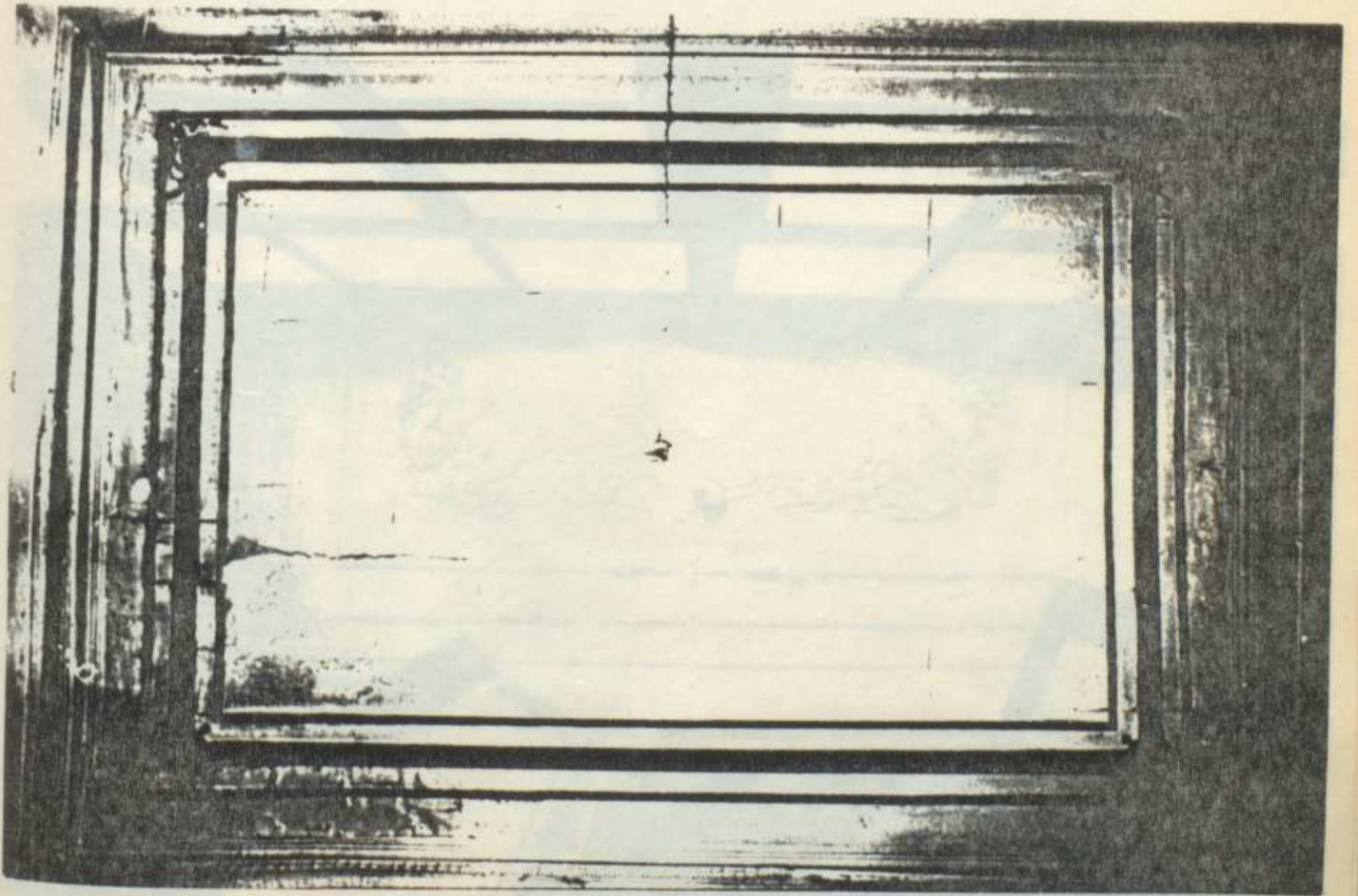
MUSAHİBAN DAİRESİ (RÖLÖVE)

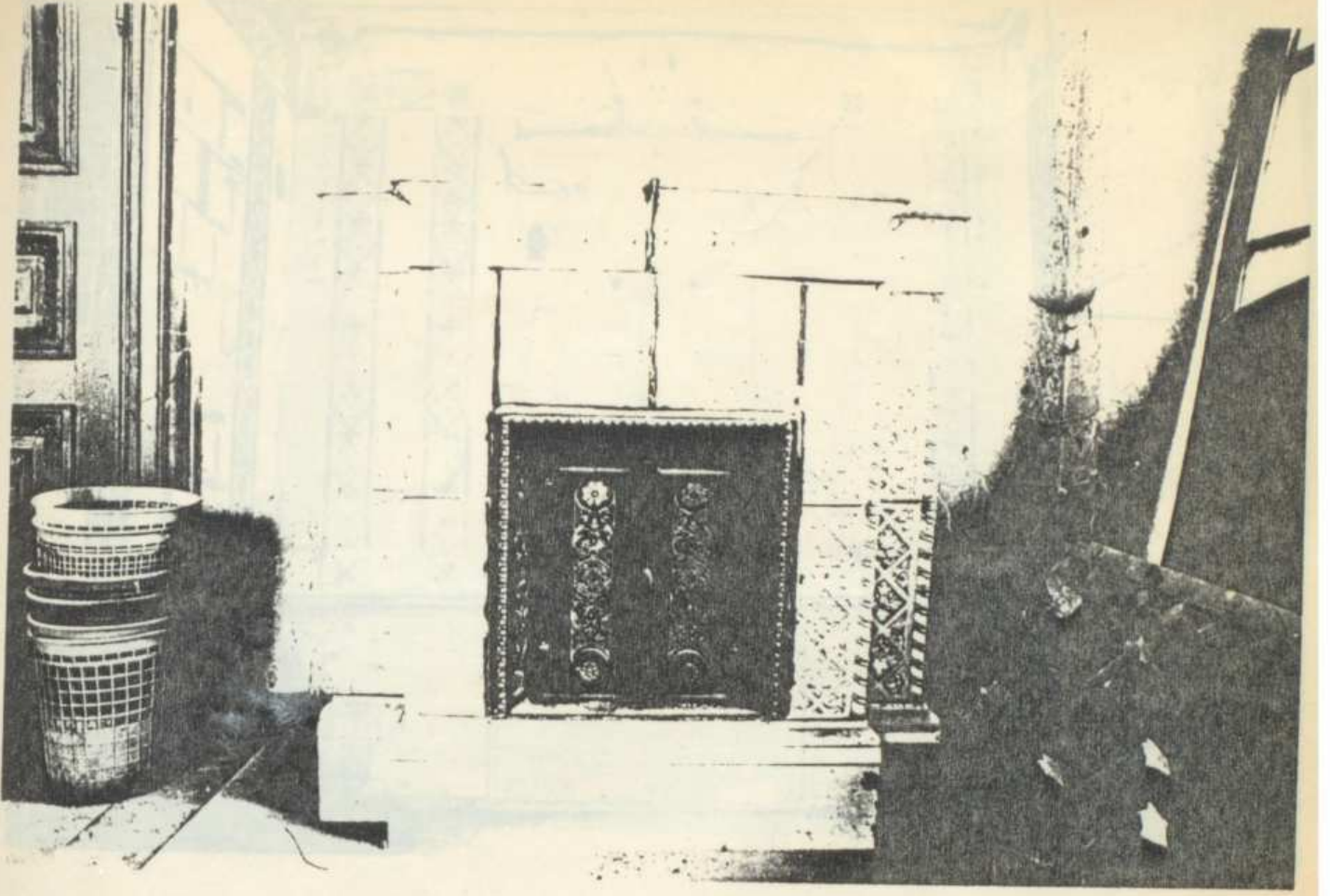

202 tavanı

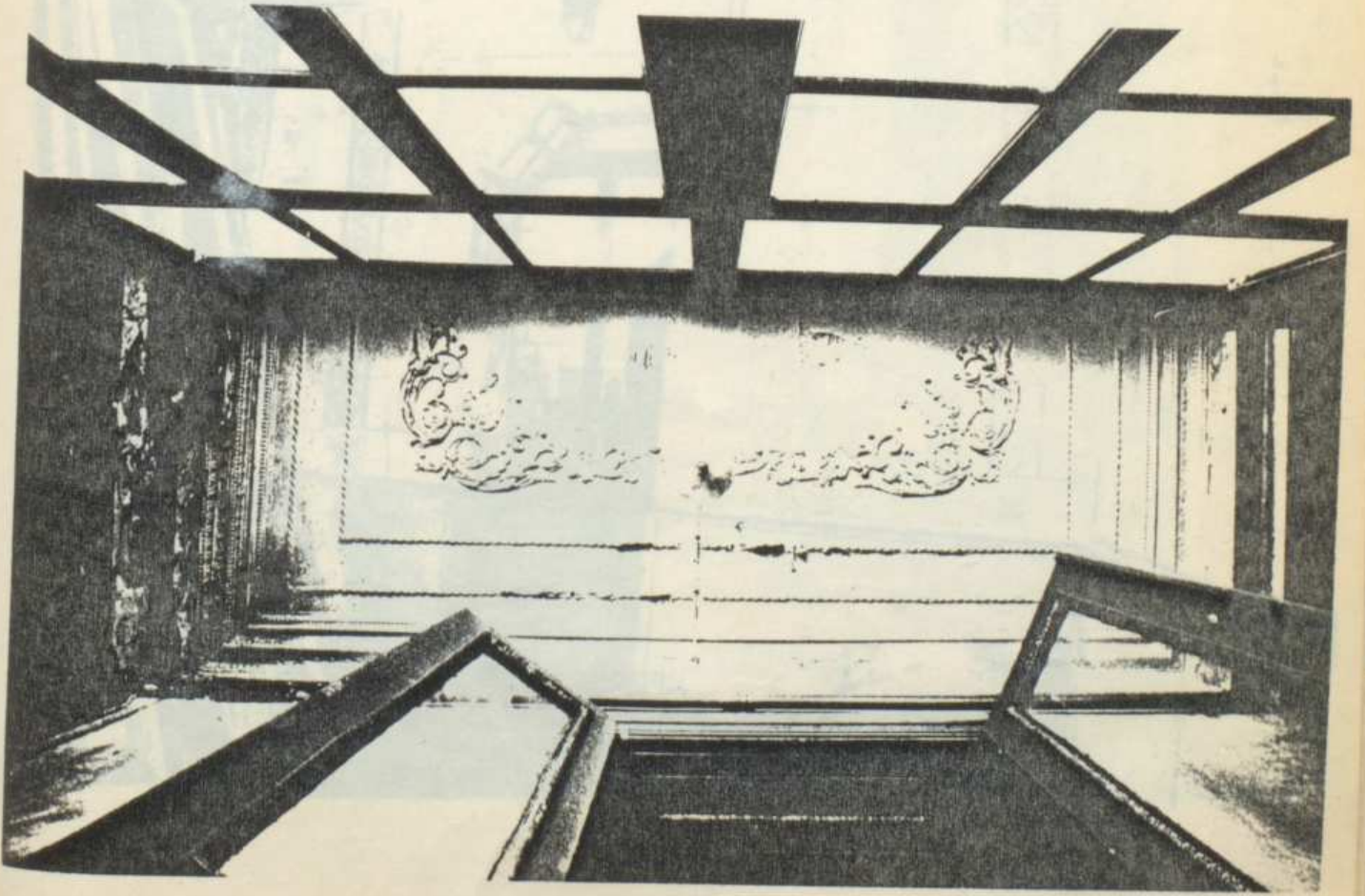
203 mekânındaki çini yerine

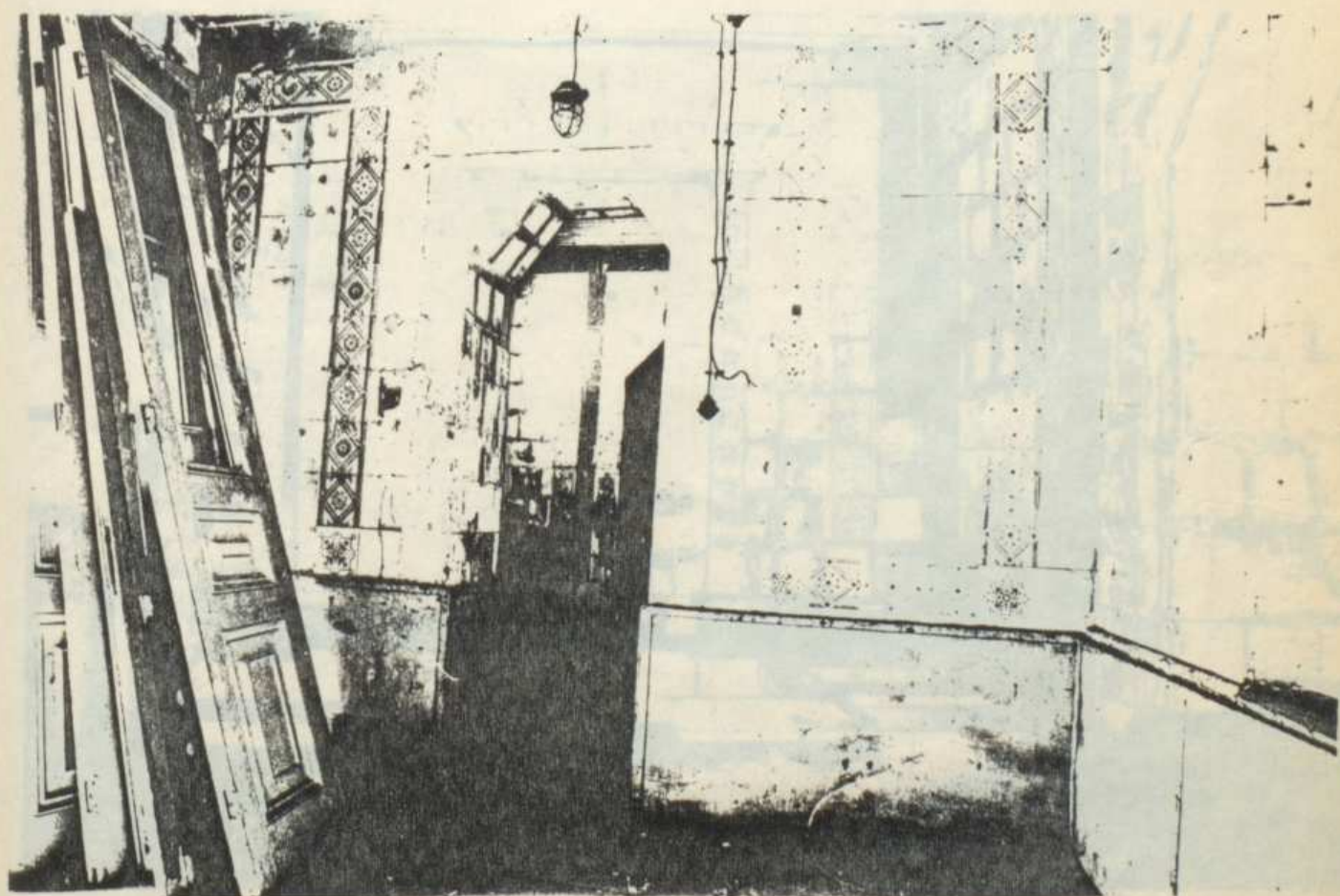
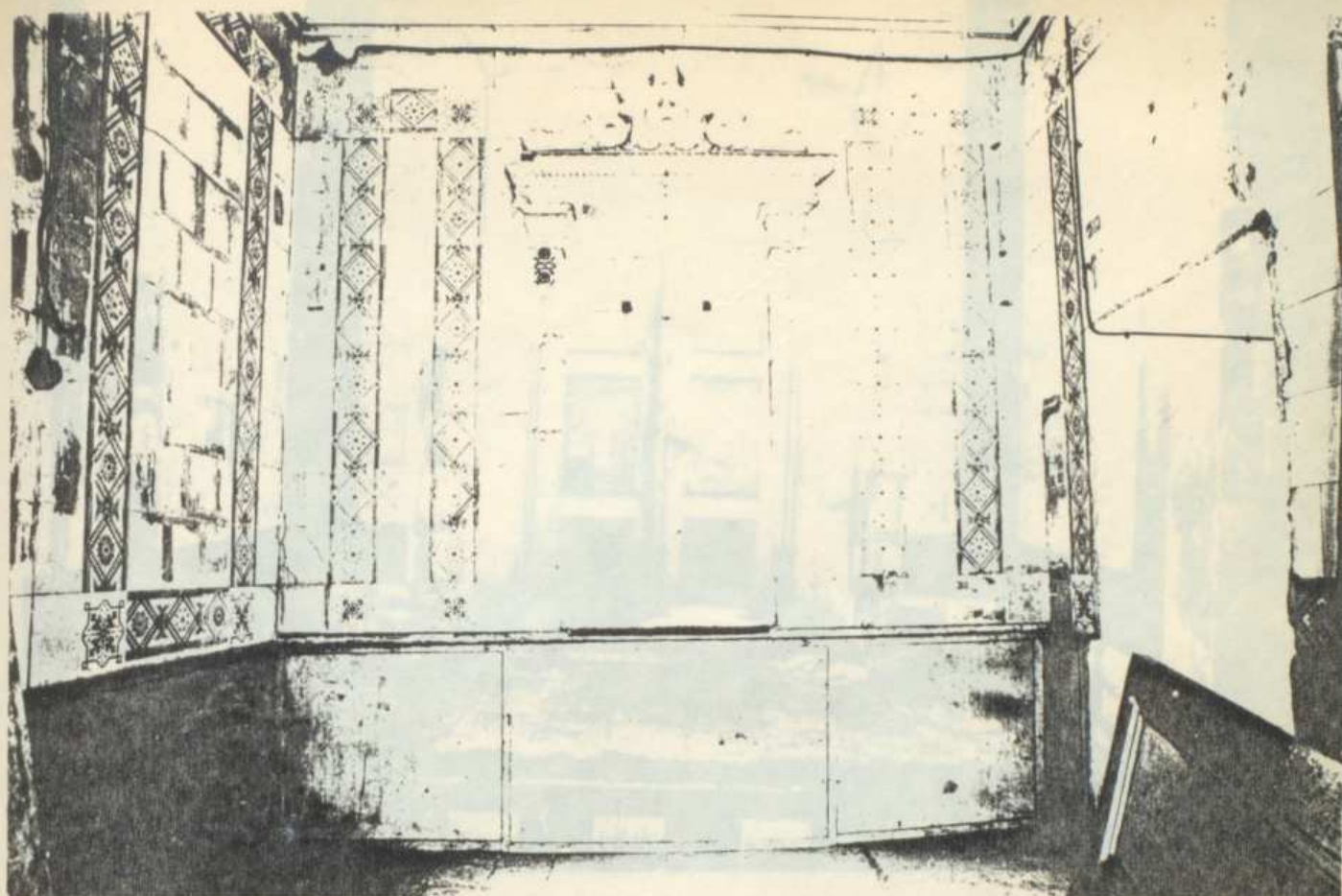
207 tavanı

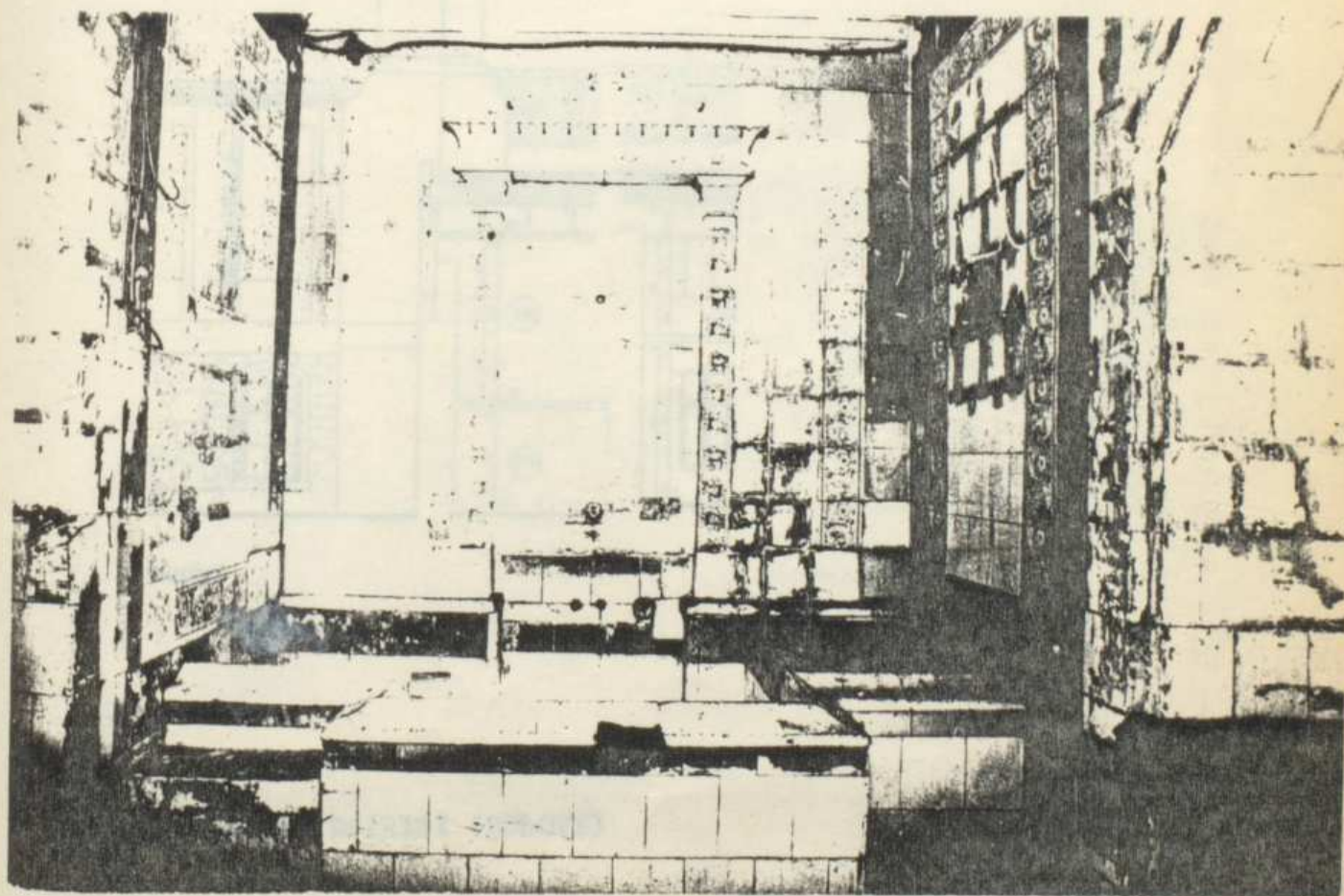
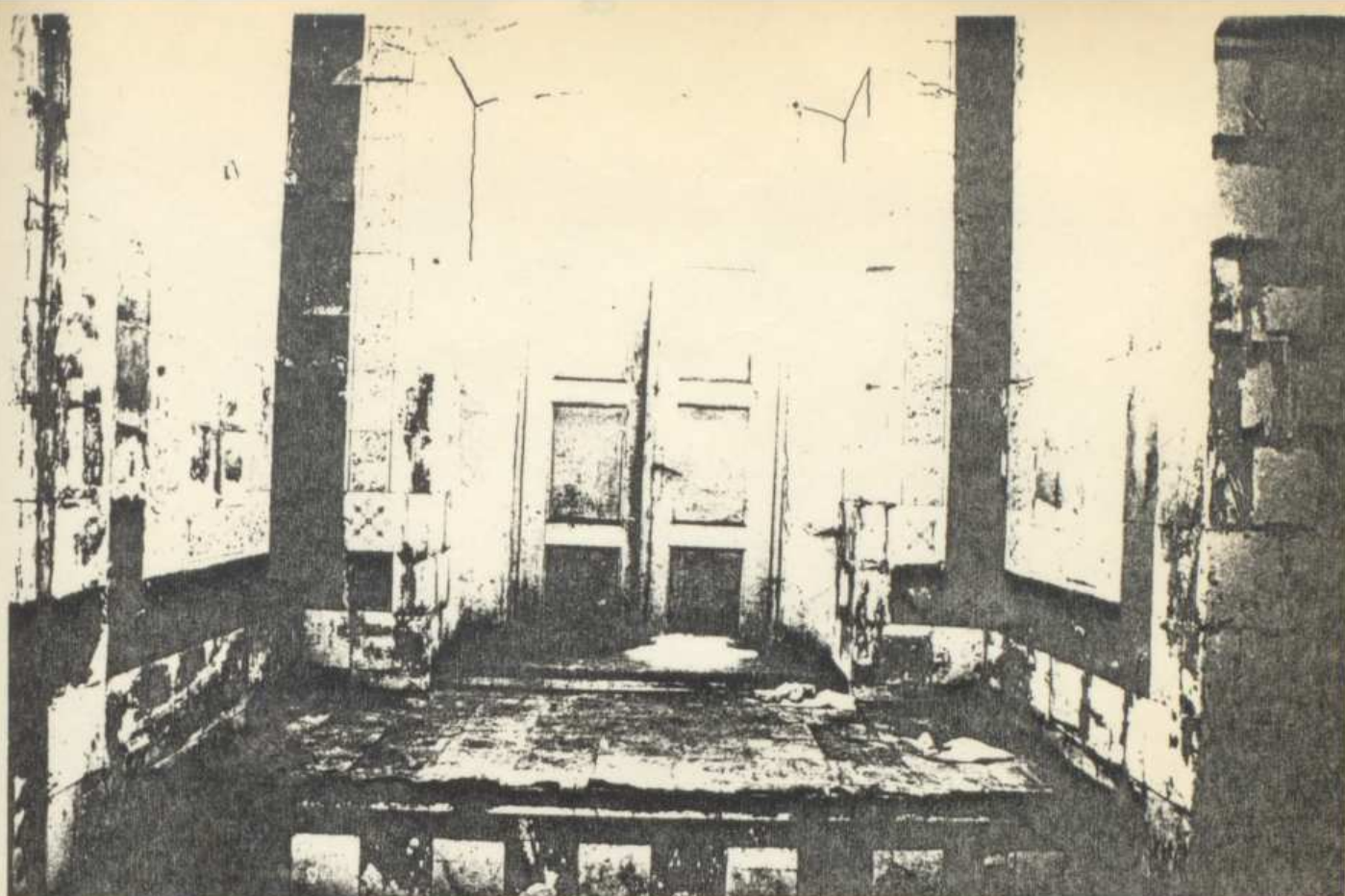
203 mekanındaki çini şömine

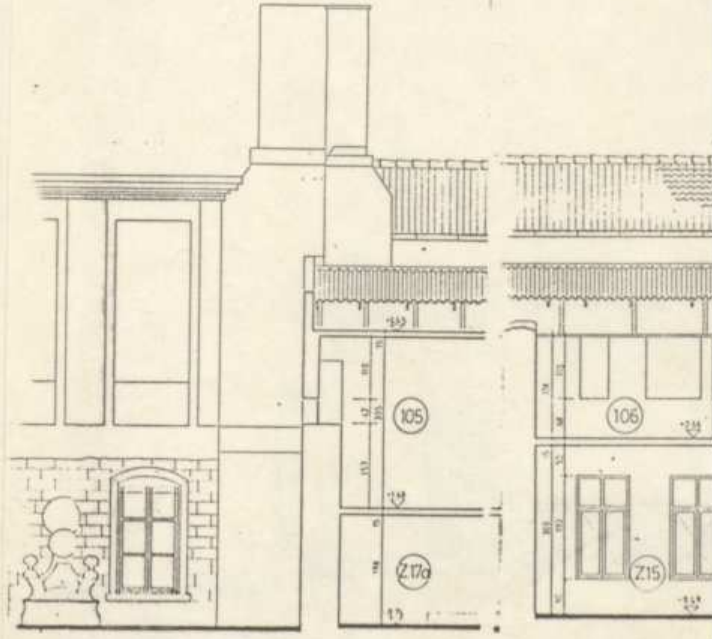
203 tavanı

Hamam

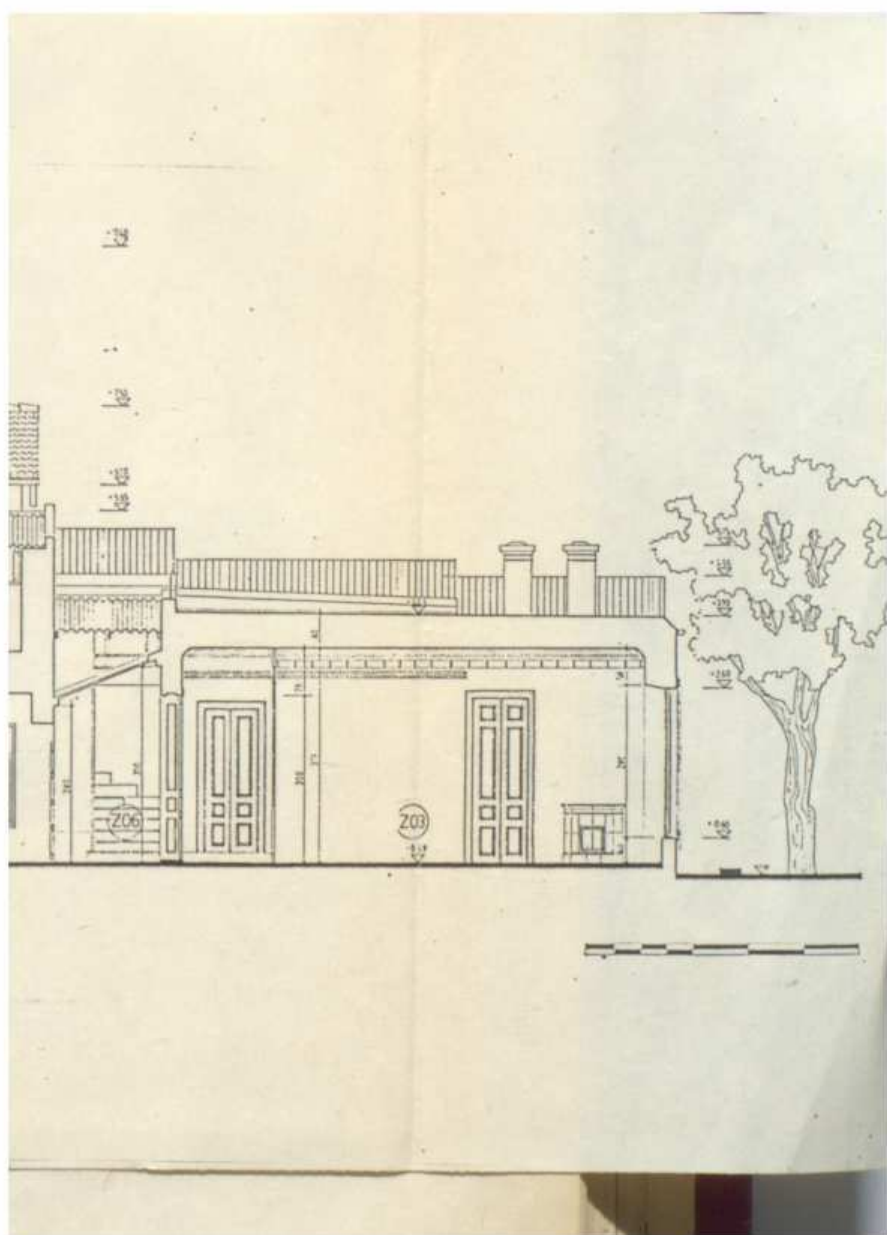

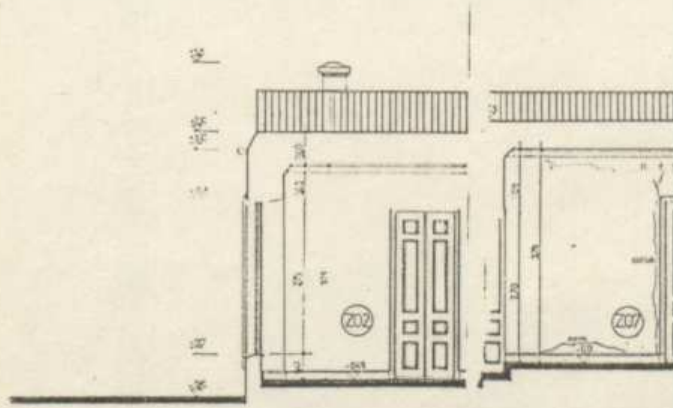
Hamam

KENTİ

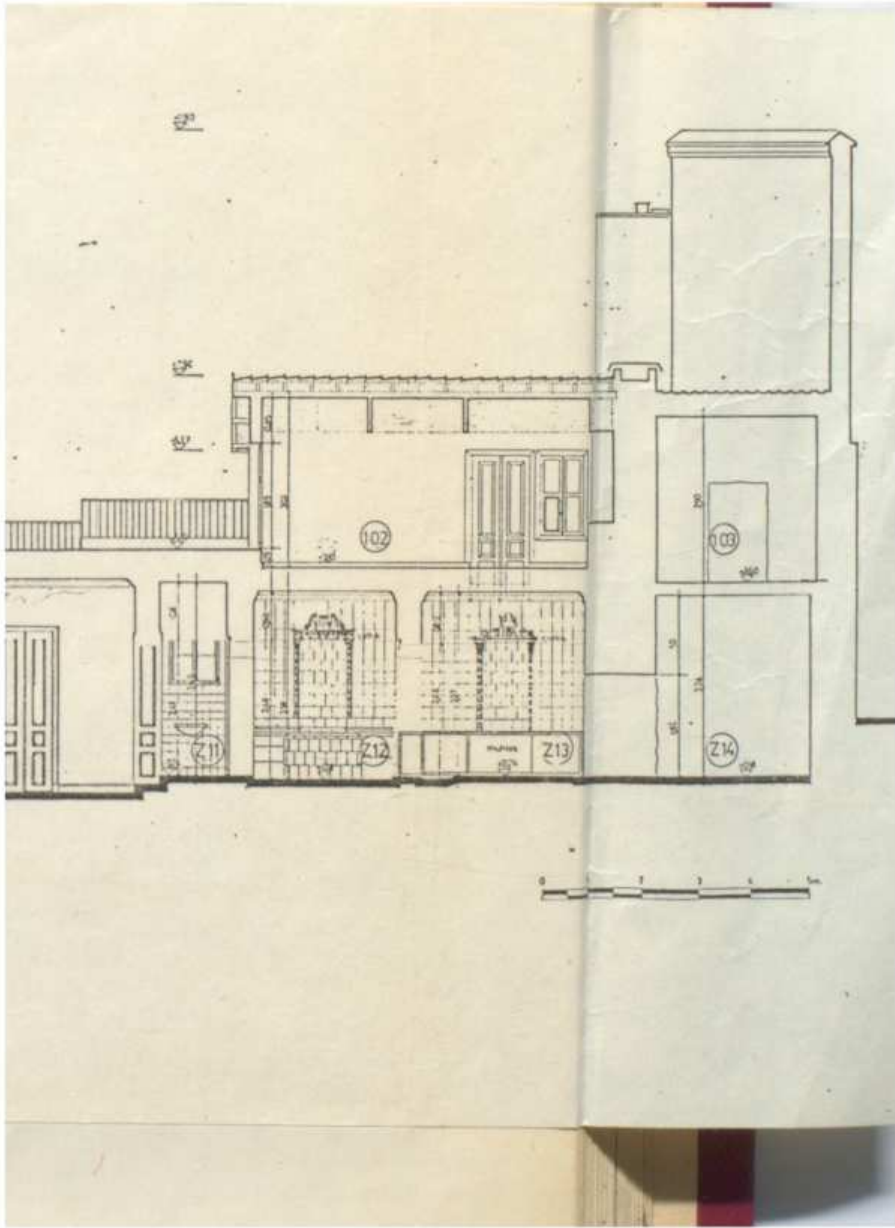
MUSAHİBAN DAİRESİ (RÖLÖVE)

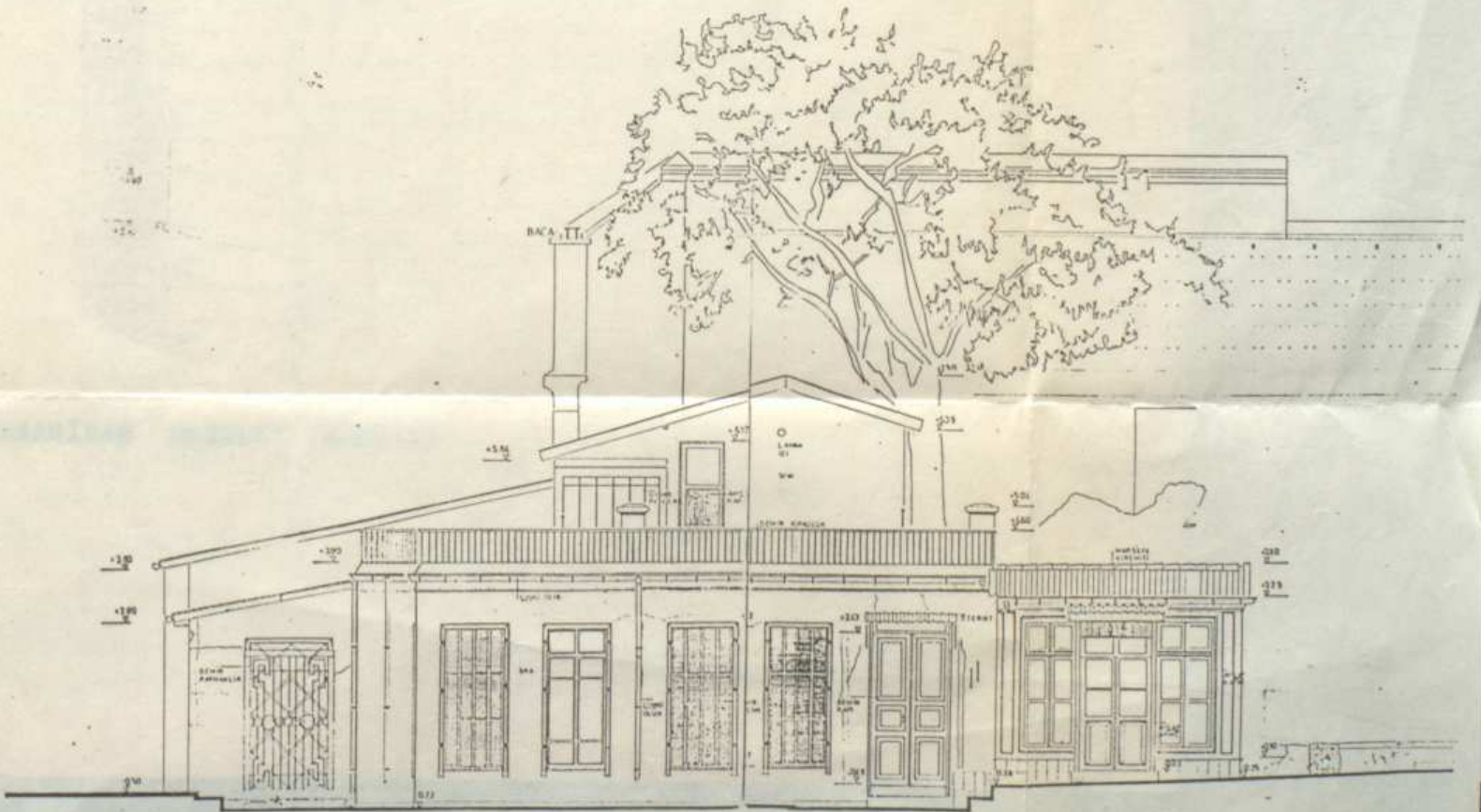
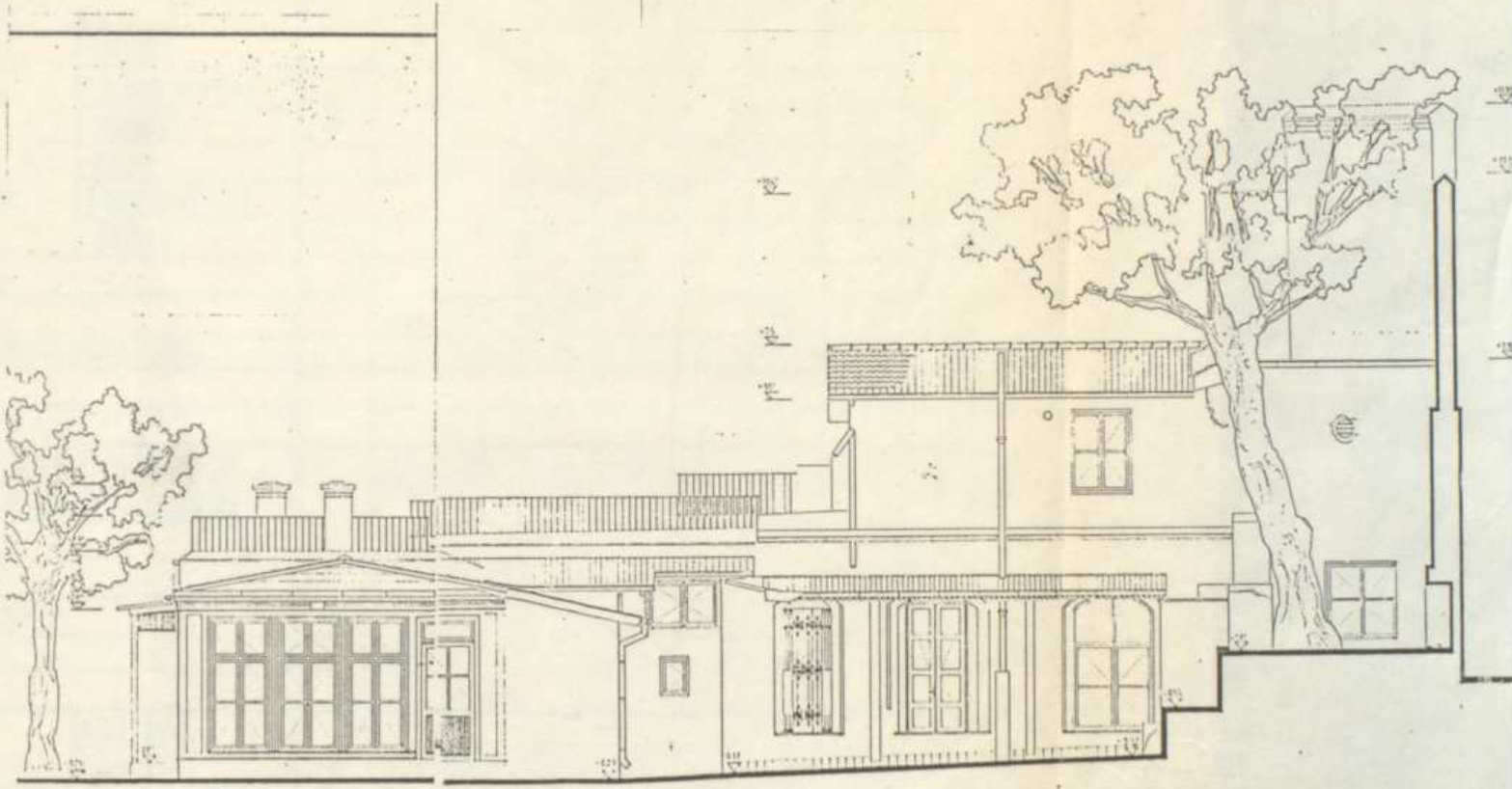

2-2 KESİTİ

MUSAHİBAN DAİRESİ (RÖLÜVE)

Z01 mekânının ahşap konstrüksiyonu ve ana yapı ile bağlantı noktalarındaki aksaklıklardan, sonradan inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Bu mekâna , büyük bir ihtimalle , Harp Akademileri döneminde Z10 mekânı dış duvarı ile ortadaki iç duvar ilave edilmiş ve mekân bütünlüğü parçalanmıştır.

Z09 mekânı ile Z07 mekânı arasındaki duvar üzerinde devam eden dış cephe silmeleri bu bölümünde sonradan yapıldığını gösterir.

Z08 mekânının ise Z09 ve Z07 den sonra yapıldığı, sıvaların birbiri üzerine binmesinden anlaşılmaktadır.

Hamam bölümünün külhanının eskiden Z13 ile Z14 arasındaki, dışarıya doğrudan taşmış olan kısmında olduğu anlaşılmaktadır. Dış Kısımda biri bakır, diğeri fayans kaplı iki su deposu olduğu anlaşılmaktadır. Birinci katta ise 101 ve 104 mekânları ile Tiyatro'ya geçilmektedir. 102 ve 103 mekânları ise birkaç basamak ile çıkılan ve bir ihtimalle tiyatro bağlantısının oluşmasından sonra yapılmış mekânlardır.

103 mekânı ise Şale Köşkü'ne bağlantıyı sağlayan koridorun başlangıcı olabilir, çünkü arkada devam eden duvar üzerindeki giriş yastığı olabilecek yatay bir sıra tuğla ve bu sıranın sonunda Şale bahçe duvarındaki kapatılmış geçit izi bu varsayımı çeşitli yönlerden doğrulamaktadır.

Sonuç olarak Musahiban dairesi Yıldız Saray Külliyesinin yüksek gelişme, değişme dinamiğinin yapı ölçeğindeki bir örneğidir denilebilir.

Musahiban dairesi ile ilgili analizler (çizim) da fotoğraflar ise (Resim.....) de gösterilmiştir.

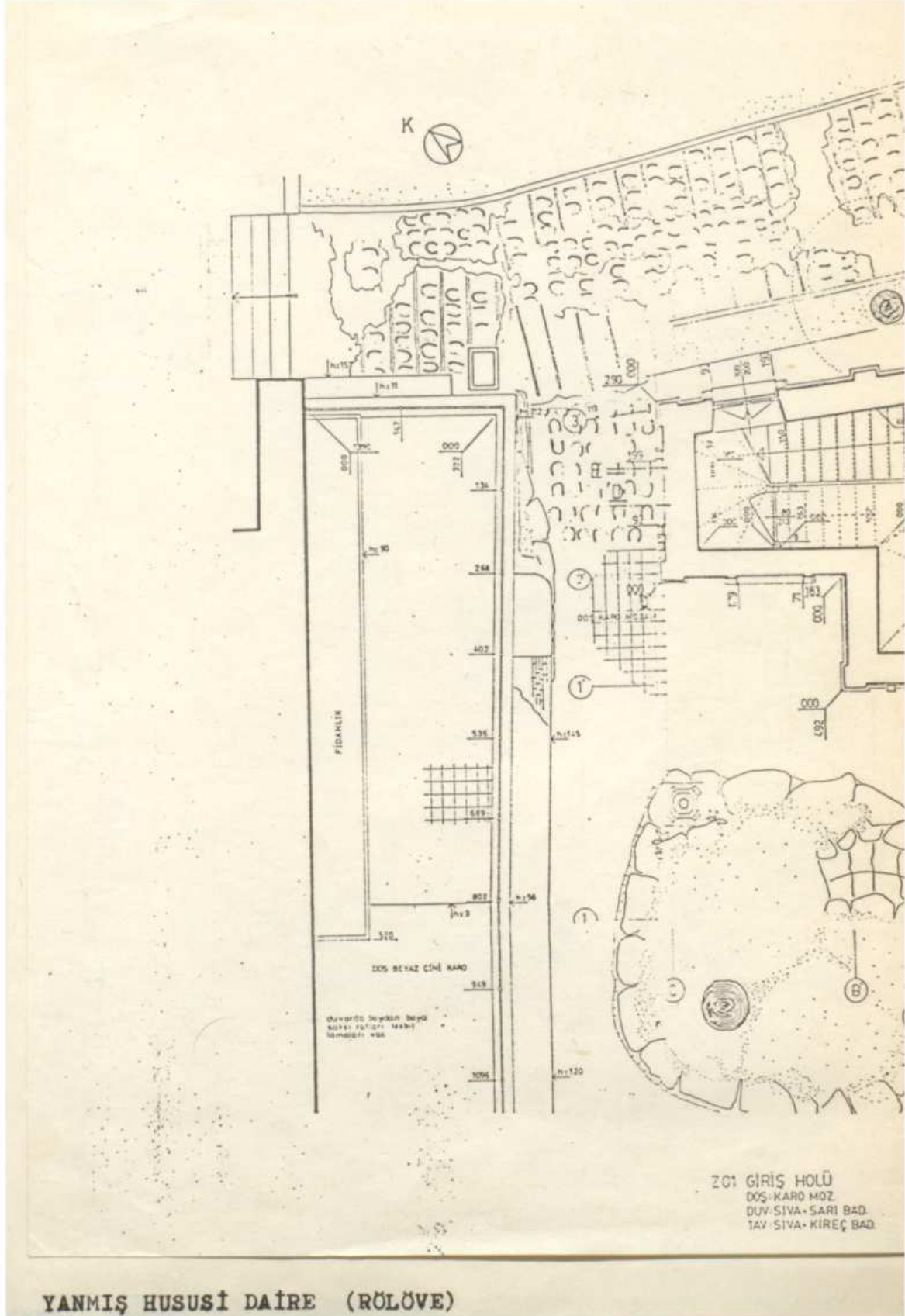
İç mekanlardaki belgesel nitelikli malzeme analizi Bkz.tablo....
2.3.1.2. Yanmış Hususi Daire

Bu yapı 1885 - 1886 yılında, Abdülhamid'in Yıldız'a taşındığında yerleştiği Valde Sultan dairesinin dar ve rutubetli olması nedeni ile yapılmıştır ⁸⁶

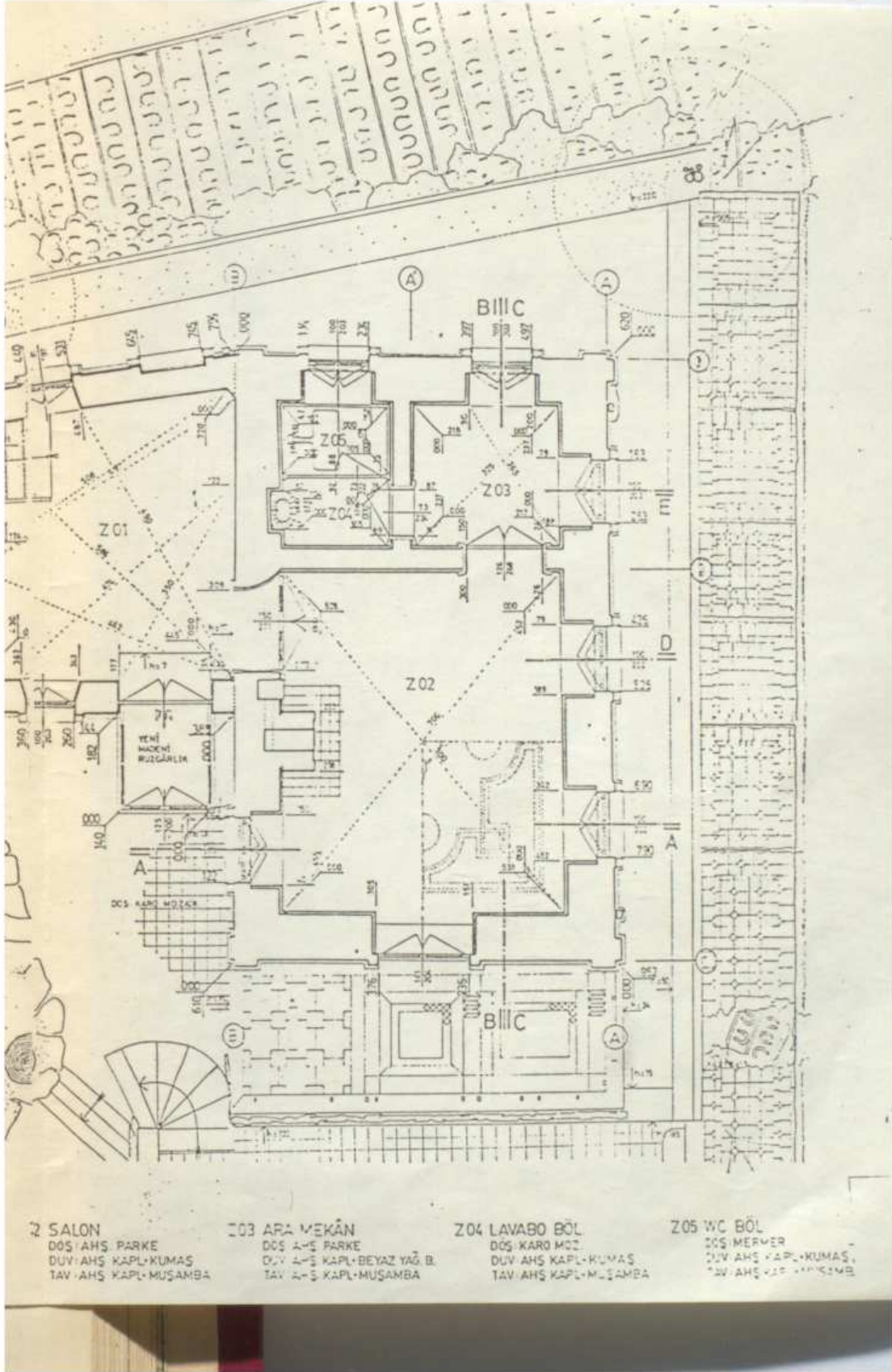
86/Osmanoğlu,s.104,Öztuna,s.43,Şehsuvaroğlu,s.1005.

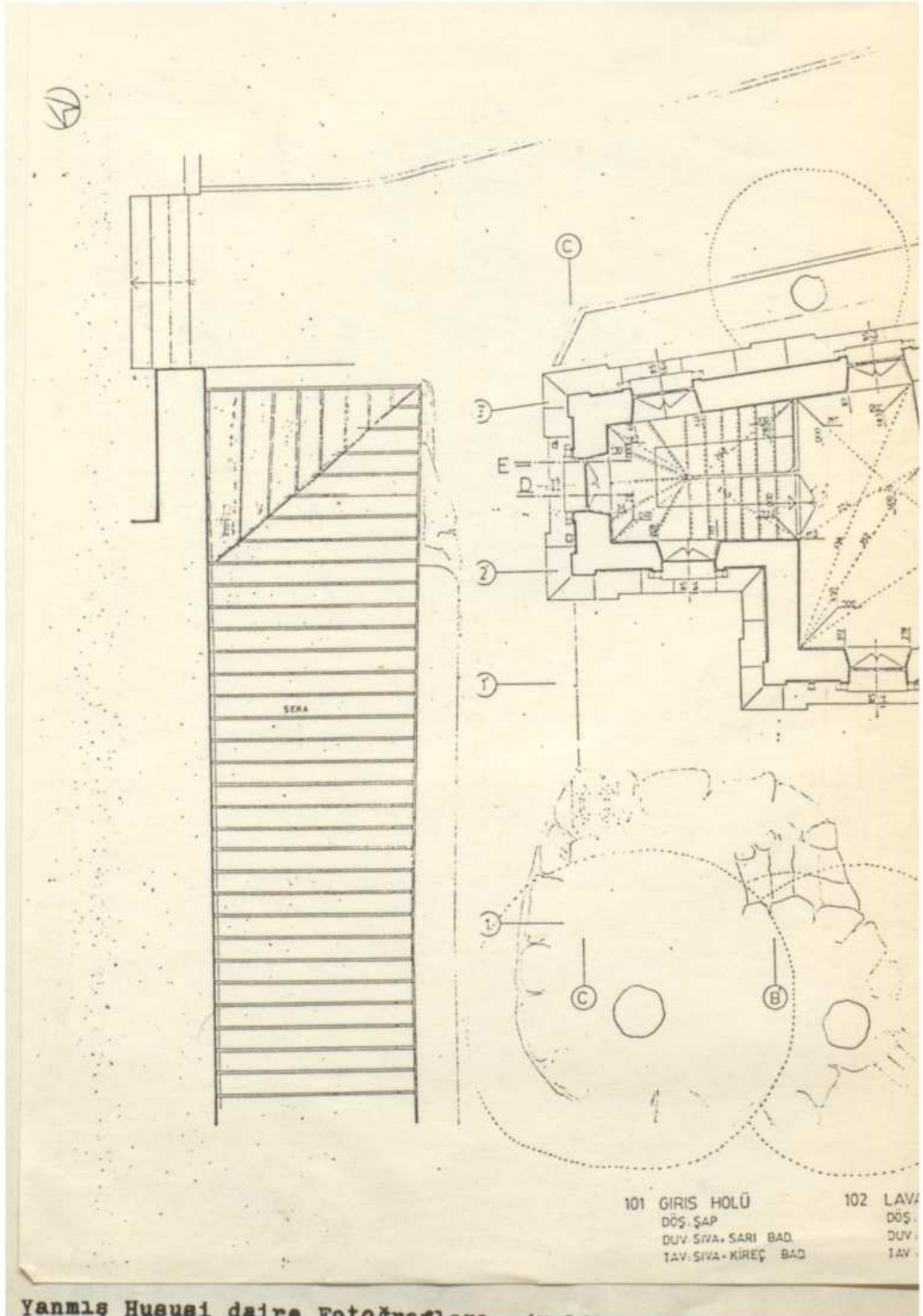

YANMIŞ HUSUSİ DAİRE HALİHAZİR DURUMU

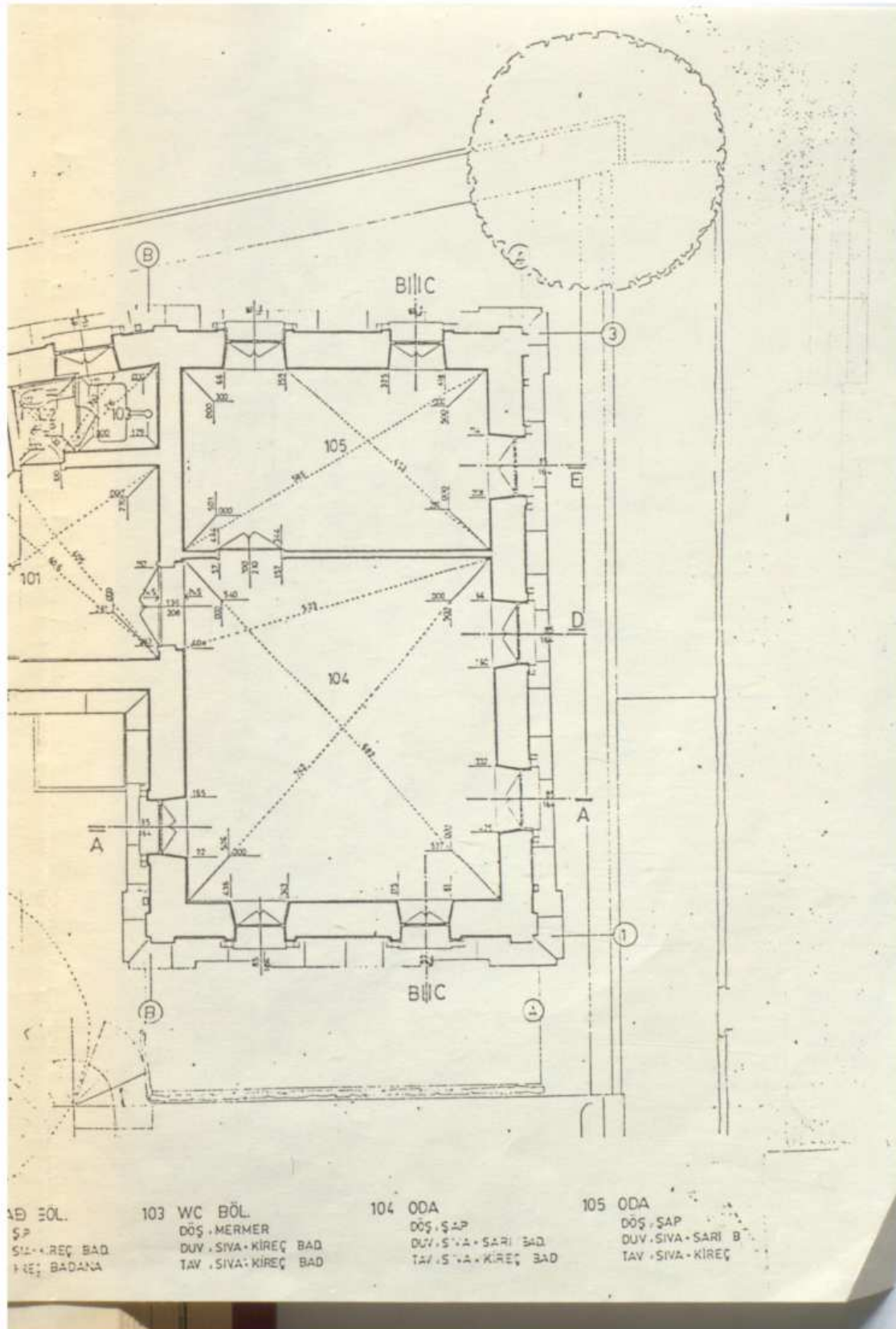

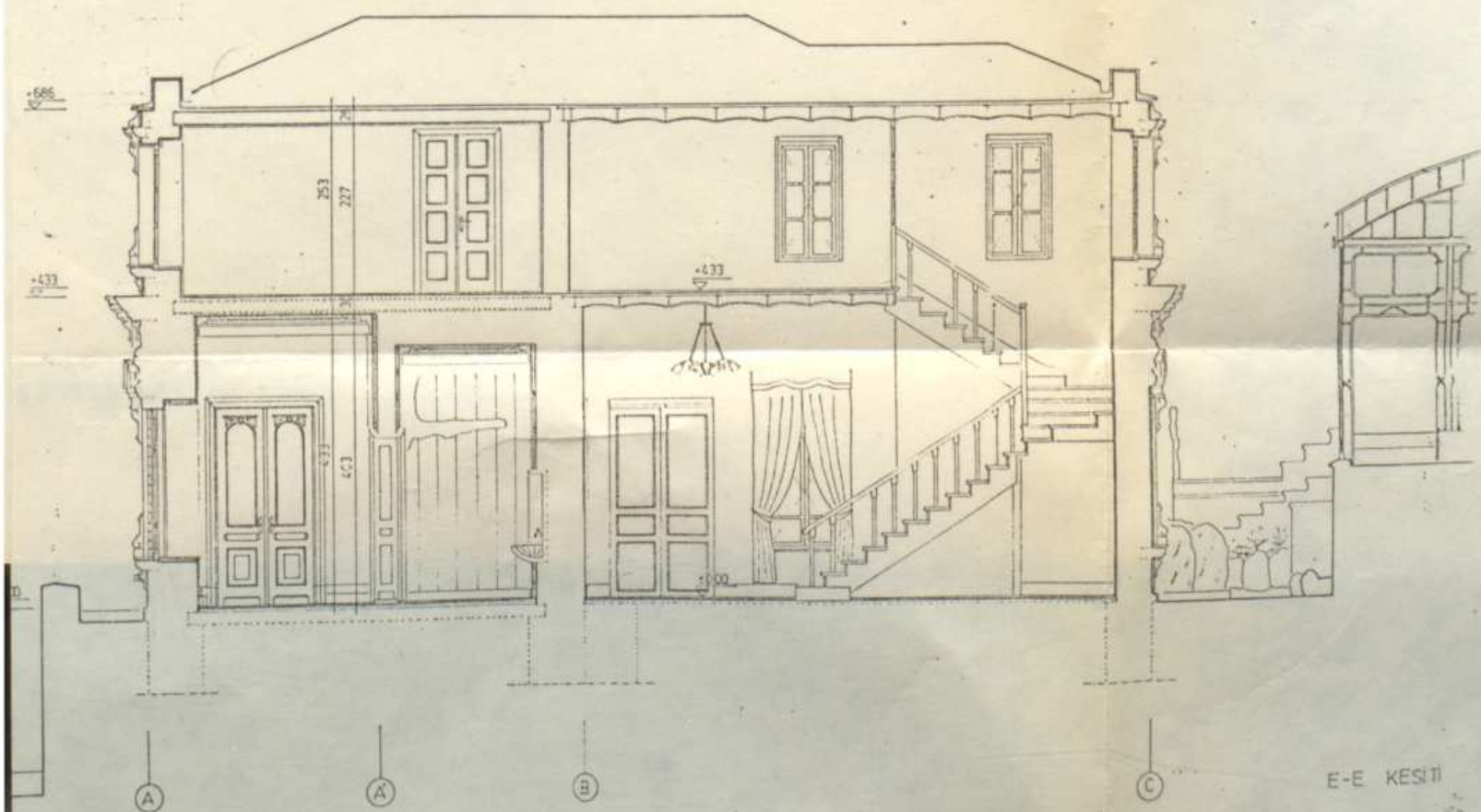
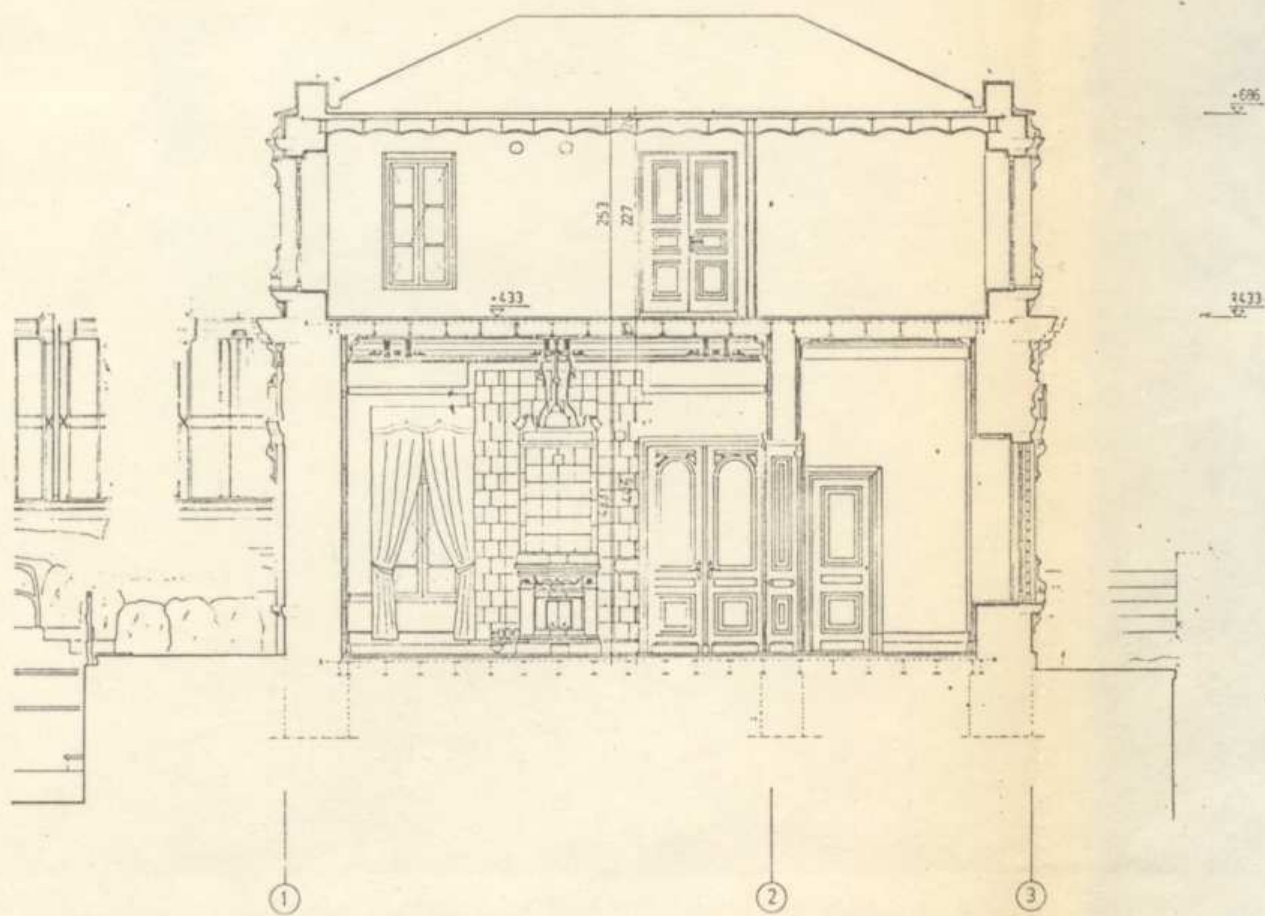
YANMIŞ HUSUSİ DAİRE (RÖLÖVE)

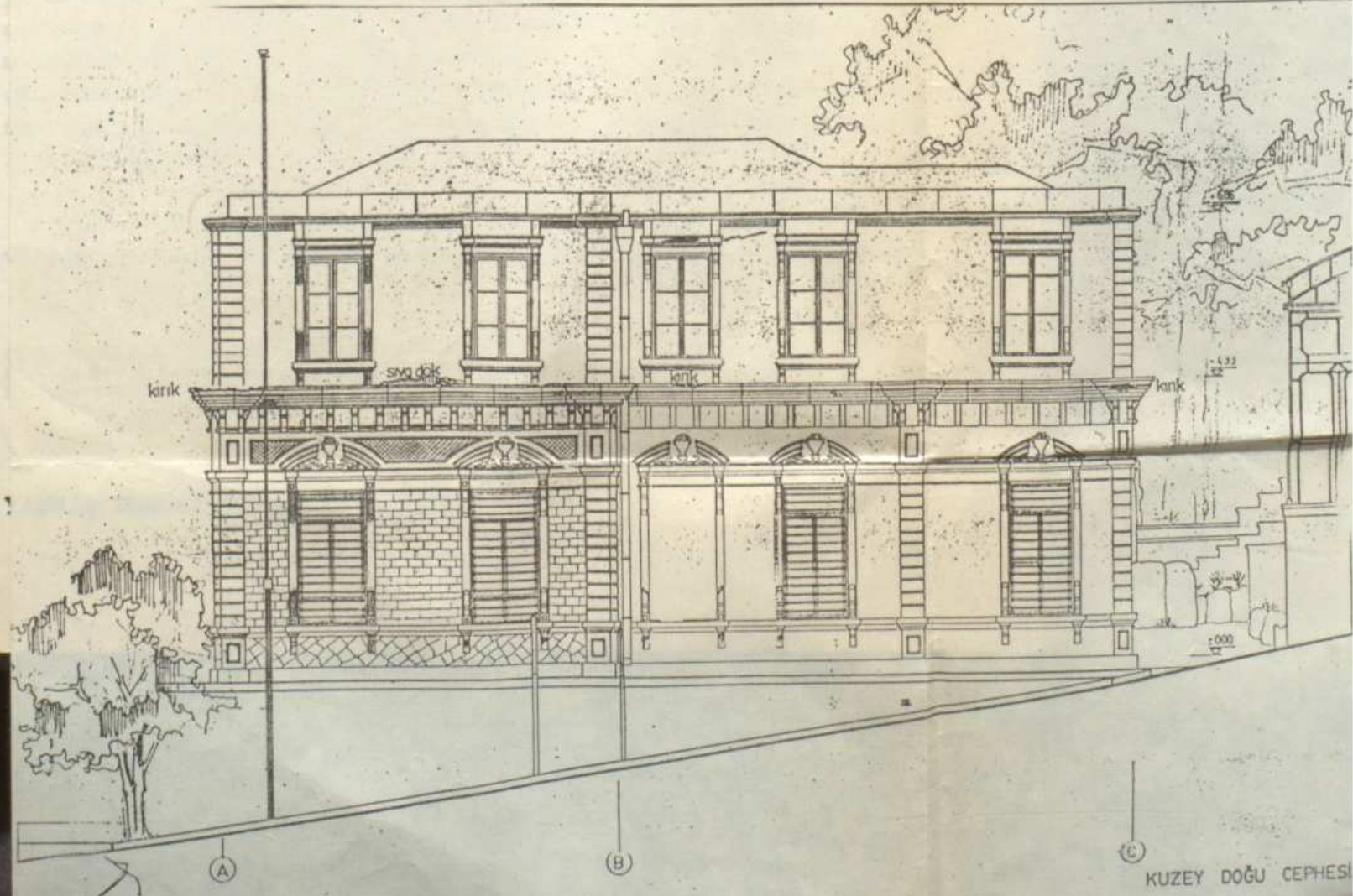
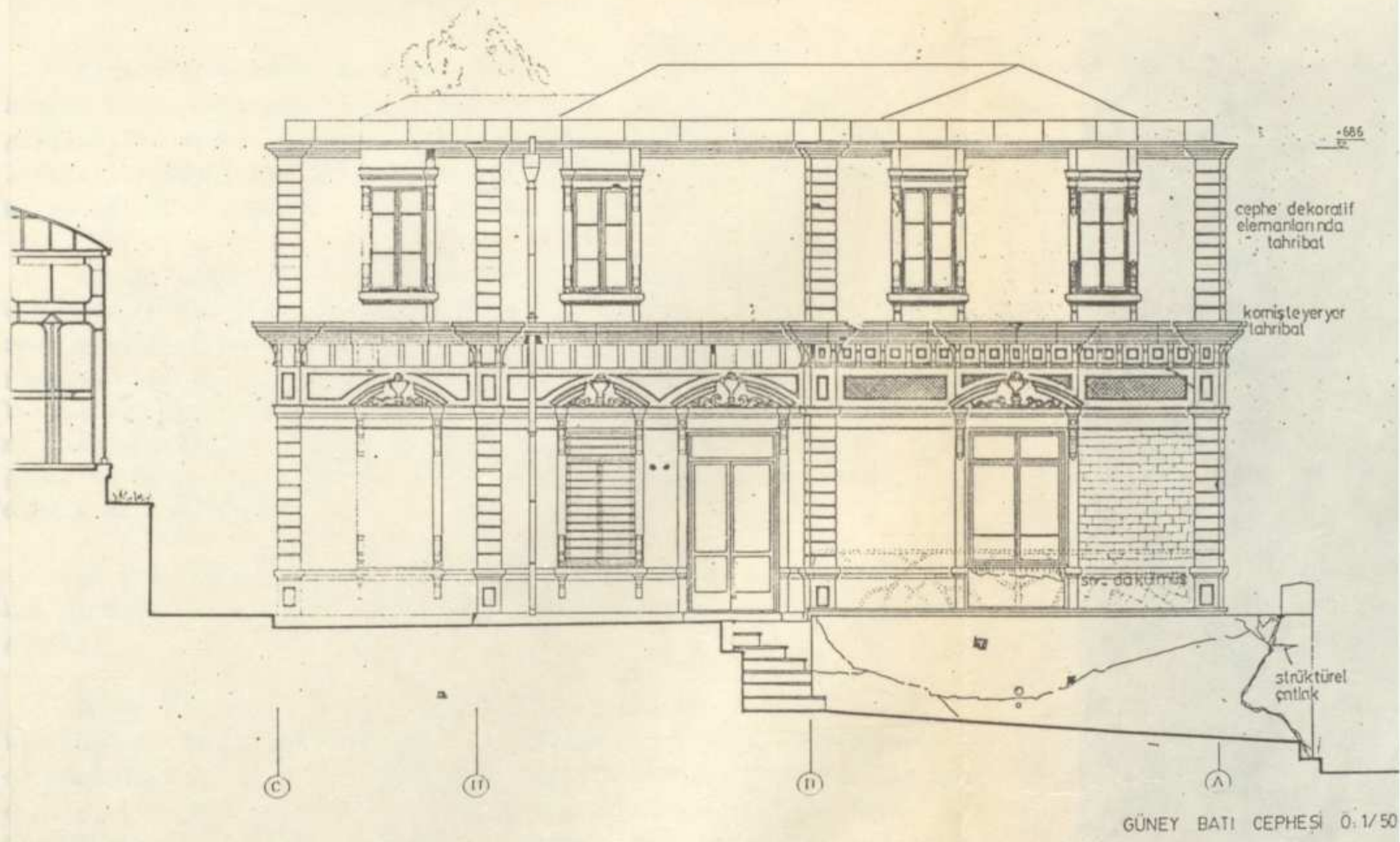

Yanmış Hususi daire Fotoğrafı

Bu binalın engep olduğu, kaptı ve pencerelerinin masif bir şekilde yapıldığı, mimarisinin özellikleri olduğu, bu binalın kaptı, Tiyatro ve...

Bu köşkün ahşap olduğu, kapı ve pencerelerinin masif ma undan yapıldığı, mimarının vasilâki olduğu, bu köşkün Şale, Tiyatro ve Küçük Mabeyin ile geçitlerle bağlantısının bulunduğu çeşitli kaynaklarda geçmektedir ⁸⁷.

Ayrıca elimizdeki Havagazi haritasından (Resim 21) bu köşkün planı hakkında bilgi alabiliyoruz ⁸⁸. Fakat bu haritada görülebilen kadarı ile planda bir eksiklik olduğu, kesin olarak söylenebilir. Büyük bir ihtimal ile çizimi yapan şahıs Hususi Dairenin Harem bölümüne girememiş ve bu nedenle çizememiştir.

Hususi Daire'nin plan şeması hakkında Şehsuvaroğlu, binanın küçük Mabeyin hizasına rastlayan kısmının tek katlı, Şale tarafına rastlayan kısmının iki katlı olduğunu yazmaktadır. Ayrıca binanın planının karışık olduğu; kapıdan evvelâ küçük bir taşlığa girildiği, bu taşlığa açılan bir kapıdan da iki basamakla bir salona girildiğini bildirmekte, bu salonun sağ ve solunda ikişer odanın mevcut olduğunu, bu odaların da birbirleri ile Harem arasındaki koridora çıkıldığını anlatmaktadır ⁸⁹.

Bu tanımın hangi kaynağa dayanarak yapıldığını bilemiyoruz, fakat Havagazi haritasında görülen planla ilişkisini kurmakta oldukça güçtür.

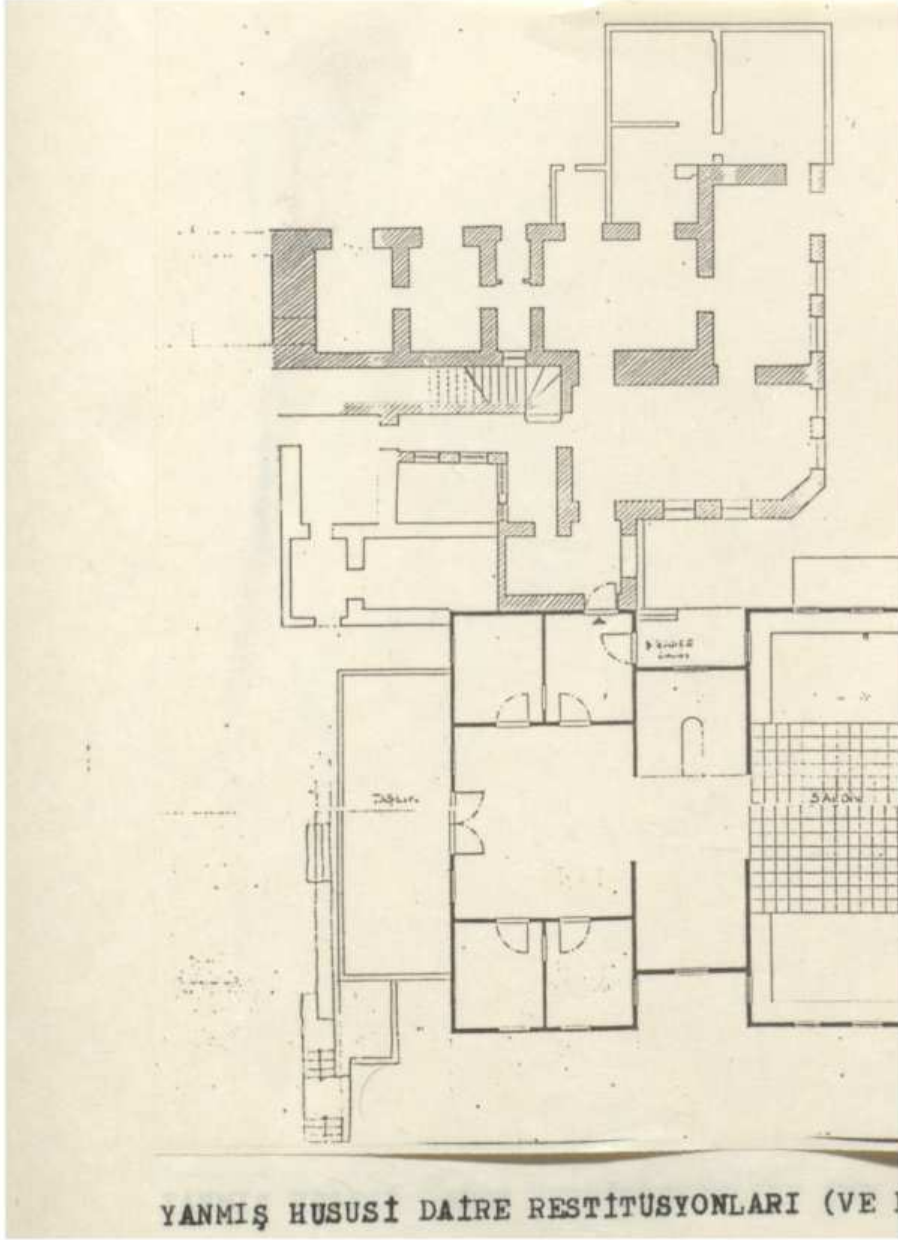
Bugün Musahiban Dairesi diye tanınan, aslında Hususi Dairenin bir bölümü olduğu anlaşılan yapının, bölüm 2.3.1.1 de incelenmesinde görüldüğü gibi, Hususi Daire'de, değişik devirlerde onarımlar geçirmiş, birçok ekler yapılmıştır, bu onarımların örneğini, farklı tarihlerde çekildikleri anlaşılan, (Resim ve Resim) arasındaki farktan anlıyoruz. Ayrıca bu yapının (ve Sarayın) geçirdiği çeşitli onarım, değişiklik ve eklerle ilgili, Dolmabahçe Sarayı arşivinde, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde, Başbakanlık arşivinde vb. yerlerdeki Yıldız Sarayı evrak ve özellikle inşaat ve masraf defterlerinin derinlemesine ve konuyu bilen kişiler tarafından incelenmesi ile birçok değerli bilgilerin özümmlenebileceği inancındayım. (Ekler : Başbakanlık arşivi Kataloğu, Hususi Daire ile ilgili resimler)

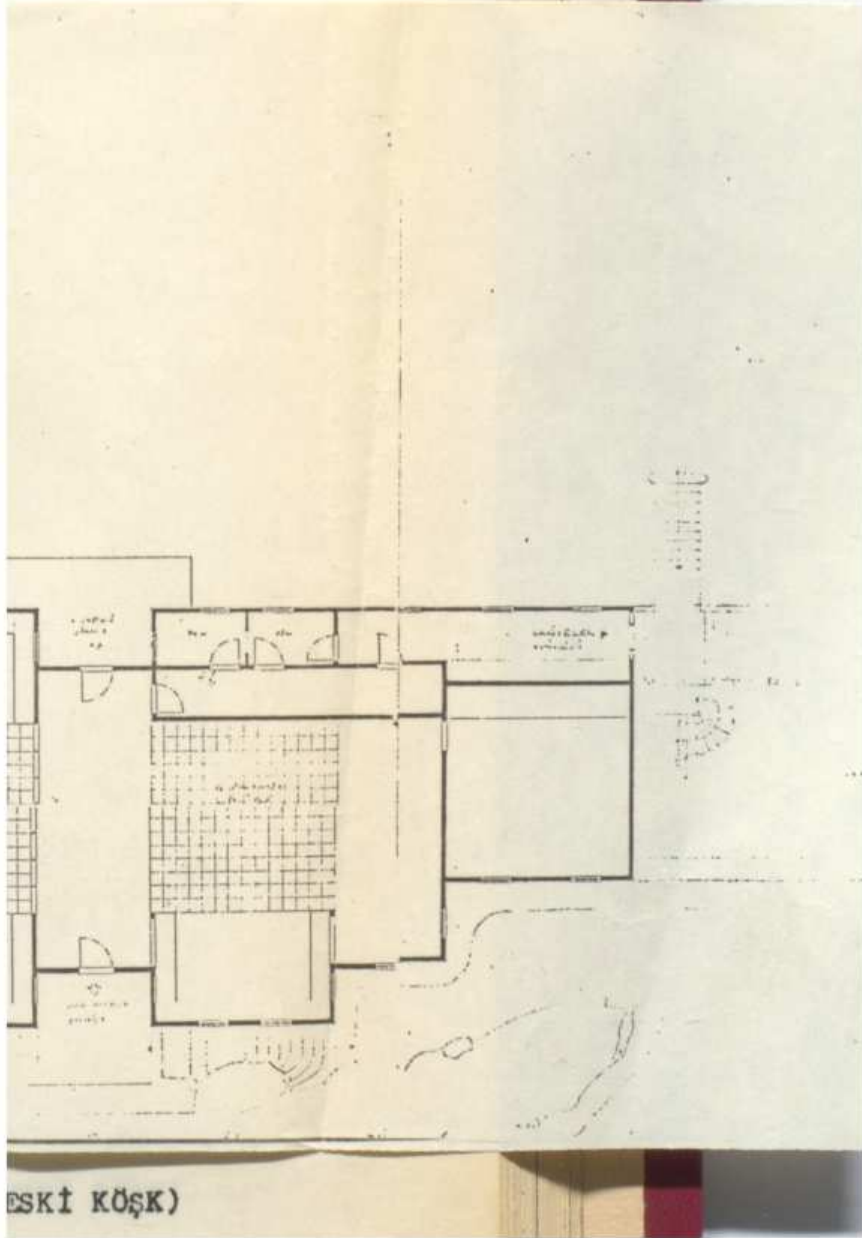
Yanan bu Hususi Daire'den bugün sadece bir kısım bodrum kat duvarları ile bazı basamaklar kalmıştır. Bu duvarların yapısını ince-

87/Osmanoğlu, s.103, Şehsuvaroğlu, s.1005, Osman Nuri, s.450.

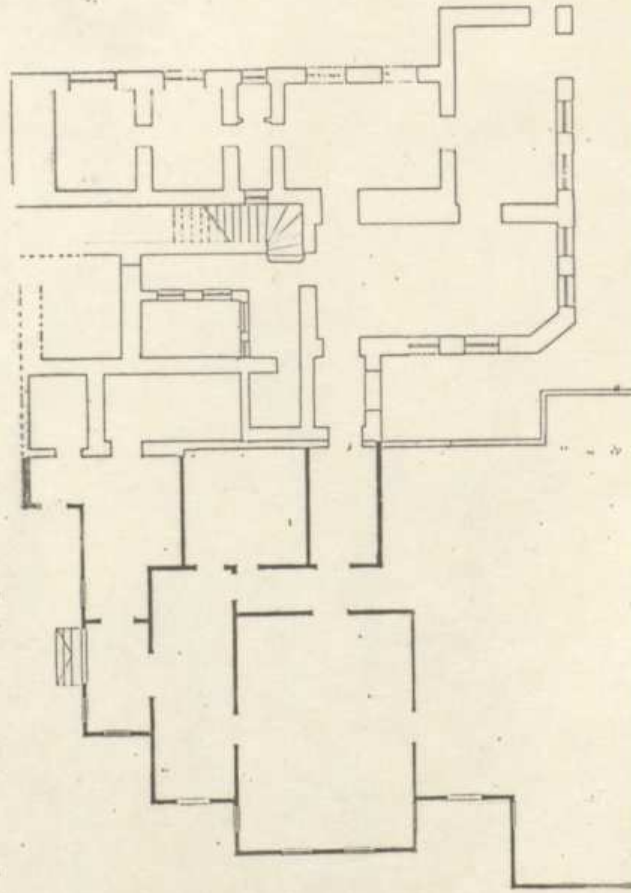
88/Lemi Meray Arslvi, Havagazi Haritası.

89/Şehsuvaroğlu, Tarihî Odalar, s.98.

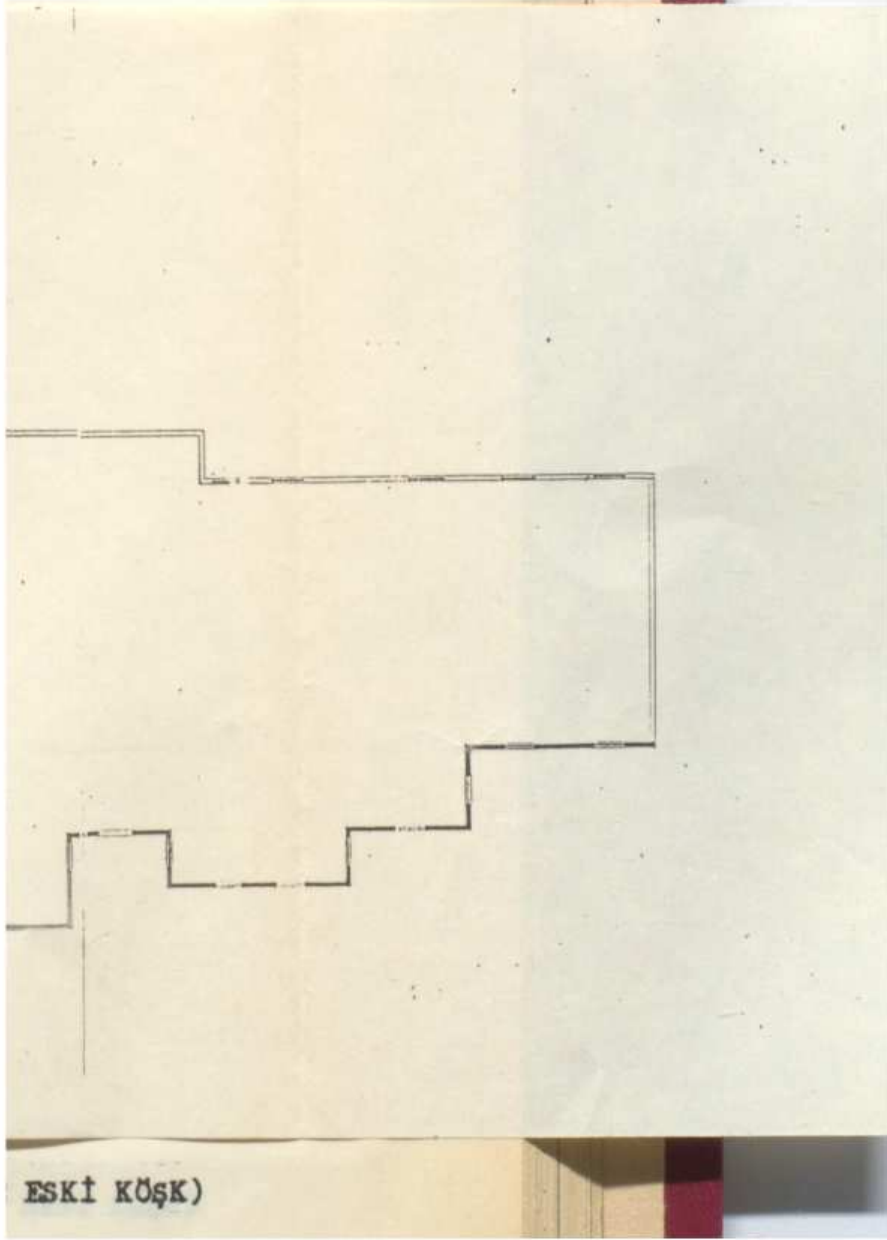

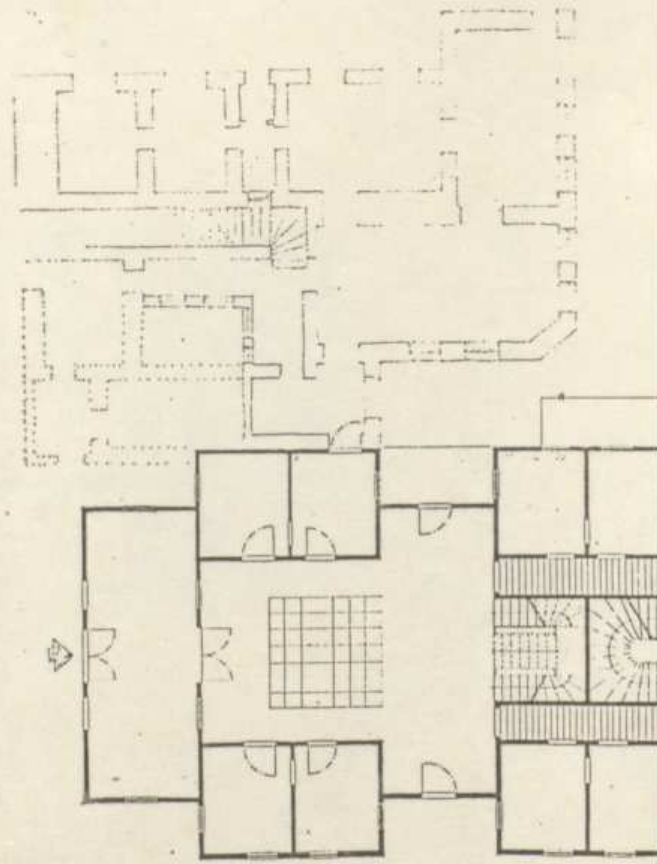

ESKİ KÖŞK)

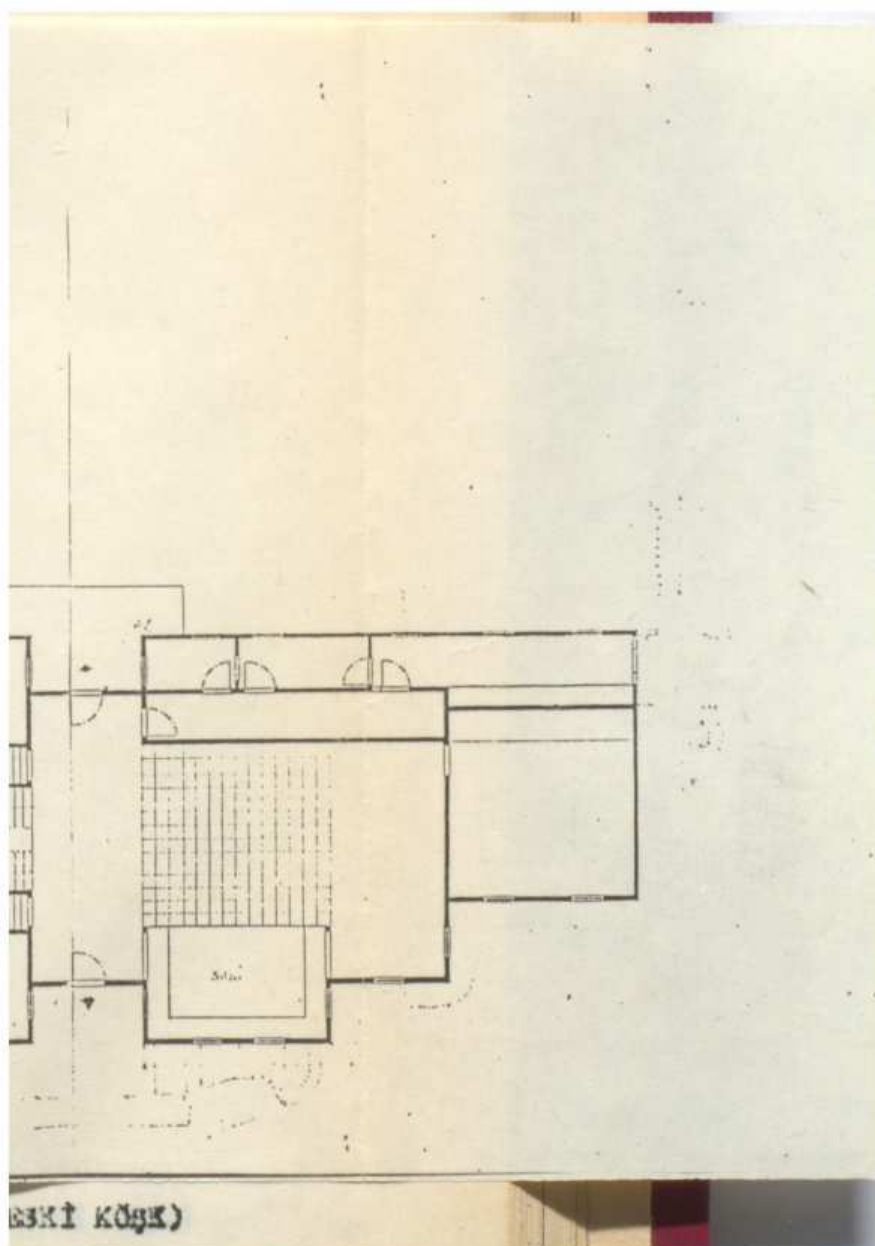

YANMIŞ HUSUSİ DAİRE RESTİTÜSYONLARI (VE

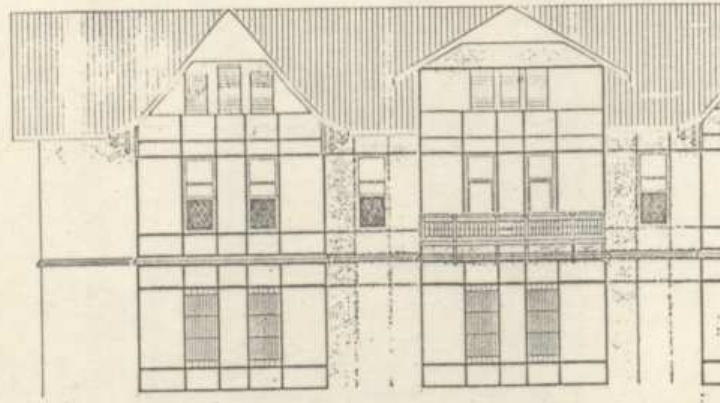

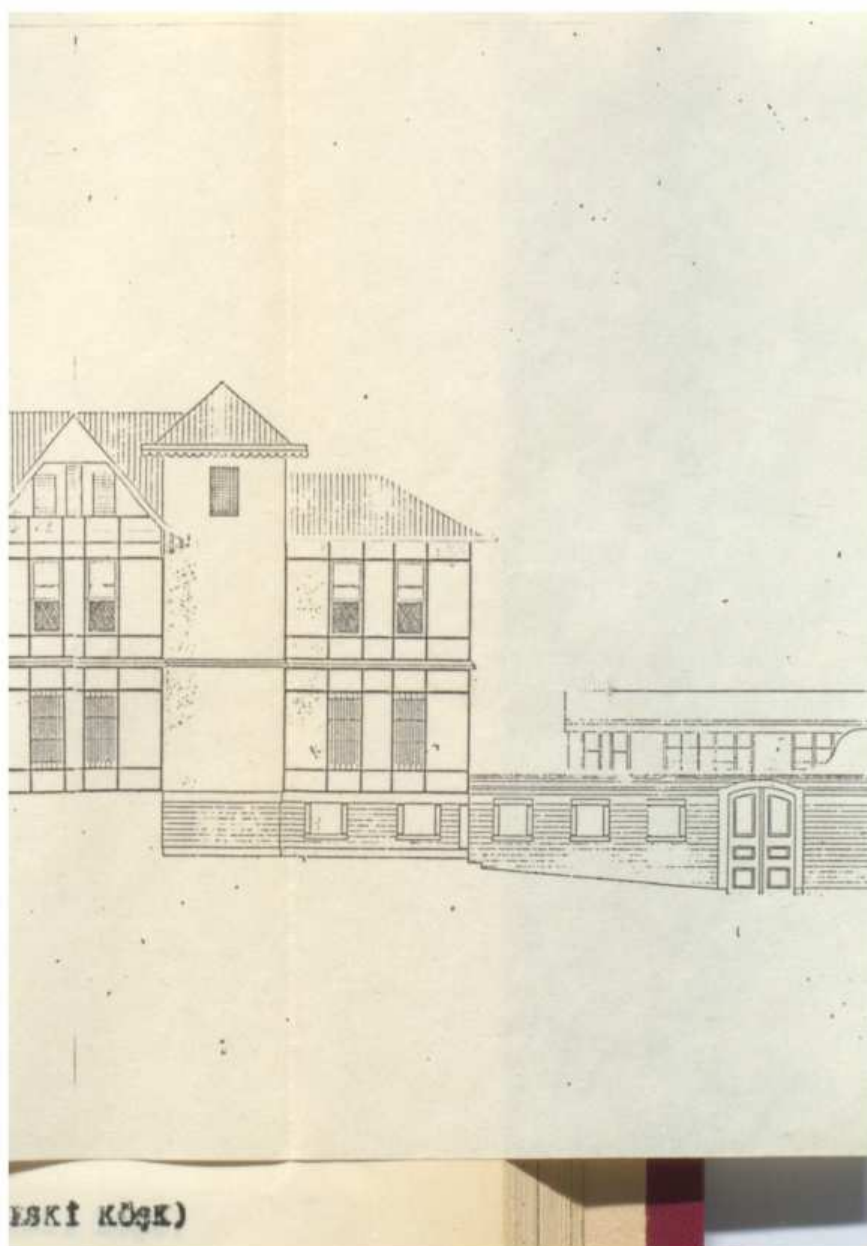
YANMIŞ HÜSUSİ DAİRE RESTİTÜSYONLANI (VE 1

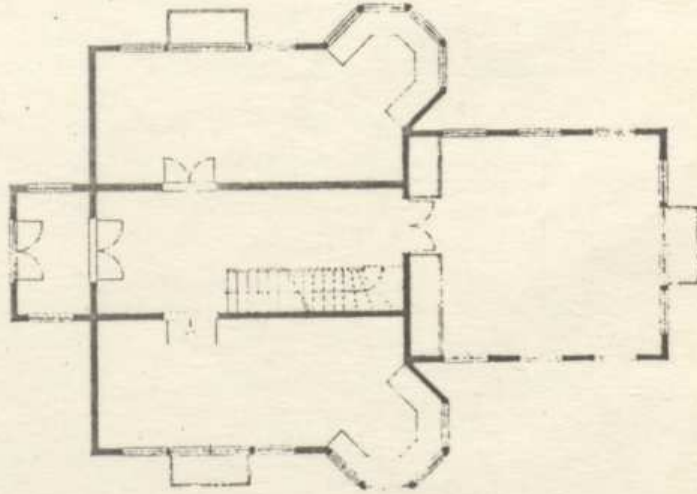
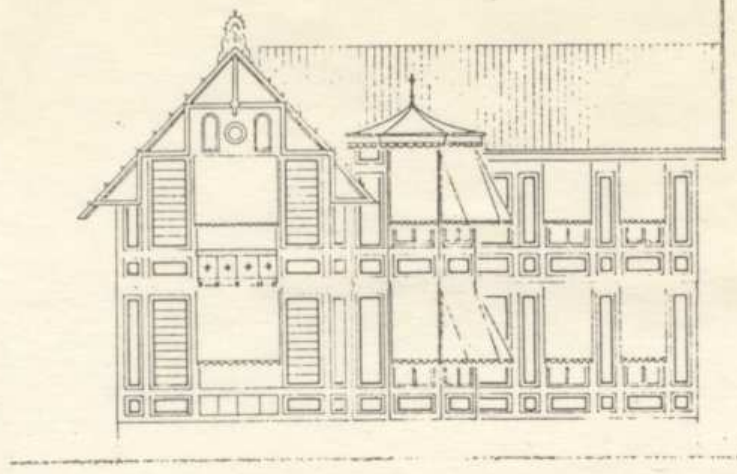
ЕЗКИ КӨРК)

YANMIŞ HÜSUSİ DAİRE RESTİTÜSYONLARI (VE

Евкт Кбк)

YANMIŞ HUSUSİ DAİRE RESTİTÜSYONLARI (VE ESKİ KÖŞK)

lediğimize, taş duvar altına ve üzerine her sıra kilitli tuğla güdürülüp üzeri pisane harçlı, her sıra ile sıvanmış derzlenmiştir diye görülmüştür. Tatay katıyını olarak kesiti 25/37 olan üstüne değişik mermer hatıllar kullanılmıştır. Bu hatıllar birbirine demir kenetlerle bağlanmıştır.

Günay duvarındaki pencereley tuğla duvarla doldurulmuş ve sıvanmıştır. İhsay cephesindeki pencere boşluklarına sıvaları vardır (Akademiler?)

Karan Dairesi tarafına (dogu) içeri açılan diğer bir kapı da mevcuttur. (Hassanî daire ile ilgili ekşöveler için) görülmektedir.

Yapının geriye kalan duvarlar bazı ekşövelere tamamen açık ve harap olmaktadır.

2.3.1.3. Kızlar Ağası Dairesi

Kızlar Ağası Dairesi Hassanî Daire küsey avlusunda bulunur en iyi durumda vardır. Bu yapı birinci srt Hsarında bulunmaktadır.

Kızlar Ağası Dairesi, bugünkü durumu ile, farklı sarnaklarda yapılmış olduğu anlaşılan iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım 202, 203, 204 ve 205 mekânlarından oluşmakta ve Hassanî Daire 201 mekânı ile bir bittir. Bunların farklı duvarlarda yapıldığı, özellikle dogu cephesindeki derinden anlaşılmaktadır. Ayrıca birinci devir ile ikinci devir arasında duvarlar bazı farklılıklar göstermektedir (çizim Resim)

Giriş kapısının girişinde koruyucu ilk çikan duvar girişi (201) bölümüdür. Bu bölde iki katlı bahçeyi sağlayan merdiven bulunmaktadır. Merdiven aşağı Hassanî Dairesi tarafındadır. Banaşın önünü kapı duvarı (201), duvarları tuğla üzeri sıva, tavun volta duvarı üzerini sıvadır.

Giriş bölümün sağında mermer (sani) büyük salona geçiş sağlayan kapı vardır. Salona girildiğinde (202) sağ tarafına orijinal çözüme bulunmaktadır (çözümlerle basamak çözümlerinden dolayı burada bir başka açıklardır). Salona önünü yeni duvarlar duvarı kaplıdır.

YANMIŞ HUSUSİ DAİRE RESTİTÜSYONLARI (VE ESKİ KÖŞK)

lediğimizde, Taş duvar olduğu ve cephesine bir sıra kılıcına tuğla giydirilip üzeri çimento harçlı sert sıra ile sıvanıp derzlendirildiği görülür. Yatay bağlayıcı olarak kesiti 20/37 olan uzunluğu değişgen mermer hatıllar kullanılmıştır. Bu hatıllar birbirine demir kenetlerle bağlanmıştır.

Güney duvarındaki pencereler tuğla duvarla doldurulmuş ve sıvanmıştır. Kuzey cephesindeki pencere boşluklarının sıvaları yeni-
dir (Akademiler?)

Harem Daireleri tarafında (doğu) içeri açılan demir bir bodrum kapısı mevcuttur. (Hususi daire ile ilgili rölöveler Çizim)
görülmemektedir.

Yapıdan geriye kalan duvarlar hava etkilerine tamamen açık ve harab olmaktadır.

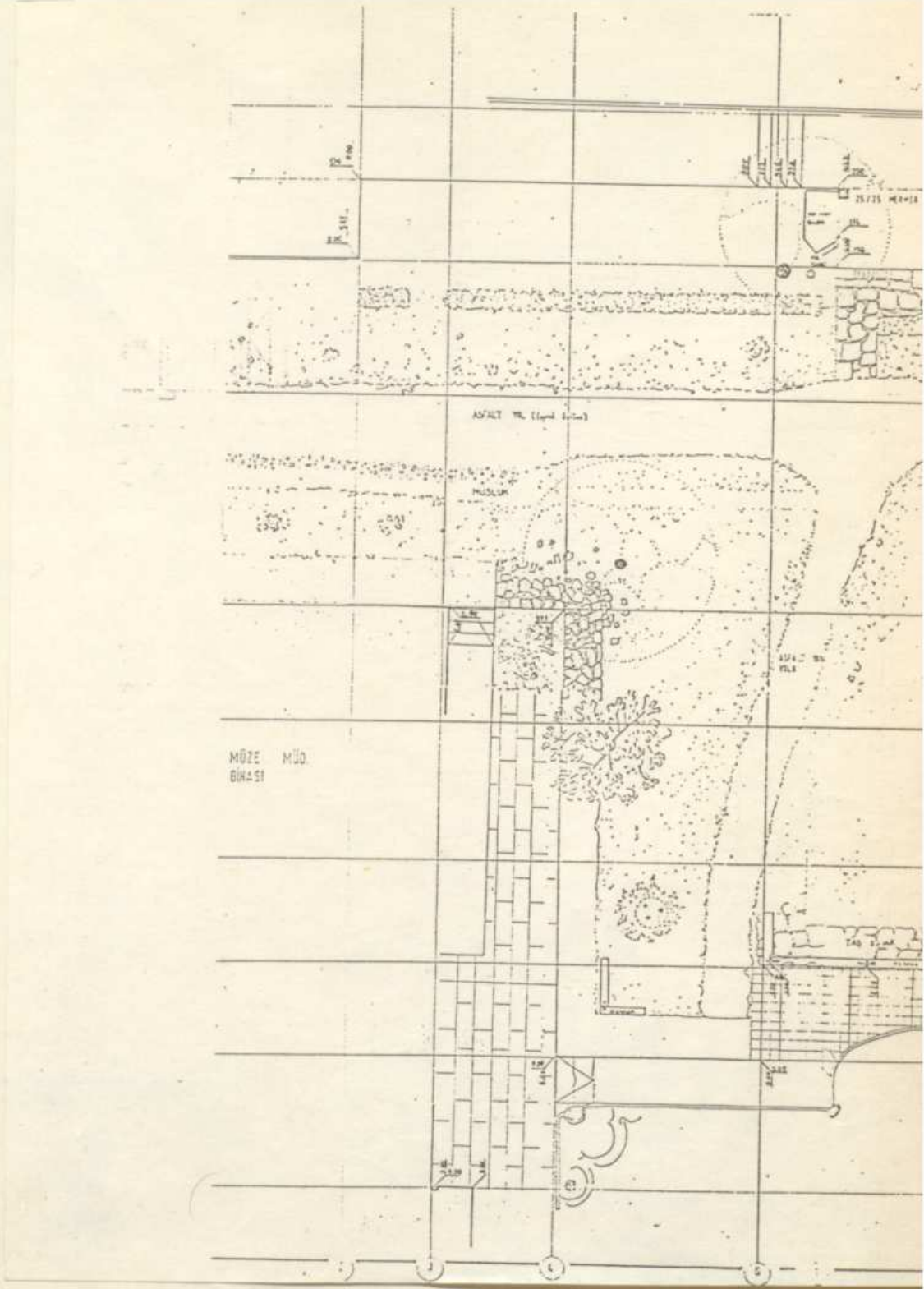
2.3.1.3. Kızlar Ağası Dairesi

Kızlar Ağası Dairesi Hususi Daire kuzey avlusunda bulunan en iyi durumdaki yapıdır. Bu yapı birinci set üzerinde bulunmaktadır.

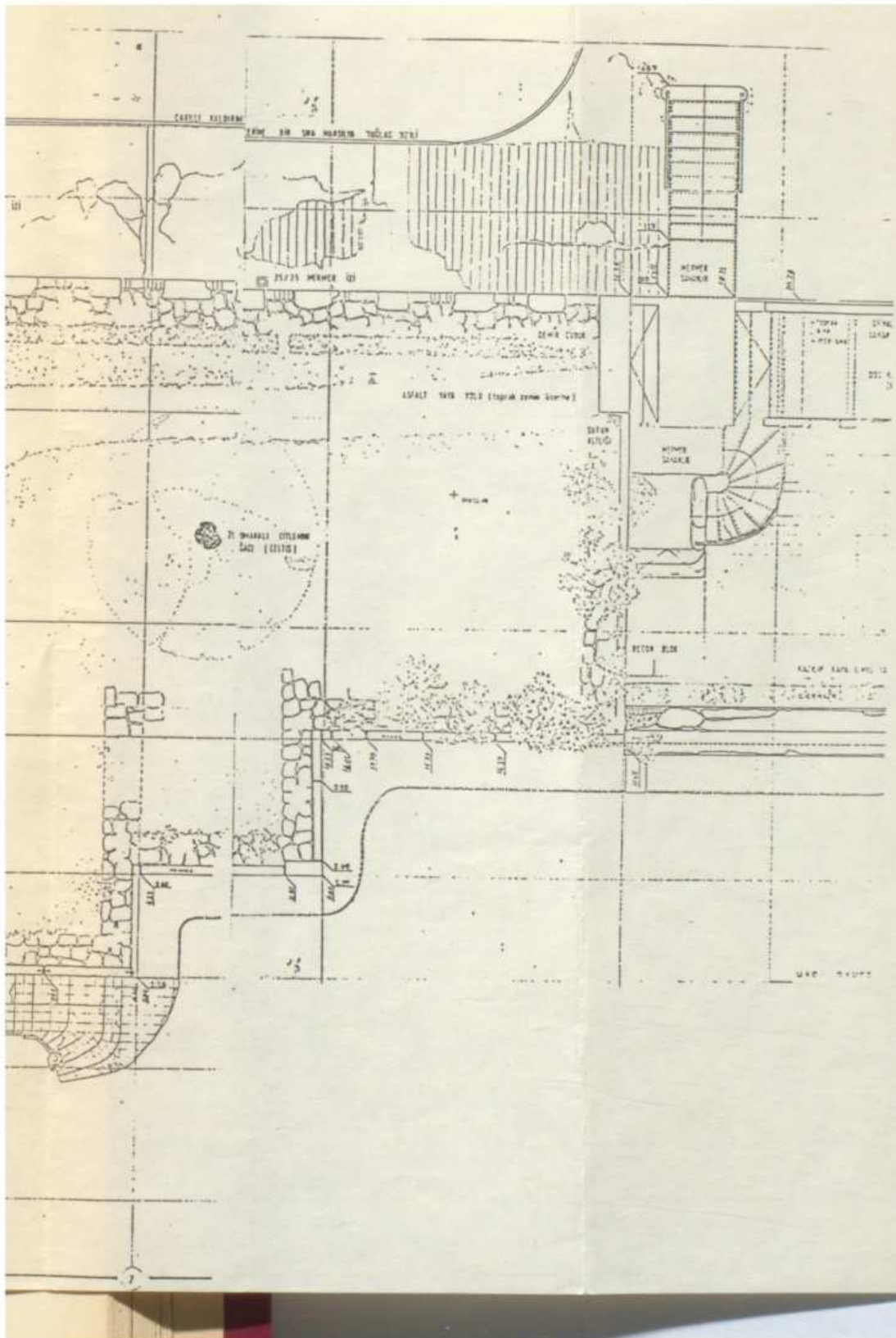
Kızlar Ağası dairesi, bugünkü durumu ile, farklı zamanlarda yapılmış olduğu anlaşılan iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım Z02, Z03, Z04 ve Z05 mekânlarının bulunduğu kısımdır. İkinci kısım Z01 mekânı ile üst kattır. Bunların farklı devirlerde yapıldığı, özellikle doğu cephesindeki derzden anlaşılmaktadır. Ayrıca birinci devir ile ikinci devir arasında cephede bazı farklılıklar gözlenmektedir (Çizim Resim)

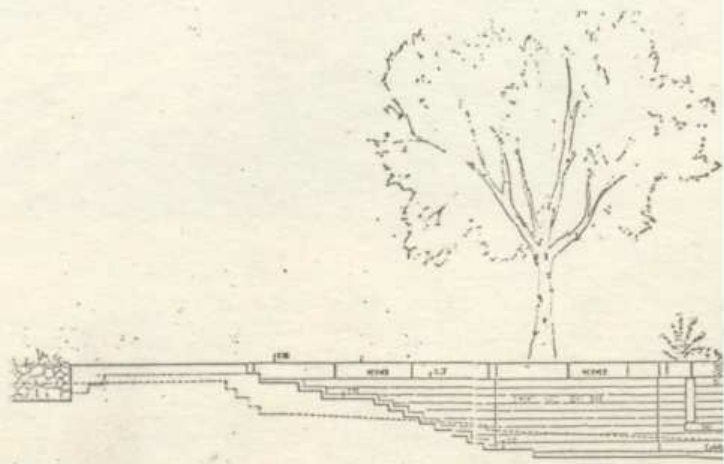
Giriş kapısından girdiğimizde karşımıza ilk çıkan mekan giriş (Z01) holüdür. Bu holde üst hatla bağlantıyı sağlayan merdiven bulunmaktadır. Merdiven ahşap limon kirişi üzerine oturmuştur. Mekanın zemini karo mozaik (yeni), duvarları tuğla üzeri sıva, tavan volta döşeme üzerine sıvadır.

Giriş holünün sağında mevcut (eski) büyük salona geçişi sağlayan kapı vardır. Salona girildiğinde (Z02) sağ tarafta orjinal şömine bulunmaktadır. Şöminenin bacası çekmediğinden dolayı muhtes bir bacc açılmıştır. Salon zemini yeni ahşap parke, duvarlar ahşap kaplama

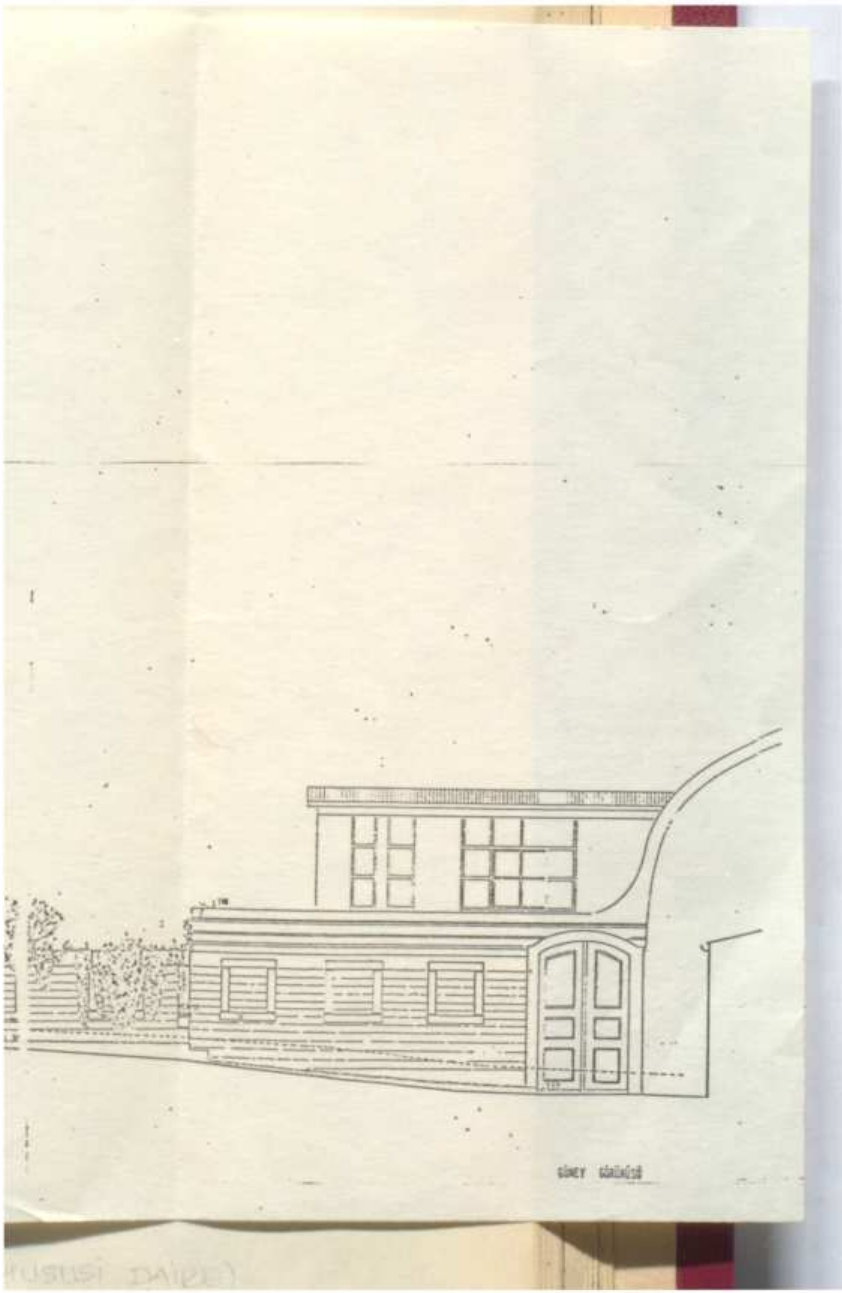

KIZLARAĞASI DAİRESİ (RÖLÖVE)

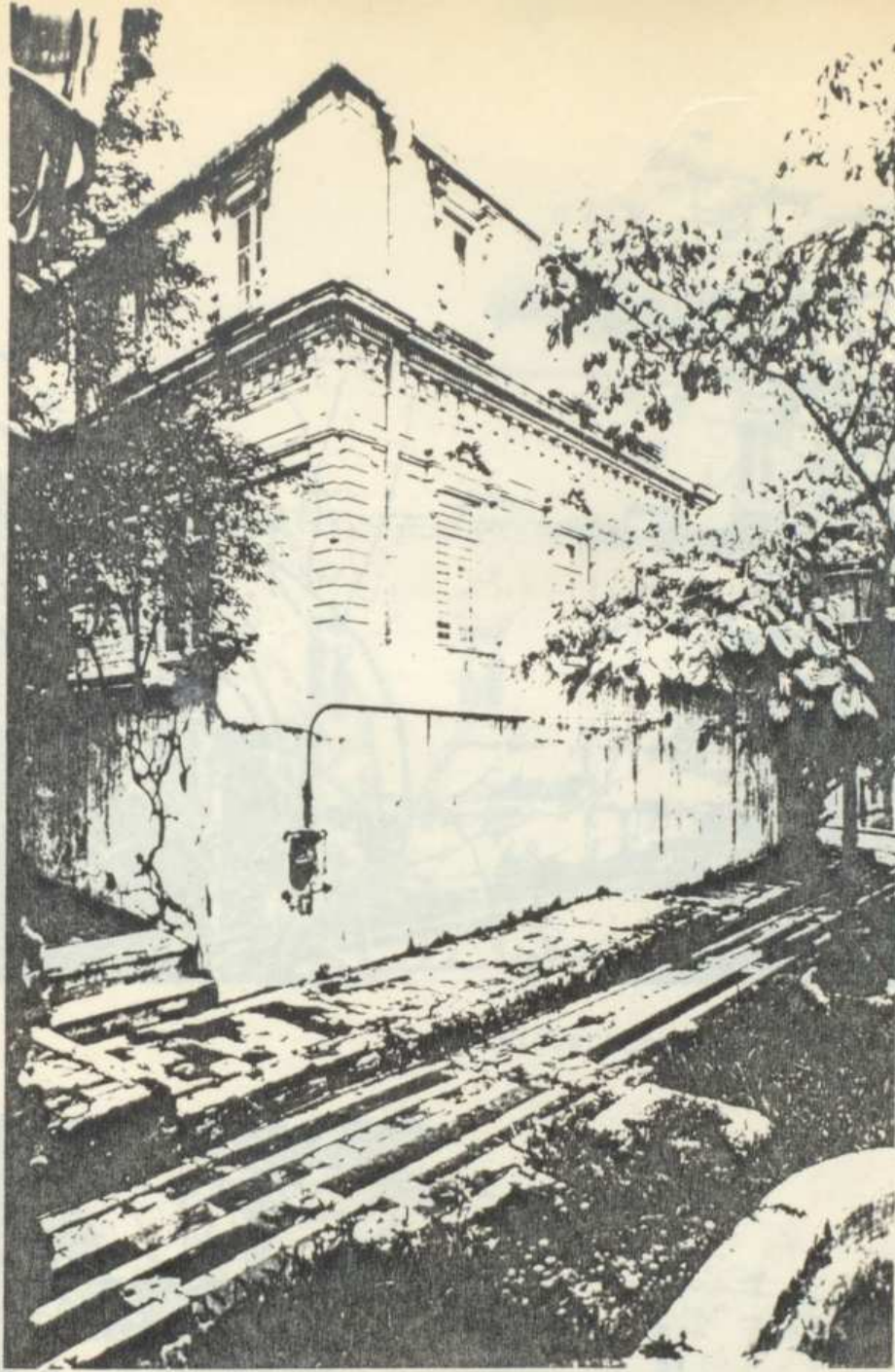

KIZLARAĞASI DAİRESİ (RÖLÖVE) (YANMIS)

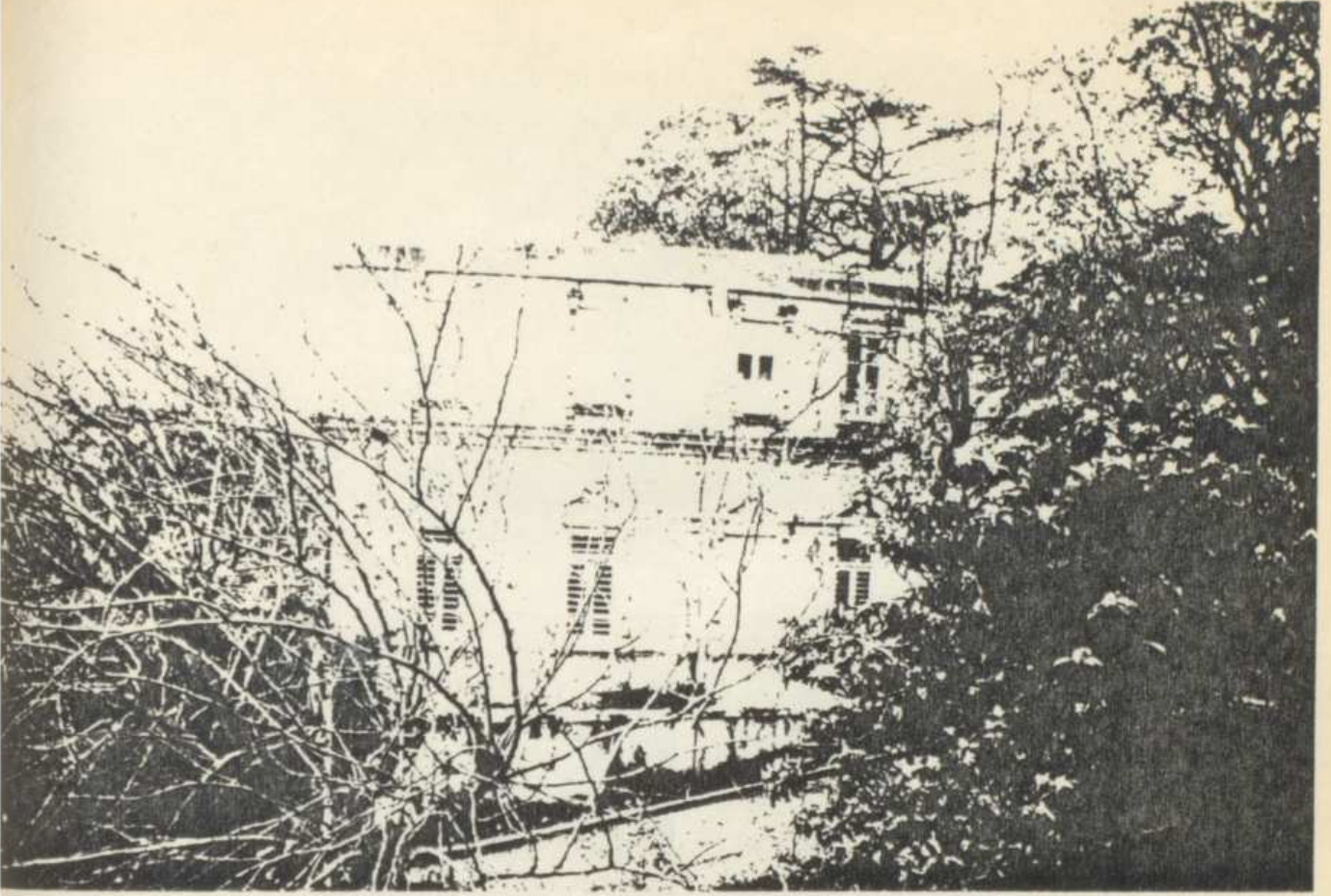

SONEY GARDEN

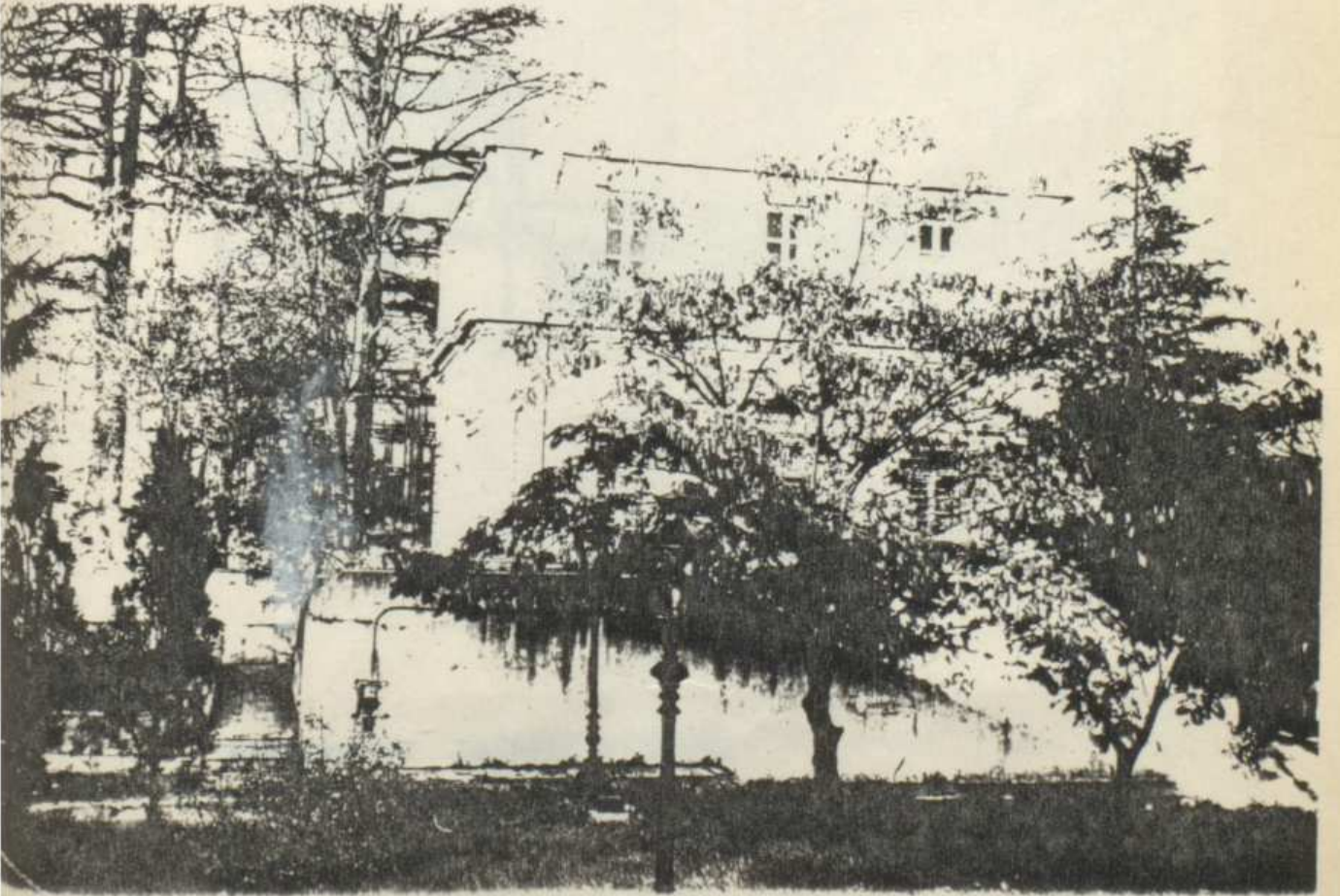
(USUSI DAIRI)

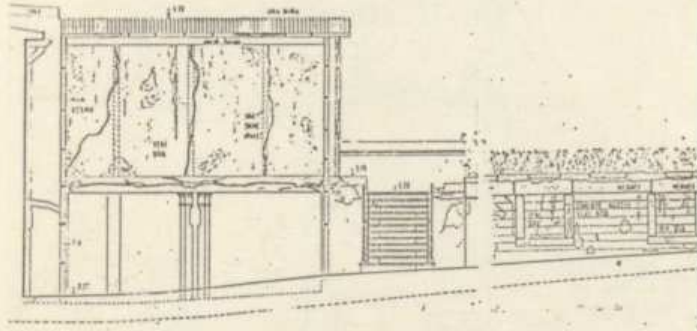
Kızlarağası gñney cepne

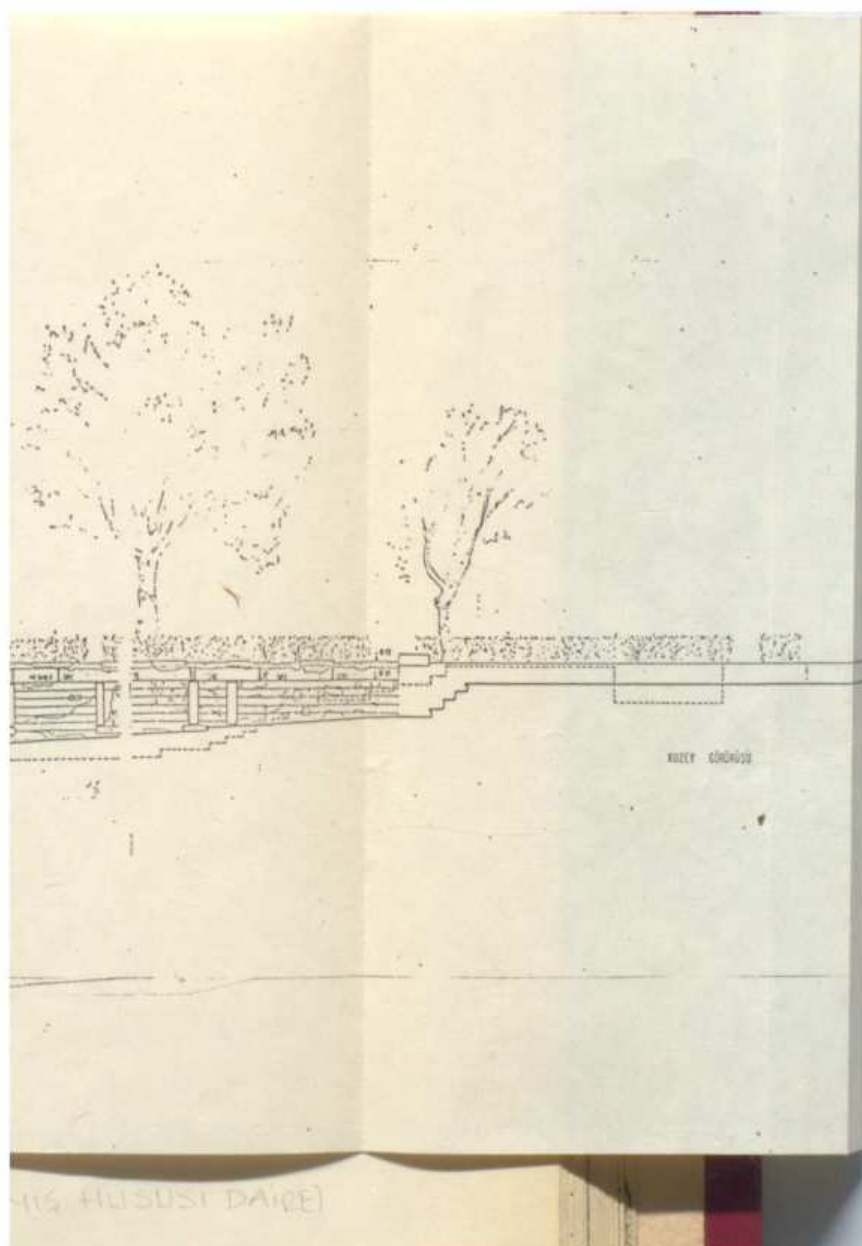
Kızlarağası D. doğu cephesi

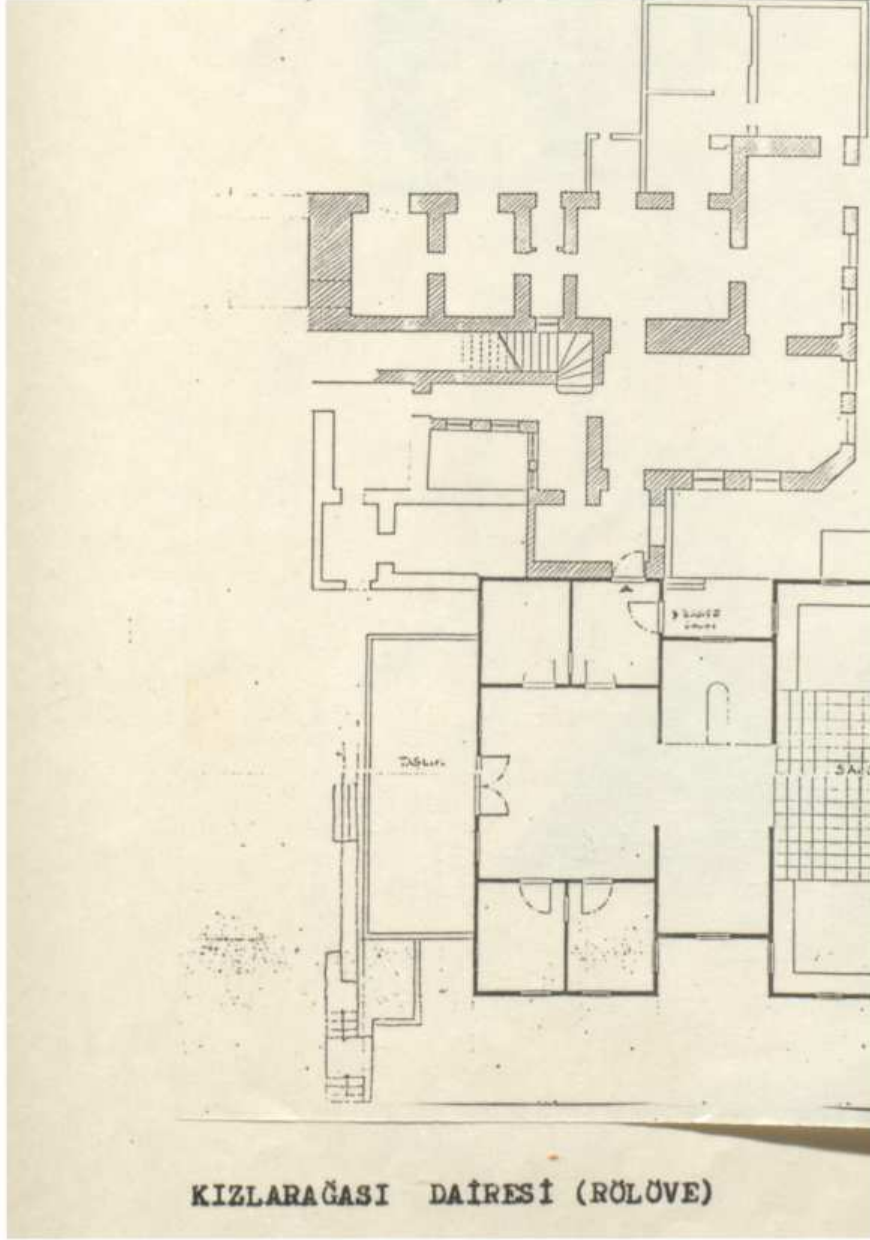

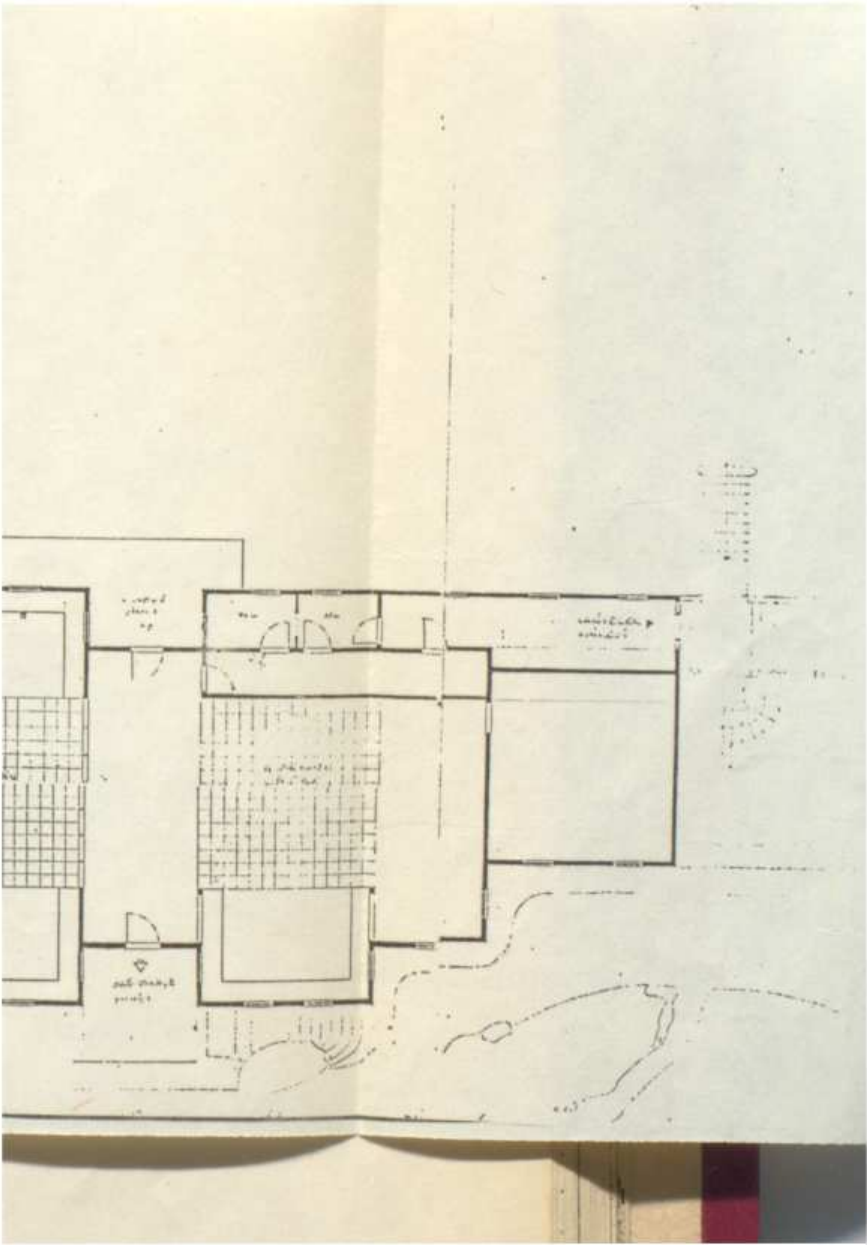
Kızlarağası D. Güney cephesi

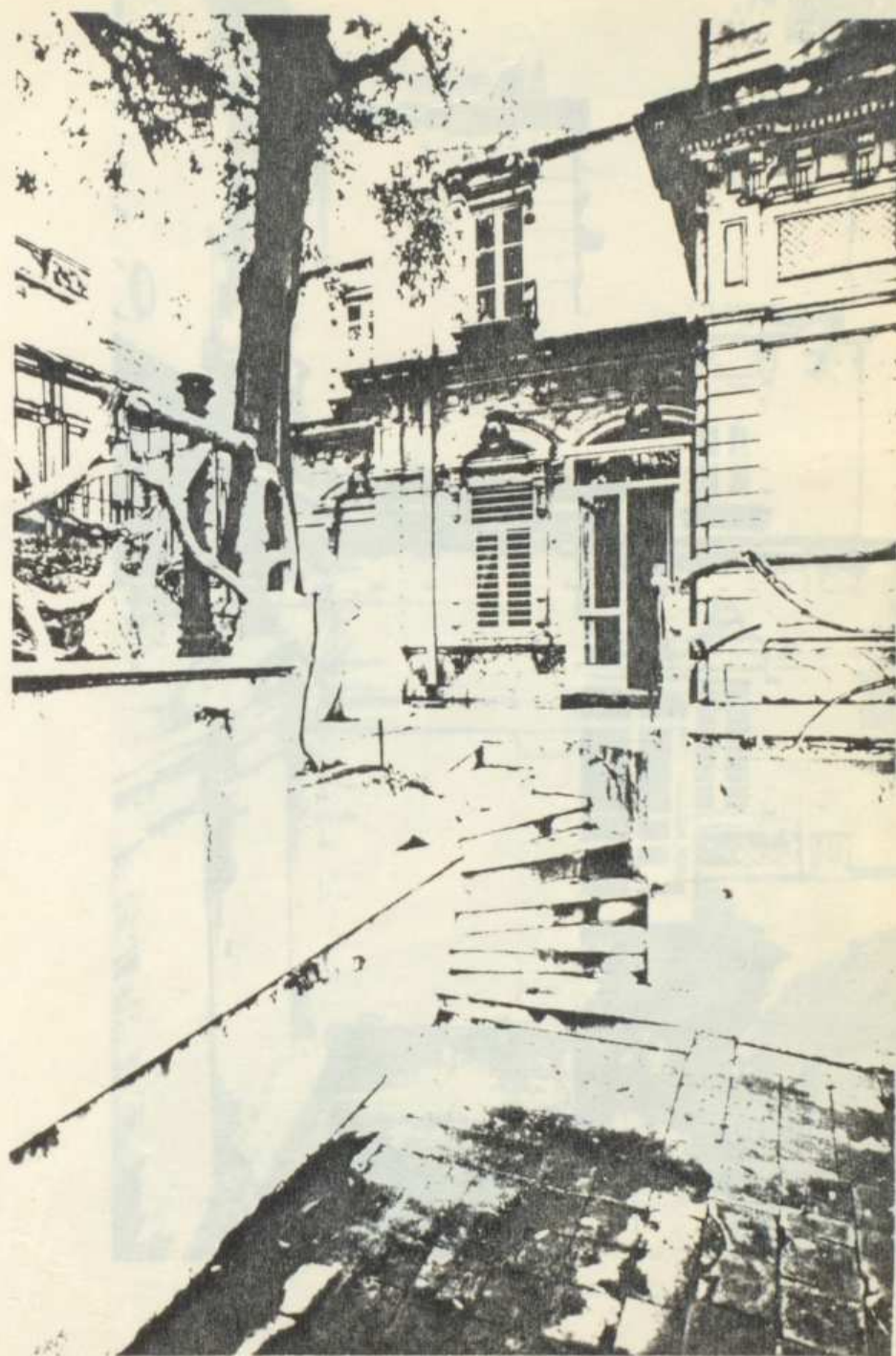

KIZLARAÇASI DAİRESİ (RÖLÖVE) (YANI)

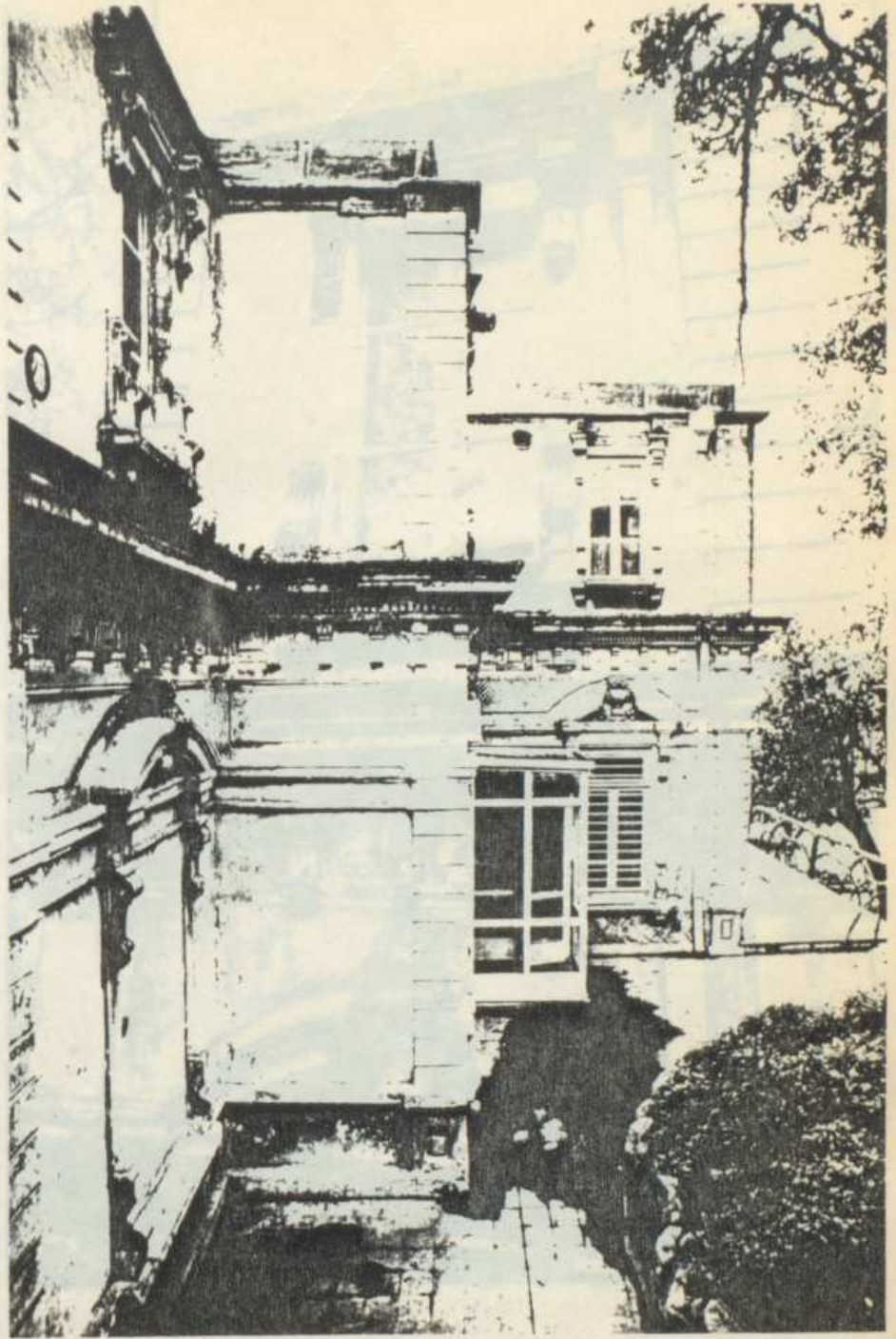

Вид на улицу в Казани.

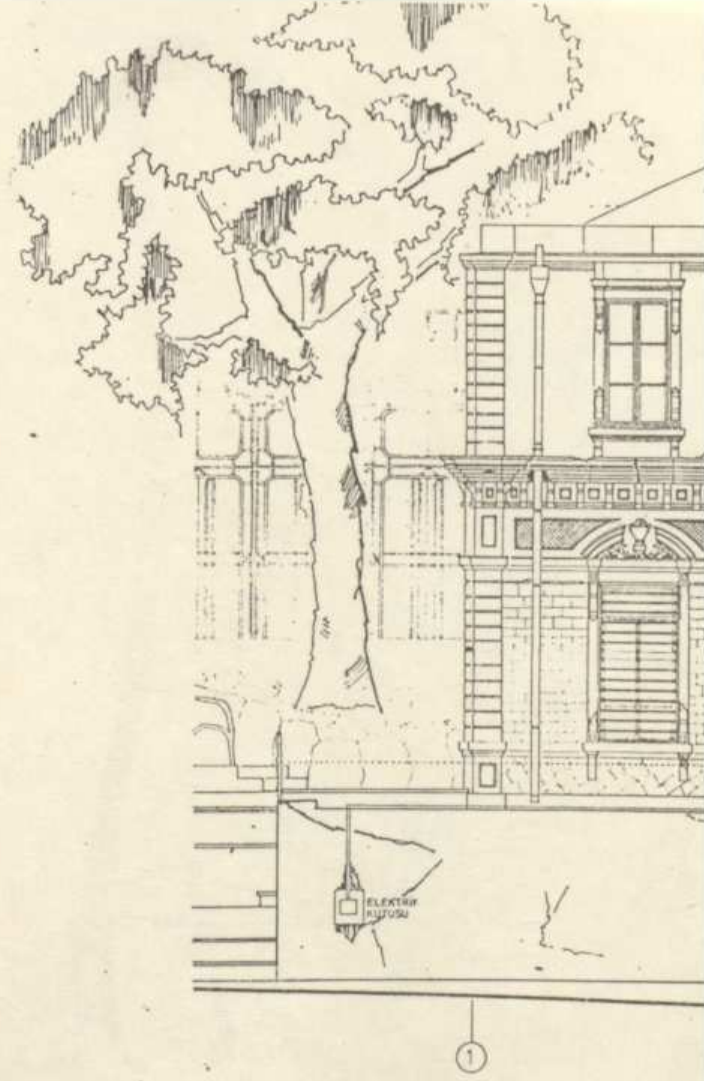

Kızlaragaşı d. Kuzey cephesi (kısmi)

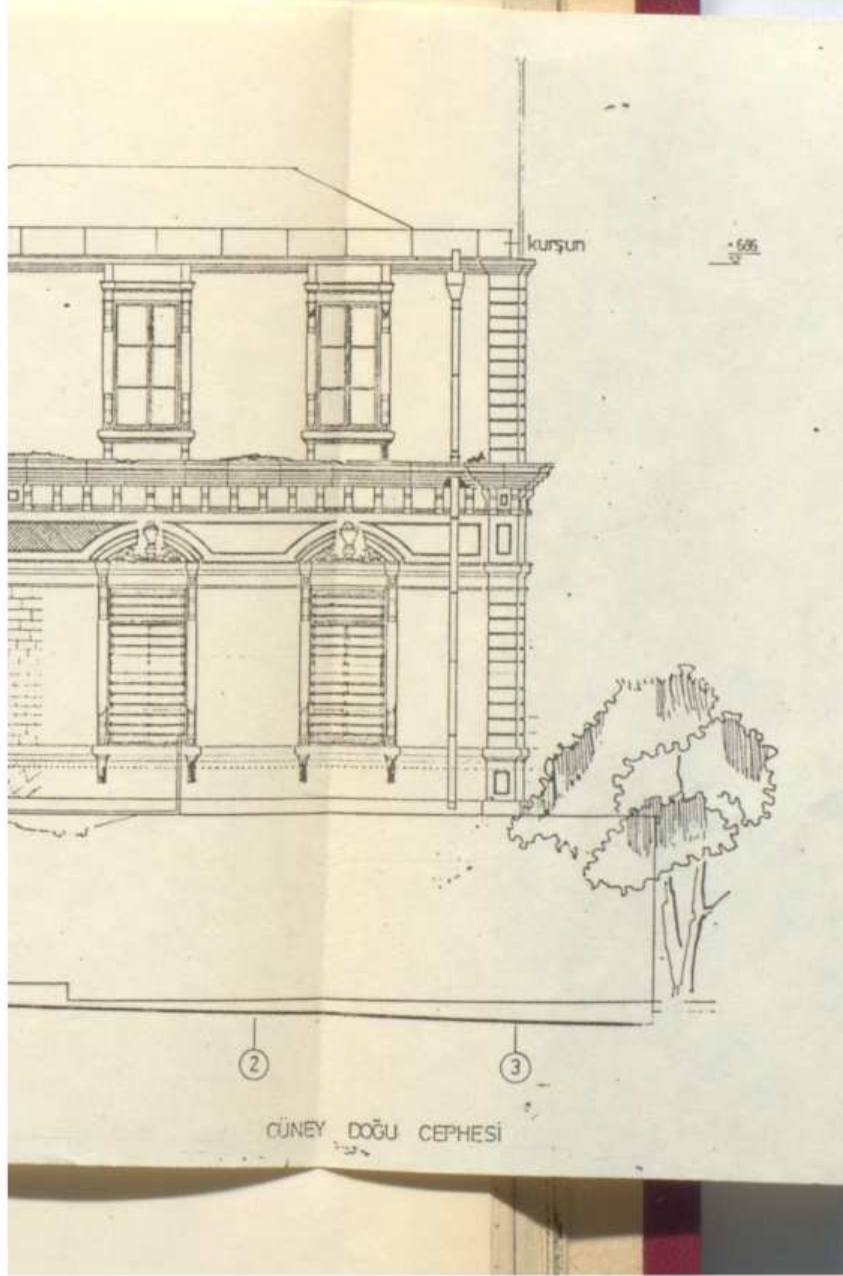
Kızlaragaşı d. kısmi kuzey cephesi

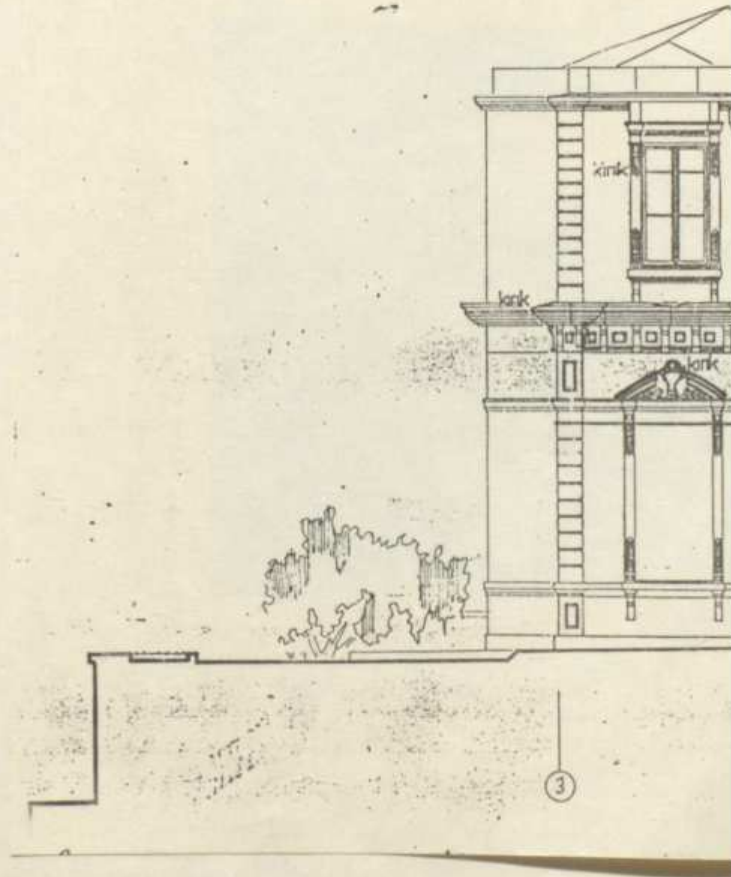

Kızlarağası D. Kuzey cephe (kısmı)

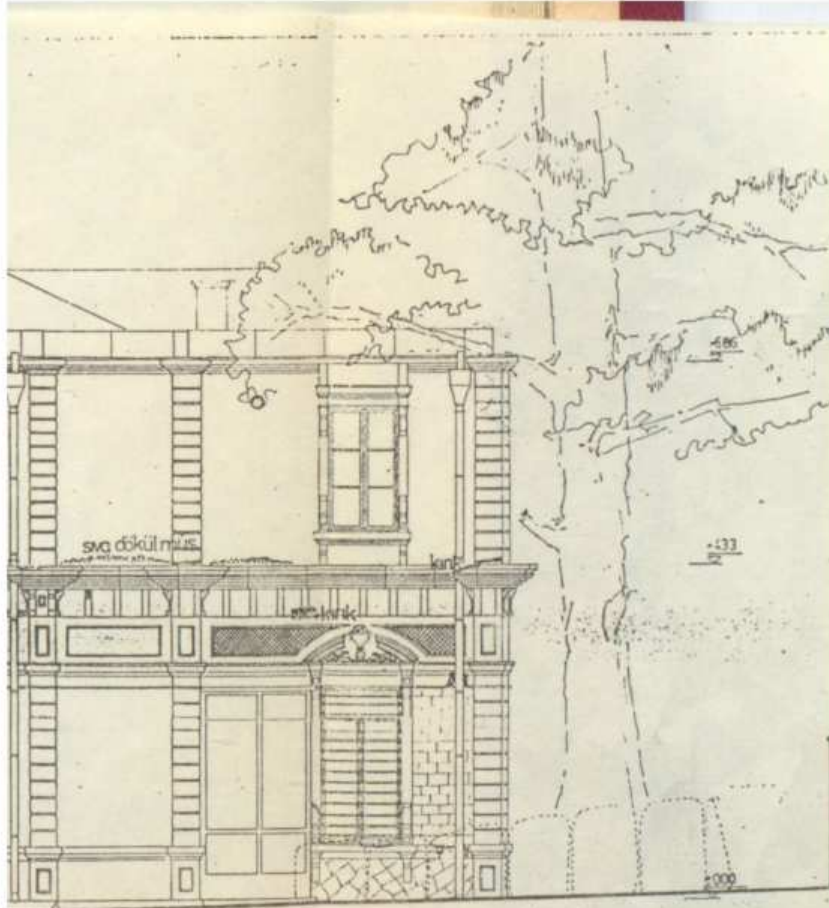

KIZLARAĞASI DAİRESİ (RÜLÖVE)

KIZLARAĞASI DAİRESİ (RÜLÖVE)

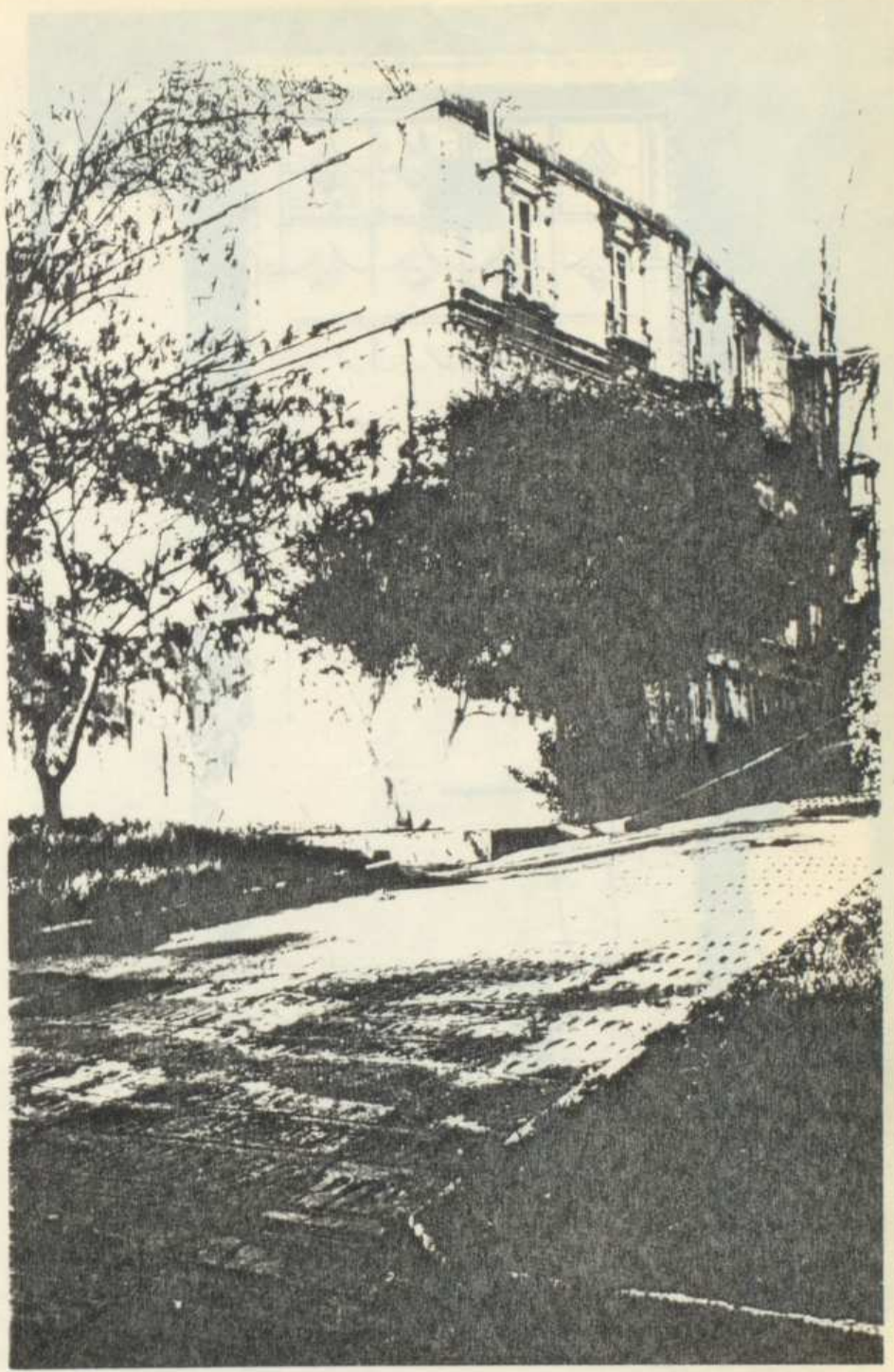

2

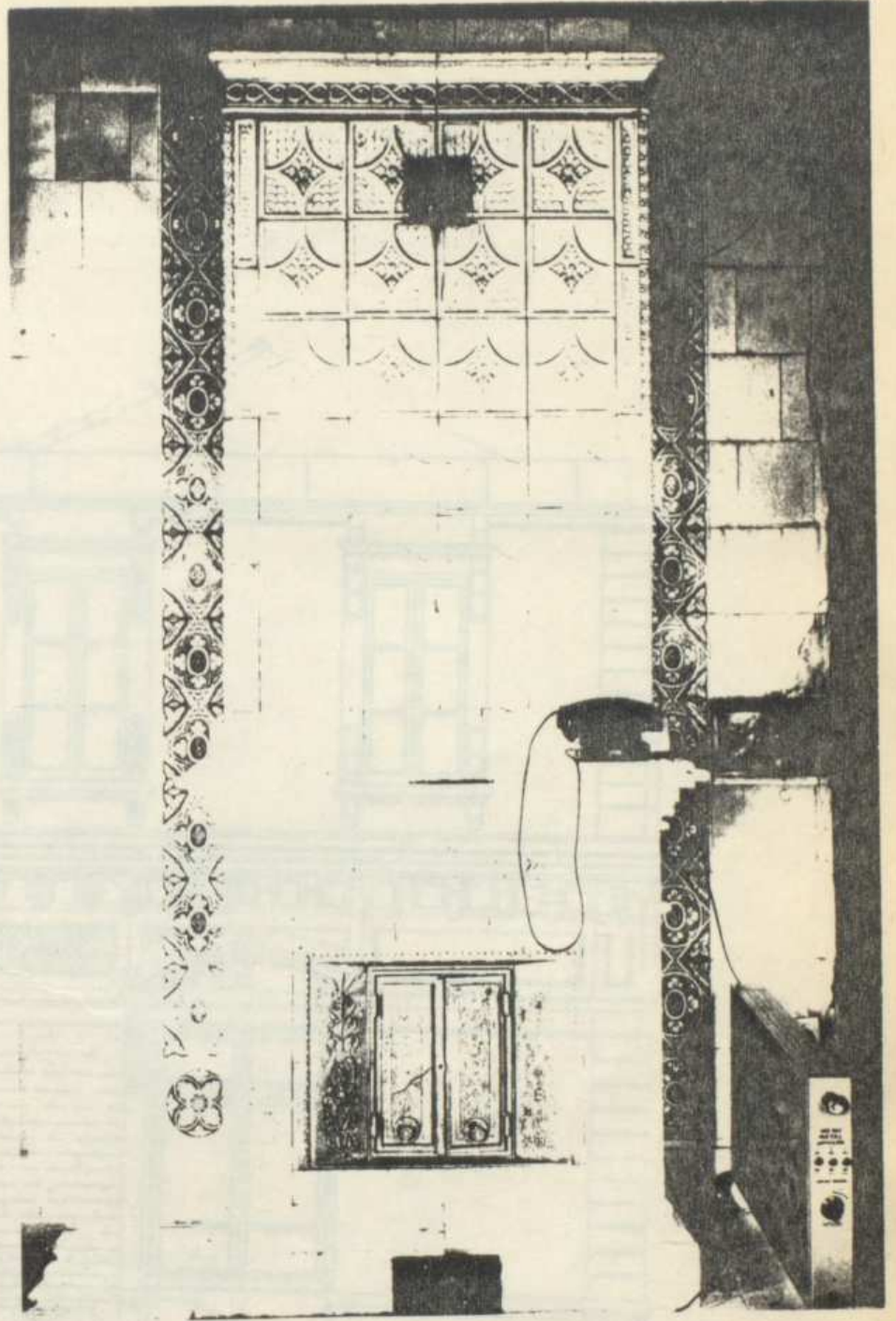
1

1

KUZEY BATI CEPHESİ

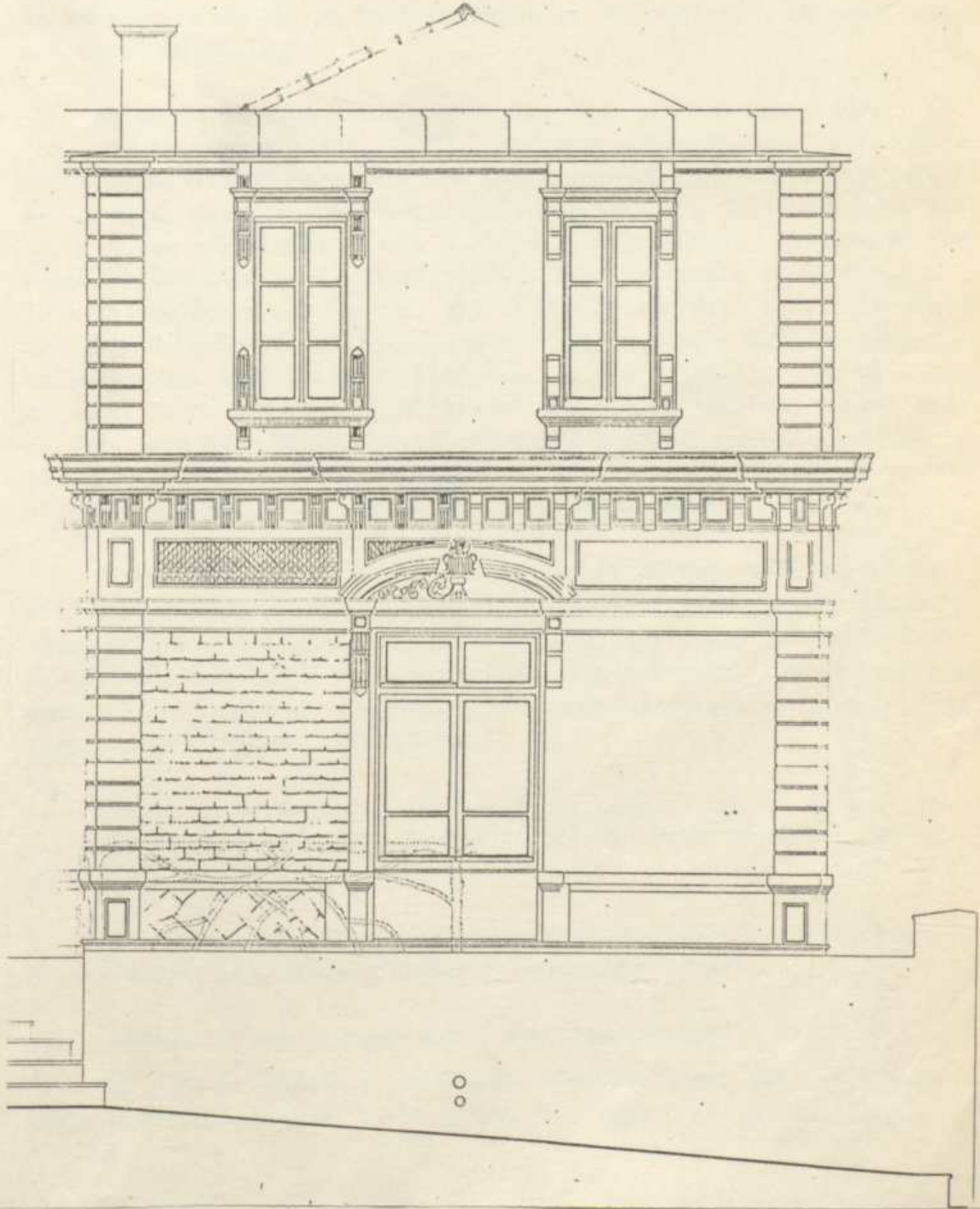

Kızlarağası d. doğu ve güney ceph.

Kızlarağası 202 Şömine

İkinci kat, tavan alçak kaplama ile kaplıdır. Duvarları
ki kiremit kaplamaları görsel ve sesli olarak iki yoldur. Yedigöller
de duvarlarına göre iki yoldur. İkinci katın duvarlarında bulunan pencere-
ler, duvarların alt kısmında, duvarların üst kısmında, duvarların ortasında, duvarların

KIZLARAĞASI DAİRESİ (RÖLÖVE)

üzeri kumaş, tavan ahşap kaplama üzeri muşamba gerilmiştir. Duvardaki kumaş kaplamaları goblen ve kadife olarak iki çeşittir. Kadifeler de desenlerine göre iki türdür. Mekanın duvarlarında bulunan panoların ortaları goblen, kenarları kadife kaplıdır. Farklı kumaş kaplamaları arasındaki geçişler ahşap çitalarla sağlanmıştır. Duvarla tavan arasındaki geçiş de koltuk silmesi ile yapılmıştır. Tavan muşamba üzerine kalem işi ve kartonpiyerlerle süslenmiştir. Salonda bulunan avize orjinaldir.

Salondan tuvalet kısmına geçmeden önce bir ara mekan vardır (Z03). Zemin ahşap parke (yeni), duvarları ahşap kaplama üzeri beyaz yağlı boya, tavan ahşap kaplama üzeri muşamba gerilmiştir. Muşambanın üzerine kalem işi ve kartonpiyer yapılmıştır. Salondaki gibi duvarla tavan arasındaki geçişi sağlayan koltuk silmesi vardır. Bu ara mekandan tuvalete geçilmektedir (Z04). Tuvalet lavabo ve WC olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. İki bölümü ayıran kapı belli bir yükseklikte olup üzeri açıktır. Lavabo kısmının zemini karo mozaik, duvarları ahşap kaplama üzeri kumaştır. Lavabo orjinaldir. WC kısmının döşemesi mermer, duvar diğer mekanın aynısıdır. Yanlızca burada farklı olan parapetin yüksekliğinde mermerle kaplanmış olmasıdır. WC alaturka olup (orjinal) mermerdendir. Lavabo ve WC'nin tavanı bir olup ara mekanın tavanı ile aynı özellikleri taşımaktadır.

Merdivenden çıkıldığında üst katta alt kattaki gibi bir giriş holü vardır. Zemin sap, duvarları tuğla üzeri sıva, tavanı volta üzeri sıvadır. Giriş holünün tavanından çatıya geçiş deliği vardır. Bu mekandan lavabo ve tuvalet kısmına geçilmektedir. Lavabo kısmının zemini sap, tuvaletin döşemesi mermer olup alaturkadır. Duvarları ve tavanı diğer mekanın aynısıdır.

Ayrıca giriş holünden odalara geçiş vardır. Odalar iç içe olup iki ayrı mekan halindedir. Bu mekanların da zemini duvarları ve tavanı giriş holünün aynısıdır.

Çatı kırma çatı olup marsilya tipi kiremit ile örtülmüştür. Çatıyı çevreleyen parapet duvarı kurşunla kaplanmıştır.

Cephelerin incelenmesi sonucunda anlaşılmaktadır ki:

İlk yapılan kısmın cepheleriyle sonradan ilave yapılan kısmın cepheleri arasında bazı farklar vardır. Pencere altındaki parapet

MEKAN ÖGELERİ TANIMLAMA TABLOSU.

YAPI: KIZILARAĞASI DAİRESİ . . . ✓

YAPI MAHAL NO:		Z01	Z02	Z03	Z04	Z05	101	102	103	104	105			
ALAN (M²)		29.17	24.16	5.17	1.86	1.81	15.52	1.35	1.64	27.32	15.03			
YÜKSEKLİK		4.08	4.06	4.03	3.54	3.54	2.27	2.27	2.27	2.27	2.27			
DÖŞEME KAPLAMALARI	AHŞAP													
	MERMER					+			+					
	KARO MOZAİK	DÜZ												
		MÜZEYYEN												
		YENİ	+			+								
	SIRLI SERAMİK	DÜZ												
		MÜZEYYEN												
		YENİ												
	BETON													
	PVC													
DÖŞEME	PARKE (YENİ)		+	+										
	ŞAP						+	+		+	+			
DÖŞEMELER	PUTRELLİ VOLTA DÖŞEME						+	+	+	+	+			
	AHŞAP KIRIŞI DÖŞEME													
	TONDU													
	KOBBE													
DUVARLAR	SIVA	ORJİNAL												
		YENİ	+					+	+	+	+	+		
	SIVA ÜZERİNE KALEM Kİ													
	AHŞAP KAPLAMA + YAĞLI BOYA				+									
	AHŞAP DEKORASYON													
	KUMAŞ KAPLAMA + AHŞAP ÇITA			+		+	+							
KAPI	AHŞAP		+	+	+	+	+	+	+	+	+			
	DEMİR	+												
	YENİ													
PENCERE	AHŞAP	+	+	+		+	+	+	+	+	+			
	DEMİR													
	YENİ													
KETENK	AHŞAP													
	DEMİR													
	YENİ													
K KAPAK	AHŞAP													
	DEMİR		+	+		+								
	YENİ													
PENCERE DEMİRİ	ORJİNAL	+	+	+		+								
	YENİ													
ÇİNI ŞÖMİNE			+											
RADYATÖR	ORJİNAL													
	YENİ													
MÜZEYYEN TAVAN (ORJİNAL)			+	+	+	+								

duvarı eski kısımda taş derzli olup, yeni kısımda ise düz sıva yapılmıştır. Cephe duvarlarında da aynı farklılık görülmektedir. Pencere üstünde bulunan saksı ve kitabelerde yapı farklılığı vardır. Köşelerdeki plastr elemanlar eski kısımda girintili olup, yeni kısımda ise düzdür. Cephelerde uyum sağlamak amacı ile üst kattakilerle aynı hizada alt katta da pencere süslemeleri yapılmıştır. Fakat bu pencerelerin bina inşa edilirken kapalı olarak yapıldığını pencerelerin üst sövelerden anlaşılmaktadır (Çizim).

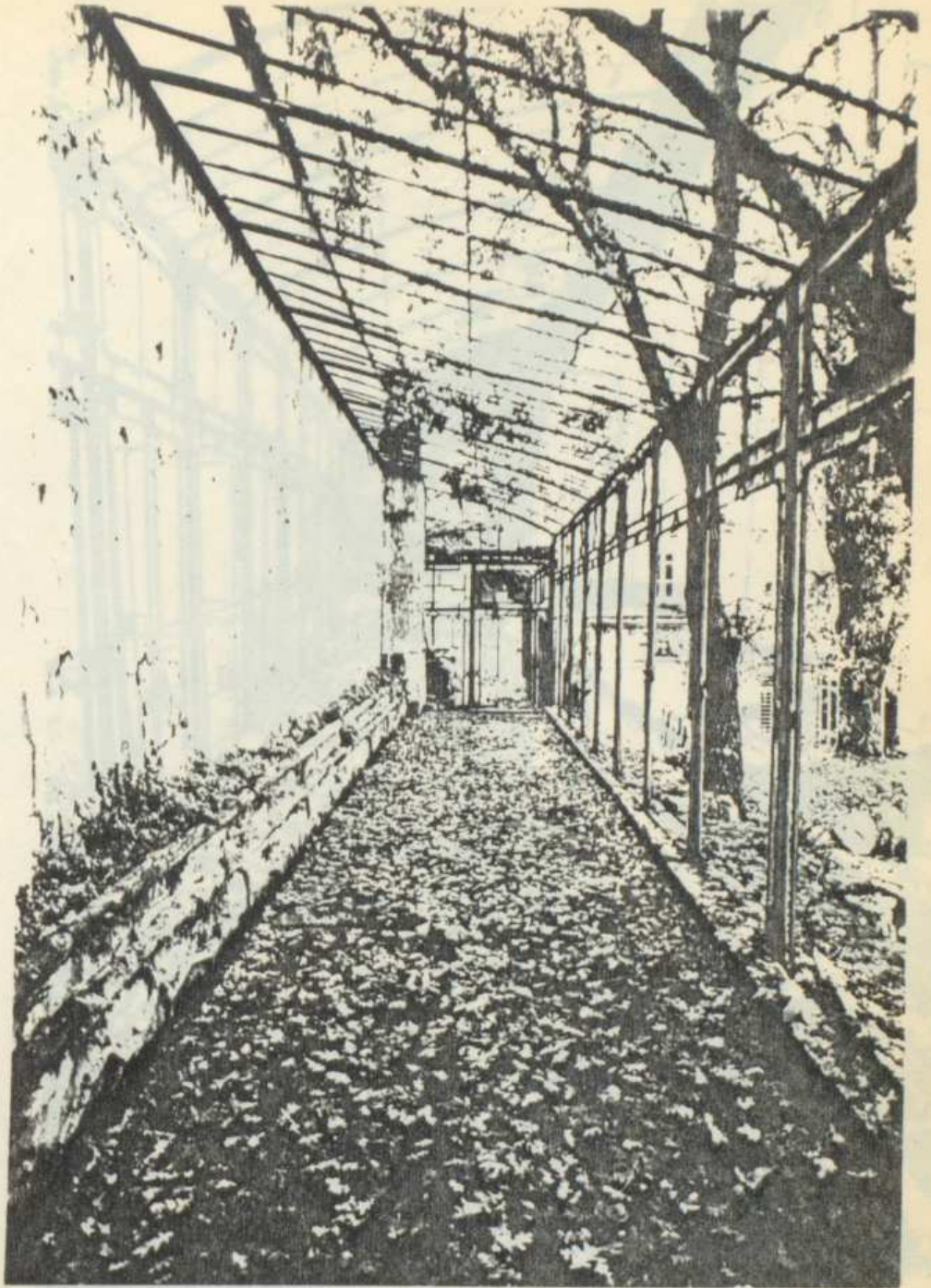
Binanın oturduğu set duvarlarında çatlaklar vardır. Bunlar güneydoğu ve güneybatı cephelerindedir. Çatlakların en önemlisi köşedeki strüktürel çatlak olup nedeni de zemin oturmasıdır. Burada incir fidesi ve yapışkan otundan oluşan bir yeşillenme olayı vardır. Bu da bir takım çatlaklara neden olmuştur. Sıva çatlaklarının nedeni ise önceden bulunan korkuluğun kaldırılması ve bunun sonucunda harpuştanın kırılıp duvar içine su girmesidir. Ayrıca da elektrik kutusunun konulmasıyla bazı çatlaklar oluşmuştur. Yapıda önemli strüktürel çatlak yoktur. Sadece cephelerde bir takım kırıklar ve sıva dökülmeleri vardır.

Cephelerde bulunan korniş yer yer kırılmış ve çatlamıştır. Pencerelerin üstünde bulunan saksıların bazılarının sapları kırılmıştır. Ayrıca pencerelerin kenarında bulunan elemanların bazıları tamamen bazıları da kısmen kırılmıştır. Bunun da nedeni kullanılan madeni bağlantının paslanıp şişmesidir.

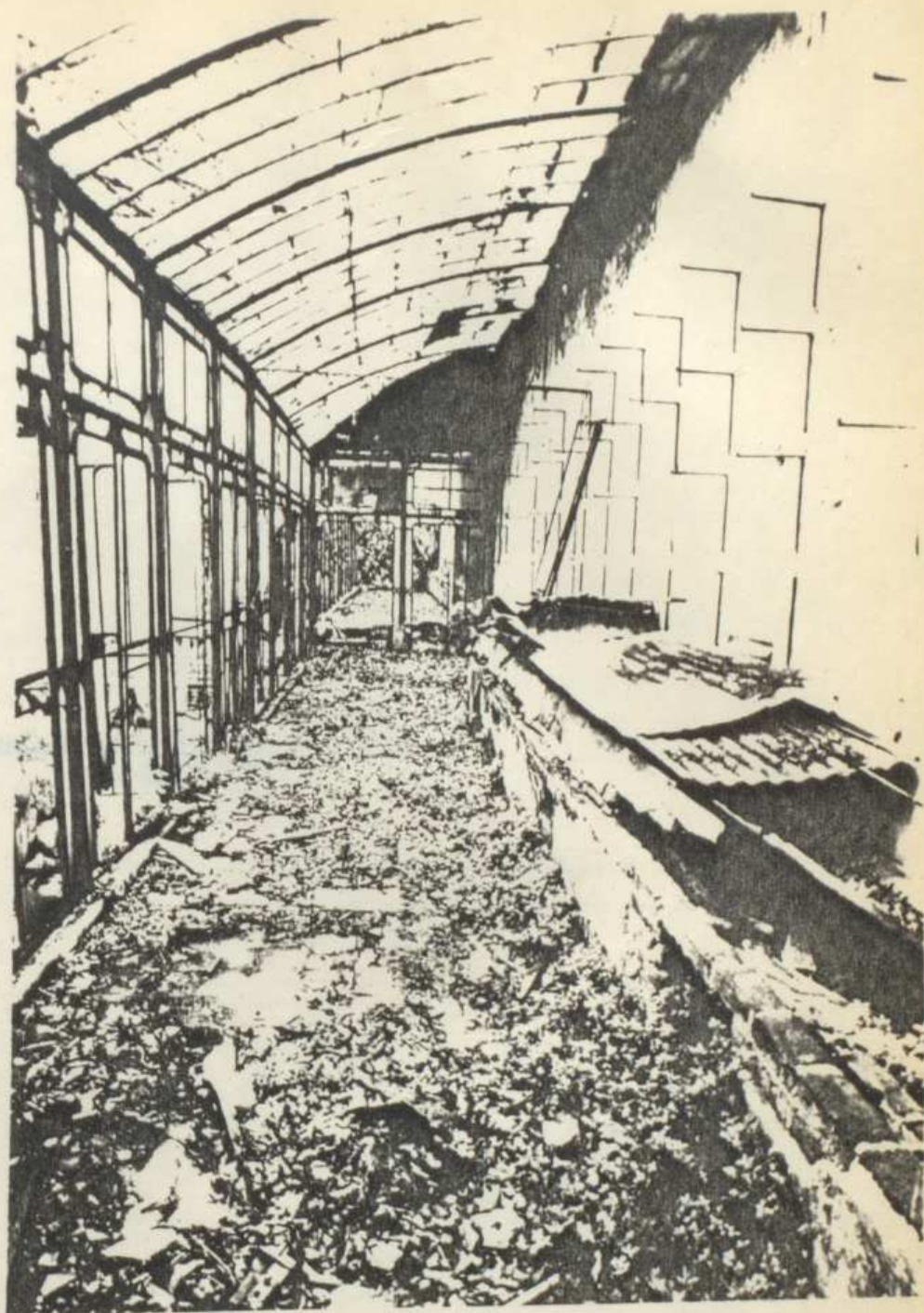
İç mekanda ise salonda bulunan kumaş kaplamaları yırtılmıştır. Balık sırtı gümüş yaldızlı çita kırılmıştır. Tavanda bulunan koltuk silmesi yer yer kırılmıştır. Ayrıca lavabo ve WC bölümünde de kumaş kaplamaları yırtılmıştır. Bu mekanların kapılarında da kapı kolları yoktur.

Binanın zemin katındaki Z02 mekanı döşeme altı araştırılmalıdır. İç mekanlardaki belgesel nitelikli malzeme analizi Bkz.tablo.....
2.3.1.4. Seralar

Hususi daire kuzey avlusunda bugün mevcut yanyana 2 sera vardır, bunlar vaziyet planında (Çizim) görüldüğü gibi şale duvarına bitişik olarak yapılmışlardır.

4 Numaralı sera

Malzemeleri demir olup bileziklerde bronz kullanılmıştır. Düşey taşıyıcı elemanlar boru şeklinde olup diğer bölücü ve örtücü parçalar 1 ve L profillerdir. Birleşmelerde perçin kullanılmıştır. Seralar altlarında bulunan bir duman kanalı vasıtasıyla ısıtılmaktaydılar. Her iki başta bulunan ocakların izleri bugün hala mevcuttur. Bölüm 2.3.1. de anlatılan Dolmabahçe Sarayındaki masraf defterlerindeki bilgi bu seralara ait olabilir.

Her iki seranın da camlarının çoğu tahrip olmuş veya çalınmıştır.

Ayrıca bu iki seranın batısında yine aynı duvara bitişik olduğu anlaşılan bir seranın daha izleri mevcuttur.

Seralarla ilgili analitik çalışmalar (Çizim) de fotoğraflar ise (Resim) de görülebilir.

2.3.2. Bahçe

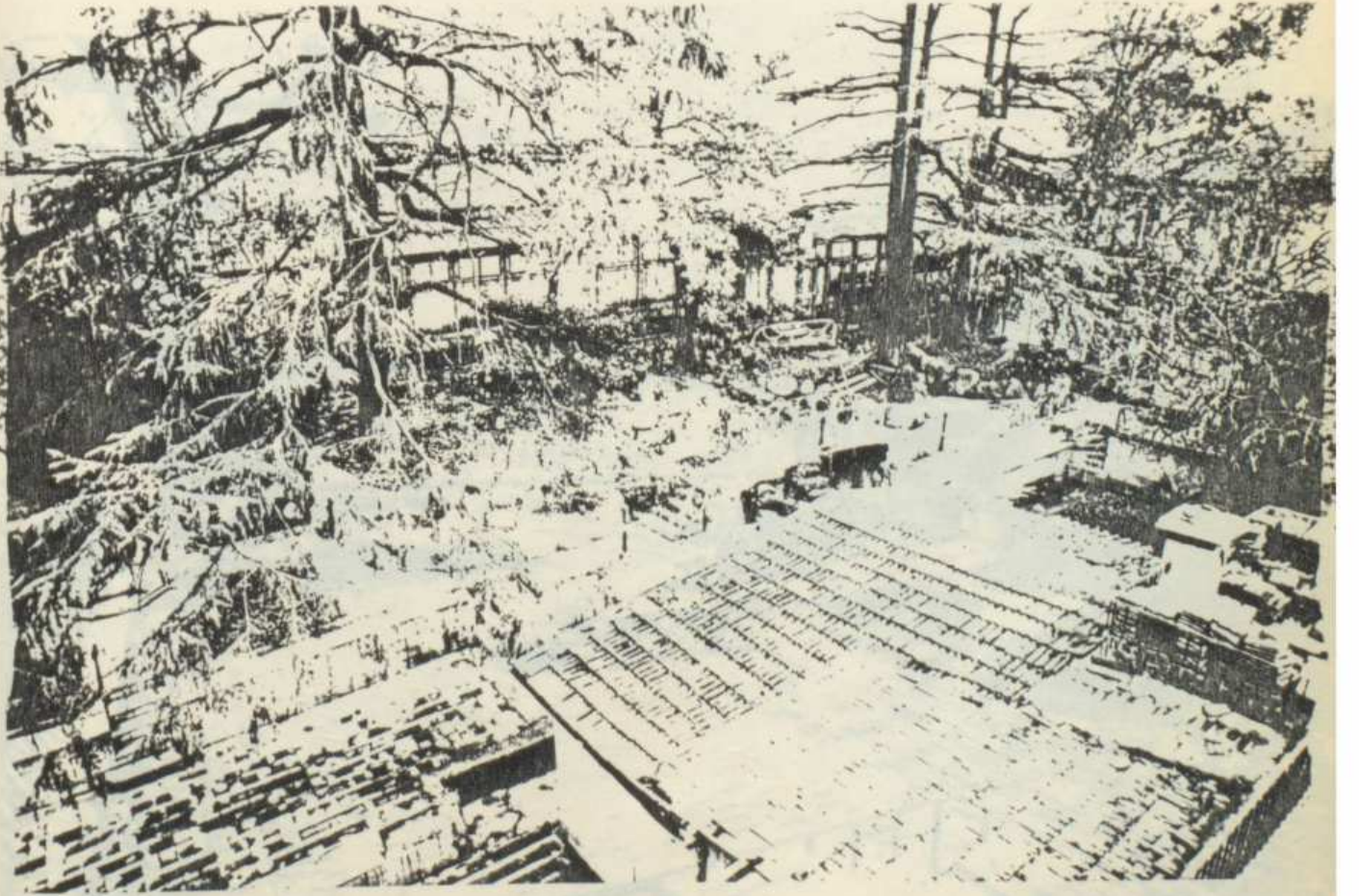
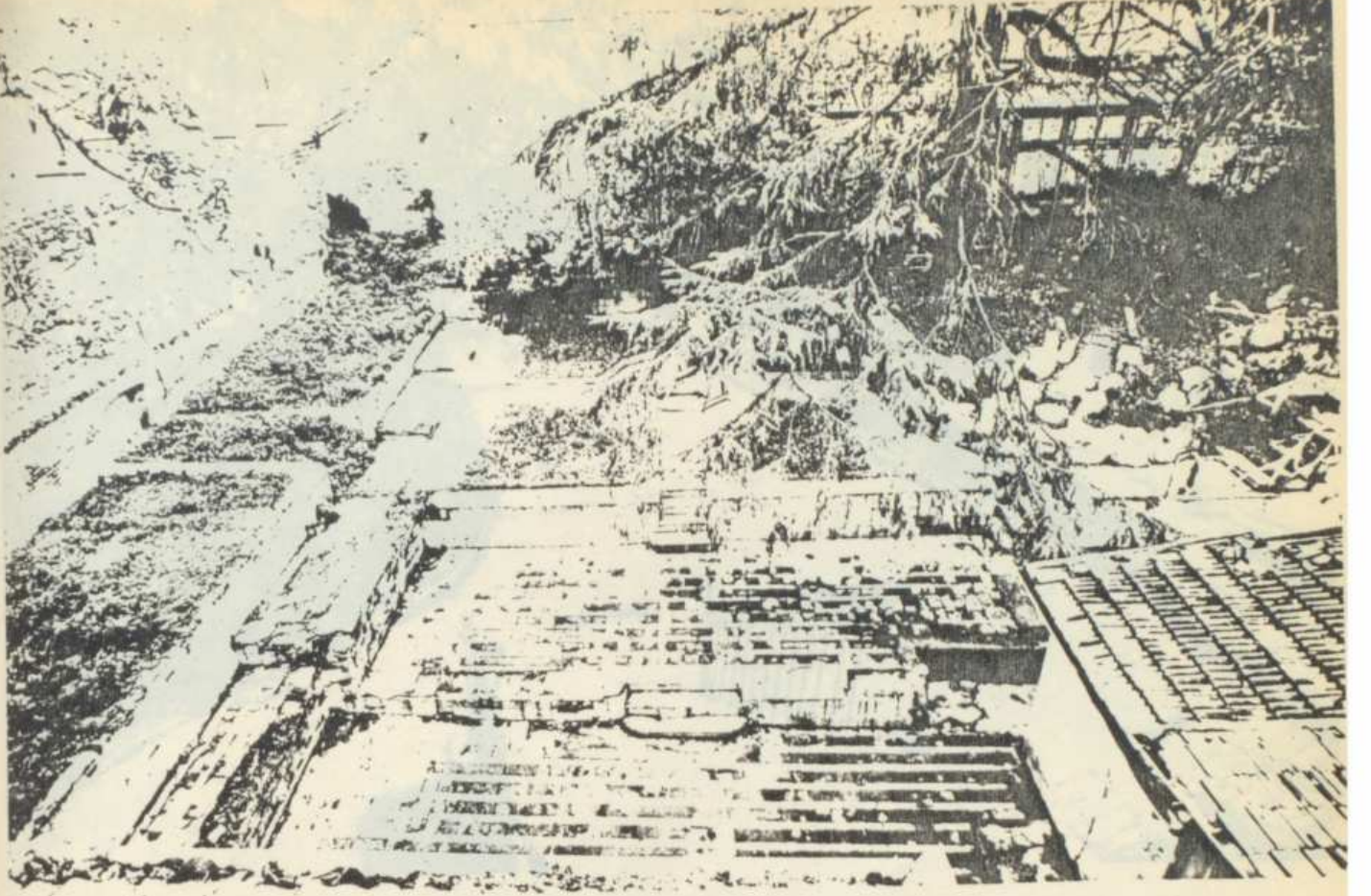
2.3.2.1 Bahçe Düzeni

Bölüm 2.2 de mekansal oluşumu incelerken de belirtildiği gibi Bahçe düzeni Hasbahçeden farklı olarak, yapay elemanların daha yoğun aksların daha belirgin olduğu bir düzendir.

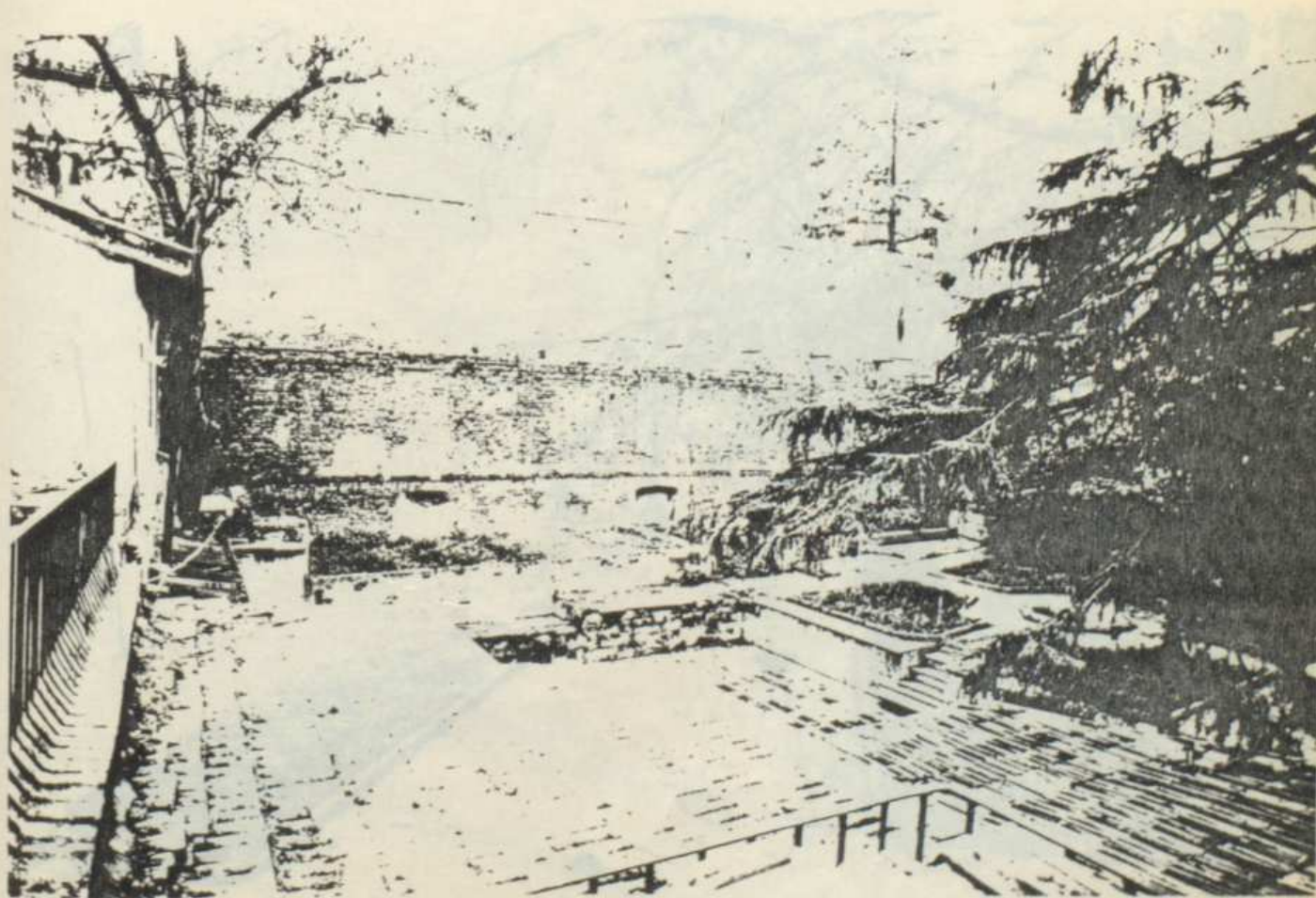
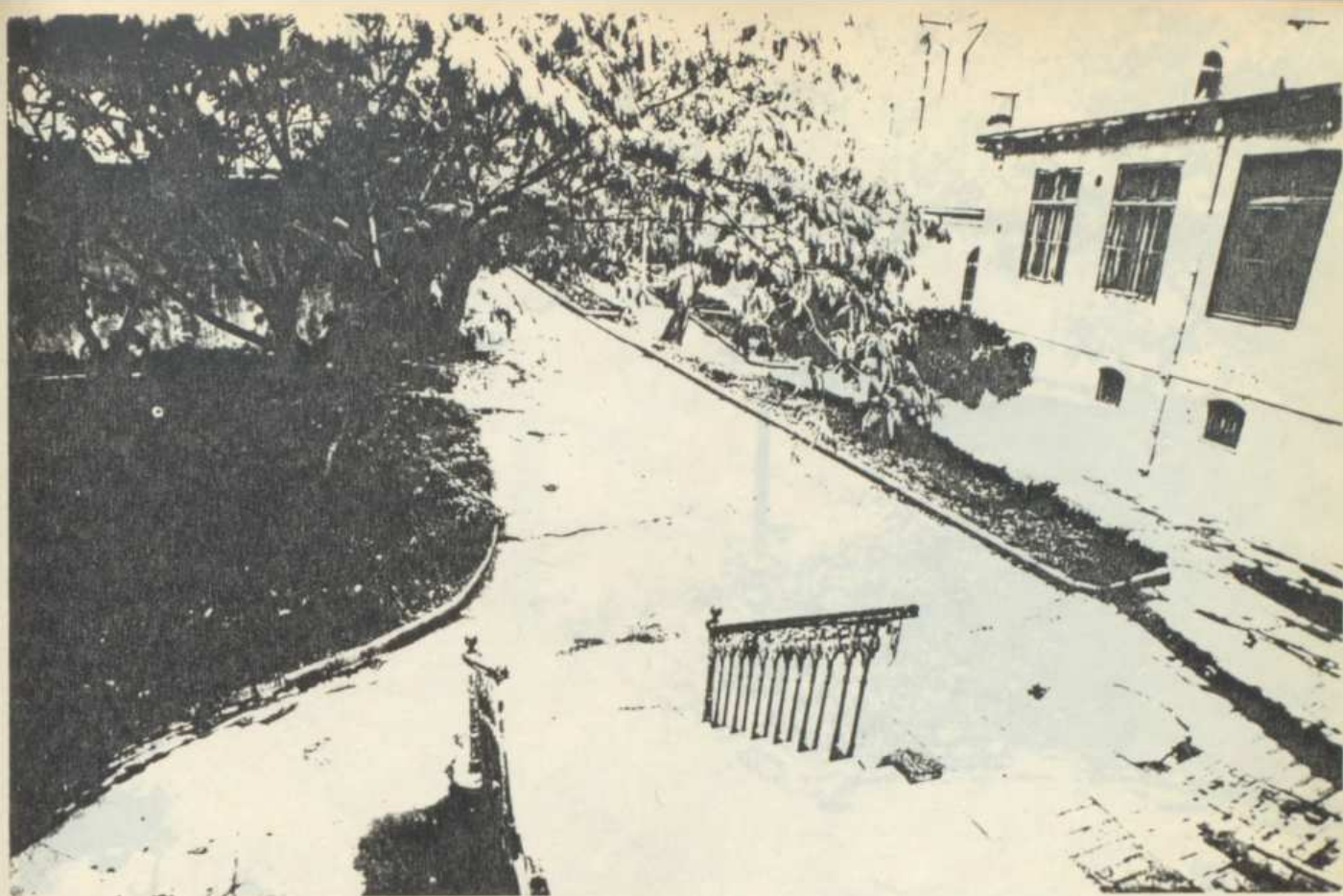
Setleme olayı Bahçe düzeninin en önemli faktörü olarak görülmektedir, bu setleme içinde kaskad ve arkadaki 2 havuz su elemanının düzendeki 1. derecede yerini göstermektedir. Vegetasyon ise bahçe düzeninde özellikle kaskad etrafında yoğunlaşmıştır, diğer kısımlarda dağınık bir şekil sergilenmektedir (Çizim Vegetasyon pl)

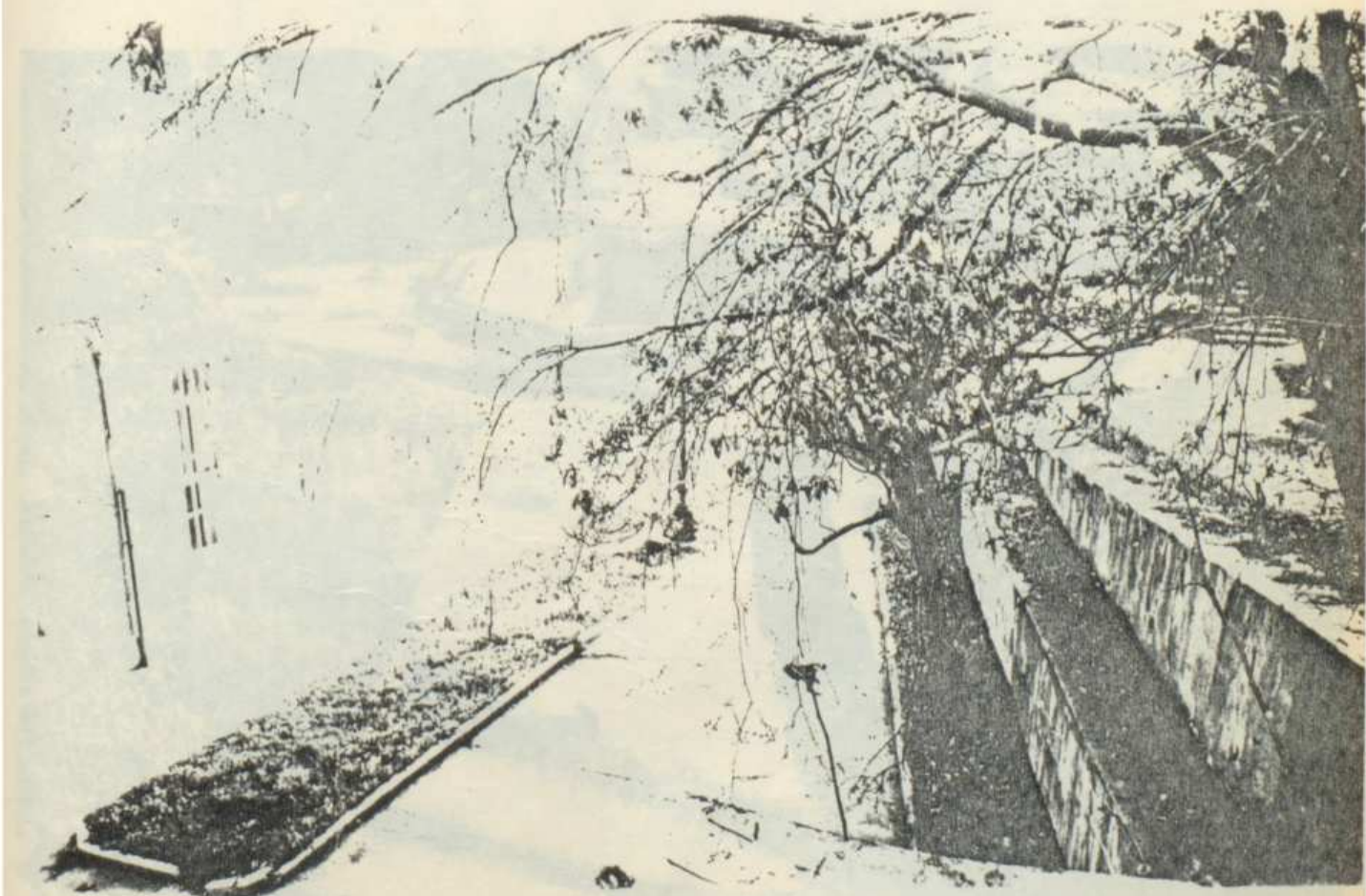
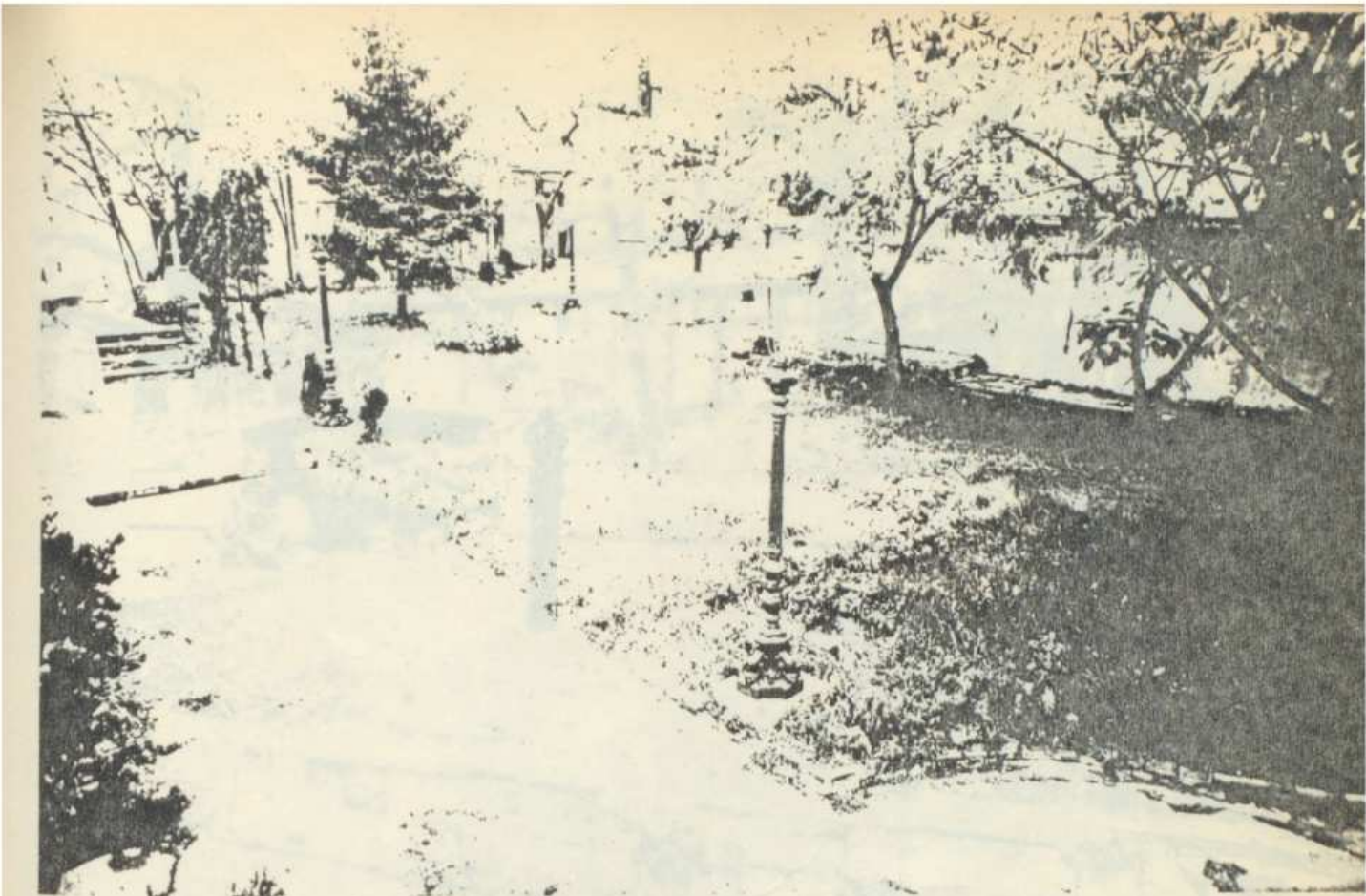
2.3.2.2 Bahçe Ögeleri

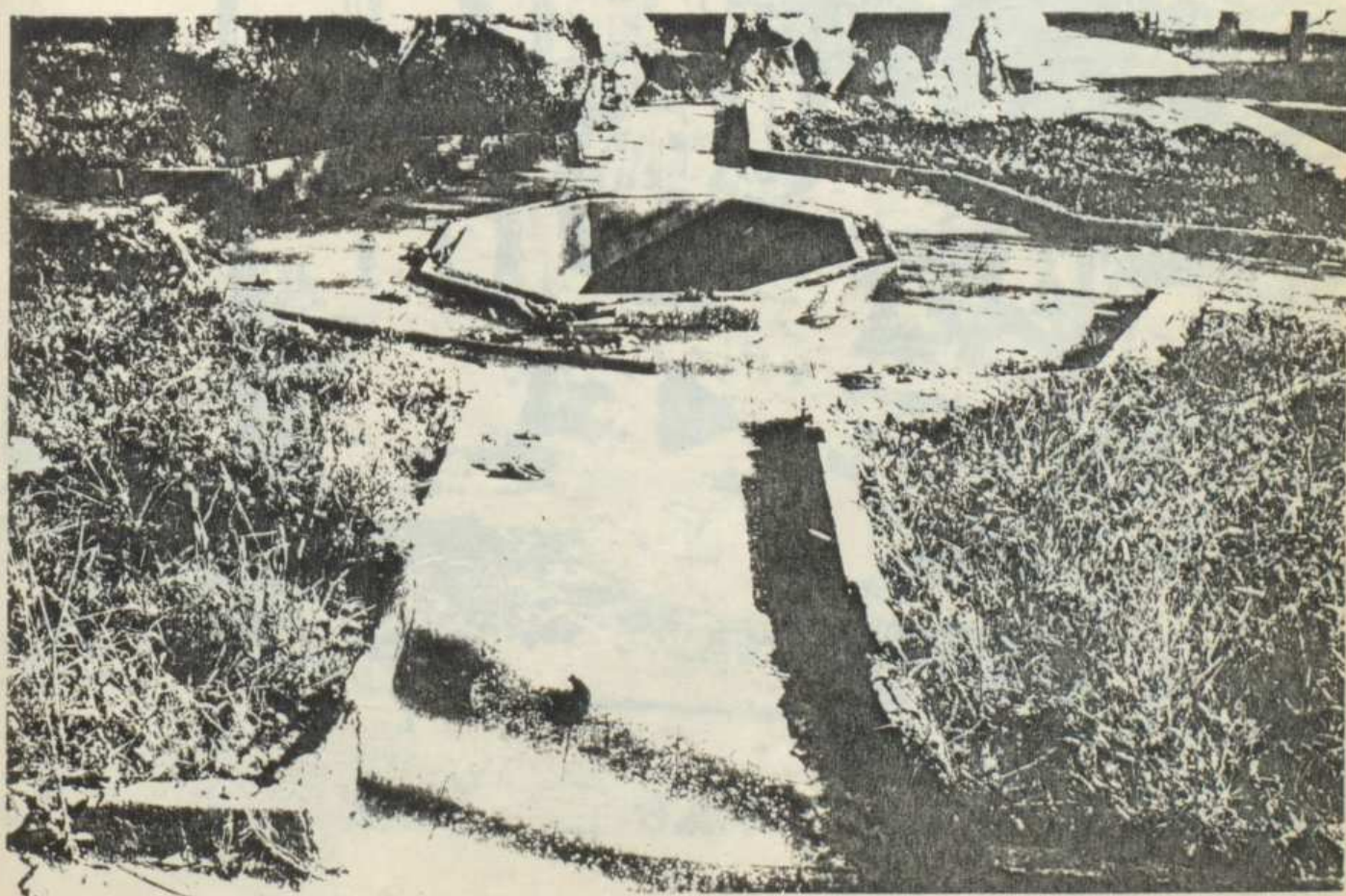
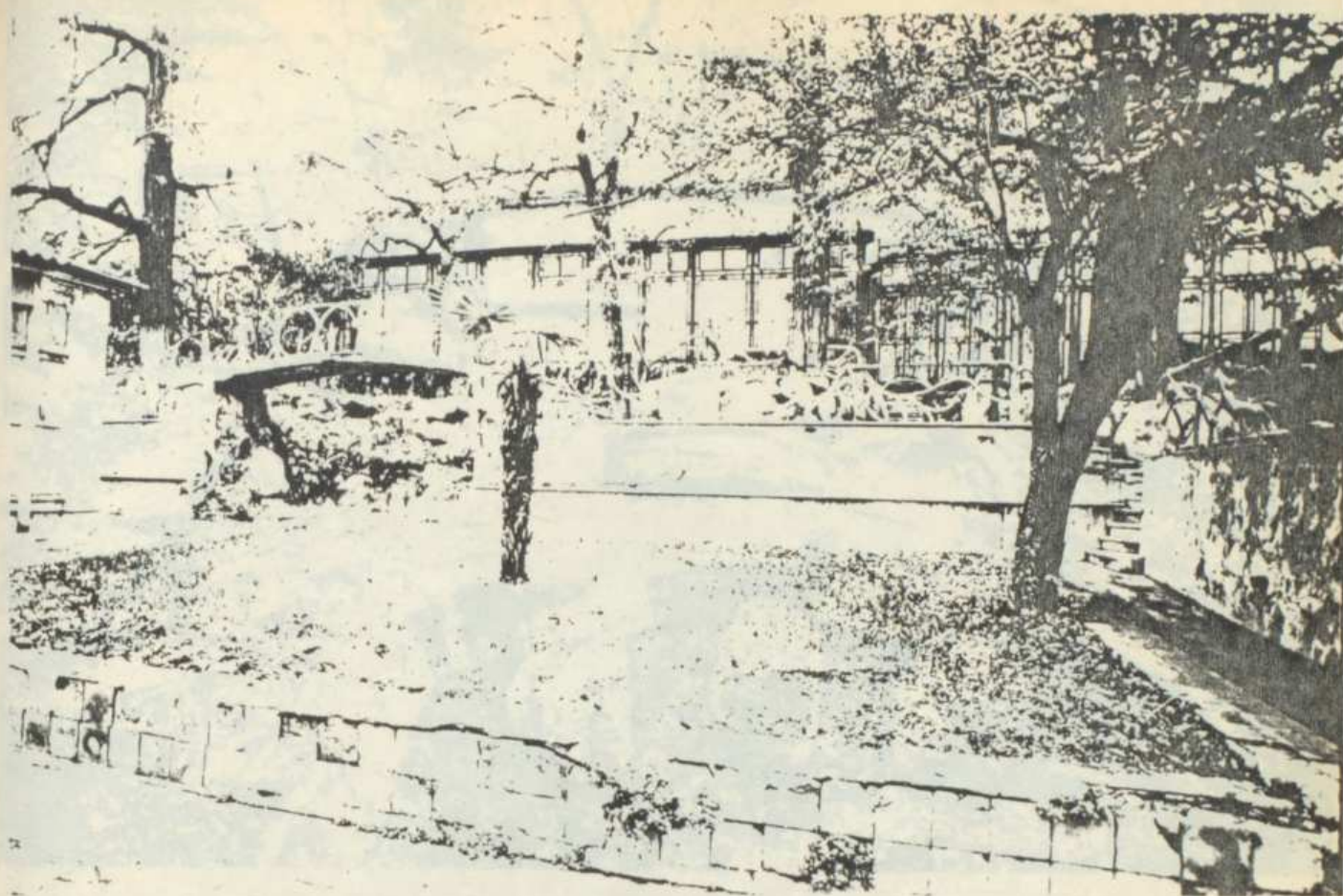
- Bahçe ögelerinin avluda dağılımını ve cinslerini (tablo)da görmekteyiz.
- Ayrıca yüksek vegetasyonun cinsleri ve yaşları bir listeyle gösterilmiştir.
- Döşeme elemanları analiz tablosunda ise farklı nitelikte döşeme kaplama elemanlarının set düzeninde dağılımı ve tahribat analizleri yapılmıştır (Tablo)

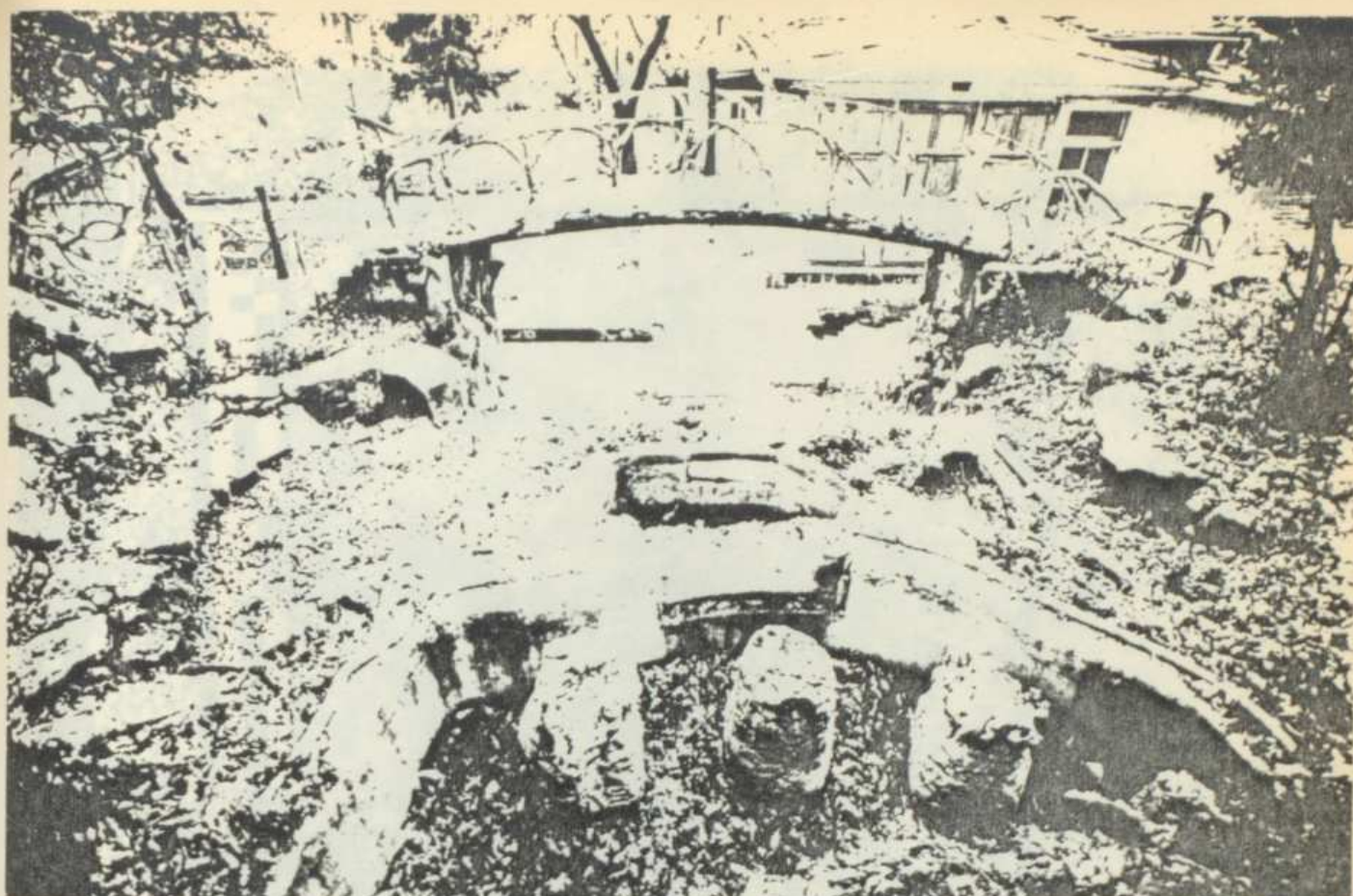

BAHÇE GÖRÜŖÜŖLERİ

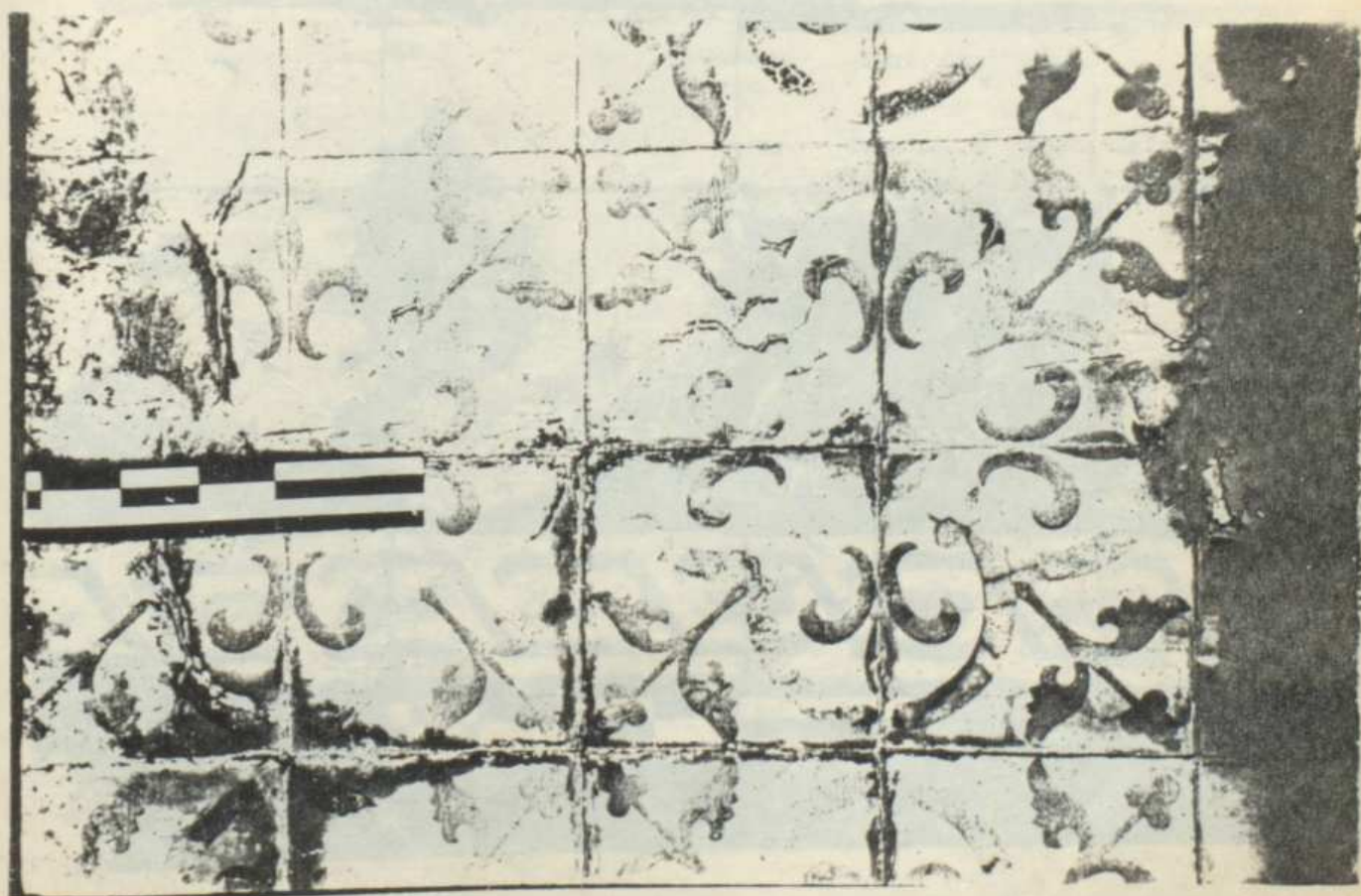
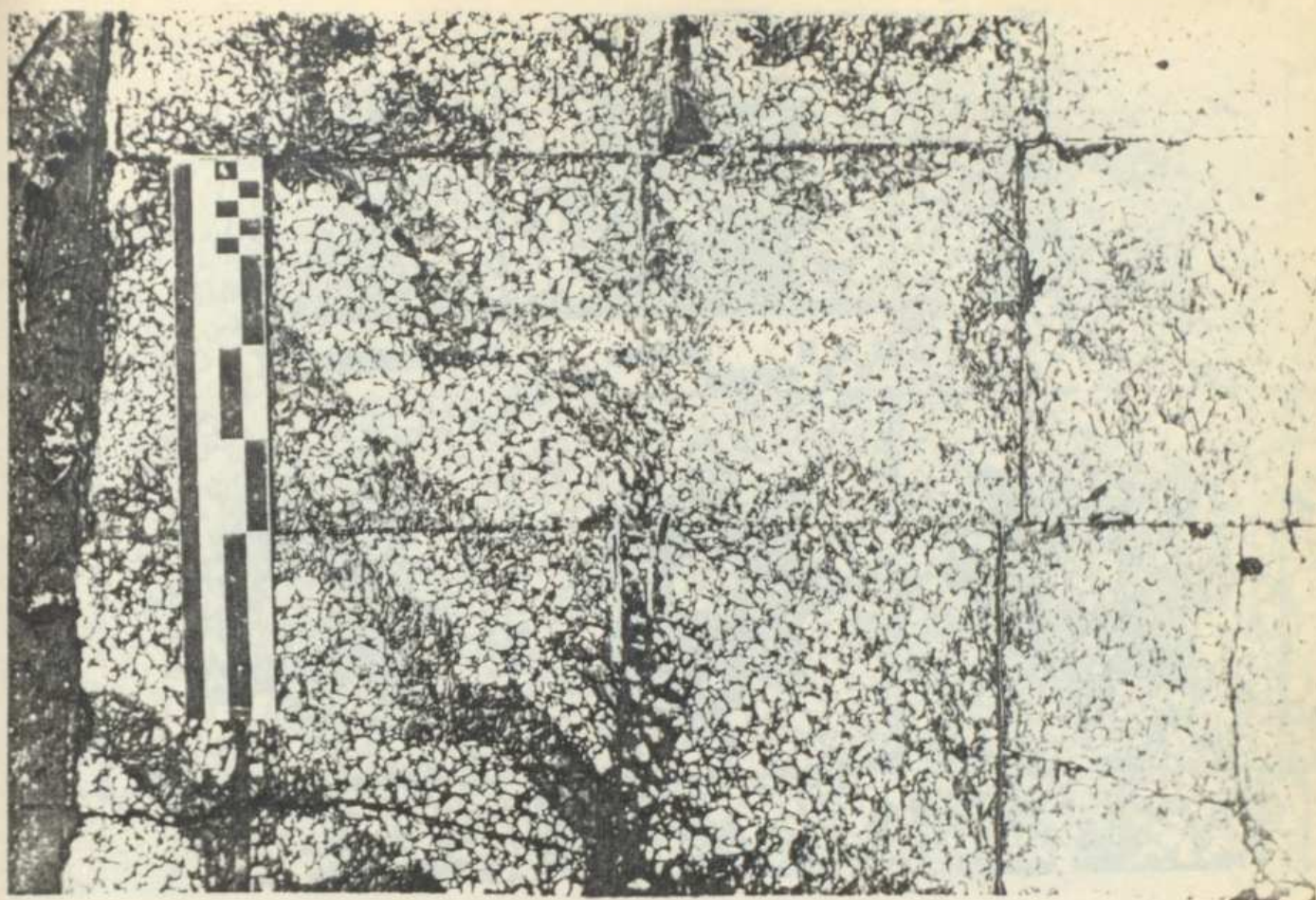

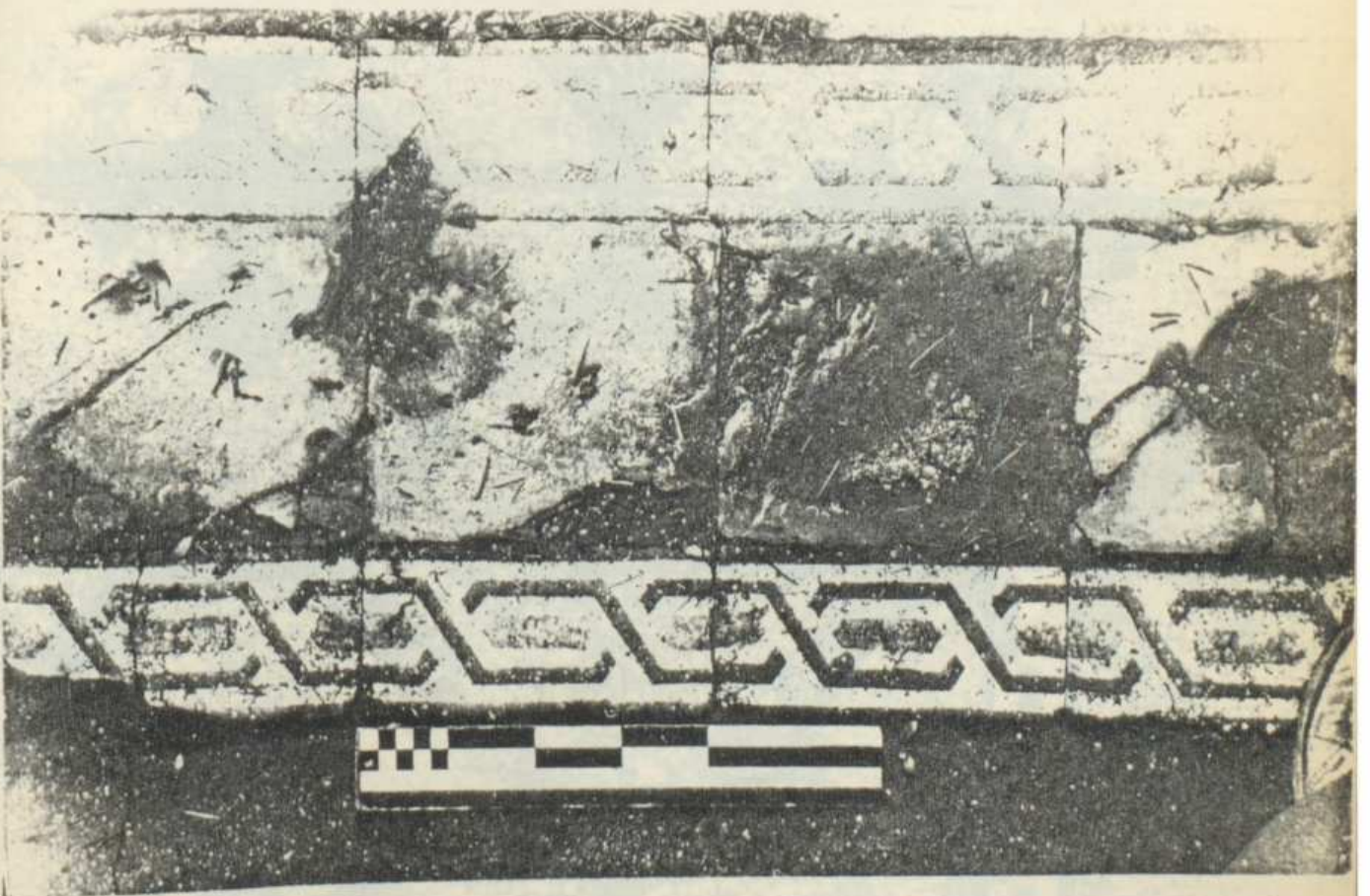
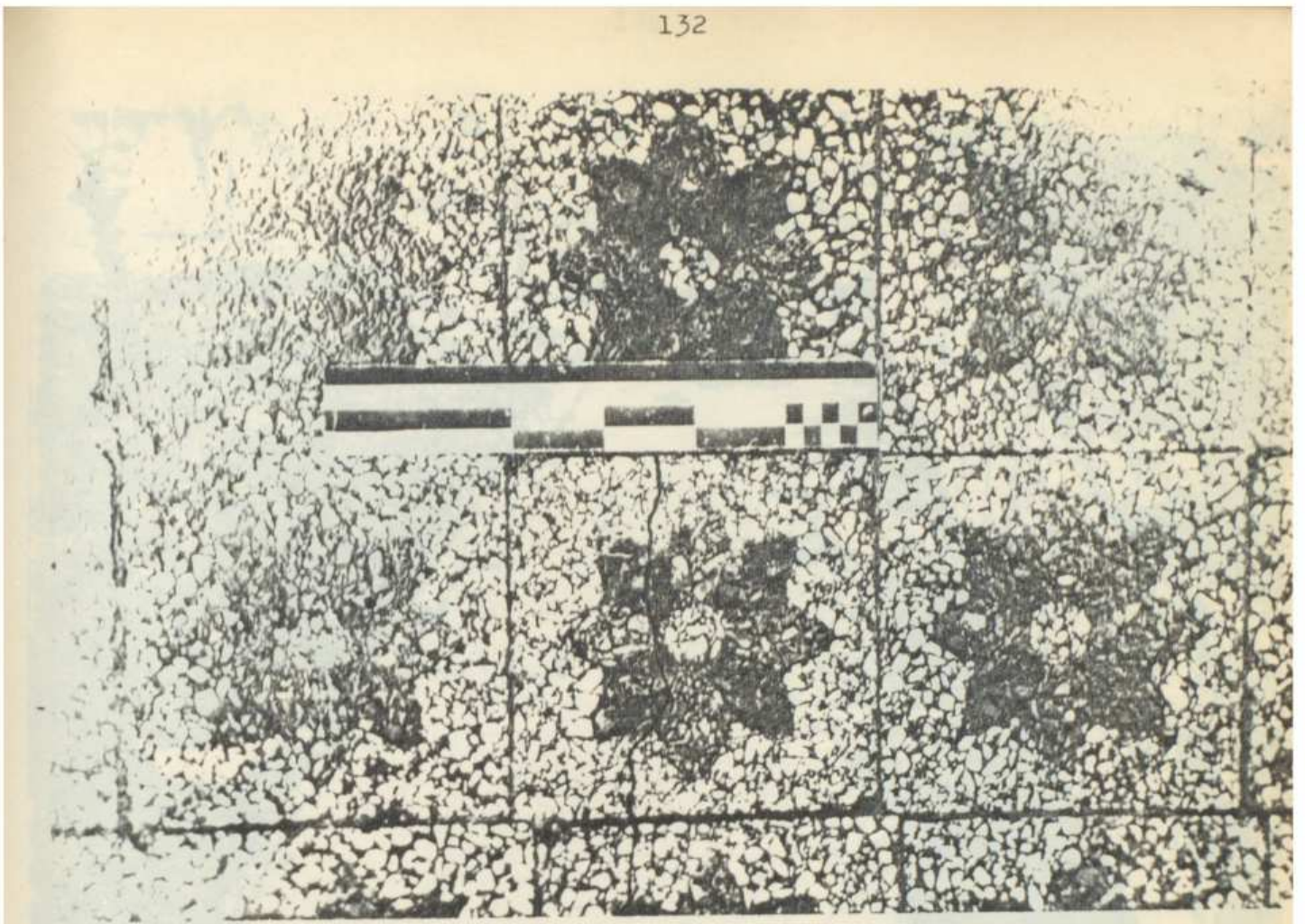

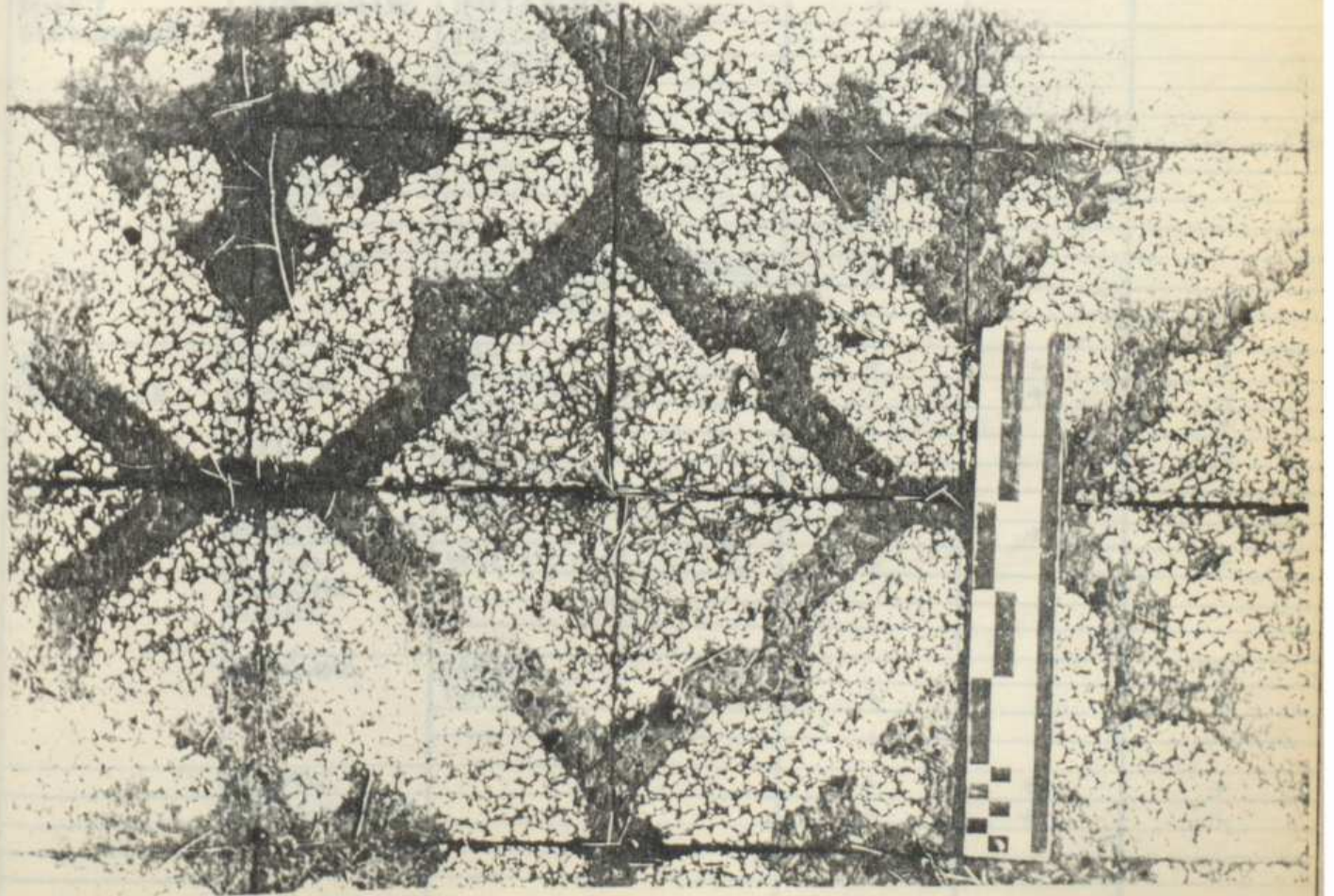
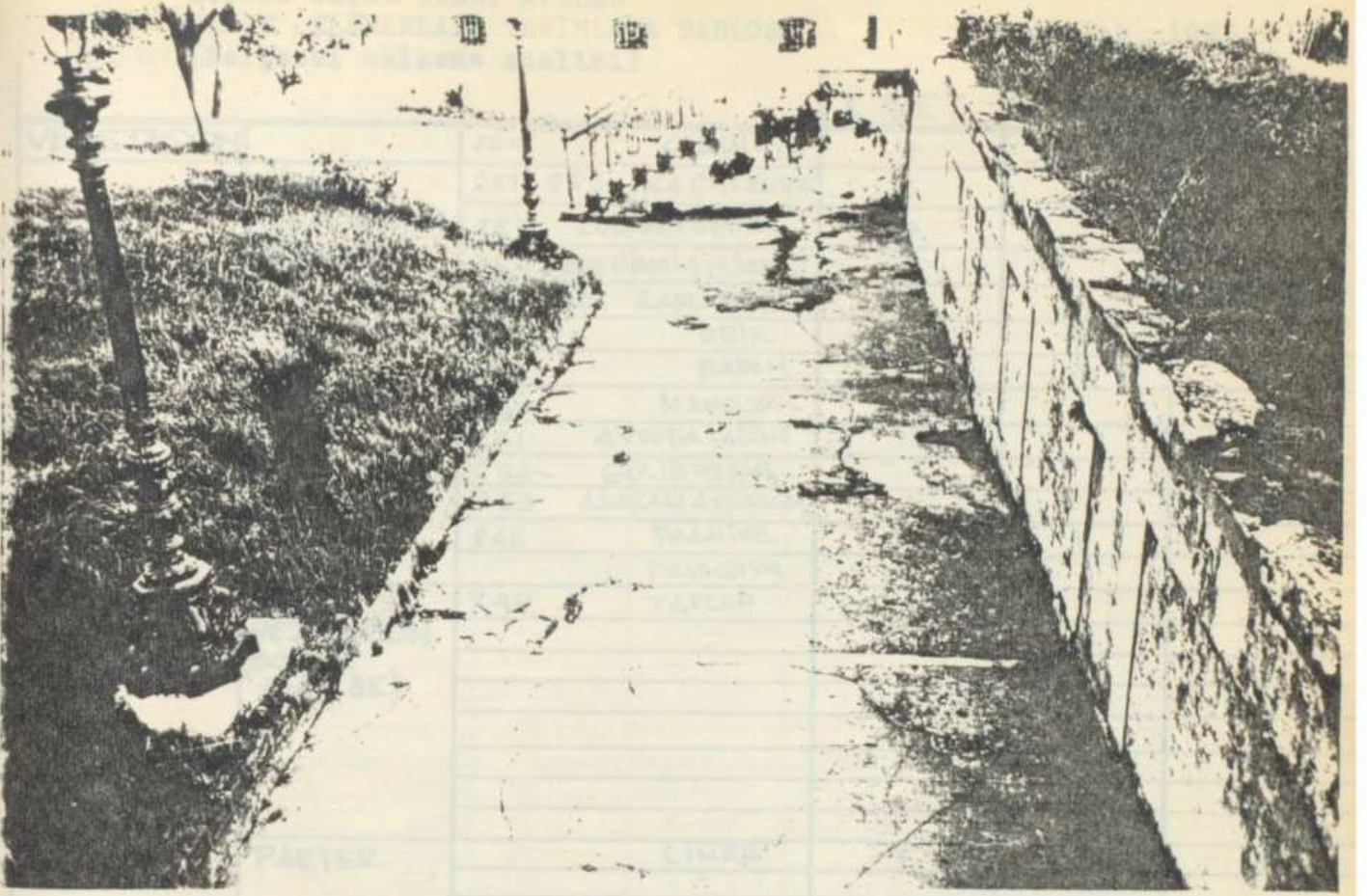

KASKAD

YILDIZ SARAYI

HUSUSİ DAİRE KUZİY AVLUSU

BAHÇE ELEMANLARI TANIMLAMA TABLOSU
(Belgesel malzeme analizi)

Aralık 1983

			I. SET	II. SET	III. SET
VEJETASYON		250 GLEDİKYA	+		
YÜKSEK VEJETASYON (AĞAÇLAR)		251-253-264 ÇİTLENBİK	+		
		252 LÜBHAN SEDİRİ	+		
		254-257 HİMALAYA SEDİRİ	+		
		255-256 SAPLI MEŞE	+		
		258 - ERİK		+	
		259 BADEM		+	
		260 MANOLYA			+
		261 AVRUPA LADINI			+
		262 GÜLBİRİŞİM			+
		263 ALACALI AKCAĞAÇ			+
		265 PALMİYE		+	
		PAVLONYA	+		
		249 TAFLAN			+
	ALÇAK VEJETASYON (BODUR AĞAÇLAR)				
PARTER		ÇİMEN	+	+	+
HİMARI					
DÜŞEY ELEMANLAR	KORKULUK	İMİTASYON MERHER DEMİR	+		
	KÖPRÜ		+		
	KASKAD		+		
	A.Y.D. ELEMANL.		+		+
	ÇARDAK				
	SERA		+		
	YAPILAR	KIZLARAGASI DAİRESİ MUSAHİBAN "	+		+
YATAY ELEMANLAR	KARO MOZAİK	DÜZ HÜZEYİN YENİ	+	+	+
		DÜZ HÜZEYİN YENİ	+	+	+
	SIRLI SERAMİK	DÜZ HÜZEYİN YENİ			+
					+
	HERHER KAPL.		+	+	
	BETON ÜZERİNE BASKI	NAL MOTİFİ	+		+
	BORDÜR	ÇAKILLI TUĞLA	+		+
	HAVUZ		+	+	+
	BETON KAPLAMA		+	+	+

YILDIZ SARAYI

HUSUSİ DAİRE KUZEY AVLUSU

DÖŞEME ELEMANLARI TAHRİBAT ANALİZİ

ARALIK 1983

	TİP, EBAD	REF.	TOPLANAN	I. SET	II. SET	III. SET
				TAHRİBAT		ALANI (M ²)
KARO MOZAİK	K1-K2 20/20	M1-M2	40 M ²			6.2 M ²
	K3 20/20	M3	242 M ²		33 M ²	15. M ²
	K5 20/10	M5	66 M ²	2 M ²	7 M ²	5 M ²
	K11 20/20	M9	52 M ²	1 M ²		
	K13 20/20	M11	55 M ²	1.8 M ²		
	K10 20/20	M8	9 M ²	1.7 M ²		
	K12 20/20	M10	3 M ²	0.4 M ²		
	K9 20/20	M7	25 M ²	6 M ²	4 M ²	
SIRLI SERAMİK	K4 20/20	M4	17.6 M ²			12.5 M ²
	K6 10/20	M9	0.40 M ²			0.24 M ²
	K7 7/15	M6	0.96 M ²			0.60 M ²
	K8 7/15	M6	2.4 M ²			0.96 M ²
MERMER BORDÜR	40/3/4	FOTO	A=40 Mt.	12 Mt.	8 Mt.	
BETON ÜSTÜNE BASKI (NAL HÖL)		FOTO	110 M ²	30 M ²		25 M ²
KAPLAMA BETONU			150 M ²	4 M ²		20 M ²
MERMER KAPLAMA			14.25 M ²	1.45 M ²		

- Yüksek vegetasyon çapları, izdüşümleri ise bahçe ile ilgili restorasyonda gölge kısımlarda yetiştirilebilecek bitkilerin belinlenmesi için tesbit edilmiştir (Çizim).

BÖLÜM III

SONUÇ: KULLANIM
ÖNERİLERİ ve
PİLOT PROJELER

3.1/ Büyük Yıldız Kompleksi Restorasyon ve Değerlendirme Projeleri

Büyük yıldız kompleksinin günümüzde kullanımına temel olacak fonksiyonun seçimi için öncelikle bu kulliyenin tarihsel gelişiminin iyi bilinmesi gerekmektedir. Külliye ölçeğinde ve yapılar ölçeğinde korunması gerekli belgesel nitelikteki unsurlar tesbit edilmelidir. 1. ve 2. Bölümlerde Hususi daire kuzey avlusu açısından örneklenmek istenen olay budur.

Bu kompleksin ölü bir müze haline dönüştürülmesi verilecek bir yanlış kararla içten bile değildir. Ayrıca Eski Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 13372 numaralı 15 Ocak 1982 tarihli kararla bir kültür ve turizm sitesi olarak kullanılmasına karar verilip toplam 34 önemli yapının 14 tanesine hemen müze fonksiyonu verilmiştir. Diğerleri için ise Büro ve ne olduğu belli olmayan "Turistik Hizmet" fonksiyonu verilmiştir.

Kültür tarihimizin çok önemli bir belgesi olan bu kompleksin artık bir saray olarak fonksiyonunu tamamen yitirmiş olduğu ve bu fonksiyonu çeşitli enjeksiyonlarla yaşatmanın imkânsız ve gereksiz olduğu bazı sanat tarihçilerimiz ve eski hayranları tarafından kabul edilmek istenmese de gerçektir. Bu açıdan fonksiyon seçimi

kültürel belge niteliğini tahrip etmeyecek fakat geçmiş özlemini de taşımayan (müze yapmaktan başka) kompleksi devamlı dinamik bir şekilde tutacak bir amaca yönelik olmalıdır.

Örnek olarak Hünkâr Dairesinin Yıldız Üniversitesi tarafından Rektörlük Binası şeklinde kullanılması olumlu bir seçim olup A.Y.K. kararındaki gibi müze yapılmak istenmesi yanlışlığın ötesinde çağdaş bir tutumu sergilemektedir.

Halen verilmesi düşünülen bu fonksiyonun eğer devamı istenirse, müze olmasına karar verilen yapılara daha geçerli ve somut fonksiyonların düşünülmesi gerekmektedir.

Yakın kentsel çevrenin kültürel faaliyet alanları, alışveriş alanları, rekreasyon ve dinlenme alanları olarak ihtiyaçlarının neler olduğu araştırılmalı ve bunların doğrultusunda uygulamalar yapılmalıdır.

Yıldız Külliyesi hafta içinde, Ev kadınları, ilk ve orta öğretim öğrencileri tarafından kullanılan canlı bir kültür ve alışveriş sitesi, hafta sonlarında ise tüm bir ailenin bütün gün yararlanabileceği kültürel faaliyetler ve rekreasyon olanaklarının beraber olduğu bir organizasyon haline gelebilir.

Bu fonksiyonun belirli mevsimlerde artan Turistik ihtiyaca da rahatlıkla cevap verebileceği açıktır.

Yıldız Külliyesi için bir başka kurtuluş olanağı da bir üniversiter kuruluş tarafından kullanılmasıdır, mekansal özellikler açısından bazı sorunların çıkması doğaldır, fakat metodlu ve sağlıklı bir planlamayla bu sorunların çözülmesi mümkündür.

Bu şekilde Yıldız Külliyesi Ev Kadınları ve İlk ve Orta Öğretim Öğrencileri tarafından kullanılması durumunda gerekse bu tür bir alışveriş fonksiyonuna da katılıp gündel hayatın da içine çekilmesi durumunda, bu tür bir alanın kullanılması pek büyük faydalar sağlayabilir.

Tiyatro binasıyla birlikte kullanılması düşünceleri de dikkate alınarak Yıldız Külliyesi Tiyatro Tarihî Araştırma Merkezi ve Etkinlikleri oluşturulabilir, bu yapı bir kimsi araştırma merkezi bir kimsi ise halkın kullanılması amacıyla kullanılarak kullanılabilir, hafta sonlarında (veya hafta içinde) halkın gideceği bir yer olduğu veya halkın gideceği bir yer olduğu ve binanın yapı olarak kullanılması, bu tür bir alanın kullanılması düşünceleri de dikkate alınarak Yıldız Külliyesi Tiyatro Tarihî Araştırma Merkezi ve Etkinlikleri oluşturulabilir, bu yapı bir kimsi araştırma merkezi bir kimsi ise halkın kullanılması amacıyla kullanılarak kullanılabilir.

3.2/ Harem, Yanmış Hususi Daire Kuzey Avlusu Restorasyon ve Değerlendirme Projeleri

Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan bu avlu önceki bölümlerde ayrıntısıyla incelendiği gibi Yıldız Sarayı'nın, mekansal ve tarihsel özellikleri açısından önemli nitelikler taşıyan bir kısımdır. Mevcut yapılar günümüze kadar bugün nasıl olduğunu bilemediğiniz bir gelişme-değişme sürecinin içinde gelmişlerdir, konumuzca bu süreç halen devam etmektedir ve edecektir de.

Fakat günümüzün bütün dünyayı içine alan ve ekonomik güç ile ters orantılı olan kültürleşme sürecinden memleketimizde payını almakta ve bütün diğer geleneksel kültür sistemleri gibi yavaş yavaş geçmişle bağlarını koparmaya başlamaktadır. Aslında bu kopmalar başlangıçta da incelediğimiz gibi Tanzimattan beri devam etmektedir. Dolayısıyla sağlıklı bir gelecek için, hızlı kültürleşmenin yokettiği her türlü kültür ve değer, geçmişle yaşatmak için değil, kültürel belgeyi gelecek kuşaklara aktarmak ve sürekli bir sentezi canlı tutmak için, korunması ve çağdaş yaşama entegre edilmesi gerekmektedir. Bütün saray kompleksinde yapmış olduğumuz değerlendirmeyi burada; Hususi daire kuzey avlusunda da yaparsak, mevcut yapıların ve alanların devamlılıklarını sağlamak için mutlaka kullanılmaları gerektiğini görürüz.

Gerek Yıldız sarayının Kültür ve Turizm sitesi halinde kullanılması durumunda gerekse bunun içine alışveriş fonksiyonunun da katılıp güncel canlılığın da içeri çekilmesi durumunda, Hususi daire kuzey avlusunun kullanımında pek büyük farklılıklar olmayabilir.

Tiyatro binası ile birlikte kullanılması düşünülen musahıban dairesi Türk Tiyatro Tarihi Araştırma Merkezi ve Kütüphanesi olabilir, bu yapı bir kısmı araştırma merkezi bir kısmı ise mevcut hamamın kullanılması amacıyla sauna olarak kullanılabilir, hafta sonlarında (veya hafta içinde) Hasbahçede yapılan bir yürüyüş veya hafif koşu sonrasında bir dinlenme ve temizlenme yeri olarak kullanılabilir, fakat memleketimizde özellikle yönetici kadronun daha yeterli çağdaş düşünce seviyesine henüz çıkmamış olduğunu bildiğimiz için bu önerinin benimsenmesi kanımca uzak bir ihtimaldir.

Hususi dairenin bulunduğu set mevcut teknik büro ve müdüriyetin bulunduğu yapıdan beslenen Hasbahçeye hakim bir çay terası şeklinde düzenlenebilir ki bu özellikle yazın genç kuşağın bu kulliyeye çekilmesi açısından yararlı olabilir.

Kızlarağası Dairesi ise A.Y.K. Kararındaki gibi kafeterya olarak kullanılmak istenirse fonksiyon açısından birçok sorunları beraberinde getirmektedir, bu yapının teknik büro olarak kullanılması, daha sağlıklı görülmektedir.

Seraların ise üretim seraları olarak kullanılmaları ve dışarıdan gelenlere satış yapmaları hem gelir sağlama hem de yaşatma açısından en uygun durumdur.

Aşağıdaki bölümlerde bu öneriler ayrıntılı bir şekilde incelenmişlerdir.

3.2.1/ Musahiban Dairesi Restorasyon ve Değerlendirme Projesi

Türk Tiyatro Tarihi araştırma merkezi ve kütüphanesi olarak kullanılması düşünülen bu yapının harap bir durumda olması sebebiyle öncelikle çatısının ve çinko eteklerinin onarılması gerekmektedir. 101 mekanında baca kenarındaki çinko eteklerin tahrip olması sebebiyle giren su bu noktada tahribata neden olmaktadır. Ayrıca 01 mekanının güneydoğu köşesinde büyük bir ihtimalle yaprak ve dalların dereleri tıkaması sonucu içeriye giren suların sebep olduğu çatı ve taşıyıcı dikme tahribatı vardır. (Resim)

Z10 mekanının yakın zamanda yapılmış olan, yapının ve çevrenin mekansal bütünlüğünü bozan kuzey batı ve doğu duvarlarının kaldırılması düşünülmektedir (Resim).

Terasın incelenmesi sonucunda yakınozamanda burada bir onarım yapıldığı anlaşılmaktadır. Kesin olmamakla beraber Z 02, Z 03, Z 04, Z 07, Z 11 mekanları döşeme kalınlıklarının fazlalığı gözönüne alınırsa, bu kısımlarda mevcut volta döşeme üzerine, bu volta döşemeyi

MUSAHİBAN DAİRESİ RESTORASYON VE DEĞERLENDİRME ÖNERİSİ

MUSAHİBAN DAİRESİ RESTORASYON VE DEĞERLENDİRME ÖNERİSİ

de taşıyan bir betonarme plak döşeme yapılmış olabilir. Söz konusu mekanlarda hala yer yer çatıdan gelen rutubetin izleri görülmektedir.

Ayrıca yapının hemen tümünde görülen, pencere tentoları hizasında yatay olarak hemen hemen bütün yapıyı dolayan bir çatlak vardır. Bunun sebebi yapının tümünde yatay bağlayıcı eleman olarak kullanılan putellerdir, zamanla paslanma sonucu şişmişler ve içinde bulundukları duvarı çatlatmışlardır.

Yapının öncelikle müdahale gerektiren kısımları bunlardır. 101 mekanı çatısı çinkoları ve çürümüş konstrüksiyon onarılmalı, Z 01 mekanı köşesinde çürümüş olan çatı konstrüksiyonu ve ahşap köşe dikmesi onarılmalıdır.

Yapıda lento hizasında görülen yatay çatlak için ise yapılması gereken çalışma; bu çatlağın görüldüğü ve putrel bağlantısının devam ettiği yerlerde, üst örtü askıya alınmalı, ve yer yer yapılacak açmalarla, putreller pastan temizlenmeli ve PVC kaplama yapılmalıdır. Veya bu putreller alınıp yerine betonarme hatıl yapılmalıdır.

Kütüphane olarak kullanılması düşünülen Z 17a mekanının içinde üst kata çıkmak için bir çelik merdiven yapılacaktır.

Z 02, Z 03 ve Z 07 mekanlarının müzeyyen tavanlarının tahrip olan kısımları onarılarak diğer kısımları ise silinecektir.

Z02 mekanında mevcut döşümenin tahrip olmuş kısımları onarılacaktır.

Z11 mekanındaki WC ve lavabo onarılarak kullanılabilecek hale getirilecektir.

Duvarlarda eskiden mevcut kalemşlerinden bugün hiçbir iz kalmamıştır. Sadece Z 07 mekanı duvarlarında zorlukla farkedilen bazı kalemşleri görülmektedir.

Z04 ve Z 05 mekanları arasındaki kapı çatıdan gelen suyla büyük ölçüde tahrip olmuştur ve onarılması gerekmektedir.

Birinci katta halen çatı arasında kalmış 106 mekanının olduğu gibi kalmasının doğru olduğu düşünülmüştür. Aksi halde bütünüyle hayali bir restitüsyonun tuzağına düşmek tehlikesi vardır.

102 mekanı ise iki ayrı araştırma odası şeklinde kullanılmak üzere düzenlenecektir, fakat daha önce hamam bölümünde Z 13 ve Z 12 mekanlarının tavanlarının ahşap kaplamasının altı araştırılmalı ve bu hamamın eskiden tepe ışıklıklarının olup olmadığı anlaşılmalıdır.

Z.18 mekanında A noktasından girilerek yapılacak bir araştırma sonucunda çıkacak bulguların da değerlendirilmesiyle, merdiven altının merkezi ısıtmaya bağlı bir eşanjör yeri olarak kullanılması veya kullanılmaması konusunda bir karar verilecektir.

Bu yapı üzerinde yapılacak her türlü çalışma (Çizim.....) de görülmektedir.

Tesisat değişiklik önerisi (Çizim.....) de görülmektedir.
3.2.2/Kızlarağası Dairesi Restorasyon ve Değerlendirme Projesi

Bu yapının üzerinde yapılan incelemede kısa süre önce bir onarım geçirdiği anlaşılmaktadır.

Yapı için önerilmiş olan Teknik büro fonksiyonu için mevcut altyapı yeterli görülmektedir. Sadece 1. katta mevcut WC lavabo grubunun bulunduğu 102 mekanının bir mutfakçık haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Ayrıca dışcephede mevcut elemanların, ankraj demiri paslanması sebebiyle tahrip olmuş, olanlarının kalıplarının alınarak yenilerinin yapılması gerekmektedir. Yapının kendi iç bünyesinde kuvvetli onarımı gerektiren bir strüktürel ve yapısal tahribat yoktur, sadece yapının oturduğu setin güney batı köşesindeki oturma sonucu oluşan çatlak dikilmelidir.

Yapı içinde Z 02, ve Z 04 mekanlarındaki kumaş kaplamaların tahrip olmuş kısımları onarılmalıdır. Z 02 mekanındaki şömine iyi durumdadır, baca temizlenip açılarak işler hale getirilmelidir.

Z 02, Z 03 ve Z 04 mekanları tavanları muşamba üzerine müzeyyen kalemişidir ve iyi durumdadır sadece silinmesi gerekmektedir.

Bu yapı üzerinde yapılacak çalışmalar ve onarımlar (Çizim) gösterilmiştir.

KIZLARAĞASI DAİRESİ RESTORASYON VE DEĞERLENDİRME ÖNERİSİ

Bu binanın da Kızlarağası Dairesi gibi mevcut binalardan uygun bir yapıyla restorasyonu düşünülmektedir. Tesisat değişiklikleri (Çizim ...) ile görülmektedir.

3.2.3/ Kızlarağası Dairesi Dışı Değerlendirme Önerisi

Bölge 3.1.1.2 de incelenen alanlarda gibi, Kızlarağası Dairesi dışındaki alanlar da aynı şekilde değerlendirilmelidir. Özellikle Kızlarağası Dairesi ile ilgili alanlar için bir dizi ön çalışma yapılmalıdır. Bu alanlar mevcut yapılar, fotoğraflar ve belgelerle değerlendirilmelidir. Ayrıca Kızlarağası Dairesi dışındaki alanlar da aynı şekilde değerlendirilmelidir. Özellikle Kızlarağası Dairesi ile ilgili alanlar için bir dizi ön çalışma yapılmalıdır. Bu alanlar mevcut yapılar, fotoğraflar ve belgelerle değerlendirilmelidir.

Kızlarağası Dairesi ve bu bölgeyle ilgili alanlar ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Özellikle Kızlarağası Dairesi dışındaki alanlar da aynı şekilde değerlendirilmelidir. Özellikle Kızlarağası Dairesi ile ilgili alanlar için bir dizi ön çalışma yapılmalıdır. Bu alanlar mevcut yapılar, fotoğraflar ve belgelerle değerlendirilmelidir.

Bu alanlar da Kızlarağası Dairesi dışındaki alanlar gibi değerlendirilmelidir. Özellikle Kızlarağası Dairesi ile ilgili alanlar için bir dizi ön çalışma yapılmalıdır. Bu alanlar mevcut yapılar, fotoğraflar ve belgelerle değerlendirilmelidir.

3.2.4/ Kızlarağası Dairesi Restorasyon ve Değerlendirme Önerisi

Kızlarağası Dairesi restorasyonu için bir dizi ön çalışma yapılmalıdır. Özellikle Kızlarağası Dairesi dışındaki alanlar da aynı şekilde değerlendirilmelidir. Özellikle Kızlarağası Dairesi ile ilgili alanlar için bir dizi ön çalışma yapılmalıdır. Bu alanlar mevcut yapılar, fotoğraflar ve belgelerle değerlendirilmelidir.

Kızlarağası Dairesi restorasyonu için bir dizi ön çalışma yapılmalıdır. Özellikle Kızlarağası Dairesi dışındaki alanlar da aynı şekilde değerlendirilmelidir. Özellikle Kızlarağası Dairesi ile ilgili alanlar için bir dizi ön çalışma yapılmalıdır. Bu alanlar mevcut yapılar, fotoğraflar ve belgelerle değerlendirilmelidir.

KIZLARAĞASI DAİRESİ RESTORASYON VE DEĞERLENDİRME ÖNERİSİ

Bu binanın da Musahiban Dairesi gibi merkezi ısıtmadan eşanjör vasıtasıyla ısıtılması düşünülmektedir. Tesisat değişiklik önerisi (Çizim) de görülmektedir.

3.2.3/ Yanmış Hususi Daire Seti Değerlendirme Projesi

Bölüm 2.3.1.2 de incelemiş olduğumuz gibi, Yanmış Hususi Daire-den günümüze kalan sadece bu settir. Öncelikle Hususi Daire ile ilgili daha fazla bilgi sahibi olabilmek için bu sette arkeolojik kazı yapılmalıdır. Elimizde mevcut çeşitli tarifler, fotoğraflar vb. belgelere dayanarak yapılmış restorasyonlar (Çizim)de görülmektedir. Ayrıca Hususi Daire yapılmadan önce yerinde mevcut olduğu görülen köşkün (Bölüm 2.1.1 ve 2.3.1.2.) de elimizde mevcut fotoğraflardan faydalanarak yapılmış bir restitüsyonu (Çizim) de görülmektedir.

Hususi daire ve bu küçük köşkle ilgili Yıldız Albümlerinden alınmış belgesel fotoğraflar (Çizim) de görülmektedir.

Bu set günümüzde sert döşeme alanını fazla tutmamak şartıyla, bir yazlık çay terası ve kafeterya olarak kullanılabilir. Mevcut teknik büro binasının alt katı ise bu terasa hizmet eden mutfak alanı olarak kullanılabilir.

3.2.4/ Seralar restorasyon ve değerlendirme önerisi

Hususi daire kuzey avlusunda bugün mevcut seraların taşıyıcı sistemleri iyi durumdadır, diğer elemanların birçoğu bağlantı yerlerinden paslanmış ve parçalanmışlardır (Çizim)de görülen restitüsyona uygun olarak yapılacak bir onarım sonucunda bu seraların üretim için kullanılmaları düşünülmektedir.

Mevcut duman kanalıyla ısıtma sisteminin artık ekonomik olmayacağı düşünüldüğünden bu iki seranın da kızlarağası dairesi gibi merkezi ısıtmaya bağlı bir eşanjör vasıtasıyla ısıtılması önerilmektedir.

3.2.5/ Bahçe Restorasyon ve Değerlendirme Önerisi

Bugün Hususi Daire Kuzey Avlusu bahçe düzeni açısından kısmen belgesel özelliklerini korumakla birlikte Bahçe öğeleri açısından hızlı bir tahribatın içindedir.

Bugün bahçede yapılması gereken bahçe yapay öğelerinin daha fazla tahrip olmalarını önlemek ve onarmaktır. Kaskadın onarılması ve yeniden çalışır hale getirilmesi gerekmektedir. Kadkad üzerindeki köprünün imitasyon korkulukları onarılmalıdır. Ayrıca, aynı imitasyon korkuluklar Kızlarağası setinin üzerinde de bulunmaktadır.

Köprünün taşıyıcı elemanları olan putreller paslanmadan dolayı üzerlerindeki kaplamayı atmışlardır, bunlar pastan temizlenmeli, PVC Kaplama yapıp onarılmalıdır.

Döşeme elemanları analiz tablosunda görüldüğü gibi (tablo) tahrip alanlarının yerine orijinal elemanların bütünlüğünü zedelemeyecek fakat yeni olduğu anlaşılan kaçoların konması gerekmektedir. Mermer kaplama olan yerlerde ise kaç m yeni kaplama yapılması gerektiği belirtilmiştir. Tahrip olmuş beton kaplamalar ve nal motifleri aynı malzemeye onarılacaktır.

Musahiban Dairesi arkasında bulunan ve büyük bir ihtimalle tahrip olmuş bir havuzun izi olan yere yeni fakat uyumlu bir havuz yapılacaktır.

Yüksek vejetasyon ise uzun süredir gerekli bakımı almamış olduğundan yavaş yavaş yozlaşmaya başlamıştır. Ayrıca bazı yerlerde parazit ağaçlarda türemiştir (Örneğin seraların batısındaki incir)

Musahiban Dairesinin Kuzey cephesi önünde bitmiş olan Pavlonya ise 64 yaşındadır ve muhafaza edilmesinde bir sakınca yoktur. Kaskad ve çevresinde mevcut parterler bakımsızlıktan yozlaşmıştır, özellikle kaskad etrafında ve kaya diplerinde kaya bitkileri yetiştirilmeli mevcut çimen örtüsü ise bütün bahçede ıslah edilmelidir.

- ## KAYNAKLAR

KAYNAKLAR

- Agat Nilüfer, Boğaziçinin Turistik etüdü,
İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık fakültesi yayını, 1963
- Ağın, A. Saraylarımız,
İstanbul, Tan gazetesi ve matbaası, 1965.
- Aktepe M. "İstanbul'un nüfus meselesine dair bazı
vesikalar",
Tarih Dergisi, IX/15 Eylül 1958 s.1-30.
- Ali Said Saray Hatıraları, Sultan Abdülhamit Han'ın
Hayatı,
İstanbul, Cemiyet kütüphanesi Yayınl., 1318 (1922)
- Atıf Hüseyin Muhtıra yazma defterleri 12 Defter
T.T.T Kütüphanesi
- Avcıoğlu Doğan Türkiyenin Düzeni,
İstanbul, Bilgi yayınevi, 1969.
- Eldem, S.H. Boğaziçi Anıları,
İstanbul, Alarko yayınları, 1979.
- Ezgü Fuad Yıldız Sarayı Tarihçesi,
İstanbul, Harb Akademileri yayınları, 1962.
- Evren Burçak "Türk fotoğrafçıları"
Yeni Fotoğraf Kasım 1976 s.2 sayfa.16
- Evyapan G.A. Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul B
Bahçeleri,
Ankara, O.D.T.Ü. Yayınları, 1972.
- Gökbilgin M.T. "Tarihte Boğaziçi"
İslam Ansiklopedisi C.2 1979.
- Kılıçaslan İ. İstanbul Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve
Mekansal Yapı İlişkileri
İstanbul, İ.T.Ü. Yayınları, 1981.
- Kuban Boğan "İstanbulun Tarihsel Yapısı"
Mimarlık, 1970/5 s.26-48
- Konyalı İ.H. İstanbul Sarayları
İstanbul, - , 1943

- Mühendis "1918 Beşiktaş Haritası"
Necip Bey İstanbul Ansiklopedisi C. s. 1949.
- Osman Nuri, Abdülhamit-1 sanii ve devr-i Saltanatı 2 C.
İstanbul, İbrahim Hilmi Yayınevi, 1327(1911)
- Osmanoğlu A. Babam Abdülhamit,
İstanbul, Güven yayınevi ,1960.
- Operatör 80 Yıllık Hatıralarım
Cemil Paşa İstanbul, ,1951.
- Öztuna Y. İstanbul Yıldız Sarayı,
İstanbul, Hayat yayınları,
- Pamay B. İstanbul Boğazı ve çevresi sorunları
simpozyumu
İstanbul, . ,1973.
- Sevenğil R.A. "Yıldız Sarayı Tiyatrosu "
Devlet Tiyatrosu Dergisi 1953 Aralık s.10-11.
- Sevgin E. "Yıldız Sarayı"
Hayat Tarih Mecmuası 5 /1966 s.38-47.
- Şehsuvaroğlu H.Y. "Le Palais de Yıldız"
Türkiye Tarih ve Otomobil Kurumu Belleteni
1952/127 s.35-36.
- Şehsuvaroğlu H.Y. "Yıldız Sarayı"
Resimli Tarih Mecmuası C.2 1951 s.22
s.1005-1009.
- Şehsuvaroğlu H. Y. Tarihi Odalar
İstanbul, ,1954.
- Şehsuvaroğlu H. Y. İstanbul Sarayları
İstanbul, Doğan Kardeş Basımevi, 1954.
- Suher H. İstanbulda Bölge Planlamasına Yardımcı
Bir Araştırma
İstanbul, İ.T.Ü. Yayınları, 1963.
- Tahsin Paşa Abdülhamit, Yıldız Hatıraları
İstanbul, Milliyet Matbaası, 1931.

- Türkgeldi, Ali Fuad Görüp İşittiklerim
Ankara, T.T.K. Yayınları, 1949.
- Uşaklıgil, H.Z. Saray ve Ötesi
İstanbul, İnkılap ve Aka, 1981
- Unüvar, Safiye Saray Hatıralarım
İstanbul, ,1964.
- Yazıcıoğlu, Lütfü Boğaziçi Kıyı Yapıları, Tarihsel Biçimleniş-
leri, Çağdaş Biçimlenişlerde Temel İlkeler
Önerisi
İ.D.M.M.A Mimarlık Bölümü ,Basılmamış
Doktora tezi
İstanbul, 1980.
-

EKLER

EKLER LİSTESİ

- 1/ ARASTIRILAN KAYNAKLAR DOLMABANÇI ARŞİVİ
I U KÜTÜPHANESİ
BAŞBAKANLIK ARŞİVİ
- 2/ ANITLAR YÜKSEK KURULU KAYNAKLARI
- 3/ BAZI KAYNAKLARDAN ÇEKİLMİŞ FOTOĞRAFLAR
- 4/ YÜKSEK VAJETASYON LİSTESİ

EKLER

DOLMABAHÇE ARŞİVİ

4120 49 fotoğraf var
EKLER LİSTESİ

4130 Yıldız Sarayı ve içine fotoğrafları

4147 Tab 114

- 1/ ARAŞTIRILAMAYAN KAYNAKLAR DOLMABAHÇE ARŞİVİ
İ U KÜTÜPHANESİ
BAŞBAKANLIK ARŞİVİ
- 2/ ANITLAR YÜKSEK KURULU KARARLARI
- 3/ BAZI KAYNAKLARDAN ÇEKİLMİŞ FOTOKOPILER
- 4/ Yüksek vejetasyon listesi

April 27 1904

bu takliflerle beraber duvara bitişlik tek çatılı,
iki odalı, yatakları ve bir seranın 3/100 planı var

1709 Defter 101

1710 Defter 102

Yıldız sarayında yeniden Sergis efendi tarafından
yapılan daire 28 Subat 1305(1889)Y

1715 Defter

Yıldız Sarayı arşivinde Padışaha ait dairenin hamisiyle
ilgili 5 adet listeler

4120 Tab 114

Yıldız sarayı 1305 Foto

Yıldız sarayı ilgili çok var
yani çok var

1709 Defter 101

Yıldız sarayı 101 defter ve maafları

1710 Defter 102 (1889)

Sarayda yeni Camiye efendi

DOLMABAĞÇE ARŞİVİ

4120 49 fotoğraf var

15 1 Yıldız Köşklerine ait

4160 Yıldız Saray ve insan fotoğrafları

4147 Kat 114

Serayapımı için teklifler alınmış

Alman Eisenbahn fabrik und eisengeschichten

Franz Mosenthahn

Technische bureau Leipzig-Entritroh

April 27 1904

Bu tekliflerle beraber duvara bitişik tek çatılı,
iki bölmeli ,yastıklar önde ,bir seranın 1/100 planı var

2709 Nolu defter tamir

1182 Defter s 47

Yıldız sarayında yeniden Sergis efendi tarafından
yapılan daire 28 Subat 1305(1889)?

1205 Defter

Yıldız Sarayı arşivinde Padişaha ait daireninhamamıyla
ilgili 5 adet ilmühaber

4120 Kat144

Yıldıza ait 119 foto

Yıldızla ilgili çok var
yeni köşk var

1205-1229 Defter leri

Yıldız sarayı tamir inşaat keşif ve masrafları

1304 senesi defteri s 110 (1887)

Seraları yapan Ohannes efendi

Dolmabahçe arşivi

Zarflar

- 673 Yıldız tamirat zarfı
670 Yıldız sarayında kasr
69I Muhtelif devirlerde yapılan tamirler

295 (veya 1295) Defter

Limonluk kasrı hümayununa
ilave olunan 2 oda ile ilgili tefreîş malzemesi alınmasına
dair 30 Temmuz 1303 Tarihli belge(1886)

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ

92599 içiçe Uç adet çini ve pembe renkli bina plan ve
görünümleri

92614 Bir bina planına ilave plan 60/100

92600 Bir ekplan 1/100

92609 1/1000 Vaziyet planı

1/500 Bina kat planlarırenkli

Su kanallı ve iskeleli(sene 1294)(1877)

92612

92601 Planlar

92606 Sera planı X Sağında kaskad varnmiş

93484 Yıldız hamidiye camii civarı yollar haritası

93635 Garbindaki arazi haritası 64/94

92911 Harita

93332 Ortaköyden ilavenin haritası

Albümler

90552 Sale ve Yıldız Sera ve kuşluklar

9460 Melling albümü

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KATALOĞU

YILDIZ İLE İLGİLİ

90853 Yıldız Sarayı
'Has Bahçe ve koru bahçeleri' ibaresi var

90467 Yıldız ile ilgili haritalar
468 inşa olunan veya olunmayan bazı binaların pl
469 planları.
474
552
836
839
853
867
92586
599
600
615
620
910
93207
283
388 DTN 395'e kadar

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü

SAYI : Müze:02.2.750.0(34)
KONU: İstanbul, Yıldız Sarayı.

1911

ANKARA

15/4 1982
Tarih: 5 Nisan 1982

02-3-730-34
ANITLAR ŞUBESİ MÜDÜRLÜĞÜNE

İstanbul ilinde bulunan Yıldız Sarayına verilecek fonksiyona ilişkin Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 15.1.1982 gün ve 13372 sayılı kararı ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

TESCİL VE PLANLAMA
ŞUBESİ MÜDÜRÜ

EK:1 Karar örneği

Nermin Cesbaş
Şube Md. Vrd.

31.3.1982 su/ST

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 336 - 14.1.1982
Karar No. ve Tarihi : 13372 - 15.1.1982

Toplantı Yeri : İST.

Yıldız Sarayı'na verilecek fonksiyon hakkında Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce gönderilen 24.9.1981 tarih ve 7906 sayılı yazı okundu, ekleri incelendi, yapılan müzakeresi sonunda:

Kurulumuzun 22.1V.1979 tarih, 11135 sayı ve 11.1.1980 tarih ve 11751 sayılı kararları ile de belirtildiği gibi Yıldız Sarayı kompleksi İstanbul'un Osmanlı Dönemi tarihine, Topkapı Sarayında sonra ikinci büyük saray kompleksidir. Bir bütün olarak korunmalı ve kontrol edilmelidir. Kaldı ki Boğaz alanının başlangıcında sahildeki saraylar ve Yıldız Parkı ile entegre olan bu alan İstanbul içindeki en büyük kültürel ve artistik gösteri olanakları içeren bir yapı kompleksini bugüne kadar getirmiştir. Dünyadaki benzer uygulamaları ve sarayları müzecilik ve turizm açısından değerlendirilme olanakları düşünülerek çağdaş kültür ve kültürel turistik amaçlarına programlı olarak, tahsis edilmelidir,

Sarayın bütün elemanlarının çevresi ile birlikte yeniden bir elde toplanmasını sağlamak gereklidir.

Bu amaçla Y.D.M.M.Y.O. ekinde bulunan Hünkâr Kasrı'nın da Kültür Bakanlığı'na devredilmesinin gerekli olduğuna, Saraya geçici olarak yerleşmiş İslâm Kültür, Tarih ve Sanat Merkezinin kendisine başka bir alan gösterildiği zaman Set Kasrı'nın tekrar saray idaresine katılmasına ve ilgili komisyonun görüşleri de göz önüne alarak Bakanlıkça ayrıntılı bir program geliştirilmesine ve bu çalışma içinde teklif haritası lejantında:

- a) 7 numarada kayıtlı Hünkâr Kasrı'na müze fonksiyonu verilmesine,
- b) 17 numarada kayıtlı Cariyeler Dairesine geç dönen konut mimarisi müzesi olarak değerlendirilmesine,
- c) Bunun dışında kalan diğer 40 yerin teklif edilen fonksiyonun uygun olduğuna,

./.

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

KARAR

-2-

Toplantı No. ve Tarihi : 336 - 14.1.1982

Toplantı Yeri : İSTANBUL

Karar No. ve Tarihi : 13372 - 15.1.1982

d) bahçe çevresinde ve içindeki pavyonların turistik amaçlarla değerlendirme alanaklarının araştırılmasına,

3 yapıların tümünün saten sürmekte olan tamir faaliyetleri içinde dış hava şartlarına karşı korunmasına, restorasyon ve yeni işlevlere tahsis söz konusu oldukça projelerin Kuruluma gönderilmesinin Kültür Müsteşarlığından istenmesine karar verildi.

BAŞKAN

Aksoy (Orhan)

Bulunmadı

Üye

Aksoy (Feridun)

Üye

Biler (Ramin)

Bulunmadı

Üye

Euran (Abdullah)

Üye

Kültür Müsteşarı

K.GOKÇE

Üye

Aktepe (Munir)

Üye

Erder (Cevat)

Bulunmadı

Üye

Ögel (Semra)

Üye

Vakıflar Genel Md

G.YİĞİTÇİDEM

Bulunmadı

Üye

B.oğlu(Cevdet) Sösen(Metin)

Üye

Eyice (Semavi)

Üye

Serdaroğlu : Ümit

Üye

Eski Eserler ve
Müzeler Genel Md

N.YARDIMCI

Üye

Kızıoğlu (Fahrettin)

Üye

Tandoğan (Rifat)

Üye

Turizm Genel Md.

Ö.F.SEVER

Bulunmadı

Üye

Beyru (Rauf)

Bulunmadı

Üye

Kuban (Doğan)

Üye

Tayla (Hüsrev)

Üye

Planlama ve İmar
Genel Md.

E.KIRDAR

Bulunmadı

DK.MA.26.2.1982

T.C.

KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

İSTANBUL

K A R A R

toplantı no ve tarihi : 336 - 14.1.1982
Karar no ve tarihi : 13372 - 15.1.1982

Yıldız Sarayı
yeni fonksiyonu hk

1 - Büyük Mabeyn	---	Saray Müze
2 - Set Köşkü	---	Saray Müze
3 - Kılar-ı Humayun	---	Askeri Lojman(Boşalınca Konservatuar
4 - Agavat Dairesi	---	Konservatuar
5 - Çit Kasrı	---	Saray Müze
6 - Limonluk Köşkü	---	Saray Müze
7 - Hünkar Dairesi	---	İ.D.M.M.A.
8 - Saray Tiyatrosu	---	Filarmoni ve gösteri
9 - Gedikli Cariyeler D.	---	Büro
10- Usta Kalfalar dairesi	---	Büro
11- Musahip ağalar D.	---	Filarmoni Der.İdaresi
12- Çiçek Serası	---	Sera
13- Kızlarağası dairesi	---	Kültür Bak.Kafeterya
14- Kadın Efendiler Dairesi	---	Kültür Bakanlığı, Yönetim
15- Hazinesdar Usta Kadın D.	---	Harem Müze
16- Kadın Efendiler D.	---	Harem Müze
17- Cariyeler Dairesi	---	Kültür Bak.Yönetim
18- Yanan Hususi Daire	---	
19- Hususi Daire	---	Kültür Bak.Teknik Büro-Müdür Lojman
20- Kaskad Köşkü Saray	---	Saray Müze
21- Küçük Mabeyn	---	Saray Müze
22- Harem iç kapısı	---	Kapı.
23- Harem Kapısı nöbet yeri	---	Müze idaresi
24- Hünkar hamamı	---	Müze
25- Yaveran ve Bendeğan Dairesi	---	Müze idaresi
26- Maragozhane-müzehane	---	Halka açık Turizm
27- III.Selim Çeşmesi	---	
28- Kebab Köşkü	---	Turistik hizmet
29- Güzel Sanatlar Galerisi	---	Turistik Hizmet
30- Ada Köşkü	---	Turistik Hizmet
31- Cihannüma köşkü	---	Turistik hizmet
32- Eczahane	---	Kül.Bak.Sinema-TV Md.(2.Grup uygulan
33- Arabalık	---	Kül.Bak.Sinema-TV MD. Stüdyo-Arşiv
34- Dış Karakol	---	G.E.E.A.Y.K.
35- Arabacılar	---	Misafirhane
36- Silahhane	---	19.yy.Osmanlı Tarihi son devir müzesi
37- Hünkar mutfağı	---	Müze idaresi

Temettü'ât, haslar kârîyesî emlâklerinin	—
Sarayların erzak, Anbar-ı Âmire	—
Teberrü'ât	1212
Kırkçeşme suyunun tevzi'âtı	1249

10. Kutu

Avarız hâneleri	1019-1256
İlm ü haber	1212-1303
Varidât, hazine dârrhânâsı	955-1293
İre, vergi	911-1273
İleri	1256-1260
İlin tüccar	1009-1280

ÇETİN-ATILLA
BAŞBAKANLIK ARŞİVİ KILAVUZU
İSTANBUL, 1979

IX — YILDIZ TASNİFİ (VEYA ARŞİVİ)

Başbakanlık Arşivi'nin sahip olduğu önemli fonlardan biri olan Yıldız Tasnifi, II. Abdülhamid devrinde (1876-1909) padişahın resmî ikametgâhı olan Yıldız Sarayı'nda biriken belgelere ve defterlere aittir.

II. Abdülhamid'in göttüğü siyasetin bir sonucu olarak, her türlü devlet işleriyle bizzat meşgul olması ve çoğu zaman, en teferruatlı hususlarda bile bizzat karar vermek arzusunda bulunuşu sebebiyle, Yıldız Sarayı'nda her yıl artan ve muntazam bir şekilde korunup, kullanılan ve tasnif edilen bir arşiv teşekkül etmiştir.

Sarayın resmî makam ve şahıslarla olan yazışmalarını idare etmek için, Mabeyn-i hümayûn'da bir Başkâtip, bir İkinci kâtip ve otuz kadar kâtipten müteşekkil kuvvetli bir ekip kurulmuştu. Teşekkül eden arşiv muntazam bir şekilde korunuyor, takdim edilen jurnaller büyük bir titizlikle saklanıyordu.

1909 yılında, II. Abdülhamid'in hal'ini müteakip Yıldız Sarayı, bir heyet vasıtasıyla tasfiye edilmiş, bu arada Yıldız Evrakı Harbiye Nezareti'ne getirilmiştir. Bu malzeme, âyandan Ali Galip Bey'in başkanlığında teşkil olunan «Tedkik-i Evrak Komisyonu» tarafından incelendi. Yıldız Sarayı arşivinden kitaplarla, albüm ve jurnaller ayrıldı. Geriye kalan resmî ve hususî evrak Hazine-i Evrak'a gönderildi.

Kitap ve albümler, devrin Maarif-i Umumiyye Nezareti'ne verilmiştir. Bunlar, halen, İstanbul Üniversitesi Kitaplığı'nda bulunmaktadırlar. Jurnallerin önce tedkik ve tasnifine başlanmışsa da, sonra bundan vazgeçilmiş ve yakılarak imha edilmiştir. Jurnallerin pek cüz'i bir kısmı halen Yıldız Tasnifi içinde bulunmaktadır.

Hazine-i Evrak'a gönderilen Yıldız evrakı, Meclis-i vükelâ kararıyla İbnülemin Mahmud Kemal'in başkanlığında teşekkül eden bir heyet tarafından ilk olarak tetkik ve tasnif edilmeğe başlandı. Daha sonra, çeşitli tarihlerde teşkil olunan tasnif heyetleri marifetiyle, *belgelerin mahiyetine ve tarih esasına* göre tasnif edilmiştir.

Yıldız Arşivi halen, 1 bölümü araştırmalara açık, 5 bölümü kapalı 6 ana bölüme ayrılmaktadır. Bu bölümler ve özellikleri, mahiyetleri şunlardır:

1 — Yıldız Esas Evrakı Bölümü:

Yıldız Arşivi'nin şimdilik araştırmalara açık olan kısmı, Yıldız Esas Evrakı bölümüdür.

İbnülemin Mahmud Kemal başkanlığındaki ilk tasnif heyeti tarafından, önemli addedilen bir kısım evrak, her biri tâli guruplara ayrılan 40 ana guruba taksim olunmuştur. Yıldız Esas Evrakı denilen bu bölümde; hükümdarın resmî devlet muamelâtı dışında, şahsen ve hususi olarak meşgul olduğu konularla, özel bir alâka duyduğu işler hakkında resmî makam ve kişilerin Saraya sundukları lâyiha ve arızalar, bizzat kendisi tarafından memur edilmiş şahısların, yerli, yabancı devlet adamları ve elçilerle yaptıkları mülâkatlara ait raporlar, mütalâanâmeler, teklifler, jurnaller, istirhamnâmeler, ihbarlar, bazı mühim mevkilerde bulunmuş devlet ve hükümet ricalinin ölümelerini müteakip saraya aldırılan evrakı, bunlara benzer sair belgeler ve risaleler mevcuttur.

Yıldız Esas Evrakını teşkil eden 40 ana bölüm şunlardır:

- 1) İrade-i seniyyeleri şeref-sünuh etmiş Meclis-i vükelâ mazbataları ve arz tezkereleri
- 2) Mesâil-i siyasiyeye dair olup, irade-i seniyyeleri taalluk etmeyen mazbatalar ve tezâkir-i ma'rûzâ,
- 3) Encümen ve Meclis-i vükelâdan tanzim olunup, irade-i seniyyesi çıkmayan mesâil-i müteferrikaya dair mazbatalar,
- 4) Mesâil-i müteferrikaya dair olup, irade-i seniyyeleri çıkmayan arz tezkereleri.
- 5) Tezâkir-i ma'rûza-i hususiyye,
- 6) Mesâil-i mütenevviaya dair vaktiyle takdim kılınmış olan mazbata ve tezâkir-i ma'rûzanın bilâhare Mâbeyn-i hümayûndan vaki olan talep üzerine takdim kılınan suretleri,
- 7) Ferman ve menşurlar,
- 8) Vekâyi-i sâlifeye dair alâ-tariki'l-implâ Taraf-ı hümayûndan yazdırılmış olan hâtirât,

- 9) Vekâyi-i hâzıra hakkında ittihaz olunacak hatt-u harekete dair Taraf-ı humâyûndan yazdırılmış olan muhtıralar,
- 10) Hazine-i humâyûndan saraya alınan ve Yıldız Müzesinde mevcut eşyaya dair komisyonların evrak ve defâtiri,
- 11) İrade-i seniyyeyi mübelliğ Başkitâbetin tezâkir ve muharrerât-ı hususiyyesi ve telgrafnâmeleri müsveddâtı,
- 12) Albümlerle resimleri havi kartonlar,
- 13) Mâbeyn-i humâyûndan bazı zevâta verilen talimatnâmeler,
- 14) Vükelâ ve bazı süferâ-i ecnebiyye ile zevât-ı sâire tarafından mesâil-i resmiyyeye dair takdim edilmiş olan lâyiha ve arızalar,
- 15) Vükelâ ve zevât-ı sâire tarafından içtisârât ve istirhâmâtı havi takdim edilen arızalar,
- 16) Bazı zevat ve makamât tarafından takdim olunan risaleler,
- 17) Sultan Abdülaziz Han Hazretlerinin hal'i ve şehadetine, Sultan Murad Han Hazretlerine, Ali Suavi'ye ve Taif'e nefyedilenlere dair evrak,
- 18) Safvet Paşa, Cevdet Paşa, Sadık Paşa, Hamdi Paşa, Nâfia Nazırı Mahmud Celâleddin Paşa, Zühtü Paşa, Agop Paşa, Hacı İzzet Paşa, Midhat Paşa, Sadullah Paşa, Şamlı İzzet Paşa, Cevdet Paşa, Mehmed Ali Paşa, Dahiliye Müsteşarı Ahmed Refik Paşa, Namık Kemal Bey, Köçe oğlu Agop Efendi ve Hristaki Zoğranos Efendi'nin metrûkâtı meyânından alınmış olan evrak,
- 19) Evrak-ı mütenevvî-i perakende,
- 20) Hükümdârândan gelen nâmeler,
- 21) Haritalar,
- 22) Mevâdd-ı muhtelif hakkında memûrin-i mahsusa tarafından icra kılınan tahkikatı hâvi evrak,
- 23) 1293 ve 1326 tarihlerinde ilân olunan Meşrutiyete dair evrak,
- 24) Sadâret ve devâir marûzâtının hülâsa defterleri,
- 25) Muâhedât ve mukavelât asılları ve suretleri,
- 26) Bazı mesâil-i mühimme müzakeresi için akdolunan hususî encümen ve komisyonların mazbataları,
- 27) Sadâret teşekkürünü havi sadrıâzamların arızaları, hat ve nâme ve telgrafnâme-i humâyûn suretleri,
- 28) Rusya muharebesine dair evrak ve müsveddât,
- 29) Bazı komisyon ve meclisler tarafından mevâdd-ı muhtelifeye dair tanzim ve takdim kılınan mazbatalar,
- 30) Mevâdd-ı muhtelifeye dair muharrerât-ı resmiyye,
- 31) Safvet, Cevdet, Midhat, Rüşti, Hayreddin, Fuad, Halil Paşa-zâde Damad Mahmud, Fethi Paşa-zâde Damad Mahmud, Mahmud Nedim, Said, Memduh, Kâmil, Ahmed Muhtar, Müşir Şakir, Prens Halim, Hidiv İsmail, Damad Kemal Paşa'larla, Selâtin ve Şehzâdegân hazerâtı, Hasan Hayrullah, Emir-i Mekke-i Mükerreme Şerif Abdülmuttalib Efendilere ve Sadrıâzam

Halil, Midhat, Cevad, Ferid, ve Damad Nuri ve Hüseyin Hilmi Paşalara ait evrak ve müşârünileyhim tarafından takdim kılınan levâyih,

32) Hükümdârân-ı ecnebiyyenin vürûdunda ve sûr-i hümâyûnlara vesâire merasimde icra kılınan teşrifât muamelâtına dair evrak,

33) Bazı tarihî evrak-ı kadime,

34) Vükelâ ve süferâ ve kurenâdan bazıları vesâtetiyle vaki olan suallere verilen cevapları havi zabıtnâmeler ve Mabeyn-i hümâyûn ricali tarafından bazı mesâlih-i resmiyyeye dair takdim olunan arıza ve pusulalar,

35) Başlıca mesâile dair bir araya toplanmış evrak,

36) Mevâdd-ı muhtelifeye dair evrak-ı resmiyye ve hususiyyeye rapdedilmiş olan defter ve kartonlar,

37) Kanun ve nizamnâme sureti ve lâyiha-ları,

38) Sultan Abdülhamid Han Hazretlerine ait hususi el defterleri ve cüzdanlar,

39) Hazine-i Evrakta mevcut dosyalarla birleştirilen Yunan, Girid, Bulgar işlerine dair evrak.

40) Mısır işleri.

Konulara ve şahıslara göre sıralanan Yıldız Esas Evrakı bölümünde 141 karton mevcut olup, ilk tasnif heyeti tarafından arap harfleri ile 1 adet katalog hazırlanmıştır. Bilâhire daha geniş ve detaylı olarak latin harfleriyle 1 ciltlik katalog düzenlenmiş olup, halen araştırmacılara bu katalog verilmektedir. Yıldız Esas Evrakı bölümü, tüm Yıldız Arşivinin *altıda biri* olmasına rağmen, hacim bakımından *on ikide biri* kadardır. Bu bakımdan, bugünkü günde Yıldız arşivinin sadece on ikide biri araştırmalara açıktır.

İlk tasnif heyeti tarafından yapılan tasniften sonra, büyük çoğunluğu teşkil eden belgelerin çoğu birbirine karışmış, mevcut ilk tertibi bozulmuş, bir ara metruk kalmıştır. Sonradan bu evrakın da ilk teşkil edildiği şekilde tasnifine gidilmiş ve Yıldız Sarayında mevcut olduğu şekilde yeniden tesisine çalışılmıştır. Böylece beş bölüm daha teşekkül etmiştir⁹.

Bu beş bölüm tasnif edilmiş ve bütün vesikaları fişe bağlanmış, fişleri arap harfleri ile yazılmış olmasına rağmen, henüz katalogları hazırlanmadığından veya maliyeden müdevver defterler tasnifi gibi fişler halinde de araştırmacılara verilmediğinden kapalı bir durumdadır. Bu bölümler şunlardır:

⁹ Sertoğlu, Muhteva Eakımından, ss. 74-78; Stanford J. Shaw, «The Yıldız Palace Archives of Abdülhamid II», *Archivum Ottomanicum*, III (1971), pp. 211-237 (Yıldız Esas Evrakı bölümünün, malzemesinin geniş bir tanıtımıdır); Shaw, «Ottoman archival materials», pp. 110-112; Tahsin Öz, «Yıldız Marûzât Dairesi Arşivi», IV. Türk Tarih Kongresi Ankara 10-14 Kasım 1948, Ankara 1952, ss. 451-463.

2 — Sadâret Resmî Marûzâtı Bölümü:

Yıldız Esas Evrakının farklı olarak, kronolojik sıra esasına göre tasnif edilen ve 158 kartondan ibaret olan bu bölümün, her belgesi için ayrı ayrı fişler tanzim edilmiştir. Kataloğu mevcut değildir. İrade-i seniyyeleri çıkmadığı için sarayda kalan sadâret tezkireleridir.

3 — Sadâret Husûsî Marûzâtı Bölümü:

Tarih sırasına göre tertiplenen bu bölümde, 365 karton mevcut olup, bütün belgelerin fişleri yapılmıştır. Kataloğu mevcut değildir. Sadâret makamının, yapılan işlerin sonuçları, iç ve dış bazı meseleler ve olaylar hakkında Sultana bilgi vermek maksadıyla sunduğu tezkirelerdir.

4 — Mütenevvî Marûzât Bölümü:

Kronolojik bir sıraya göre tertip edilmiş bulunan bu bölümde, 314 karton mevcuttur. Bütün belgeler fişe bağlanmıştır. Kataloğu henüz yapılmamıştır. Sadâret makamı dışında kalan bütün nezaret, umum müdürlük, kumandanlık, komisyonlar, valilik ve mutasarrıflıklarla, hususî şahısların saraya sundukları arıza, lâyiha, proje, teklif, istirhamnâme gibi belgelerden ibarettir.

5 — Yıldız Perakende Evrakı Bölümü:

Tarih esasına göre tertiplenmiş olan bu bölüm, 640 kartonu ihtiva etmektedir. Belgelerin tamamı için fişler tanzim edilmiştir. Arap harfleri ile katalogları mevcuttur, ancak kullanmak için yararlı değildir. Konusu itibariyle, yukarıda yazılı bölümler dışında kalan vesikalardan oluşur. Burada da değişik lâyiha ve projeler bulunmaktadır.

6 — Defterler Bölümü:

Mâbeyn Başkâtipliği dairesince tanzim edilmiş olan defterler, evrak kaydına, evrak hülâsa ve suretlerine mahsus olmak üzere iki kısma ayrılır:

a) Evrak kaydına mahsus defterler:

1. Sadâretten gelen resmî marûzâtın kaydına mahsus defterler,
2. Sadâretten gelen hususî marûzâtın kaydına mahsus defterler,
3. Mâbeyn Başkâtipliğinden Sadârete ve sair makamlara yazılan iradelerle, resmî ve hususî bütün tezkirelerin kaydına mahsus def-

terler ve toplamı 35 karton tutan mahiyetinde ciltlenmemiş cedveller.

b) *Evrak hülâsa veya suretlerine mahsus defterler:*

1. Hülâsa-i marûzât defterleri; Sadâretten Saraya sunulan resmî ve hususî marûzâtla, diğer makamlardan gelen mütenevvî marûzâtın hülâsalarını havi olup, Hükümdara arz edilmek üzere, Mâbeyn Başkâtipliği dairesince tanzim olunmuşlardır. Her güne mahsus olmak üzere bir veya iki tane olarak tanzim edilen bu defterler orta boy (17,5 x 30,5 cm), etrafı yaldızlı ve güzel ciltlidir. Defterlerin toplamı 15.667'dir.
2. Mazbata suretlerine mahsus defterler; Çeşitli konularda Saraya sunulacak arz tezkirelerine eklenmesi icabeden mazbataların suretlerini kayda mahsus defterlerdir. Mazbatalar, işin önem derecesine göre, Heyet-i vükelâ, Encümen-i vükelâ veya o mesele için kurulmuş herhangi bir komisyon tarafından tanzim olunur ve Mâbeyn Başkâtipliği dairesince de arz tezkireleriyle birlikte, suretleri bu defterlere yazılarak, Hükümdara sunulurdu.

Yıldız Arşivinde bu maksatla tanzim olunmuş, 985 adet mazbata suretinin havi defter vardır.

Yıldız Arşivinin Hacmi:

Karton adedi	:	1703
Belge adedi (takribî)	:	626700
Defter adedi	:	15845
Fiş kutusu adedi	:	124
(Sadâret resmî, hususî, mütenevvî marûzât ve perakende bölümlerinin)		
Raf uzunluğu	:	318 metre.

Yıldız Arşivi üzerinde şimdilik bir çalışma yapılmamaktadır¹⁰.

¹⁰ Yıldız Arşivi'nin teşekkülü, bölümleri, özellikleri, hacmi vs. hakkında daha geniş bilgi için şu yeni makaleye bk.

Atilla Çetin, «Yıldız Arşivi'ne Dâir», İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı Hâtıra Sayısı, Sayı XXXII (Mart 1979), ss. 563-586.

YANMIŞ HUSUSİ DAİRE KUZEY AVLUSU YÜKSEK VEJETASYON
CİNS VE NUMARALARI

No:

- 250 Glediçya (*Gleditschia Triacanthos*)
251 Çitlembik (*Celtis Australis*)
249 Taflan (*Evonimus Japonica*)
247 Malta Eriği (*Eriobotria Japonica*)
253 Çitlembik (
257 Himalaya Sediri (*Cedrus Deudora*) (110yaş)
256 Saplı Meşe (*Cuercus Pedunculuflorea*)
255 " " " "
254 (Bkz. 257)
252 Sedir (*Cedrus Libanea*)
258 Erik (*Prunus Spinoza*)
259 Badem (*Pirus Amigdalus*)
260 Manolya (*Magnolia*)
261 Avrupa Ladini (*Picera Excelsa*)
262 Gülibrişim (*Abizia Julibrism*)
263 Alacalı Akçaağaç (*Acer Negundo Variegata*)
264 Çitlembik (*Celtis Australis*)
265 Palmiye (*Chauerops*)

